

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний
університет

ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
СТУДЕНТІВ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

на Днях науки 16 травня 2019 року



Том 2.
Філологічні науки

Бердянськ
2019

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

3 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 16 травня 2019 року. – Том 2. Філологічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2019. – 224 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 9 від 24.04.2019 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Ліпич Вікторія Миколаївна** – к.філол. н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи – відповідальний редактор; **Казанцева Лариса Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичного виховання; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигірь Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти.

У збірнику тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 16 травня 2019 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми філософських, історичних, філологічних наук, психології та методики їх викладання.

© Бердянський державний педагогічний університет

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

Антоненко Ірина. Проблематика творчості М. Драгоманова	9
Берегова Юлія. Феномен радянського політичного плакату як засобу ідеологічної пропаганди СРСР (1939-1945 рр.)	10
Божко Едуард. Радянська ідентичність на південно-східній Україні: від витоків до сучасності	12
Герич Крістіна. Методика використання прийомів гейміфікації у процесі навчання в основній школі	15
Голощاپова Єлизавета. Методика використання квесту на уроках історії в основній школі	16
Завадська Тетяна. Місце та роль жінок в Ірані після Ісламської революції 1978-1979 рр.	18
Іванченко Микола. Як армійський пайок змінив нашу їжу	21
Капустенко Юлія. Анекдоти як специфічне історичне джерело	23
Карпенко Андрій. Чаювання: від англійської аристократичної традиції до символу боротьби за незалежність США	24
Кіосов Дмитро. Феномен мілітаризації спортивного життя у радянській Україні (20-30 ті роки ХХ ст.)	26
Клименко Андрій. Боротьба проти традиційних християнських традицій в УРСР на прикладі запровадження офіційного свята Нового року	28
Короткий Олексій. Тюремний режим в Гетьманщині ХVІІІ ст.	30
Костюк Владислава. Трудова міграція з України в контексті світових міграційних процесів нового	32
Нестеренко Аліна. Хрещення Київської Русі: політичний крок чи духовний вибір Володимира Великого?	34
Панченко Наталя. Методика організації «перевернутого навчання» на уроках історії у 7-8 класах	37
Погорєлова Анна. Образ жінок у радянських плакатах 1920-1930-х років	39
Проценко Владислава. Аматорський театр кінця ХІХ – початку ХХ століття як чинник національно-культурного відродження українців	40
Сорокіна Олена. Становлення і розвиток бердянського театру (друга половина ХІХ століття)	44
Стойловська Олена. Художня самодіяльність як частина болгарської культури Північного Приазов'я: с. Лозуватка	46
Тохтамиш Марія. Правове регулювання діяльності будинків терпимості та динаміка явища проституції в Таврійській губернії в кінці ХІХ – на поч. ХХ ст.	48
Тютюник Данило. Прояви козацьких традицій українців періоду національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.)	50
Чегринець Діана. Стандарти і стиль життя студентів радянської України 1920-1930-х років	51

ПРАВОЗНАВСТВО

Бондаренко Вікторія. Дитячий будинок сімейного типу як одна із форм влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	54
Бугасова Маргарита. Використання сервітуту в стародавньому римі і сучасному українському цивільному праві: порівняльна характеристика	55
Вареник Вадим. Особливості судової системи федеративної республіки Німеччини	57
Вареник Вадим. Правовий статус тварин за законодавством зарубіжних країн	59
Дорошенко Даша. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України	60
Мусафірова Олена. Позов про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном: особливості цивільно-правового регулювання	62
Рожкова Анастасія. Встановлення опіки та піклування за законодавством України	64
Рожкова Анастасія. Реформування судової системи Великобританії у зв'язку з членством у Європейському Союзі	66
Рожнов Андрій. Напрямки та принципи децентралізації в Україні	68
Сентюшкін Геннадій. Особливості японської правової системи	70
Сентюшкін Геннадій. Комп'ютерна програма як об'єкт права інтелектуальної власності	72
Шаповал Юлія. Методика використання сторітеллінгу на уроках історії в основній школі	74
Шостак Аліна. Особливості кримінальної відповідальності медичних працівників у США	75
Якуніна Юлія. Цивільно-правовий захист наймача за договором найму (оренди) житла	77

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Бесчастна Єва. Неологізми в англійській мові на початку ХХІ століття	80
Бурієва Тетяна. Особливості вживання іншомовних слів у сучасній українській періодиці	82
Буць Аліна. З'ясувальні конструкції мовленнєвої діяльності в романі В. Шкляра «Ключ»	83
Вареник Ольга. Лексико-семантичні особливості засобів вербалізації української ментальності в художньому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століть	85
Воробйова Маргарита. Соціолекти в сучасному публіцистичному дискурсі	86
Добриніна Ірина. Однородность членов предложения как структурно-семантическая категория синтаксиса	88
Дрюк Наталія. Класифікація номінативних речень в ідіостилі Миколи Хвильового	90

Жадан Олена. Функційно-стильовий потенціал порівнянь в образній системі ідіостилю Валер'яна Підмогильного	92
Захаров Микита. Актуальні питання формування логічної культури майбутніх спеціалістів	94
Захаров Микита. Особливості комп'ютерних професіоналізмів	95
Іванова Марія. Стихія води у текстах альбому «Evolve» гурту «Imagine Dragons»	97
Івахненко Анастасія. Фразеологізми с протипоставленням: особенности семантики	99
Івахненко Анастасія. Антонимические фразеологізми: семантико-стилистический аспект	101
Ільчук Олена. Зв'язок творчості А.П.Чехова з болгарською літературою	103
Казновська Яна. Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць української мови з компонентом «власне ім'я»	105
Кітань Софія. Семантичні властивості дієслів дійсного способу в у романі Б. Антоненка-Давидовича „За ширмою”	107
Кідалова Валентина. Ситуативная класифікація употреблення существительных и прилагательных – ласкових номінацій в руском языке	108
Малий Роман. Актуальні питання диференційованої підготовки майбутніх лінгвістів	110
Маркова Анастасія. Робота з навчальними текстами на уроках української мови	111
Мигаль Наталія. Про взаємозв'язок категорій оцінки, емоційності й експресивності	113
Одинець В'ячеслав. Зіставлення англійського та українського молодіжних студентських сленгів	115
Орлова Катерина. Особливості вербалізації позитивних емоцій в англійській мові	117
Орлова Катерина. Морфологические особенности и разряды наречий в руском языке	119
Пелагейченко Дар'я. Прагматика жанров персонального интернет-дискурса	122
Петренко Ірина. Формування полікультурної особистості майбутнього вчителя	123
Пономарь Ольга. Специфіка художніх образів у збірці «Українські писання» Митрофана Александровича	126
Попівцая Вікторія. Особливості семантичних відношень між частинами приєднувальних конструкцій	127
Савчук Олексій. Діалектизми як лінгвостилістичні одиниці	129
Семенютіна Ірина. Просторово-ототожнювальні складнопідрядні конструкції в історії мовознавчої науки	130
Славська Анастасія. Гендерні перетворення в романі “Орландо” В. Вулф	132
Сластьонова Дар'я. Стилістичні особливості поезії Роберта Бернса	134

Стариченко Лілія. Двомовна освіта у полікультурному суспільстві	135
Сухарева Анна. Структурний, номінативний і комунікативний аспекти парцельованих речень	137
Татарін Володимир. Проблема еквівалентності в перекладі художнього тексту (на матеріалі роману Дж. Орвелла «1984»)	138
Шуть Аліна. Дотримання норм української літературної мови в назвах поселень України ХХ століття	140

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Бомбіна Александра. Своєрідність сатири С. Довлатова (на матеріалі збірки новел «Компроміс»)	142
Гречко Наталя. Мовно-художня специфіка історичного роману Василя Чаплєнка «Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством»	143
Іванова Марія. Роль сновидінь Карла Великого у французькому героїчному епосі «Пісня про Роланда»	146
Євсіков Дмитро. Наративні стратегії детективної прози Б. Акуніна	148
Зайцева Валентина. Національна ідентичність від покоління до покоління: бульба і бульбашки	150
Колодій Євгенія. Детективні риси у творчості Всеволода Нестайка	152
Лященко Марія. «Чорний ворон. Залишенець» Василя Шкляра як знаковий історичний роман сучасності	153
Мудрик Богдана. Драматургія О. Островського: інтермедіальний аспект	155
Наволокіна Лариса. Экфрасис как предмет научной рефлексии	157
Пузанова Ганна. «Святочный рассказ» как «ветвь» русской романтической прозы	159
Рожкова Ірина. Роль художньої деталі в розкритті поезики роману М. Шолохова «Тихий Дон»	162
Столяр Ганна. Образ вчителя в оповіданнях Бориса Грінченка «Украла» та «Дзвоник»	163
Шуть Аліна. Експресіоністичні стильові тенденції у творах Ярослава Галана	166

ПСИХОЛОГІЯ

Антоненко Євгенія. Фактори інтернет-залежної поведінки особистості	169
Бедринець Діана. Темпоральні характеристики особистості в юнацькому віці	170
Білоножко Аліна. Психологічний супровід емоційного розвитку дітей з аутичними проявами	172
Буко Камілла. Фактори виникнення акцентуованих рис характеру у підлітків	174
Власенко Тетяна. Вплив батьківського ставлення на виникнення страхів у дітей дошкільного віку	175

Гладких Тетяна. Дитячо-батьківські відносини як чинник формування «образу-Я» дітей молодшого шкільного віку	177
Іванюто Алеся. Явище кібербулінгу як психологічна проблема	179
Ігнатова Анастасія. Психологічні аспекти адаптації першокурсників у закладах вищої освіти	180
Карацупа Владислав. Ефект розгальмування в соціальних мережах	182
Карацупа Владислав. Використання транзактного підходу в психодіагностиці особистості	183
Кейдун Юлія. Психологічні чинники професійного самовизначення старшокласників	185
Кутєпова Ольга. Теоретичні основи вивчення проблеми емоційної стійкості старшокласників	187
Кучерова Марія. Соціально-психологічні фактори виникнення булінгу в підлітковому віці	188
Клішко Юлія. Психологічні основи гуманістичних засад управлінської діяльності педагога	190
Литвяк Владислава. Стратегії подолання життєвих криз в юнацькому віці: теоретичний аналіз	191
Лобанова Наталя. Вплив соціометричного статусу підлітків на формування "Я-концепції"	193
Лосєва Марія. Вплив самотності підлітка на його інтереси	195
Медведенко Валентина. Психологічна готовність студентів до участі та організації позааудиторних заходів	196
Павленко Наталя. Роль релігії та віри у житті сім'ї	198
Нікітіна Вікторія. Психологічні аспекти ігрової залежності в підлітковому віці	200
Ніколаєнко Крістіна. Вплив педагогічного стилю спілкування на успішність протікання адаптаційного періоду у першокласників	201
Романько Богдан. Теоретичні основи комунікативної компетентності особистості	203
Русанова Ганна. Психологічні особливості самосприйняття підлітків	204
Силка Катерина. Формування позитивного ставлення до людей похилого віку в підлітковому віці	206
Склярова Ольга. Психологічний супровід процесу адаптації п'ятикласників до нових умов навчання	207
Тягнирядно Анастасія. Сім'я як чинник формування гендерної ідентичності молодшого школяра	209
Тітаренко Аліна. Проблема адаптації першокласників до нових умов навчання	211
Тронін Руслан. Особливості соціальної адаптації студентів першого курсу до навчання у закладах вищої освіти	213
Тюленєва Юлія. Особливості вольових якостей підлітків	214
Фоміна Маргарита. Проблеми девіантної поведінки у дітей підліткового віку	216
Флінта Діана. Психологічні аспекти конкуренції як міжособистісної взаємодії	218

Халява Світлана. Синдром емоційного вигорання у вихователів закладів дошкільної освіти	219
Шакотько Крістіна. Психологічні особливості міжособистісних стосунків в гетерогенних групах підлітків	221

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

Грина Антоненко,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. І. Дуденюк,**
к. філос. н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРЧОСТІ М. ДРАГОМАНОВА

Зміна століть постала перед нами рядом фундаментальних цивілізаційних зрушень, заради осмислення яких ми звертаємося до попередніх часів, прагнучи передбачити ризики майбутнього. XIX–XX ст. увійшли в історію як епоха соціального збурення та гострих конфліктів, як тривожний пошук гуманістичних орієнтирів та щасливого прийдешнього для всього людства. У сьогоднішньому нашому діалозі з минулим ми звертаємося до авторитетної постаті Михайла Петровича Драгоманова, чії історичні, філософські, публіцистичні праці заклали міцний фундамент української культури.

Творчість М. Драгоманова різнобічна й багатопланова: це і наукові праці (здебільшого з етнографії та фольклору), і яскрава політична публіцистика, в якій піднімалися найболючіші питання епохи: свободи і справедливості, розумного державного устрою, національного та загальнолюдського. Дослідники теоретичного доробку М. Драгоманова звертають увагу на такі головні аспекти його діяльності та базові концепти творчості:

1) обґрунтування оригінальної політичної теорії, що утверджувала ідеї федералізму, європоцентризму, панславізму, лібералізму (А. Круглашов, В. Дьяков, І. Качур, В. Коновальчук, О. Скакун, Т. Андрусяк);

2) формування концепції національної самосвідомості та самоідентифікації, в якій наголошується, що моральна чистота та жертвність – найнеобхідніші якості політичних діячів (А. Круглашов, О. Скакун, Т. Андрусяк, Н. Здорікова, С. Єкельчик, І. Глизь, П. Сохань, Н. Шаломєєва, О. Проценко, І. Коляда, Т. Бутченко, К. Двірна, О. Куриленко);

3) розробка теорії державно-правового порядку, основою якого слугував конституційний устрій країн тогочасної Європи (Р. Метельський, О. Скакун, Н. Прозорова);

4) М. Драгоманов, беззаперечно, є ідейним натхненником та організатором українського національного руху, в основі якого – національна українська ідея (А. Круглашов, А. Катренко, О. Болдирев, В. Довгич);

5) обґрунтування ідеї лібералізму та демократизації суспільства (Т. Андрусяк, І. Дробот, К. Двірна, К. Сигов, Т. Хребтова);

6) засновник української соціології як науки, що має, насамперед, спиратися на емпіричні факти при аналізі соціальних процесів (А. Круглашов, Н. Новакова, Б. Матюшко).

Намагаючись зрозуміти творчість М. Драгоманова в органічній єдності, більшість дослідників зазначають, що центром тяжіння його

спадщини є, без сумніву, ліберальна ідея. Саме лібералізм з його пафосом демократичних свобод, абсолютної цінності особи, відкритості суспільства, плюралістичності культури є тим життєдайним нервом, що об'єднує різноманітні розвідки в одну світоглядну концепцію. І сьогодні, коли в Україні стверджуються гуманістичні ідеали свободи, неповторного буття людської особистості, для нас дуже зрозумілими й сучасними є слова М. П. Драгоманова: «Хай кожний вибирає собі таку віршовку, щоб тягти громадський поступ, яка йому до сподоби,... аби тільки вона вела по простій дорозі для поступу й користі всієї громади...» [2, с. 413].

Михайло Петрович Драгоманов у своїй творчості приділяє значну увагу проблемам нації та формуванню засад національної культури («Діалоги про українську національну справу», «Пропаший час. Українці під Московським царством (1654-1876)», «Что такое украинофильство», «Чудацькі думки про українську національну справу»).

На думку М. Драгоманова нація – це порода, народ, а людство можна зрозуміти як сукупність націй. Головним атрибутом нації слід вважати мову, до якої додаються інші ознаки, які ми скоріше фіксуємо емоційно-чуттєво на противагу логічній систематизації (вміння, звички, схильності, традиції). М. Драгоманов підкреслював, що найважливішою умовою успішного розвитку національних рис є вільний національний розвиток при широкому спілкуванні між націями: «...сама по собі думка про національність ще не може довести людей до волі й правди для всіх і навіть не може дати ради для впорядкування навіть державних справ. Треба шукати всесвітньої правди, котра б була спільною всім національностям» [1, с. 469]. Космополітичні роздуми автора про загальний прогрес людства, необхідність широкого культурного розвитку для всіх народів, переваги живого людського спілкування є і сьогодні для нас добрим підґрунтям в сучасному суперечливому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу.- Вибране. Упоряд. та авт. іст.- біогр.нарису Р. С. Міщук; Приміт Р. С. Міщука, В. С. Шандри. – К.: Либідь, 1991.-С.461-558.
2. Драгоманов М. П. Шевченко, українофіли й соціалізм.- Вибране. Упоряд. та авт. іст.- біогр.нарису Р. С. Міщук; Приміт Р. С. Міщука, В. С. Шандри. – К.: Либідь, 1991.-С.327-429.

Юлія Берегова,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю. Ю. Королевська,**

ст. викладач (БДПУ)

ФЕНОМЕН РАДЯНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ПЛАКАТУ ЯК ЗАСОБУ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПРОПАГАНДИ СРСР (1939-1945 рр.)

Унікальність політичного плаката виражається в тому, що цей креолізований малюнок має два напрямки впливу: 1) як вираз мистецтва; 2) як головний пропагандистський інструмент формування певних настроїв та

поглядів і активізація адресатів до певних дій. Ці властивості перетворюють даний вид ідеологічної пропаганди на унікальне за призначенням, засобами створення та ефективністю впливу явище. Для сучасних науковців наочна пропаганда є важливою різновидністю історичних джерел, які несуть в собі тогочасну інформації не тільки про військові, політичні, соціальні та економічні процеси, а й про способи їх самоаналізу прийомами художньої творчості. Соціальна актуальність дослідження вбачається у вивченні відповідних норм ідеологічного проектування та реалізації політичних установок шляхом використання візуальної продукції в існуючих умовах гострого збройного протистояння.

Аналіз досліджень присвячених пропаганді та політичному плакату дає можливість групування наукового матеріалу на блоки:

1) дослідження ідеологічної пропаганди: І. Івлєв, В. Дашичев, А. Юденков, Й. Геббельс, Г. Френкель, Р. Манвелл, Р. Зульцман;

2) розгляд специфіки креолізованих текстів, як виду комунікації та засобу конструювання соціальних зв'язків: І. Голомшток, Х. Махмуд, Л. Федотова, С. Ісаєв, В. Учюнов, Н. Старих, М. Піскунова, Є. Степанов, Д. Кочергіна, М. Дороніна;

3) плакат у сфері дизайну і композиції завдяки яким творці досягають контакту з людьми, а їх роботи перетворюються на дійовий інструмент впливу на суспільство: М. Воронова, Є. Жердева, В. Глазичева, Є. Лазарева, І. Розенсон;

4) технічні аспекти виготовлення плакату та його вплив на художню мову і соціальні функції: Б. Авратов, А. Богачов, Г. Лабунська, А. Ейснер, М. Тарабукін;

5) вивчення плакатного явища, його типи, специфіка, види, напрямки тощо: Н. Бабуріна, Т. Ігошина, А. Спешилова, Ю. Єрохіна.

Пропаганда є особливим способом донесення якогось ідеологічно забарвленого послання до слухача. Для цього держава створює спеціальний організований ідеологічний апарат пропаганди. Іноді деякі історичні періоди в ряді країн (в нашому варіанті радянська пропаганда в роки війни) пропагандистська робота ставала основним напрямком державної політики. Втім, інноваційна ідея пропаганди є досить багатозначна та спірна, і з приводу її змісту думки вчених розходяться. Особливі суперечності виникають у визначенні цілей пропаганди і співвідношенні цих цілей. Не викликає сумнівів зв'язок появи і поширення пропаганди як виду інформаційно-ідеологічної діяльності з авторитарним і милітаристськими традиціями [2].

Враховуючи завдання, які ставили перед собою більшовики, малограмотність значної частини радянського соціуму забезпечувала необхідні стартові умови для успіху їх пропагандистських заходів. Помітний вплив на розвиток інформаційно-комунікаційного простору СРСР справила ефективність послідовної політики держави щодо ліквідації масової неписьменності дорослого населення і формування загальнодержавної системи освіти.

Радянські лідери не володіли здатністю зрозуміти внутрішні настрої та справжні інтереси своїх громадян, щоб повністю їх контролювати. Тим не менше правляча верхівка знайшла спосіб обійти цю проблему. Радянське

суспільство будувалось на припущенні, що повної лояльності населення домогтися буде неможливо. Тому влада сконцентрувала увагу не на почуттях, а на поведінці «всі зусилля були кинуті на те, щоб так структурувати життєву ситуацію радянського громадянина, аби він робив те, що від нього очікувалося, незалежно від його почуттів щодо режиму або системи» [1].

Агітаційна пропаганда, представлена в радянських плакатах під час Другої світової війни, в залежності від різних завдань, поставлених перед нею, зверталася до різних почуттів радянських людей: бажанням захистити своїх близьких, помститися за загиблих і постраждалих мирних жителів і військовополонених, бажанням розгромити ворога. Крім цього, радянська плакатна агітаційна пропаганда зверталася до російської національної самосвідомості, як шляхом звернення до реальних історичних особистостей, які захищали нашу країну від ворогів, так і до билинних образів [3; 154-155].

ЛІТЕРАТУРА

1. Bauer R., Inkeles A., Kluckhohn C. How the Soviet System Works: Cultural, Psychological, and Social Themes / by Raymond A. Bauer, Alex Inkeles, Clyde Kluckhohn. Cambridge (MA): Harvard University Press, Russian Research Center Studies 24, 1956.
2. Артемів В. Л. Стереотип і установка у процесі пропагандистського впливу // Питання теорії та методів ідеологічної роботи. Вип. 7. М., 1977.
3. Родс Э. Пропаганда. Плакаты, карикатуры и кинофильмы Второй мировой войны / Энтони Родс; пер. с англ. Ю. К. Бардина. М.: Эксмо, 2008. 312 с.

Едуард Божко,

студент 3 курсу

гуманітарно-економічний факультету

Наук. керівник: **Ю. В. Федорик,**

к. і. н., доцент (БДПУ)

РАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ НА ПІВДЕННО-СХІДНІЙ УКРАЇНІ: ВІД ВИТОКІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку української держави одним із актуальніших питань, є проблема існування різних типів історичної пам'яті у суспільстві. У період формування нової держави і її еволюції в бік європейської інтеграції, ми все частіше стикаємося з небажанням і нерозумінням нових змін, представниками суспільства які мають цінності, сформовані в Радянському Союзі. Особливо це проявляється на південно-східних територіях нашої держави. Виходячи із цього набуває актуальності вивчення феномену поширення радянської ідентичності на півдні та сході УРСР.

Ступень досліджування проблеми. Зазначимо, що проблему розвитку культури у радянські часи в Україні та у її південній частині зокрема, вивчали такі вітчизняні та іноземні вчені, як Р. Вільямс, Е. Вілсон, М. Рябчук, Р. Кісь, М. Павлишин, П. Лаврів та ін.

Мета. Проаналізувати вплив політики Радянського Союзу та

комуністичної ідеології на формування радянських ціннісних орієнтирів серед населення Південно-Східної України. Визначити поширення проявів радянської ідентичності на півдні та сході сучасної України

Методи досліджування. У своєму дослідженні ми використали теоретичні методи: системний та порівняльний аналіз для з'ясування та уточнення основних понять дослідження; синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення.

Сутність дослідження. З розвитком сучасного українського суспільства, ми можемо побачити все більше відмінностей між різними поколіннями нашої держави, вони проявляються у багатьох сферах життя, а також дають можливість краще зрозуміти складне минуле України. Однією з головних відмінностей є різне розуміння і сприйняття ціннісних орієнтирів, які тісно пов'язані з різним історичним досвідом людей, які народилися у радянський час і в період незалежної України.

Україна ніколи не мала культурної однорідності. Протягом своєї історії вона успадкувала багато традицій, звичаїв, етнічних і мовних відмінностей, які часто накладаються одна на іншу [4, с. 10]. Радянська доба стала періодом, коли вплив комуністичної ідеології, русифікації, індустріалізації та урбанізації, антирелігійної кампанії, державного тиску на етнічну мову сприяли знищенню національного почуття українців.

У сучасній історіографії для позначення реалій радянського життя та ідеології застосовують термін «радянськість», який розглядається як комплекс моральних, ціннісних, соціальних, політичних, матеріальних стереотипів, які сформувався у громадян СРСР під впливом комуністичної ідеології впродовж 1940–1980-х рр. [3, с. 39].

Підґрунтя поширення радянської ідентичності серед населення південно-східних регіонів України, треба шукати в минулому цього краю. В першу чергу слід зазначити, що заселення цих земель і створення міст почалось у XIX ст., ще за часів Російської імперії. До цього степова Україна була малозаселеною. Побачивши індустріальний потенціал цих земель, Російська імперія залучала іноземний капітал, а вслід за ним фахівців, які їхали сюди працювати на промислових підприємствах і залишались в містах. Але іноземних фахівців, не вистачало, тому уряд залучав дешеву робочу силу, а саме російське селянство до процесу індустріалізації та урбанізації. Звідси і випливає проблема слабкої місцевої української ідентичності, що було використано більшовиками під час боротьби проти українських національних урядів в 1917-1921 рр.

Радянський Союз, перейняв імперську та русифікаційну практику Російської імперії: російська мова залишалася мовою міста, пролетарської інтелігенції та державного вжитку. Радянській державний лад з його політичною системою вважався символом порядку, стабільності і модернізації, вираженням чого були індустріалізація та нова хвиля урбанізації зі своїми гігантоманією та великими промисловими досягненнями. Одночасно насаджувалися нові цінності, особливо поширювані на південно-східних землях УРСР, де робітничий клас відіграв традиційно велике значення внаслідок кількох хвиль урбанізації та індустріалізації.

Яскравим прикладом такого становища стала післявоєнна доба.

Після війни на відбудову зруйнованих шахт і заводів в Донбас їхали звідусіль робітники, інженери й інші спеціалісти. Деяких новоприбулих, переважно з Росії, підселяли в хати місцевих мешканців. Не обходилося без суперечок, у яких за підтримкою влади, перемагали ті, що приїхали [1, с. 126]. Інакше поводитися сільські переселенці, в тому числі з територій Західної України. Опинившись в російськомовному середовищі молодь забувала звичаї, обряди, діалекти й поступово русифікувалась [1, с. 126]. Радянський Союз пропагував вищість російської мови й культури, закриваючи українські школи, бібліотеки, клуби. Навіть священники, які залишалися в нечисельних церквах Південно-Східної України проповідували слово Боже російською або церковнослов'янською мовами.

Політика СРСР залишила відбиток у вигляді особливого поширення радянської ідентичності в південно-східному регіоні України. Це має віддзеркалення і сьогодні у вигляді в ностальгії за «золотою добою» Радянського Союзу і несприйнятті раціонального мислення, направленого в підтримку реформ в Україні та відродження національної культури.

Це яскраво засвідчило нещодавнє опитування соціологічної служби Центру Разумкова та Фонду «Демократичні ініціативи» імені Лька Кучеріва за грудень 2017 р., під час якого респондентам ставилося запитання, чи хотіли б вони, щоб зараз відновилися порядки часів СРСР. За даними цього опитування, 63% респондентів не хотіло би цього, 21% виступав за відновлення радянських порядків (решта опитуваних не визначилася з відповіддю). Якщо у Західному регіоні небажання відновлення порядків часів СРСР висловили 76% опитаних, у Центральному – 67%, у Східному – 54%, то у Південному – лише відносна більшість респондентів (45%, при 29% тих, хто хотів би порядків часів СРСР). Чим молодші респонденти, тим рідше вони висловлювали ностальгію за радянським минулим – від 8% представників віку від 18 до 29 років, до 40% опитуваних, яким було більше 60 років [6].

Висновок. Отже, аналізуючи історію та сьогодення південно-східних регіонів України, ми можемо сказати, що в цьому регіоні досі велика кількість людей підтримує радянську ідентичність, якій властивий радянський комплекс культурних цінностей. Це явище спричинено політикою Радянського Союзу та його діями, як держави, яка використовувала минуле цього регіону, його промисловий та індустріальний потенціал, як засіб для досягнення своєї мети. Підтримки та утримання Радянського державного ладу в суспільстві та в головах людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія південно-східної України / П. І. Лаврів. – Львів: Слово, 1992. – 150
2. Радянська ідентичність та її вплив на формування сучасних суспільних стереотипів людей похилого віку (за матеріалами усноїсторичних джерел Півдня України)/ Т. Молдавська. – Наукові записки. Серія «Культурологія» / 2013, вип. 12
3. Українці: несподівана нація / Е. Вілсон. – К: “К.І.С”, 2004. – 552 с.
4. Чи відчувають українці ностальгію за СРСР?/ [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/statti/chy-vidchuvaiut-ukraintsi-nostalhiu-za-srsr>

Крістіна Герич,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **С.С. Баханова,**
к. і. н., доцент (БДПУ)

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Реформування системи середньої освіти в Україні, вимагає нових підходів до оновлення її змісту та удосконалення засобів, форм та методів навчання. Одним з таких інноваційних методів є гейміфікація. Використання цього методу дозволяє зняти напругу, створити сприятливу атмосферу, викликати інтерес до навчального предмету та як наслідок мотивувати до навчальної діяльності.

Загальній проблемі використання ігор на уроках історії приділяв увагу К. Баханов, інтерактивним іграм – О. Пометун, дидактичним – О. Барнінець, О. Мокрогуз, іграм-стратегіям – Д. Десятов та ін.

Наукова новизна полягає в аналізі сутності методу гейміфікації та його впровадження в навчання історії; розроблено рекомендації та заняття з предмету всесвітньої історії заснованого на цьому методі.

У науковій літературі визначають два підходи до гейміфікації: під поняттям «гейміфікація» розуміється застосування ігрових методів у неігрових ситуаціях; власне використання комп'ютерних ігор на уроках [1, с.4-5].

При використанні гейміфікації учні із задоволенням беруть участь в іграх. Переваги гейміфікації полягають в: більш активній залученості до освітнього процесу, легшому сприйнятті інформації, отриманні позитивних емоцій від навчання [2, с. 308].

Разом з тим метод має деякі недоліки. Гравець, як правило, не знаходиться «тут і зараз». Часто відзначається небезпека відриву змісту ігор від необхідного навчального матеріалу. Тому важливим аспектом є правильна інтеграція гейміфікації в навчання [1, с. 7].

На сьогодні існує велика кількість комп'ютерних ігор. У навчанні історії найбільшою популярністю користуються стратегії. Наприклад, в грі Civilization учасники можуть відважно крокувати через тисячоліття, починаючи з V тисячоліття до нашої ери та дійти до XXI ст.. Також варто виділити гру «Козаки», де показана історія народів XVII-XVIII ст..

Іншим типом ігор, які можуть бути використанні на уроках історії є рольові ігри. У досвіді США існують рольові ігри, які занурюють гравців в історію США. Гра «For Crown or Colony?», де гравець виступає у ролі учня друкаря Бостона 1770 р., чи у ролі раба в штаті Кентуккі в 1848р. у грі «Flight to Freedom».

Незважаючи на пошкваллення інтересу до використання комп'ютерних ігор у процесі навчання історії у школі та активному впровадженню їх у країнах Західної Європи, Китаю, Японії та США, в Україні подана тема тільки починає розроблятися. На разі уроки з використанням комп'ютерних ігор є поодинокими. В основному вчителі пропонують використовувати ігри Civilization VI чи Minecraft, або впроваджувати деякі елементи ігор у навчальний процес.

Плануючи введення комп'ютерних ігор у навчальний процес треба

виконати підготовчу роботу, аби виявити ставлення до них дітей. Для цього проводять опитування. Лише за позитивного ставлення учнів учитель запроваджує комп'ютерні ігри у навчальний процес.

Для учнів 6 класу на уроках історії варто впровадити ігри, Total War: Rome, Pax Romana чи Civilization V. Дві перші використовують при вивченні історії Стародавнього Риму. Вони містять детальну карту території Риму та Європи. Під час гри учні зможуть: приймати рішення у сенаті чи стати учасником Пунічних війн, встановлювати дипломатичні відносини шляхом укладення династичних шлюбів тощо. Граючи в Civilization V учні могли б порівняти шляхи розвитку цивілізації та пофантазувати на тему того, яким міг би бути світ зараз, вибери наші предки інший шлях розвитку.

Подібним чином можна використовувати ігри «Козаки: Знову війна» та «Козаки II. Битва за Європу». Перша частина гри для проведення ігрової частини уроку у 8 класі, оскільки охоплює періоди XVII- XVIII ст.. Учням можна запропонувати збудувати місто та визначити його архітектурні особливості. Для учнів 9 класу актуальною буде друга частина гри. Її використовують під час вивчення Франції періоду Наполеона. Граючи, учні знайомляться з біографією Наполеона, видами військ та зброї, поселеннями, картою тощо.

Гра може виступати випереджальним завданням. Для прикладу, гра «Crusader Kings 2». Учням 7 класу перед вивченням часів імперії Карла Великого, вчитель дає завдання пограти у гру до наступного уроку вдома, зауваживши, на що вони мають звернути увагу. На наступному уроці обговорюють, чому навчилися учні граючи та, що в ній відповідає дійсності.

Отже, метод гейміфікації є досить новим у вітчизняній методиці навчання, на відміну від досвіду західної історичної дидактики. Він має як свої переваги – дитина отримує більше задоволення, ніж від прослуховування традиційних уроків, так і недоліки – перебуває в уявному просторі гри. Запропоновані ігри та розроблені рекомендації можна використовувати у навчальному процесі в основній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сергєєва Л. Гейміфікація: ігрові механіки для мотивації персоналу // Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою». 2014. № 2 (14). 14 с.

2. Ткаченко О. Гейміфікація освіти: формальний і неформальний простір. Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11. С. 307-309

Єлизавета Голошапова,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. Керівник: **К.О.Баханов,**
д. пед. н., проф. (БДПУ)

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Актуальність. Особливістю розвитку сучасної України є інтенсивне реформування всіх галузей суспільного життя, та освіти зокрема. Починаючи з 2018 р. активно впроваджується концепт Нової української школи (далі –

НУШ) однією з провідних напрямків якої є орієнтація на гру та заохочення учнів до самостійного навчання. Учитель у цьому процесі виступає не тією інстанцією, яка вимагає від дітей завчання фактів, а певним провідником, головна мета котрого привчити дітей самостійно здобувати інформацію і головне – бажання до навчання. За цих умов перед вчителем постає потреба у пошуках нових форм роботи з дітьми. Саме тому останнім часом в процесі навчання усе частіше використовується метод квесту.

Ступінь розробленості теми. Педагогічний потенціал методу квесту почали досліджувати відносно недавно при цьому, більшість робіт написані самими вчителями практиками, а не науковцями. Водночас, питання використання квест-технологій в освітньому процесі розглядали О. Багузіна, Я. Биховський, О. Гапеева, Л. Желізняк, О. Шевцова та інші. У контексті викладання історії можемо виокремити К, Баханова, О. Пометун, О. Сухобокову, Т. Гребенчук, О. Подобєд.

Сутність дослідження. Освітній квест- це метод навчання, що включає в себе набір проблемних завдань з елементами рольової гри, для виконання яких використовують різноманітні ресурси, і насамперед ресурси Інтернету.[4]

Будь-якому квесту притаманні низка ознак: 1) наявність певного сюжету гри; 2) наявність завдань (перешкод); 3) наявність мети, до якої можна прийти, лише подолавши певні перешкоди.

Структура освітнього квесту може бути наступною: вступ (в якому прописується сюжет, ролі); завдання (етапи, питання, рольові завдання); порядок виконання (бонуси, штрафи); оцінка (підсумки, призи).[3]

Освітній квест- феномен, що постійно знаходиться у стадії розвитку, тому він безперервно трансформується. Сьогодні, на наш погляд, можна виділити два основних типи сучасних освітніх квестів: web-квести і екскурсійні квести (маршрутні квести).[2] Враховуючи інформатизацію суспільства сьогодні, ми вважаємо, що на уроках історії мають переважати web-квести.

Web-квест-це розгалужена структура подання інформації, реалізована за допомогою гіперпосилань, доступ в Інтернет надає величезні можливості вибору джерела інформації. Web-квест на уроці історії – активна форма навчального заняття. В процесі творчої роботи учні отримують не «готові до вживання» знання, а самі залучені в пошукову діяльність. [1]

У навчанні історії квест можна використовувати на різних типах уроку. Запорука успішності квесту – залучення всіх дітей в гру.

Висновок. Освітній квест – це метод навчання, який ставить перед учнями проблему у ході реалізації котрої відбувається пошук місць, об'єктів, людей, інформації, для вирішення якої використовуються ресурси будь-якої території або інформаційні ресурси. Використання даного методу на уроках історії дозволить: удосконалити навички пошуку інформації учнями; розвивати мислення учнів на стадії аналізу, узагальнення та оцінки інформації; розвивати комп'ютерні навички учнів; заохочувати учнів навчатися незалежно від учителя; розвивати дослідницькі та творчі здібності учнів; підвищити особистісну самооцінку учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання web-квестів на уроках історії як засіб стимулювання навчальної діяльності учнів. Всесвітня історія. 6-8 клас <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-726D385170ACB/list-B65BBo5F26>
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Кононец Н. Технологія веб-квест у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів / Кононец Н. // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Вип.10. – 138 с.
4. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина. – М.: Издательский центр «Академия» .-2007 . – 368с.

Тетяна Завадська,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.Ю. Королевська,**
ст. викладач (БДПУ)

**МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЖІНОК В ІРАНІ ПІСЛЯ ІСЛАМСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ 1978-1979 РР.**

Одним з важливих питань, яке обговорювалося протягом останніх десятиліть в юридичних, соціальних і політичних колах, є захист прав жінок. Рівноправність є найважливішою основою будь-якого демократичного суспільства, яке прагне до соціальної справедливості і поваги прав людини. Проте доводиться констатувати, що практично повсюдно жінки в тій чи іншій мірі піддаються дискримінації в сім'ї, в суспільстві і на робочому місці. Хоча причини і наслідки цього можуть бути різними в різних країнах, нерівноправність жінок є широко поширеним явищем. Збереженню цього явища сприяє наявність усталених стереотипів, а також традиційних культурних і релігійних звичаїв і уявлень, принижують роль жінок. Однак, іноді важко зрозуміти як живе народ в тій чи іншій країні. Більш того, ще складніше уявити точну картину становища жінок в різних країнах – там, де спосіб життя жінки не так помітний, де жінка не бере участі в економічному і політичному житті країни, де, як правило, їй відведена роль лише дружини, матері, господині вогнища . Але іноді ті жінки, щодо яких у нас міцно склалися певні стереотипи, зовсім не живуть так, як розуміємо ми, мають певні права і положення в суспільстві.

У кінці ХІХ – початку ХХ ст. в ряді країн мусульманського світу розгортався процес реформування традиційної ісламської життя. Вплив Заходу, економічна відсталість східних країн, зростання суспільно-політичних рухів породив зміни в найконсервативніших і теологічних колах традиційного ісламського суспільстві [4].

«Жіноче» питання стало одним з центральних для ісламського політичного руху. Мусульманки все більше залучаються до суспільно-політичного життя, що вимагає певного оформлення. Навіть народився термін «ісламський фемінізм», який в багатьох випадках висловлює вимоги

дотримання і забезпечення прав жінок відповідно до норм ісламу, що дає жінкам можливість захищати і розширювати свої права в патріархальному суспільстві, протиставляючи шаріат і етнічні звичаї, які часто йдуть коренями в пережитки доісламського періоду.

Сьогодні іслам є однієї з найпоширеніших релігій на планеті. Віру в ісламські цінності поділяють мільярди людей, що, природньо, породжує інтерес к традиціям та нормам ісламської релігії, а також, впливає на необхідність неупередженого аналізу різних аспектів даної релігії, а саме – ставлення до жінок в ісламі. Здавалося б, очевидна істина щодо рівнозначності і рівноцінності перед Єдиним Творцем чоловіка і жінки за своїми правами і обов'язками постійно потребує повторення і уточнення. Постає питання: чому? Адже сказано в Священному Корані: «О люди! Бійтеся вашого господа, який створив вас з однієї душі і створив з неї пару їй, а від них поширив багато чоловіків і жінок...» (Коран, 4:1) [1, с. 64].

Вивченням «жіночого» питання займаються дослідники, які акцентують увагу на такі головні аспекти:

1) положення жінок, де розкривається роль жінки-матері, жінки-сестри, жінки-дочки, жінки-дружини в ісламі (О. Іноземцева, Т. Оленич, О. Трима, Л. Агзамова, Г. Мостафаві);

2) статус жінки в релігії, де рівноправ'я проявляється, в першу чергу, у дотриманні релігійних обов'язків, які виявляють базові соціальні якості жінки (Л. Фролова, м. Григорьєва);

3) соціально-економічний, політичний і культурний розвиток жінок в Ірані (Ш. Чатрі, Н. Лоскутова, М. Абдуразік-паша, М. Кюнклер);

4) правове положення жінок в ісламі (М. Абдуллаєва, Ю. Сізов, А. Петровський).

11 лютого 1979 р. в Ірані відбулося одно з найважливіших політичних подій ХХ ст. – перемога ісламської революції в Ірані.

Аналізуючи матеріали по положенню жінок після перемоги ісламської революції в Ірані, можна виділити дві точки зору з цього питання. Згідно з першою, в післяреволюційні роки законодавчі процеси просувалися в бік обмеження законних прав жінок. Інша говорить про те, що ці процеси спростили і зміцнили присутність жінок у соціальній та політичних сферах. Швидше за все, обидва ці твердження вірні. З одного боку, правові обмеження для жіночого населення країни дійсно посилювалися після революції. З іншого боку, немає сумнівів в тому, що внаслідок повалення шахського режиму роль жінок, особливо представниць середніх і нижчих верств суспільства, а також тих, до яких можна застосувати визначення «релігійні», помітно посилювалася і розширилася в сфері суспільного розвитку.

Основи державної політики після революції, в тому числі в області рішення «жіночого питання», були закладені ісламською ідеологією «хомейнізму», маніфестом якої є Основний закон (Конституція) Ісламської Республіки Іран (ІРІ), прийнятий в 1979 р його преамбулі в пункті «Жінка в Конституції» зазначається, що в процесі «відновлення самотності і прав іранського народу після ісламської революції відповідні привілеї жінки будуть більшими, оскільки вона піддавалася великим утисків з боку колишнього режиму». Тут же визначено поняття сім'я як «основоположною

осередку суспільства, головного чинника, що забезпечує розвиток і вдосконалення особистості». У зв'язку з цим відкидається «експлуатація жінки і споживацьке ставлення до неї», вказується на її роль в якості «соратника чоловіки в усіх сферах», яка «набуває з точки зору ісламу вищу цінність і благородство» [5].

Підсумком ісламської революції стало зміна державного ладу, створення нової Конституції і нових законів, в тому числі закону про ісламських покарання, і, відповідно, збільшилася кількість фактів, що свідчать про обмеження прав жінок. На існування такої ситуації звертають увагу такі міжнародні правозахисні організації, як Комісія з прав людини ООН, «Міжнародна Амністія» і «Погляд на права людини».

Після революції склалася ситуація, при якій жіноча частина населення країни залишилася без будь-якої підтримки з боку політичних партій і лідерів жіночого руху. Неорганізована жіноча «маса» не змогла протидіяти прийняттю рішень, що обмежували її права. Тільки в кінці 1980-х рр. в рамках Вищої ради культурної революції ІРІ вперше була створена Рада з соціально-культурних проблем жінок, в обов'язки якого входило практичне вивчення проблем і потреб іранських жінок, захист їх прав. В цілому Ісламська Республіка Іран застосовує всілякі заходи для зміцнення сім'ї з метою уберегти основну осередок суспільства від шкоди, щоб вона залишалася в природному і здоровому вигляді. Зрозуміло, що сім'я є невід'ємним фактором розвитку. Тому іранські жінки, являючи свою конструктивну присутність в суспільстві, стоять на сторожі сім'ї в якості священної одиниці суспільства і виховної бази. Дотримання хіджабу (з арабського: покривало; в ісламі – будь-який одяг, проте в сучасному світі під хіджабом розуміють традиційна ісламська жіноча головна хустка і плаття, що закриває їнку) жінками також є питанням, вартим уваги. Мусульманські жінки Ірану, дотримуючись хіджаб, вселяють суспільству ту думку, що суспільне середовище є місцем роботи і діяльності і тому в ній не повинно бути місця ніяким проявам самодемонстрації.

Можна відзначити наступні позитивні результати перемоги ісламської революції стосовно до вирішення «жіночого питання».

- Створення умов для освіти для жінок у віці до 29 років. Рівень грамотності жіночого населення на 2008 р склав 80,33%, що на 52% вище в порівнянні з показниками 1996 г.

- Забезпечення відносної безпеки для жінок в суспільстві.

- Збільшення ступеня участі жінок в таких сферах, як кіно, музика, ЗМІ, література.

- Зросла роль жінок у науці.

І, тим не менше, на шляху до більш широкої участі іранських жінок у всіх сферах життя суспільства залишаються ще численні практичні і психологічні перешкоди, які ще належить подолати.

Жінки формують величезний пласт активних сил будь-якого суспільства. Незважаючи на багато труднощів і перешкод, в ІРІ за останні три десятиліття відбулися кардинальні ідейні та культурні перетворення, що стосуються підвищення ролі жінок в суспільстві. І хоча ці перетворення є лише початком шляху, вони підготували відповідну атмосферу для відновлення прав жінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституция Исламской Республики Иран. Преамбула / пер. с фарси. – Тегеран : Министерство культуры и исламской ориентации, 2006, с. 12.
2. Коран. Священная книга ісламу (пер. Я.Є. Полотнюк.) // Всесвіт. № 6. 1990. С. 90-129.
3. Поленина С.В. Права женщин в системе прав человека: международный и национальный аспект // Институт государства и права РАН. М., 2000, С. 103.

Микола Іванченко,

студент 1 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу БДПУ

Наук. керівник: **Н.Г.Марочек,**

майстер виробничого навчання (БЕГК БДПУ)

ЯК АРМІЙСЬКИЙ ПАЙОК ЗМІНИВ НАШУ ЇЖУ

Постановка проблеми і мети. Солдати не можуть насолоджувати домашньою кухнею, але вони повинні регулярно отримувати калорійну і поживну їжу. Актуальним є дослідження, як винаходи для харчування в польових умовах увійшли в широке використання і змінили наші щоденні цивільні звички.

У спорядженні солдата завжди є найсучасніші дива техніки. І йдеться тут не лише про озброєння – для організації харчування військових застосовують сучасні технології та прогресивні наукові розробки.

Виклад основного матеріалу. Їжа, яку солдати беруть з собою в поля, повинна бути легкою та простою в приготуванні, калорійною (щоденна потреба солдата складає понад 4 тисячі калорій), вона має залишатися свіжою після кількох тижнів на спеці і до того ж не повинна обходитися платникам податків надто дорого.

Всі ці вимоги сприяли появі оригінальних і високотехнологічних наукових розробок, деякі з яких увійшли у повсякденний вжиток і також присутні у нашому цивільному житті і щоденному списку продуктів харчування.

Одним з найцікавіших харчових продуктів в армійському пайку є звичайний хліб, розповідає Анастейша Маркс де Сальседо, авторка книжки "Кухня в повній бойовій готовності" (Combat-Ready Kitchen).

Свіжоспечений хліб починає черствіти, щойно його дістали з печі, оскільки волокна крохмалю в тісті, або амілоза, поширюються по всій структурі виробу і починають тверднути. Дію амілози можна нейтралізувати ферментом амілазою, але при тепловій обробці він руйнується, ось чому багет за кілька днів перетворюється на справжнє лезо для ясен.

Проте, в середині ХХ-го століття дослідники харчування з Коледжу штату Канзас у співпраці з американськими військовими виявили: амілаза, яка витримує нагрівання, докорінно все міняє.

Ці ферменти, які походять від жаростійких бактерій, залишаються в хлібі незмінними після випічки і зберігають хліб дивно м'яким і пружним,

значно подовжуючи його термін зберігання.

Хліб, оброблений таким чином, згодом потрапив до військових пайків. І саме такий хліб сьогодні можна знайти в звичайному супермаркеті. Насправді, майже весь хліб сьогодні містить бактеріальну амілазу, завдяки чому він досить довго залишається м'яким – приватні хлібопекарні швидко збагнули, як заробити на цій науковій розробці.

До речі, сучасні пакетики з сухими активними дріжджами є також військовою розробкою.

Ще однією цікавою розробкою у харчуванні військових є ідея так званої водної активності.

Волога їжа є більш приятливим середовищем для бактерій і плісняви, ніж суха. На тривалість терміну придатності впливає не просто вміст вологи в продукті, а саме кількість вільних молекул в ньому, які не приєдналися до інших молекул.

Саме вони й створюють головну небезпеку для свіжості продуктів. Армійські вчені встановили, що достатньо лише знизити "активність води" до певного рівня.

Ці «маніпуляції» з молекулами води дозволили вченим створювати їжу, яка не була сухою, але бактерії в ній не розмножувалися. Оскільки молекули води втрачають свою рухомість, вони "не можуть переміститися з одного продукту в інший". Цей метод використовують не тільки в армійських пайках, але й в звичайних продуктах.

Додавання в харчові продукти солі і цукру зв'язує молекули води, залишаючи їжу достатньо вологою. Більше того, зміни в активності води дозволяють зберігати крихкі крекери і вологий сир в одному пакеті так, що крекери не втрачають своєї хрусткості, а сир не висихає.

Останні нововведення в галузі харчування військових, які проникають й у наше цивільне життя, стосуються приготування їжі за допомогою високого тиску, замість нагрівання.

Стерилізація їжі відбувається за рахунок того, що під великим тиском мікроорганізми знищуються. Цей процес іноді називають холодною пастеризацією, який не потребує додавання консервантів. Цікаво, що банальна бляшанка (консервна банка) також була винайдена англійськими військовими у 1810 році.

Висновок. І хоча може здатися дивним, що винаходи для військових умов знаходять своє застосування в звичайному житті, саме вони й виявляються надзвичайно корисними.

Є твердження: якщо прибрати з супермаркету всі продукти, у виробництві яких застосовані військові технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журнал «ORGANICUA». – №9. – С. 7-8. – 2010.
2. Здорове харчування як стратегічний ресурс національної безпеки України / М.Я.Бомба, А.Я.Івашкін // Вісник НАН України. – 2013. – №6. – С.32-41.

Юлія Капустенко,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.Ю. Королевська,**
ст. викладач (БДПУ)

АНЕКДОТИ ЯК СПЕЦИФІЧНЕ ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

Актуальність. На сьогоднішній день усна історія (Oral history), як метод історичного дослідження, включає в основу опитування на конкретну тему певної вікової категорії людей, завдяки чому можна простежити зміни, які відбуваються в суспільстві.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблема анекдоту мало вивчена, піднімалася на рівні окремих статей у дослідженнях А.Е. Чекунової, С.А. Мезина, О.А. Демичева.

Сутність дослідження. Серед опитаних існує думка, що в ранній радянський час анекдоти практично не друкувалися, а лише вони складалися і передавалися з вуст у вуста. Лише з часом анекдоти почали підлягати друку в таких журналах, як «Крокодил» і «Перець», а так само знімалися гумористичні телепередачі на кшталт «Білий Папуга», «КВК», «Кабачок». Зокрема відомо, що Тарапунька і Штепсель – популярний в СРСР комічний дует народних артистів УРСР проводив свої концерти і в м.Бердянську, на місці сучасного клубу «РІО», де знаходився у минулому літній кінотеатр. [1]

Теми, на які найчастіше склалися анекдоти, можна поділити на такі категорії: побутові, політичні, анекдоти про представників різних націй. До першої категорії належать анекдоти про Вовочку (хлопчик, який завжди капостив), сімейні відносини, наприклад: «Мама мальчику говорить: «Так, ти пойди пописай на дорожку, бо будем йти». Пошѐл мальчик, нету, нету, нету, нету. Приходить и говорить: «Мама, у них дорожки нету, я на ковѐр пописал» [1].

Щодо політичних, то найчастіше жартували про Брежнєва, Горбачова, Чапаєва та інших політичних постатей. Висміювалися їхні незграбні вчинки, нікчемність та гучні слова. Проте такий різновид підлягав державному контролю і мав свої інструменти впливу, наприклад, такі, як «гудзик», по якому ніби все чутно владі, арешт, а в більш ранній період навіть розстріл. Тому якщо про політику і жартували, то лише серед найближчих друзів, бо всі знали, що в кожному колективі завжди були свої «стукачі». Наша респондентка розказала нам такий анекдот: «Значит так, Шарик, скажи пожалуйста, как на тебя подействовала перестройка? – Будку – уменьшили. Миску – отодвинули. Цепь – удлиннили, но зато могу гавкать сколько хочу!» [3].

Анекдоти про представників різних націй висміювали саме притаманні або гіперболізовані характерні їх особливості. Жартували найчастіше про євреїв – за живучість та хитрість: «Моя жена завела козу», – «Да ты что! И где ж она у вас спит?» – «Та у Сарочки, под кроватью» – «Так она ж воняет», – «Ничего, коза привыкла» [2], про молдован – за недотепність: «Идѐт молдованин и бѐтся головой об вагон. Проходит второй вагон, проходит третий вагон. «Чѐ ты стучишь головой? – Ищу

мягкий вагон» [1], про українців – за жадібність, наприклад, «Корзину яблук съешь? – Съем. – А вагон яблук? – Ну вагон яблук – що не з'їм так понадкушую!» [3], про росіян – за лінкуватість, яка не заважала досягати успіху. Бували анекдоти, де представлені одразу три нації: англієць-росіянин-француз і між ними відбувається ситуація, де є суперництво, порівняння і домінування [2]. Нерідко національності, що найчастіше висміювалися, були авторами анекдотів з особистою участю.

Висновок. Більшість вчених применшують значення анекдоту, як історичного джерела. Його ставлять на рівні з фольклором, але не надають великого наукового значення. Проте анекдот так само готує, як і пісні, вірші, твори про те, що болить та турбує, про деталі, які помічають маси населення, але вони не означені в документах та публіцистиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'ю з Бурлій Анатолієм – Бердянськ, 21.02.2019.
2. Інтерв'ю з Горлач Ларисою – Бердянськ, 22.02.2019.
3. Інтерв'ю з Кіпершлак Ларисою – Бердянськ, 22.02.2019.

Андрій Карпенко,

студент з курсу

гуманітарно-економічний факультету

Наук. керівник: **С. С. Баханова,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ЧАЮВАННЯ: ВІД АНГЛІЙСЬКОЇ АРИСТОКРАТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ ДО СИМВОЛУ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ США

Актуальність проблеми: Культурно-антропологічний погляд на історію дозволяє по-новому поглянути не лише на події, процеси, а й на таке позачасове явище як харчування, що є не лише потребою життєдіяльності, але й культурною практикою, що відбивається у різних сферах й у певних символах інтегрується в соціальну і політичну реальності, наприклад «Бостонське чаювання».

Ступінь досліджуваності проблеми: Окремі аспекти тематики досліджувалися з позиції різних підходів, зокрема цивілізаційного (Ф. Бродель), відображені у працях Чу Фен Лей, І. Рудинської, В. Похльобкіна, С. Васількова.

Мета і методи дослідження: Простежити чаювання від культури споживання чаю аристократією до перетворення на символ політичних трансформацій Британської імперії, зокрема боротьби колоній за незалежність. Методи дослідження: порівняльно-історичний, світоглядний.

Сутність дослідження: Витоки культивування, етики та обрядовості споживання чаю сягають стародавнього Китаю. Від початку чай вважали лікувальним засобом і називали "божественними листами", згодом його споживання значно розширилося, увійшло у повсякденний побут різних станів, витворилася особлива чайна церемонія, яку появу якої пов'язують з письменником часів династії Тан Лу Юєм [3, с. 156, 159].

До Англії чай потрапив за посередництва голландських купців і власників лондонських кав'ярень у 1650-х роках, а його споживання швидко

увійшло у моду. Англійська Ост-Індська компанія почала імпортувати чай з Азії з 1669 року. Масштабне споживання чаю стане помітним у Європі лише у 20-30-х роках XVIII століття [1 с. 209].

Поширення напою серед англійської аристократії Англії відбулося за часів правління Карла II і Катерини Браганської (1660-1685 рр), яка виявилася великою шанувальницею чаю, а її впливовість сприяла популяризації напою серед придворних дам. Завдяки авторитету королеви чаювання стало придворним звичаєм, що, в свою чергу, позитивно відбилося на прибутках торговців чаєм.

Чай здобував перевагу порівняно з іншими товарами, тому держава «турботливо» оподаткувала (як, наприклад, у американських колоніях, де ці податки згодом вважали приводом до повстання) [1 с. 210]. Одночасно небаченого розмаху набула контрабанда (6-7 млн. фунтів чаю щодня ввозилися з континенту через Північне море), в якій були задіяні всі порти, всі Індійські компанії та фінансисти в Амстердамі та інших місцях. Остаточне перетворення чаювання з повсякденного напою на церемонію “5 o'clock tea” як національну традицію відбулося у вікторіанську епоху, за правління королеви Вікторії (1837-1903 рр.)

Митна політика англійського уряду щодо чаю сприяла активному формуванню опозиційних осередків на територіях колоній Британської імперії, зокрема у Північній Америці. Хоча американців турбував не стільки розмір податку, скільки його несправедливий характер. Англійські імпортери чаю отримали можливість його продажу в колоніях за ціною нижчою, ніж у місцевих торговців, які вимагали від власників вантажу дотримання англійських законів – сплати мита за чай протягом 20 днів [2 с. 188]. У разі несплати вантаж підлягав конфіскації. У Бостоні такий термін закінчувався 16 грудня 1773 року. Увечері 16 грудня у Бостонській гавані відбувся захід за участю близько 7000 чоловік. Дехто з них був загримований на індіанців, аби відвести підозру від справжніх організаторів заклоту. «Індіанці» попрямували до порту, де після трьох годин безперервної роботи спустошили трюми всіх трьох кораблів і знищили 342 тюки з чаєм, не чіпаючи при цьому інших вантажів і не заподіявши шкоди командам кораблів, які й не опиралися [2 с. 190].

Ці події в гавані Бостона, з першого погляду, виглядали як пересічний акт вандалізму, з плином часу викликали резонанс, якого не очікували від периферії імперії, які увійшли в історію під назвою “Бостонське чаювання” [2 с. 185]. Зустрічна конфронтація з боку Британії – спроба англійських військ захопити одне зі сковищ озброєння у Конкорді, передмісті Бостона – показала, що досягти порозуміння з колоністами мирним шляхом неможливо. Починаючи від 23 грудня 1773 року «Массачусетський бюлетень» повідомляв про організований натовп на пристані, активісти якого вимагали від отримувачів вантажу або сплати податку або негайного відшвартування кораблів, але вже без вантажу, й відкрито висловлювали невдоволення несправедливою економічною політикою Великої Британії. [2 с. 186].

Згодом словосполучення «Бостонське чаювання» поступово трансформується у свідомості американців – починає асоціюватися зі своєрідним «золотим віком» демократії і поверненням до її витоків на

нових землях. Не дивно, що настільки яскравий і зрозумілий кожному жителю країни образ, був швидко узятий на озброєння політиками і незабаром став важливою складовою політичного життя США. Деякі журналісти зазначали що «The Boston Tea Party» утворився як громадський рух, що виступав проти постійного зростання податків, все більше тяжів до політики. Іншу думку висловлювала англійська «The Guardian», вважаючи прихильників руху звичайними людьми, які втомилися багато сплачувати. Більше того, учасники руху перетворили слово «чай» в аббревіатуру TEA = Taxed Enough Already – досить сплачено податків [2 с. 191-192].

Основні висновки: Таким чином, традиція споживання чаю в суспільстві Британської імперії, трансформувалась в соціально-політичний символ боротьби колонії за незалежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Том 1. Структура повсякденності: можливе і неможливе (Переклав з французької Г. Філіпчук; – К. Основи, 1995. – 543 с.

2. Васильков С.В. Бостонское чаепитие и ретроспектива представлений о нем в американской и английской печати // Известия Смоленского государственного университета. – 2012. – №. 4. – С. 183–190.

3. Чу Фен Лей / Філософсько-естетичні та соціокультурні аспекти чайної церемонії (китайська та японська моделі) // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2007. – № 7. – С. 155-161.

Дмитро Кіосов,

студент 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічний факультету

Наук. керівник **О.С. Авдєєва,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ФЕНОМЕН МІЛІТАРИЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ЖИТТЯ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (20-30 ТІ РОКИ ХХ СТ.)

У сучасній Україні питання реформування сфери фізичного виховання та спорту залишається однією з актуальних проблем соціальної політики держави. На сьогодні в Україні не відбувається значних позитивних зрушень у покращенні фізичної, духовної, психічної, соціальної складових здоров'я населення. Аналізуючи історичний процес виникнення, становлення та подальшого розвитку фізичної культури та спорту, варто дослідити один з переламних періодів розвитку спорту, а 20-30 ті роки ХХ ст. (міжвоєнний період).

У радянську добу, фізкультурно-спортивний рух переживав глибокі зміни у всіх галузях, які були обумовлені процесами «модернізації» радянського суспільства (індустріалізацією, колективізацією, урбанізацією, мілітаризацією тощо). У межах даної розвідки зроблено спробу з'ясувати причини виникнення політичних дискусій навколо фізичного виховання та спорту та формування тенденції на мілітаризацію спортивного життя, на підпорядкування фізичної культури та спорту політичним цілям та

інтересам влади.

Саме у 1920–30-х роках формується комуністична концепція радянської фізичної культури та спорту. У замітці на шпальтах газети «Фізична культура» йдеться про те, що перш за все радянська фізична культура відрізняється від західноєвропейської буржуазної фізкультури тим, що базується на ухвалах партії, а не на індивідуалізмі, не на рекордах; на колективній участі у роботі. «Фізкультурники виховуються не для того, щоб піднімати гири та гарно грати в скраклі. Фізкультурник мусить фізично розвиватися для того, щоб виконувати і перевиконувати завдання, що поставить партія» [1]. У цей період радянська система фізичного виховання була спрямована не тільки на укріплення здоров'я громадян, а й сприяла підтримці значної частини працездатного населення в стані мобілізаційної готовності до оборони країни.

З середини 20-х років почали проявлятися помилки та прорахунки в партійній організації фізкультурно-масової роботи. З'явився ряд течій, представники яких хотіли повернути хід розвитку фізичної культури у напрямку своїх особистих уявлень. «Пролеткультівці» наполягали відмовитися від використання попереднього досвіду, заборонити деякі, на їх погляд, «непролетарські» види спорту (бокс, футбол, гімнастика тощо). Їх гасла і заклики – «Геть спорт!», «Геть брусся!», «Створимо свої пролетарські вправи, свою гімнастику» завдали вже тоді великої шкоди фізкультурно-спортивному рухові. [2, с.165].

У міжвоєнний період спорт не заборонили лише тому, що він мав занадто велику популярність, на яку необхідно було зважати. Вагомим був той факт, що завдяки спортивним змаганням вдавалося дозовано випускати людські емоції та виховувати колективістські почуття (спрямовуючи їх у бажане владі русло). Залучення громадян у різноманітні публічні дієства, акції, мітинги, демонстрації створювало у них відчуття причетності до великих звершень. Основним контекстом таких заходів ставала маніфестація «преваг» радянського способу життя. Фізична культура і спорт слугували елементами соціалізації та згуртування людей, нівелювання соціальних протиріч, створювали єдність (реальну чи бажану?), але з надзвичайно важливими політичними наслідками. [3]

Отже, для радянської влади фізична культура та спорт асоціювались з буржуазним режимом. Багато видів спорту потрапили в «чорний список» радянської влади – були заборонені або просто не підтримувались на державному рівні. Дискусії точилися навіть навколо самих термінів «спорт» та «фізична культура», які наповнювались різним ідеологічним змістом та протиставлялись. У ці ж роки з'являється тенденція до підпорядкування фізичної культури та спорту політичним цілям й інтересам більшовиків, що заздалегідь обмежувало їх можливості як соціокультурного явища.

Таким чином упродовж 1920-30х рр. головна ідея мілітарної парадигми розвитку фізичної культури суттєво гальмувала розвиток безпосередньо спортивного складника, намагаючись змінити його зміст: замістити фізичне виховання та спорт іншими значеннями (самопожертва, мілітарність тощо), які самі по собі є цілком прийнятними, але ж не мають до спорту та фізичної культури прямого відношення.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Фізична культура» – Київ, 1932. – 5 квітня
2. Солопчук М. С. Історія фізичної культури і спорту : навч. посіб. – Кам.-Подільський : Абетка-Нова, 2001. – 235 с
3. Тимошенко Ю. О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20-40-ві роки ХХ ст. / Відп. ред. Гуржій О. І. НАН України. Інститут історії України; Національний університет фізичного виховання і спорту України. – К.: ТОВ "НВП" Інтерсервіс", 2014. – 446 с.

Андрій Клименко,

студент 3 курсу

гуманітарно-економічний факультету

Науковий керівник: **Ю. В. Федорик,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

**БОРОТЬБА ПРОТИ ТРАДИЦІЙНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ
ТРАДИЦІЙ В УРСР НА ПРИКЛАДІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ОФІЦІЙНОГО СВЯТА НОВОГО РОКУ**

Актуальність проблеми: В 1991 році Україна виборола незалежність від радянської імперії. Однак, здобувши її наша держава отримала й низку різних свят, які нав'язувалися радянською владою з метою витіснення християнських та самобутніх українських національних традицій. Не стало винятком і Різдво яке було підмінене пишним святкуванням Нового Року.

Аналізуючи процес причеплення нового державного свята до масової культури, можна краще зрозуміти процес радянзації в Україні і, як наслідок, зміни ментальності населення. Вивчення цього питання є тим більш актуальним, з огляду на сучасні тенденції до прагнення українського суспільства відновити свої національні традиції.

Ступінь досліджування проблеми: Цю проблему досліджували ряд вчених, таких як: Ю.О. Каганов, С. М. Садовенко, О. Тарапон та інші.

Мета досліджень: мета роботи полягає в дослідженні перетворень які зазнав комплекс різдвяних свят в Україні в період входження її до складу СРСР.

Методи досліджень: Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження: З приходом комуністичної влади на терени України більшість церковних свят забороняється, але деякі в зміненій формі залишилися. Одним з таких свят був Новий рік. В дореволюційний період це свято носило лише світський характер й означало початок відліку нового року. З приходом більшовиків до влади відбувся перехід до григоріанського календаря. Початок нового року з 1918 р. зміщувався на 13 днів назад, тобто після нововведень він припадав на останній тиждень різдвяного посту в Православній церкві. Це суперечило релігійним догмам, на що й було зроблено ставку [2].

В провінційних містах та селах нове свято не знайшло широкої підтримки, тут все ще активно святкувалося Різдво. Новий рік вважався міським та громадянським святом і святкувався в клубах та на різних підприємствах [2].

Перші пореволюційні роки продемонстрували новий зміст державної ідеології і новостворена радянська обрядовість стала чи не найпотужнішим засобом боротьби з існуючими на той час релігійним святами. Так терміни “Атеїст”, “Безбожник” “Безвірник”, на відміну від дореволюційних часів почали отримувати позитивного значення [3].

Незважаючи на боротьбу й заборону святкування Різдва на теренах УСРР, ця традиція не згасала. Так продовжувалось до 1935 року. Керуючись риторикою “Якщо ми не можемо знищити цей рух, то ми його очолимо”, радянське керівництво почало запроваджувати ідею світського святкування Нового року. Керівництво СРСР вирішило використати радісний й повний очікування настрої напередодні кінця року й замінити ним релігійні різдвяні традиції на більш ідеологічно нейтральні [5 с. 146].

Радянське керівництво уособлювало Новий рік зі “святом ялинки”, причому не в якості переродженого буржуазного свята, а нового “радянського”, “червоного”. Підмічалось що нове свято не має нічого спільного зі старим, окрім звичаю прикрашання ялинки [1].

Святкування нового року не зазнало суттєвих змін аж до 1960 року, коли зазнало трансформації у вигляді появи нових атеїстичних символів. Ними стали так звані безрелігійні колядки[3].

Але, традиційні колядки все рівно залишалися досить популярними серед населення, переважно на селі в Західній Україні Як зазначали високопоставлені службовці Радянського Союзу, деякі з них містили слова “Боже, волю Україні дай!”. Такі колядки, начебто повинні були використовуватися для залучення людей до українського національного руху [4].

Традиційні колядки вважалися проявами буржуазних пережитків і тому постійно знаходилися під забороною. Тим не менш, існували спроби їх легалізації шляхом перероблення і наділення новим комуністичним змістом. Прикладом може слугувати ось ця колядка:

“Добрий вечір тобі, вільний пролетарю!

Нова радість стала, яка не бувала:

Довгождана зірка волі в Жовтні засіяла.

Де цар був зажився, з панством вкорінився,

Там з голотою простою Ленін появився!”

Одним з невід’ємних атрибутів святкування Нового Року з 1960 р. став телевізор. Перед ним, зазвичай, напередодні святкування збиралися всі рідні та друзі, аби послухати виступ генерального секретаря про підсумки попереднього року, та подивитися новорічні програми.

Новорічне свято передбачало й участь дітей. В новорічних постановках діти розповідали про успіхи в навчанні та праці новому казковому персонажу, Діду Морозу. Власне популярність цього свята викликала відродження забутих більшовиками карнавалів, в яких діти весело проводили дозвілля [1 с.186-187].

Висновок: Свято Нового року стало найуспішнішим святковим

проектом Радянського Союзу. Ялинки, безрелігійні колядки, новорічні привітання стали щорічною традицією радянського суспільства. Незважаючи на прагнення підмінити Різдво новим атеїстичним святом, більшовикам повністю цього не вдалося. До 1991 р. люди продовжували святкувати це християнське свято у підпіллі. Тим не менш, зусилля влади допомогли причепити нові світські новорічні традиції, які набули широкої популярності поряд з християнською різдвяною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко В. Радянські свята і обряди в комуністичному вихованні / В.Борисенко, В. Келембетова, О. Обертинська та ін. – Київ : Політвидав України, 1978. – 255с.
2. Гусарова Т. Начало года в народном календаре / Открытый текст (Нижегородское отделение Российского общества историков – архивистов) / Ел. ресурс: <http://www.opentextnn.ru/museum/nn/aetnolog/rite/?id=2021>. Відвідано 24.02.2019
3. Рольф М. Советские массовые праздники / М. Рольф; пер. с нем. В. Т. Алтухова. – М.: Российская политическая энциклопедия: Фонд Первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2009. – 439с.

Олексій Короткий,

студент 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічний факультету
Наук. керівник: **В.М. Константінова,**
д.і.н., професор (БДПУ)

ТЮРЕМНИЙ РЕЖИМ В ГЕТЬМАНЩИНІ XVIII СТ.

Актуальність проблеми. Покарання – головний засіб встановлення соціального порядку. Вивчення історії ув'язнення актуалізується розвитком в Україні студій соціальної історії.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема досліджується, переважно, на основі джерел права періоду. В сучасній історіографії комплексне вивчення проблеми шляхом розширення джерельної бази та методів соціальної історії проводить А. Сапронов [2].

Мета дослідження: розглянути особливості тюремного режиму в Гетьманщині. **Методи:** описовий, інтерпретації, порівняння, аналогії.

Сутність дослідження. За «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., джерелом для яких був, головню, Литовський Статут 1588 р., передбачалося три види ув'язнення: тюремне, гарматне, та арешт [1, с. 454]. Основою тюремного режиму була ізоляція. Секвестри Гетьманщини були відмежовані від навколишнього світу дерев'яним «палесадомъ» [2, с. 37]. На території острогу знаходилися дві тюремні хати та землянка для утримання найнебезпечніших злочинців [1, с. 105]. Поза тим, передбачалося спеціальне місце для усамітнення засуджених до смерті [1, с. 499]. Такий поділ свідчить про примітивний спосіб класифікації ув'язнених.

На думку А. Сапронова, утримування небезпечних злочинців під землею подібно до психоаналітичної інтерпретації структури особистості та нагадує «Воно», до якого витіснено небезпечні для суспільства прояви поведінки

[3, с. 35]. Поза тим, той факт що «сподні» тюрми за правовими приписами передбачалися для ув'язнення божевільних, [1, с. 383] нагадує інтерпретацію ізоляції в ранньомодерний період М.Фуко: засіб, яким раціональність витіснила ірраціональне з соціального та інтелектуального простору.

Хоча в'язні й були відокремлені від світу, проте не один від одного. «Права» передбачали одиночне ув'язнення лише для тих, хто підлягав страті [1, с. 107]. Якщо на Заході одиночне ув'язнення передбачалось для самозаглиблення та покаяння, в секвестрах Гетьманщини ж ще й для усвідомлення неминучості смерті, визнанні провини. В цьому злочинцеві допомагав священник, який мав «отводить от бгопротивного отчаянія» [1, с. 449]. Не заборонялися й відвідини ув'язненого іншими особами, проте вони мали здійснюватися під наглядом вартових [1, с. 449].

Особливості перебування в'язнів не регламентувалися. Всі норми свідчать, що єдина вимога, яка ставилася до ув'язнених – не втікати, а до вартових – слідкувати, щоб не порушувався режим ізоляції. Застерегаючи вартових чинити послаблення ув'язненим «Права» не мають на увазі нічого іншого ніж переведення злочинця з спідньої до верхньої тюрми та звільнення раніше визначеного терміну [1, с. 107].

Можна зробити висновок, що на відміну від Західноєвропейських тюрем в українських не було примусової праці. Останню «Права» передбачали лише для бурлаків [1, с. 521], що зовсім не відповідало протестантському поглядові на працю як засіб ресоціалізації, а радше було просто реалізацією принципу відповідності покарання до злочину. Так, наприклад, паліїв спалювали живцем [1, с. 400].

Наглядав за дотриманням ізоляції вартовий, для якого було відведено окреме приміщення. Поза тим, він очевидно мав наглядати, разом з городничим, і за загальним станом тюрми та проводити огляд ув'язнених. Останній, за приписами «Прав», робився в разі чиєїсь втечі [1, с. 106]. Інструкцією ж Київського магістрату городничому 1757 р. встановлювалося, що вартовий має кожного дня оглядати в'язнів [3, с. 97]. Проте останній випадок був не правилом а виключенням, що було пов'язано з криміногенною ситуацією на Подолі та політичною боротьбою магістрату з поліцейстером [3, с. 89-92]. Цей випадок є яскравою ілюстрацією того, як на тюремний режим впливав ширший соціально-політичний контекст, як тюрма була пов'язана з зовнішнім світом, від якого дарма що була відокремлена «ветхим тином» [2, с. 36].

Основні висновки. Аналіз тюремного режиму Гетьманщини XVIII ст. засвідчує: 1) ізоляція була не тільки головним принципом ув'язнення, але і організуючою його технологією; 2) існував примітивний поділ в'язнів на три групи; 3) на режим ув'язнення впливав ширший соціально-політичний контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Права, за якими судиться малоросійський народ / [за ред. Ю. Шемшученко]. – Київ: НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського, 1997. – 547 с.
2. Сапронов А. Полковий секвестр Гетьманщини: зовнішній вигляд і стан споруди на середину XVIII ст. / А. Сапронов // Соціум. – 2018. – №1(5). – С. 31-46.
3. Тищенко М. Інструкція київського магістрата магістратському городничому 1757 року / М. Тищенко // Записки УНТ. – Київ, 1928 – Т. 28. – С. 89-97.

Владислава Костюк,
студентка 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.В. Федорик,**
к. і. н., доцент (БДПУ)

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НОВОГО

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що міграція трудових ресурсів відіграє величезну роль в сьогоденні Україні. В умовах глобального перерозподілу людських ресурсів міграція детермінує модернізацію національної економіки, розвиток держави, перспективи прогресу суспільства. Історичний досвід засвідчує, що наслідки міграції можуть давати про себе знати як в поточному, так й у відкладеному періодах, носити локальний (регіональний) або ж загальнонаціональний характер, обумовлювати як негативні виклики, так і нові можливості для процесів державотворення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідження тематики міграційних процесів сьогодення репрезентовано наступними науковцями: Л.Л. Рибаківська, В.І. Переведенцев, А. Хомра, С. Пирожкова, Е. Малиновська, Е.М. Лібанова, О.В. Позняка та ін.

Мета і методи дослідження. Метою даної роботи є дослідження трудової міграції населення України. Визначити зміст трудової міграції та здійснити аналітичне осмислення наявних соціологічних підходів до розуміння сутності й причин активізації трудової міграції. Методами дослідження є використання статистичного спостереження, демографічної статистики та методу статистичних угруповань.

Сутність дослідження. З усіх видів міграції населення особливого поширення набула міжнародна трудова міграція, яка відіграє велике значення для економічних процесів. Міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з одного регіону в інший або з однієї країни до іншої у пошуках кращих соціальних умов життя [1 с. 12].

Початок міжнародної міграції робочої сили сягає часів работоргівлі, пов'язаної з колоніальними завоюваннями європейців, тобто з середини XV ст. [1 с. 13]. Саме тоді, почав складатися міжнародний ринок праці і нестача робочої сили в деяких країнах компенсувалася ввозом рабів з колоній. Українські вчені Ю. Козак, Д. Лук'яненко та Ю. Макогон виокремлюють чотири етапи міжнародного переміщення трудових ресурсів: Перший етап міжнародної міграції був безпосередньо пов'язаним з промисловою революцією і формуванням технологічного способу виробництва на основі машинної праці, що відбувалося у Європі в останній третині XVIII – середині XIX ст.; Другий етап міжнародного переміщення трудових ресурсів охоплював період з 80-х років XIX ст. до Першої світової війни [2 с. 36]. Період характеризується нагромадженням капіталу, характерною рисою якого виступає посилення нерівномірності цього процесу в рамках світової економіки; Третій етап розвитку міжнародної міграції охоплював період між двома світовими війнами. За цей період емігрувало до 9 млн. осіб, певна особливість цього етапу – скорочення масштабів міжнародної трудової

міграції, в тому числі міжконтинентальної міграції і навіть рееміграції з класичної країни-іммігранта – США [2 с. 38].

Четвертий етап розвитку міжнародної міграції робочої сили розпочався після Другої світової війни і триває понині [2 с. 41]. Зазначений етап зумовлений перерозподілом територій багатьох країн, монополізацією міжнародних ринків праці і капіталу, процесами інтернаціоналізації та інтеграції [3 с. 30]. Його характерні риси: утворення біполярної політичної системи, зростання внутрішньоконтинентальної міграції, зокрема, в Європі та Африці; зростання попиту сучасного виробництва на висококваліфіковані кадри, виникнення нового виду трудової міграції, який отримав назву «відплив інтелекту»; посилення державного і міжнародного регулювання трудової міграції [3 с. 33].

Масштаби міжнародної міграції дозволяють говорити про неї як про явище, що має загально глобальне значення. Міжнародна міграція набула особливої актуальності з кінця 80 – початку 90-х рр. XX ст. Пояснюється це, передусім, глобальними масштабами міграції, регіональним характером вивезу та тісним взаємозв'язком сучасної міграції з інтеграційними процесами [3 с. 34]. Поглиблення інтеграційних процесів, зокрема в рамках Європейського Союзу, сприяє більшій інтенсивності обмінів населення між країнами регіону. На національному, регіональному, глобальному рівнях відбуваються активні пошуки шляхів регулювання цієї сфери, розширюється міжнародна співпраця та координація, створюються численні міжнародні форуми та організації, а прийняті в їх рамках рішення еволюціонують від рекомендацій до обов'язкових для членів міжнародного співтовариства норм [3 с. 35]. Яскравим свідченням цього процесу є формування спільної міграційної політики та законодавства Європейського Союзу.

Основні висновки. Підсумовуючи, можна сказати що для значної частини населення України зовнішні трудові міграції стали основним засобом забезпечення достатнього рівня життя. Серед причин, що зумовлюють їх розвиток є низький рівень оплати праці, недостатня кількість робочих місць і обмежені можливості працевлаштування. Трудова міграція в Україні є об'єктивним і невід'ємним чинником ринку праці. Якщо розглядати цей процес у динаміці, то він має тенденцію до зростання і оскільки зупинити трудову міграцію за короткий термін неможливо, варто використовувати її позитивні наслідки. Зокрема, легалізувати міграційний капітал та спрямувати його на соціально-економічний розвиток регіонів країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдучкий А. П. Масштаби трудової міграції українців за кордон / А. П. Гайдучкий // Економіка та держава. – 2007. – № 8. – С. 12–18.
2. Позняк А. Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально-демографического и экономического развития / А. Позняк. – К., 2012. – 212 с.
3. Садова У. Я. Міграція та її місце у гармонізації розвитку територіальних суспільних систем / У. Я. Садова // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1. – С. 29–36.

Аліна Нестеренко,
студентка 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **М.М. Антощак,**
к. і. н., доцент (БДПУ)

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ: ПОЛІТИЧНИЙ КРОК ЧИ ДУХОВНИЙ ВИБІР ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО?

Актуальність проблеми: Сьогодні можна говорити про низку досить серйозних проблем у сфері української релігії. Однією з найгостріших є проблема глибокого розколу у православ'ї. Нині православні прочани складають 52% від кількості всіх віруючих в Україні. Проте єдиної православної церкви у нас немає і українське православ'я чітко розмежоване на три конфесії: Українська Православна Церква, підпорядкована Московському патріархату – понад 6 тис. общин, 64 монастирі; Українська Православна Церква, підпорядкована Київському патріархату – майже 2 тис. общин, 15 монастирів; Українська Автокефальна Православна Церква – біля 600 конфесій. Конфесійна роз'єднаність значно перешкоджає консолідації суспільства, провокує протистояння та відкриті конфлікти між віруючим населенням України.

Важливість даної теми, безперечно, велика, тому що релігія як надбудоване явище є одною з форм суспільної свідомості, що протягом тисячоліть відігравала величезну (часом вирішальну) роль в ході історичного процесу. Це одна з найважливіших подій в нашій історії, яка визначила шляхи подальшого розвитку Київської Русі, а потім – і української держави.

Ступінь досліджування проблеми. Історії християнізації Русі та вивченню історії церкви даного періоду було присвячено низку публікацій на сторінках журналу Українського історичного товариства "Український історик". Пошуки нових відомостей проводились відомим вченим XVIII ст. В.М. Татіщевим. Він знайшов, наприклад, і включив до складу "Истории Российской" відомий Іоакімівський літопис, що має відомості про звернення руського народу в християнство. Подібні пошуки велись М. В. Ломоносовим і М.М. Карамзіним. Ідея єдності Русі XIII ст. знайшла обґрунтування у працях В. Й. Ключевського і М.І. Костомарова. Одна з найкращих робіт другої половини XIX ст. – тритомник О. М. Афанасєва "Поетичні погляди слов'ян на природу" (М., 1865-1869). У ній зібрано і систематизовано великий фактичний матеріал, проте в своєму аналізі автор не завжди спирався на наявні дані, тому подекуди робив необґрунтовані висновки.

В XIX – на початку XX ст. надрукована велика кількість праць з ранньої історії руської церкви, де зверталась увага на проблеми, пов'язані з хрещенням руського народу. Найбільш ґрунтовними є дослідження митрополита Мокарія (М. П. Булгакова), Є. Є. Голубинського, О. О. Шахматова, М.Д. Присельникова, В.А. Пархоменка, Н. Полонської-Василенко. Зазначена тема не залишилась поза увагою сучасних істориків. Ґрунтовною джерелознавчою базою характеризуються праці, присвячені соціально-економічному і культурно-історичному розвитку Русі

(М. Ю. Брайчевського, П. П. Толочко, А.М. Кирпичникова, П. О. Раппопорта, В. Л. Яніна, М. П. Кучери, О. П. Моці, А. В. Кузи, А. О. Мединцевої, П.Ф. Лисенка, Г. В. Штихова).

Певним чином торкаються теми хрещення Русі В. Коваленко, Л. Коваленко, Є. Харьковщенко, Є. Кабанець, Ю.Беляев, Р. Скринников, І. Хміль.

Мета і методи досліджування проблеми. Метою даної роботи є з'ясувати: впровадження християнства було політичним кроком чи все ж таки духовним вибором князя Володимира. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Сутність дослідження. Офіційне запровадження християнства – панівної ідеології Київської Русі – її правлячою верхівкою наприкінці 80-х років Х ст. було значною історичною подією, яка суттєво вплинула на життя давньоруського суспільства. Ця епохальна подія була підготовлена всім перебігом внутрішнього розвитку східнослов'янської держави, що проходив у річці загальноісторичних закономірностей.

На процес християнізації вплинуло низка чинників. По-перше, у надважливому центрі Русі, Новгороді, хрещення почалося лише 990 року, і тривало не один рік, так як північне населення Русі скептичніше ставилося до нової релігії. По-друге, хрещення відбувалося «вогнем і мечем», руйнувалися язичницькі капища. Відповідно, такі дії потребували підготовки, певного часу на виконання та ще більше часу на те, щоб примусово охрещена спільність припинила спротив і прийняла нову релігію.

По-третє, значно швидше нова релігія поширювалася по містах, оминаючи невеликі поселення. По-четверте, каста волхвів, служителів культів язичництва, користувалася неймовірно повагою у населення і деякий час після впровадження нової релігії мала значний вплив. І лише їх повне знищення, а скоріше – зникнення, можна було вважати за перемогу нової релігії. Саме через ці пункти необ'єктивно буде стверджувати, що християнство було впроваджено за декілька років.

Християнство не було новиною для Русі: існують свідчення про «Аскольдове хрещення», Ольга офіційно прийняла християнство, община християн у Києві була доволі значною. Тобто, хоча русичі і не досить дружньо зустрічали нову державну релігію, для неї був певний ґрунт у руському суспільстві. А чому ж саме православ'я?

«Повість...» пропонує легенду про вибір релігії Володимиром. Іслам не сподобався князю, адже забороняв алкоголь. Представники католицизму майже не мали шансів, адже Володимир, посилаючись на часи Ольги, коли католицька місія на Русі провалилася, також не пристав на доводи щодо користі «західного християнства». Іудаїсти із Хозарського каганату також пропонували свою релігію. Проте Володимирів не сподобалася доля євреїв, котрих вигнали з їх Батківщини. Проте дещо об'єднувало усі ці релігії – вони були монотейстичними, тобто мали лише одного верховного Бога.

Лишалася ще одна релігія – православ'я. Звісно, згідно з «Повістю...» обрана вона була не за залишковим принципом, причинам цього вибору

присвячена не одна сторінка. Щодо питання пошуку причин обрання саме православної віри, то можна побачити такі основні пункти: мова проповідей. Православні літургії велися слов'янською мовою і були б одразу зрозумілими населенню, на відміну від служб на латині, арабській мові чи «єврейських» мовах. Важливим аспектом були культурні зв'язки. Так склалося, що Русь розвивалася у тісному контакті з Візантією. І релігія греків викликала більше довіри у русів, ніж інші, значно менш відомі. Далі – ієрархія у суспільстві. Наприклад, у католицизмі духовенство мало верховенство над світською владою. Було б досить дивно, якщо б Володимир власноруч поступився своїм статусом новоствореній релігії. У «грецькій вірі» світська влада домінувала над релігією, тому це було на руку князеві. Проте вирішальним фактором у виборі релігії стали економічні інтереси. Ще за часів існування античних міст-держав для Подніпров'я визначився південний вектор цивілізаційної орієнтації, який значно посилювався з появою торгового шляху "з варяг у греки". До візантійської орбіти молоду руську державу підштовхувало й традиційне географічне тяжіння, політичні розрахунки. Окрім цього, тогочасний Константинополь був одним із найрозкішніших міст відомого варварам світу, і під враженням його сліпучого блиску виросло кілька поколінь руських князів, які бачили в "світлоносній імперії рومیїв" землю обітовану. У X ст. Київська Русь підтримувала з цією імперією найтісніші політичні й культурні зв'язки, де пропаганда церковного віровчення була складовою дипломатії. Православні ієрархи використовували будь-яку нагоду, аби нав'язати християнство "варварським народам". Русь у цих планах посідала чільне місце. Візантія всіляко намагалася перетворити її на слухняне знаряддя своїх експансіоністських помислів. Християнство мало скріпити цей нерівний союз.

Згідно з однією з версій сучасної історіографії, основна ідея, або мета прийняття християнства, яку ставив собі князь Володимир – це політична єдність земель, володінь, а відтак і суспільна єдність племен і народів, які населяли наші землі. Родовий побут язичництва вів людей до відокремлення. Роди жили замкнуто, цурались одне одного і ворогували між собою. Необхідної єдності можна було досягти тільки завдяки прийняттю нової релігії, релігії, де не багато богів, а тільки один Бог, а де один Бог – там одне хрещення, одна церква, одне суспільство і єдина держава. На противагу версії про політичний крок князівського вибору свідчить той факт, що християнство стає генетичною основою нашої культури, як духовний, культурний компонент цементує усі наступні епохи. Адже з прийняттям християнства на Русі поширилася писемність, створення визначних пам'яток літератури. Під його впливом розвивалися живопис, кам'яна архітектура, музичне мистецтво, розширювалися і зміцнювалися культурні зв'язки Русі з Візантією, Болгарією, країнами Західної Європи. Разом із християнством на східнослов'янських землях були запроваджені церковний візантійський календар, культ "чудотворних" ікон, культ святих. Християнство внесло позитивні зміни у світогляд людей. Якщо в основі політеїстичних релігійних вірувань стародавніх слов'ян містився страх перед стихійними силами природи, ворожими та панівними, то християнство плекало надію на порятунок, почуття захоплення навколишнім світом.

Основні висновки. Отже, виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що хрещення Русі було як своєрідним політичним кроком, так духовним вибором Володимира Великого. Більшість дослідників вважає, що запровадження християнства в Київській Русі історично зумовлювалося внутрішніми соціально-економічними й політичними причинами, насамперед, потребами феодального суспільного ладу, що формувався. Християнство, як відомо, освячувало авторитетом монотеїстичної релігії князівську владу, сприяло її зміцненню, посиленню міжнародного престижу давньоруської держави, тіснішому політичному, економічному та культурному спілкуванню її з іншими країнами. Великий князь київський став повноцінним суб'єктом міжнародного права, надзвичайно зріс його авторитет, кордони його держави вважались недоторканими для інших християнських держав. Русь перетворювалася на впливового гравця на міжнародній арені, з інтересами якого змушені були рахуватися європейські держави, які до хрещення ставились до неї з погордою як до варварської країни. Але з іншого боку християнство стало генетичною основою культури як духовний компонент усього суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Історія України / О.Бойко // Київ.-1999.- 482 с.
2. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: Від язичництва до християнства : Навчальний посібник / О.П. Моця, В.М. Ричка. – Київ: Глобус. – 1996. – 224 с.
3. Повесть временных лет / Подг. текста Д. С. Лихачева. Перевод Д. С. Лихачева и Б. А. Романова. Под ред. чл.-корр. В. П. Адриановой-Перетц. – [Изд. 1-е]. – М.–Л.: Издательство Академии наук СССР, 1950. – 404 с.
4. Толочко П.П. Київська Русь / П.П.Толочко. – Київ: Абрис. – 1996. – 358 с.

Наталя Панченко,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **К. О. Баханов,**

д. пед. н., професор (БДПУ)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У 7-8 КЛАСАХ

Актуальність. Сучасний динамічний розвиток України, її входження в європейський освітній простір вимагає від шкільної освіти підготовки активних патріотично налаштованих, критично мислячих особистостей. Це в свою чергу потребує використання нових активних та інтерактивних методів навчання. Саме таким методом є «перевернуте навчання», яке дозволяє приділити увагу кожному учню; розвинути самостійність, відповідальність; сформувати вміння вільно висловлювати власну думку; критично ставитись до ситуацій та правильно вести діалог; а вчителю – заощадить час; зацікавить учнів у співпраці; допоможе кожному у розв'язанні питань, які викликали проблему.

Ступінь розробки. Проблема знаходиться на початковій фазі розробки. Засновниками цього методу вважають хіміків Дж. Бергмана та

А. Самса, які почали застосовувати водкасти в основній школі. В Україні метод досліджували Н. Дикун – в контексті використання історії в основній та старшій школі; А. Супрун – практичне використання в навчанні історії в 8 класі; В. Ігнатенко – комплексна організація «перевернутих уроків» у 11 класі.

Основний матеріал. «Flipped learning» або «перевернуте навчання» – це метод навчання, в якій подача лекційного матеріалу та організація домашнього завдання міняються місцями. Вдома, учні переглядають короткі відео-фрагменти, які замінюють викладання навчального матеріалу вчителем, а вже під час уроку виконують завдання, дискутують та обговорюють проблеми [2].

Ідея «перевернутого навчання» виникла на початку 2000-х років в університеті штату Огайо, США. Але технічні можливості не дозволяли проводити заняття за цим методом. Дж. Бергман та А. Самс стали записувати лекції на відеореєстри, перетворюючи їх у домашні завдання. Коли учні приходять у клас, вони показують, як треба застосовувати те, чого вони довідалися вдома за водкастом [3].

Сутність методу полягає у вивченні матеріалу за допомогою аудіо-лекцій або підкаст. Вчитель обирає навчальний матеріал у вигляді відеозапису, який є домашнім завданням – водкаст. Преводкастинг – водкаст з власно розробленим педагогом уроком, розісланим на електронну пошту учням.

Формами «перевернутого навчання» є: *типова* – учні отримують домашнє завдання у вигляді відео лекцій, ознайомлюються з матеріалами, що стосуються наступного уроку; *орієнтована на дискусію* – учні вдома переглядають матеріали, а вчитель, на уроці, організовує обговорення інформації; *сфокусована на демонстрації* – педагог демонструє необхідну діяльність, а школярі сприймаючи її, аналізують, виконують певні дії у власному темпі; *псевдо перевернута* – учні дивляться водкасти на уроці, після чого виконують відповідні завдання; та *дистанційна* – педагог організовує роботу навчання на відстані [1].

Методика організації «перевернутого навчання» полягає в тому, що вчитель спочатку розповідає, зацікавлює у нововведенні, роздає тренувальні вправи. Якщо всі погоджуються, то наступним кроком є підготовка самого уроку та підбір матеріалів, розробка рекомендацій, ознайомлення з навчальною інформацією. Після цього перевіряє ступінь засвоєння учнями матеріалу, оцінює результати роботи [2].

Висновок. Метод «перевернутого навчання» готує критично мислячих особистостей, здатних вільно висловлювати власну думку. Він дозволяє підвищити якість та ефективність навчання, сформувати навички для практичного застосування отриманих знань. Це, як відомо, і є завданням компетентнісного підходу.

Список використаної літератури

1. Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи [Електронний ресурс] // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. Вип. 30. С. 141-144. (Серія: «Педагогіка. Соціальна робота») URL: http://www.nbu.gov.ua/VJRNINvuped_2014_30_53 (дата звернення: 19.01.2019)

2. Пилипчук О. «Перевернене навчання» інформатики [Електронний ресурс] / О. Пилипчук, В. Ластовець, Є.Шестопапов // для osvita.ua. – 2014. – URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/42677/> (дата звернення: 15.01.2019)

3. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – Х.: Вид. група «Основа», 2016. – 144. – (Серія «Нові формати освіти»)

Анна Погорєлова,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю. Ю. Королевська,**

ст. викладач (БДПУ)

ОБРАЗ ЖІНОК У РАДЯНСЬКИХ ПЛАКАТАХ 1920-1930-Х РОКІВ

Актуальність дослідження. Обумовлена необхідністю більш ґрунтовного дослідження теми на основі різних джерел і потребою детальнішого висвітлення ряду аспектів проблеми. Вивчаючи дану тему, доцільним є використання плакатів радянського часу у якості джерел інформації. Вони є невід'ємною частиною в дослідженні образу жінок у 1920-1930-их роках. Треба зазначити, що важливим у вивченні даної проблеми є комплексний підхід.

Сутність дослідження. На думку дослідниці Марти Богачевської-Хом'як «жіноче» питання в СРСР не набуло суто феміністичного характеру, воно залишалося питанням суспільно-політичним. Рівноправність стала для партії важелем використання жінки, яка мала в інтересах нового суспільства поєднувати материнство з виробничою працею нарівні з чоловіками. «Нова радянська жінка» це безликий елемент суспільного механізму. Українські жінки розглядалися як регіональний варіант радянської моделі. Політика більшовиків щодо жінок мала дві мети: вивільнити жінок від обмежень минулого та зміцнити за їх допомогою свою владу у суспільстві, бо вважали жіноцтво важливим фактором суспільних перетворень [1; с.332-338] .

Плакати А. Страхова «Раскрепощенная женщина, строй социализм!» (1926) та «Виконаймо вугільну п'ятирічку за три роки» (1931), окрім передачі свого основного повідомлення, зображають взірці, на який мали орієнтуватися радянські громадяни: чоловікоподібна жінка – трудівниця й активістка, сильний чоловік-шахтар. У їхніх очах проступає безмірна віра в соціалістичні ідеї та рішучість, готовність служити ідеалам партії, принести себе в жертву заради побудови соціалізму. Саме такі люди були потрібні для утвердження режиму. У принципі, багато хто насправді віддав своє життя, будуючи Дніпрогес для «найкращої, найщасливішої країни» чи обстоюючи власний погляд на мистецтво [2.; с.208].

В історії Радянського Союзу плакат зіграв чималу роль. Революційні плакати 1920-30-х років являють собою унікальний мальовничий і культурний пам'ятник епохи.

Народжений революцією, плакат є, разом з тим, створенням російського мистецтва, і це подвійне походження надає йому особливий

інтерес. Золотий вік радянського плаката припав на 1920-30-ті роки, період революційного будівництва з розквітом графіки модернізму і конструктивізму. Плакат революційний стосується найголовнішого, – він говорить про життя і смерті, про боротьбу і перемогу, про насильство і свободу, про хліб і людство, про сьогодні і майбутнє.

Рекламний плакат прагнув лише забити цях пам'яті в свідомість споживача; революційний не обмежується інформацією. Він вимагає, наказує, велить. Плакат – знаряддя масового навчання, засіб організації колективної психології.

Тема звільнення жінки від кайданів старого побуту і наділення її рівними правами з чоловіком представлена на десятках плакатів. Пропагандистська риторика багато в чому не розходилася з дійсністю: жінкам насправді були надані всі основні права, включаючи доступ до освіти і розширення можливостей професійної кар'єри (в тому числі і політичної). На практиці все було набагато складніше, жінки зіткнулися з подвійним обсягом робіт (вдома і на роботі) і були здебільшого обмежені рамками «жіночих» професій: вчителька, текстильниця, доярка тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська-Хом'як Марта. Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884–1939. – Київ: Либідь, 1995. – С. 332–338.

2. Деготь Е. Трансмедіальна утопія живописи соціалістического реализма / Екатерина Деготь // Советская власть і медиа: сборник статей. – СПб.: Академический проект, 2006. – С. 204–215. – С. 208.

Владислава Проценко,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий курівник: **М.М Антощак,**

к. і. н., доцент (БДПУ)

АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТР КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Актуальність проблеми. У процесі національної самоідентифікації українців на сучасному етапі актуалізуються питання вивчення особливостей національної культурної спадщини, реконструкції культурно-мистецьких процесів, висвітлення творчої атмосфери мистецького минулого. Дослідження українського аматорського театру в контексті національної культурної традиції дає змогу відтворити загальне культурно-історичне тло, проаналізувати провідні тенденції розвитку національної театральної культури, висвітлити діяльність провідних театральних митців того часу. Метою дослідження є висвітлення специфіки розвитку українського аматорського театру кінця ХІХ – початку ХХ століття у структурі тогочасних соціокультурних процесів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Різноманітним теоретичним та практичним аспектам розвитку українського театального мистецтва присвячено праці зарубіжних та вітчизняних дослідників. Тенденції та

шляхи розвитку українського театрального мистецтва відображені у працях Д. Антоновича, Н. Андріанової, О. Красильникової, О. Кисіля, Б. Романицького та ін. Окремі аспекти становлення аматорського театрального мистецтва розкриваються у історико-культурологічних, мистецтвознавчих роботах В. Бурдуланюка, Л. Дорогих, О. Казиминова, С. Чарнецького та ін. Проте, попри значимість доробку вчених, історико-культурний контекст становлення українського аматорського театру як невід'ємної складової української театральної культури в проекції тогочасних мистецьких тенденцій ще потребує історичного та мистецтвознавчого аналізу.

Мета і методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Сутність дослідження. Розвиток аматорського театрального мистецтва в Україні поживався після указу імператриці Єлизавети Петрівни від 21 грудня 1750 р. Цей документ регламентував діяльність аматорського театру як автономного культурного явища, хоча театралізовані вистави в Україні практикувалися і раніше. Якщо в Росії виникненню світського театру передувала практика кріпацького театру, у Західній Європі – двірського, то в Україні домінував вид аматорського. Поміщицько-інтелігентська інсценізована забава набувала різночинно-демократичного характеру. Векторною перспективою аматорського мистецтва є його прагнення сягнути рівня професійного. У жанрі театрального мистецтва це здавалося майже неможливим, оскільки постановка театрального дійства вимагає спеціальної підготовки режисерів, акторів, художників, декораторів, освітлювачів, тобто фахової мистецької освіти. Аматорський театр обмежений в такій можливості, тому весь комплекс потрібних знань й енергетика постановочної роботи зосереджується на режисеріві.

Аматорські вистави стають популярними в Україні від початку XIX ст. Потреба у національному театрі саме в цей період викликала зрілість нації, духовними патріотичними запитами народу. Саме тому у центрі боротьби за народний театр українські передові діячі ставили питання репертуару. Організація власного національного театру, заснованого на реалістичних принципах, з ідейно-художнім репертуаром для українського народу була справою великої політичної ваги. Переслідуваний шовіністичною політикою царського уряду, позбавлений права на життя і розвиток горезвісними указами і розпорядженнями, український театр переживав тяжкі часи. Владу непокоїла не тільки поява українських книг, а й драматичних творів, призначених для народної сцени. Від переслідування українського театру царський уряд перейшов до цілковитої його заборони. Доходило до того, що українські народні пісні на концертах виконувалися французькою мовою. Цензурні правила обмежували тематику українських п'єс. Їх зміст міг торкатися селянського побуту, кохання, але ні в якому разі – соціальних проблем. Заборонялося відображати на сцені історичні події, які нагадували б про колишні «вольності» українського народу і його боротьбу за незалежність. Вважалося неприпустимим, щоб поміщик,

інтелігент або чиновник розмовляв українською мовою, у п'єсах ці персонажі мусили розмовляти лише російською. Не допускалася також на сцену перекладна драматургія.

Але заборона українського театру в Україні не припиняє, а навпаки – активізує творчу працю аматорів, яким залишалось одне – активно протидіяти репресивним імперським утискам та засобами сценічного мистецтва відстоювати право українства на національне буття. Провідні українські діячі В. Антонович, М. Драгоманов, С. Подолинський, Ф. Вовк, П. Чубинський, М. Михальчук, О. Русов, М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, М. Старицький, І. Франко, М. Лисенко та ін., наслідуючи систему духовних цінностей Т. Шевченка, в основу своєї діяльності ставили національну ідею як компонент самосвідомості нації, яку було піднесено до рівня ідеології, утвердження демократичних ідеалів, відродження історичної пам'яті українського народу.

Стрімкий розвиток музичного і театрального аматорства другої половини XIX ст. засвідчував зростання творчого потенціалу народних мас, збагачення їх художніх інтересів й досягнення високого рівня сценічно-виконавчої майстерності, адресованої широкій аудиторії. Майбутні видатні виконавці у галузі музично-театрального мистецтва висувалися переважно з аматорських кіл. І, незважаючи на переслідування, державні та цензурні утиски, неприхований опір шовіністично налаштованих кіл громадськості, провідні театральні діячі М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька та ін. намагалися реалізувати суспільну, націєтворчу, етнозберігаючу та консолідуючу функції театрального мистецтва.

Аматорські театри 70-х років XIX ст., набувши досвіду і виконавської майстерності, стали самобутнім явищем. Вони об'єднали талановиті творчі сили, і перетворення деяких аматорських гуртків у професійальні театри залишалось вже питанням часу за сприятливих обставин. Після **Емського указу 1876** року любительські вистави відбувалися приховано у будинку професора Київського університету св. Володимира О. Кістяківського. Поширювалися таємні гуртки за участю київських залізничників (одним із них керувала **Марія Старицька**), друкарів Ковальського та Кульженка. У Києві упродовж 1882–1892 на сцену допускалася лише одна україномовна п'єса на рік.

У 80-90-х роках XIX ст. на теренах України і Росії, аматорський театр знайшов сприятливі умови для свого розвитку у робітничому середовищі – на великих фабриках і заводах. Майже у кожному повітовому місті й містечку, великих селах, цукроварнях, гуральнях, на вузлових залізничних станціях створювались аматорські гуртки. Ними керували колишні учасники аматорських театрів великих міст й випускники навчальних закладів – учителі, лікарі, землеміри, поштмейстери, діячі земств тощо. Удосконаленню діяльності аматорських колективів сприяв досвід функціонування професійних театрів М. Кропивницького, М. Старицького, П. Саксаганського, М. Садовського й професійних російських труп, що гастролювали в Україні. У роботі аматорських театрів брали участь: І. Кропивницький – у **Лисичанську (1907)**, **Марія Заньковецька** – у **Ніжині (1906)**, **Гнат Хоткевич** очолив аматорський театр **(1912) Товариства Дому робітників у Харкові**.

В цей період українське сценічне мистецтво було досить популярним і у військовому середовищі. Аматорські вистави влаштувалися у Києві, Харкові, Чугуєві, Одесі, Миколаєві, Балаклєї та інших місцевостях у приміщеннях учбових команд, госпіталів, казармах колишніх військових поселень. Репертуар аматорських військових театральних гуртків становили п'єси національної драматургії: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, «Украдене щастя» І. Франка, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Спокуса», «Свекруха» Л. Лопатинського, «Сотниківна» Б. Лепкого та ін. За свідченням архівних джерел, українське театральне мистецтво пропагували й в окремих товариствах. У 1902 році Херсонське Товариство народної тверезості орендувало у заможного міщанина великий дім та відкрило у ньому Народний аматорський театр. Репертуар аматорського театального колективу Товариства становили п'єси української драматургії. Популярним був аматорський театр на українських ярмарках в торговельних містах. Звичай це була ілюстрація важкого злиденного життя найманого працівника, який зазнає постійних утисків від свого господаря. Вистави проводилися як російською, так і на українською мовами.

На початку ХХ ст. починають створюватися театральні колективи які демонстрували свої вистави у різних містах і селах. Спочатку М. Кропивницьким у селі Позняки Лохвицького повіту Полтавської губернії було засновано аматорський драматичний колектив. Режисер плідно працював з аматорами протягом 1901-1904 рр. Аматорська трупа гастролювала до Лохвиці та інших міст Полтавщини, пропагуючи українську культуру серед широкого громадського загалу. Наслідуючи принципи творчої діяльності М. Кропивницького, провідний український письменник А. Тесленко у селі Харківці Лохвицького повіту на Полтавщині організував аматорську трупу із сільської молоді. Протягом декількох років цей аматорський колектив самовіддано працював у Харківцях, репрезентуючи громаді п'єси М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, М. Старицького та інших українських драматургів. Вельми успішно у цей час здійснював постановки українських вистав аматорський гурток с. Терни на Сумщині. Цей сценічний колектив організували студент Київського політехнічного інституту О. Міхно та ветеринар К. Романов. Аматорський колектив активно діяв понад десять років, постановку вистав здійснювали у приміщенні сільської школи. Репертуар колективу був достатньо потужний. За свідченням тогочасних матеріалів, його основу становили 30 п'єс української драматургії.

Основні висновки. Отже, аматорські театральні колективи у час тотальної русифікації, імперських заборон та етнічних переслідувань були важливими чинниками національно-культурного відродження. Їх творча діяльність сприяла консолідації українського суспільства, популяризації української мови, етнографічних особливостей, звичаїв українців, національному самоутвердженню та збереженню культурної ідентичності. Театр ХІХ століття залишив по собі велику і багату спадщину справжнього мистецтва, яке залишається в пам'яті нашого театального минулого і майбутнього. Всі різноманітні форми діяльності театрів ХІХ ст. – початку ХХ ст. стали підґрунтям для розвитку сучасного театру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крип'якевич І. Історія української культури / І. Крип'якевич. – Київ: Либідь. – 1994. – 650 с.
2. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури : Навчальний посібник / В.М. Шейко, Л.Г. Тишевська; Науковий редактор В.М. Шейко. – К.: Кондор. – 2006. – 257 с.
3. Андріанова Н. Шляхи розвитку українського театру / Н. Андріанова. – Київ : Знання. – 1960. – 40 с.

Олена Сорокіна,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **О.С. Авдєєва,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК БЕРДЯНСЬКОГО ТЕАТРУ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)**

Актуальність. Одним із чинників, що впливали на культуру населення Бердянська, був театр. Театр був чи не одним культурним осередком міста який об'єднував декілька видів мистецтва та формував світоглядні орієнтири. Театр поширює культурні та духовні надбання народу, його ментальні особливості. Тому на прикладі театру можна простежити естетичні та культурні смаки різних верств населення, щодо проведення дозвілля.

В період кін. ХІХ – поч. ХХ ст. театр був важливим ідеологічним чинником, він сприяв консолідації громад, формуванню моральних цінностей. Історію Бердянського театру ми знаходимо на шпальтах періодичних видань міста та спогадах очевидців. Саме відсутність комплексних досліджень з цієї теми дає змогу визнати її актуальність і розгортає перспективи на ґрунтові історичні розвідки, присвячені Бердянському театру в соціокультурному житті України.

Ступінь розробленості теми. Особливості розвитку театрального мистецтва в м. Бердянську висвітлено у розвідках сучасних дослідників: В. Константиної, І. Лимана, Є. Милько, В. Михайличенка, Є. Денисова, Н. Тишакова, Л. Ноздріної. Цінні відомості про діяльність бердянського театру містяться у статтях В. Константиної та І. Лимана, яким на основі архівних та опублікованих джерел вдалося відновити театральне життя Бердянська, благодійну діяльність акторів, висвітлити переваги і проблеми, існуючі в театральному розвитку міста.

Сутність дослідження. В період другої половини ХІХ ст. розвиток театрального мистецтва перебував в початковому періоду. Тобто, як характеризує його Ольга Деміденко – це етап заснування театру та його діяльність на теренах регіону.

Будівля міського театру Бердянська вважалася однією з кращих архітектурних споруд міста. Зведена вона була в першій половині ХІХ ст. на кошти міського голови М. Кобозева [2, с. 163].

24 квітня 1849 р. відбулося урочисте відкриття театру. В цей день, на

його сцені було показано два спектаклі російською мовою: «Новачки в коханні», «Граф Літограф» і «Дочка російського актора». Як зазначалося в «Одеському віснику», не дивлячись на те, що приміщення розраховано лише на 400 глядачів, їх було більше [1, с. 49].

Завдяки діяльності антрепренера пана Маркова другий театральний сезон був вдалим. На його сцені почав працювати оркестр та влаштовувалися маскарадні бали [1, с. 66]. Під управлінням пана Маркова, зазначає Одеський кореспондент В. Серіков, в Бердянську діяли приїжджі трупи та з'явився перший улюбленець публіки, який збирав на свої вистави повний зал, актор Зверев [4, с. 246].

В цей період розвитку бердянського театру встигли виникнути декілька видів шахрайства. Пов'язані вони були саме з тим, що роботу театрів було побудовано на громадських засадах. Зарплатню отримували рідко. Звичайні вистави не збирали і третьої частини тих грошей, які приносили афери. Такі випадки були пов'язані з благоїдною діяльністю та «привабливими афішами». В цих афішах вказувалося, що приїде знаменитий актор, однак на сцені вони бачили таку «неповторно-артистичну гру», яку можна було зустріти тільки на ярмарковому балагані [3, с. 198].

Бердянський міський голова К. Константинов перевів у власність міста театр, побудований попереднім міським головою купцем М. Кобозевим. «Одеський вісник» повідомляв у зв'язку з цим у 1873 р., що за пропозицією міського голови на ремонт придбаного у приватної особи за борги театрального будинку було асигновано 2 000 рублів [1, с. 288].

Відзначимо, що в Бердянську не було професійної театральної трупи, але силами міської інтелігенції був створений аматорський колектив, вистави якого цілком задовольняли найвибагливіші смаки бердянців і користувалися незмінним успіхом у них.

Новий театральний сезон 1887 р. у Бердянську розпочався з проблем, пов'язаних з публікою. Вистави в театрі почалися 20 жовтня; глядачі байдуже ставилися до театру, спектаклі декілька раз не відбувалися у зв'язку з нестачею зборів [3, с. 249].

Висновок. Формування театральної культури Бердянську почалося з XIX ст., коли в регіоні з'явилися перші заїжджі акторські трупи. Відмінними рисами цього періоду стали: постійна наявність у регіоні гастролуючих труп, розвиток аматорського руху та активна благоїдна діяльність акторів. Перші роки діяльності театру мали великий попит. Суспільство виділило кращого актора, заради якого ходили до театру. Але дуже швидко думка суспільства міняється. Легковажне ставлення акторів, та відсутність професійної театральної трупи, відвернуло від себе місцеве населення. Попри труднощі, що виникали, бердянський театр продовжує існувати і на цьому його історія не закінчується, а лише починається.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Кращій порт Азовського моря». Літопис історії Бердянська очима кореспондентів «Одеського Вісника» (1861–1875 рр.) // Упорядники: І. І. Лиман, В. М. Константинова. Бердянськ–Таганрог : РА «Тандем-У», 2007. 360 с.

2. Михайличенко В., Денисов Е., Тишаков Н. Бердянск: взгляд через

столетия. Бердянск : Південна зоря; Запорожье : Дикое Поле, 2010. 448 с.

3. «Повітова столиця». Літопис історії Бердянська очима кореспондентів «Одеського Вісника» (1876–1893 рр.) // Упорядники: І. І. Лиман, В. М. Константинова. Бердянськ – Невинномиськ : РА «Тандем – У», 2007. 378 с.

4. Шовчко В. Донецкий академический драматический театр г. Мариуполя : електрон. версія. URL : <http://zabytki.in.ua/ru/566/donetskii-akademicheskii-ordena-pocheta-oblastnoi-russkii-dramaticheskii-teatr-g-mariupolya> (дата звернення: 18.03.2019).

Олена Стойловська,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю. Ю. Корольовська,**

ст. викладач (БДПУ)

ХУДОЖНЯ САМОДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧАСТИНА БОЛГАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я: С. ЛОЗУВАТКА

Актуальність теми. На теренах України проживає багато етносів,

серед яких є і болгари. З моменту переселення болгар на простори Північного Приазов'я розпочалися суттєві зміни у житті місцевого населення. Через те, що політика нашої держави є виваженою, і сприяє добробуту і розвитку культурної та етнічної, мовної та релігійної самобутності, велике значення мають дослідження і висвітлення аспектів та особливостей болгарських культурних традицій народів Північного Приазов'я, які є вивченими не в повному обсязі.

Ступінь досліджуваності теми. Серед тих, хто зробив значний внесок у вивчення історії переселення болгар на теренах Північного Приазов'я, розвиток їх побутових процесів та особливостей культурних традицій, слід відзначити таких дослідників: Л. Паскалов, В. Мітков, С. Пачев, В. Мільчев.

Сутність дослідження. Території Північного Приазов'я, що були заселені приїжджими болгарами, ось вже більше ста років привертають увагу дослідників. Безпосередньо це стосувалося особливостей болгарської культури, яку переселенці принесли на ці землі. Із плином часу відбувається зміна культурних парадигм, під впливом подій з'являються нові цінності та спосіб світосприйняття, однак, як для болгарських переселенців, так і для сучасних людей, художня самодіяльність лишається формою задоволення естетичних потреб та можливістю самовираження. Художня самодіяльність дуже тісно пов'язана із болгарською народною творчістю.

Відмінною особливістю жителів с. Лозуватка є пошана та наслідування традицій своїх пращурів. У цьому селі існує народно-етнографічний ансамбль «Вайсал», який єдиний в Запорізькій області репрезентує болгарський автентичний фольклор (створений у 1937 році, сьогодні працює при Будинку культури с. Лозуватка Приморського р-ну Запорізької області [3]). Колектив за час свого існування завдяки художній виразності та акторській майстерності підкорив не лише сільську сцену, але

став бажаним гостем на районних та обласних сценічних площах. Учасники колективу виступають у національних костюмах. Концертні програми зазвичай супроводжувалися грою на музичних інструментах. Так, завдяки зусиллям «вайсальців» було дане друге життя багатьом напівзабутим пісням та танцям, болгарським обрядам та святам [2].

Болгарська культура є явищем унікальним. Так, на одному із свят учасники колективу репрезентували глядачам народний звичай «Валявица», поширений серед болгар Приазов'я, який перейняли від своїх батьків та дідів. Молодь збирається для ткання ряднини, з якої потім виготовляють одяг. Прагнучи зробити тканину м'якішою, її поливають водою, цей процес називається «валявица». У той час, як одна частина молоді працює, інша – співає й танцює для піднесення настрою. Через деякий час міняються ролями. По завершенні роботи зустріч продовжується куштуванням національних страв, піснями й танцями [3].

Розглядаючи болгарську культуру Північного Приазов'я крізь призму художньої самодіяльності, варто згадати про такий аспект, як культурна ідентичність. Нації та етнічні групи творені (відповідними) культурами. Тобто, властива нації окрема культура вирізняє її з-поміж решти інших націй і презентує її в міжнародній спільноті. Так, серед «складників» болгарської культури фігурують традиції, ритуали, священні місця, міфи та мова, релігія, наслідуючи які, людина може (само)ідентифікувати себе як «болгарин» чи «болгарка», навіть якщо вона не є його прямим нащадком [1].

Основні висновки. Болгарська культура Північного Приазов'я є самобутнім явищем, що створювалося протягом багатьох років, формувалося під дією різних чинників і подій. Художня самодіяльність є невід'ємною частиною болгарської культури, неодмінним супутником болгарського етносу, і представлена у формі широкої соціальної активності: зразкові хори та ансамблі, танцювальні колективи, музикальні оркестри. Метою художньої самодіяльності є збереження та відтворення болгарської культури, зростання творчого потенціалу, створення сприятливих умов для культурної ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисий І. Я. Культурна ідентичність: культурні виміри націй у баченні М. Гібернау [Електронний ресурс] / І. Я. Лисий. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3162/Lysyi_Kulturna_identychnist_kulturni.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Петишкіна Н. «Вайсал»: поем и танцем до старости [Електронний ресурс] / Наталия Петишкіна // Местные вести. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.mv.org.ua/news/160601-vaikal_poem_i_tancuem_do_starosti.html.
3. Червенко О. Свято болгарської народної культури в Ук [Електронний ресурс] / Оксана Червенко // Народна творчість та етнографія. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43395/21-Chervenko.pdf?sequence=1>.

Марія Тохтамиш,
студентка 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.В.Федорик,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БУДИНКІВ
ТЕРПИМОСТІ ТА ДИНАМІКА ЯВИЩА ПРОСТИТУЦІЇ
В ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧ. ХХ ст.**

Актуальність. Проблема проституції завжди була дуже гостра в різні історичні епохи, що доводить постійність цього феномену. Це явище мало свої особливості в Таврійській губ. на поч. ХХ ст., що створює необхідність дослідження цієї проблеми в локальному вимірі.

Ступінь досліджуваної проблеми. Над проблемою працювали такі науковці як І. Блох, Б.І. Бентовін, Ю.В. Олександров, Є.А. Левченко, Г. У. Курманова, Л. Н. Башмакова, Є. Н. Бутенко.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є виявлення особливостей розвитку явища проституції в Таврійській губ. на тлі загальноросійських тенденцій. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та емпіричний.

Сутність дослідження. Першим документально описаним будинком терпимості в Російській імперії історія зобов'язана німкені Ганні Фелькер, першій власниці закладу такого типу. Згідно з загальноросійськими правилами від 1844 р. для власниць будинків терпимості, до будинків розпусти дозволялося приймати жінок з 16 років. Зважаючи на те, що перебування у стінах будинку терпимості від такого раннього віку справляло на дівчат край шкідливий вплив, в 1901 р. Медичною радою імперії було визнано встановити вік для вступу до публічного будинку від 21 р. Тим не менш, на практиці виходило по-іншому. Середній вік повій ледве досягав 20 років. Серед них також зустрічалися і жінки молодшого віку (від 11 до 19 років), причому частина з них проживала в офіційних будинках терпимості, а інша частина була поодинокими.

Відкрити будинок терпимості можна було з дозволу поліцейського управління. Для видачі дозволу, поліцейськими чинами збиралися довідки про майбутніх власниць таких будинків: їх спосіб життя та поведінку, місце, де вони бажали відкрити будинок, ступінь населеності прилеглого кварталу. При подачі клопотання на відкриття будинку, власниця зобов'язана була представити письмову згоду домовласників на відкриття в їх будинках борделів. Місцевому приставу з лікарем доручалося провести огляд приміщення. Існували особливі вимоги і для будинків терпимості. Будинок повинен був мати загальний зал, їдальню, кімнату для господині або економки і по кімнаті для кожної повії. Кімнати для останніх були різними. Приміщення повинно було в достатній мірі провітрюватися, а також мати два виходи, підлоги бути пофарбованими, стіни обклеєними шпалерами.

Відповідно до «Правил власниць будинків терпимості» вони не могли утримувати більше повій, ніж зазначалося в свідоцтві, виданому на право утримання закладу. Власниці не могли допускати до даної професії

сторонніх жінок, які не були в них належним чином оформлені і не проживали у них. У «Правилах» засвідчувалося, що «содержательницы обязаны о всякой вновь прибывшей женщинѣ давать знать комитету и въ тот же день не допуская ея къ промѣслу .. пока она не будетъ освидѣтельствована участковымъ врачомъ, ... будетъ иметь медицинскій билетъ » [1, с. 40]. У будинках терпимості дозволялося мати фортепіано, заборонялося вшати портрети офіційних осіб. Публічні будинки дозволялося будувати на відстані не менше 150 сажнів (300 м) від церков і навчальних закладів.

До 1901 року в цілій імперії налічувалось 2400 будинків розпусти, в яких працювали близько 15 тисяч «панянок». Причинами розвитку масштабу давньої професії саме у Таврійській губернії у II половини XIX століття, були дестабілізація соціально-економічного положення населення та розвиток портової економіки. За матеріалами Першого всезагального перепису населення Російської імперії, в Таврійській губернії налічувалося 7 prostituteк у віці від 15 до 16 років, 137 – від 17 до 19 років; 278 – від 20 до 39 років, 18 – від 40 до 59 років і 1 старша 60 років, разом 441 жінок [2, с. 184-185]. За даними поліції, у 1895 році у Таврійській губернії налічувалося 10 будинків терпимості, в яких проживало 78 повій. Найчисельніший бордель був у Симферополі.

Причинами таких соціально-етичних відхилень як проституція було багато соціальних факторів, які були зумовленими гендерною та соціальною нерівністю суспільства в період раннях капіталістичних відносин. Контингент повій постійно оновлювався, бо на зміну жінкам, які зникли, або залишили своє заняття, приходили інші. Спочатку їх ряди поповнювали безробітні, домашня прислуга, часом колишні дворянки, дочки військовослужбовців, міщанки. До кінця 1910-х рр. різко зроста серед них кількість селянок. Колишні жительки сільської місцевості, втягнуті в міське життя, часто не могли знайти роботу і не мали житла, що змушувало їх займатися проституцією.

Основні висновки. Отже, в Російській імперії у XIX ст. проституція існувала на легальному рівні – існували певні правила та контроль за будинками терпимості з боку лікарів та поліції, це медичні огляди, жовті білети та поліцейські правила для власниць та повій. При створенні борделів була ведена стандартизація приміщень. На поч. XX ст. існувала певна динаміка розвитку явища проституції як в загальноросійському так і локальному вимірі. Так, у Таврійській губернії налічувалося 10 будинків терпимості, в яких проживало 78 повій. Розвиток цього промислу у губернії зумовлений дестабілізацією соціально-економічного положення, портової зони та розміщення військових частин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецов М. Проституція и Сифились въ Россіи. Историко-статистическія изслѣдованія / Михаил Кузнецов. – С.Петербург: Тіпографія В.С. Балашева, 1871. – 75 с.
2. «Первая всеобщая перепись населения Российской Империи, 1897г. том ХLI. Таврическая губерния» -- под редакцией Н. А. Тройницкого, ЦСК МВД, 1904.

Данило Тютюнник,

студент 2 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу БДПУ

Наук. керівник: **О.С. Топорчук,**

викладач (БЕГК БДПУ)

ПРОЯВИ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНЦІВ ПЕРІОДУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 рр.)

Козацькі традиції стали підвалиною української національної свідомості, ототожнення себе з нащадками січовиків. Тому необхідно визначити прояви козацької спадщини в такий схожий революційний період національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.).

Вільне козацтво – національні добровільні військово-поліційні формування часів національно-визвольних змагань 1917–1921 років виникли у процесі розвалу царської армії з лютого по травень 1917 року з метою захисту сіл, а згодом і Української Держави, в умовах зростання громадського безладу й бандитизму, з метою захисту правди, свободи і соборного народовладдя людей вільної України. Структурно вона копіювала давній козацький устрій – з Генеральною козацькою радою та наказним отаманом на чолі, з козацькою старшиною, осавулом, писарем, хорунжим, скарбником.

Основою організації Вільного козацтва стала сотня, що набиралася з громадян одного села чи міста не молодших за 18 років і не мала чітко означеної кількості. Сотні волості формувалися в курінь, курені – в полки, а полки губернії об'єднувалися в Кіш [1].

Військові формування названі за іменами таких видатних козацьких ватажків: П. Дорошенка, М. Залізняка, К. Гордієнка, І. Мазепи та ін. Серед військових формувань доби національної революції в назвах яких простежуємо впливи козацьких часів слід відмітити також Запорізький корпус, Сердюцьку дивізію, Запорізьку Січ отамана Ю. Божка, Гайдамацькі полки [2, с. 196].

Побут Січі 1918 р. відтворював побут козаків XVII–XVIII ст. Отаман писав гусячим пером, наказав всім козакам голити голови, відрощувати «оселедець» і довгі вуса. Ю. Божко ввів єдину форму своїм козакам – висока хутряна шапка з капелюхом, жупан із стоячим коміром і великими гудзиками, широкі шаровари і широкий пояс. Військове міністерство видало указ про формування Сердюцьких полків, які мали стати гвардією гетьмана. Розробкою уніформи і нових орденів в Українській Державі займалась спеціальна комісія, якій належить проект уніформи для Гетьманського штабу. У період Гетьманату спробували відродити козацький стан в законодавчих актах П. Скоропадського – «Грамоті до всього українського народу» та «Закону про тимчасовий державний устрій України», де окремо виділялася така категорія громадян як козаки. Головною метою було створити соціальну опору своєму режиму. Гетьман ліквідував усі «приватні і вільно-козачі» організації, а також доручив військовому міністру створити козацьку Раду по виробленню статуту для організації козацтва на Україні. 16 жовтня 1918 р. був виданий гетьманський Універсал про відновлення козацького стану.

В зовнішніх ознаках козацькі традиції проявлялись у військовій символіці (стяги, відзнаки), назвах військової техніки (панцерні потяги (Хортиця, Запорожець, Полуботок та ін.), перейменуванні кораблів Чорноморського флоту (крейсер «Гетьман Іван Мазепа», канонерський човен «Запорожець»). Відповідно до «Статуту Української Народної армії», затвердженого 17 грудня 1917 р. Генеральним секретарем військових справ, кожен громадянин, що перебуває у лавах армії УНР, мав носити назву «козак». Замість звання офіцера вводився термін «старшина» та козак, ройовий, чотарь, бунчужний, сотник, курінний, осавул, полковник, отаман бригади, отаман дивізії, отаман корпусу тощо.

Втілення козацької спадщини було характерно для різних українських військових формувань від УСС до Дієвої Армії УНР. Серед вояків поширилася мода на чорні шапки з кольоровими шликами, черкески та інші елементи старовинного українського військового одягу. З поверненням Центральної Ради видано ряд наказів військового міністра для впорядкування уніформи. Загалом широке зацікавлення козацькими традиціями свідчило про формування національної свідомості українців незалежно від їх етнічної території проживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гай-Нижник П. Вільнекозацтво / П. Гай-Нижник // Енциклопедія сучасної України. Т. 4. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – 547 с.

2. Монкевич Б. Слідами новітніх запорожців. Похід Болбочана на Крим / Б. Монкевич. – Нью-Йорк, 1956. – 296 с.

Діана Чегринець,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічний факультету

Наук. керівник: **О.С. Авдєєва,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

СТАНДАРТИ І СТИЛЬ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-1930-Х РОКІВ.

Актуальність. Студентство виступає в соціумі специфічною соціальною групою зі власними цілями, бажаннями та проблемами. Сучасна студентська молодь – це потужна сила свідомо орієнтована та здатна до конкретних дій, однак так було не завжди. В період становлення радянської тоталітарної держави студентська молодь мала характеристику пасивної, байдужої та слухняної. Почуття протесту та виклику владі остаточно вибухнуло в рядах молоді під час молодіжних виступів кінця 80-х років, в період помаранчевих подій та під час Революції Гідності.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія проблеми дослідження представлена рядом праць. Цікавими і ґрунтовними є колективні монографії «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)», «Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя» під редакцією С. Кульчицького. Цікавою є праця української дослідниці О. Рябенко «Студенти радянської України

1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації». Цікавим та оригінальним джерелом інформації виступає спецпроект «100 років студентства».

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідження повсякдення радянських студентів 20-30-х р. XX ст.. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. На початку 1920-х років у системі вищої освіти УСРР відбулися докорінні зміни. 1920-1930-ті роки характеризуються реорганізацією мережі вищих навчальних закладів за галузевою ознакою та впровадженням більшовицького експерименту із «завоювання вищої школи». У 1920 році Нарком освіти УСРР вирішує розформувати університети. Замість них починають функціонувати **інститути народної освіти**. Фактично їх створюють на базі університетських факультетів або поєднуючи декілька з них [1].

Реформи вищої освіти змінюють і критерії вступу до вишу. Тепер сама наявність знань відходить на другий план. Головне – **класове походження та політична благонадійність**. Про це профспілкові, партійні чи комсомольські організації видають «командировки» (довідки) [2, с. 83].

У 1921 р. в УСРР з'являється новий формат навчання: **робітничі факультети**. Там навчаються пролетарі, робітники та селяни, готуючись до вступу в університет. Головний критерій відбору – загальна політ підготовка в межах програми з політ грамотності. Другорядні критерії – знання 4 арифметичних дій та вміння викладати свої думки на папері й усно. Робітфаківці мають перевагу при вступі до вишу перед іншими абітурієнтами і часто вступають без іспитів [1].

Загалом, у 1924 р. в УСРР налічувалося 39 інститутів, 158 технікумів та 33 робітфаки, де навчалось відповідно 35 485, 28 167 та 7 972 осіб. У 4 індустріально-технічних інститутах було 6 824 студенти, у 7 сільськогосподарських – 3856, у 6 медичних – 11 567, у 14 педагогічних – 7 659, у 3 соціально-економічних – 3 789, у 5 художніх – 17905. Мережа вищих навчальних закладів розподілялася по республіці досить нерівномірно. Головними студентськими центрами виступали Київ, Харків, Одеса та Катеринослав [2, с. 79].

Повсякденне життя студентської молоді 1930-х рр. характеризується ударництвом і жертівністю заради побудови великого світлого майбутнього. Керівництво країни вміло використовувало енергію і романтику молодості для реалізації своїх планів, тому студентство активно приймало участь у колективізації, посівних, заготівельних і збиральних кампаніях. Паралельно з сільськогосподарськими роботами, студенти мобілізувалися на кампанії з лікнепу, для роботи в різних закладах, для озеленення чи будівництва. Індустріальні центри також не обходилися без студентів. Студентів відряджали в шахти Донбасу, добувати вугілля для індустріалізації. Багато студентів можна було зустріти на буд майданчиках [3, с. 672-675].

Якщо подивитись на матеріальне становище представників студентства у 20-30-х р. XX ст., то можна побачити вкрай нерайдуужну

картину. Студентам доводилося обмежувати себе в самому необхідному, шукати додатковий заробіток, щоб якось зводити кінці з кінцями. Якщо у студента не було ні стипендії, ні роботи, ні допомоги від рідні, життя перетворювалося на суцільну муку.

Протриматися, в першу чергу, могли ті студенти, які отримували державну стипендію. В 20-х р. середній обсяг стипендії складав 21-24 карбованці, у маленьких містах – 7-8 карбованців. Для порівняння: м'ясо коштувало 40 копійок за кілограм, кілограм сиру – 30 копійок, кілограм хліба в середньому 15 копійок. [1]. У 30-х р. розмір стипендії збільшується, студенти індустріально-технічних інститутів тепер, у середньому, отримують 70 руб., сільськогосподарських, економічних і педагогічних – 65 руб., медичних і юридичних – 50 руб [3, с. 712].

Важливим елементом повсякденного життя студентів 1920–1930-х рр. стали гуртожитки. Незважаючи на щорічне збільшення житлової площі, відсоток забезпечення нею студентів залишався незадовільним. На початку 20-х років лише **25% студентів було забезпечено гуртожитками**, а в 1926-1927 роках – 24% (кількість студентів більшає). Загальна тенденція одна: приміщень мало, вони перенаселені, умови жахливі. У кімнатах мешкає по 35-40 осіб, бракує ліжок, матраців, немає опалення, води, каналізації. Так, студенти спали по декілька осіб на одному ліжку чи безпосередньо на підлозі, вкривались своїм одягом. Часто залишалися ночувати в аудиторіях, де вдень проводились заняття, жили в бараках для сезонних робітників, казармах, колишніх цехах, садах, вокзалах, актових залах, будинках культури. Щоб забезпечити студентів гуртожитками, використовували навіть церкви. Церковними гуртожитками були київський Михайлівський собор та Лаврський музей [1].

Цікавим елементом повсякденного життя є мода та одяг. Одяг був одним із маркерів пролетарської ідентичності: він мав бути максимально аскетичний та функціональний. Весь необхідний комплект одягу мають близько 40% студентів. Чоловіки – костюм, тужурка, френч, штани. Жінки – плаття, блузка і спідниця [1].

Але, незважаючи на всі тяготи студентського життя значна частина молоді стійко намагалася перенести всі тяготи і у багатьох спогадах згодом підкреслювалося: «Ми жили тяжко, але неповторно гарно» [2, с. 83].

Основні висновки. Отже, життя радянських студентів 1920–1930-х рр. характеризувалося нестачею їжі, дефіцитом житла та одягу. Повсякденне життя студентської молоді 1930-х рр. характеризується ударництвом і жертівністю заради побудови великого світлого майбутнього. Ці риси були проявом сліпої відданості ідеям партії.

ЛІТЕРАТУРА

1. 100 років студентства // Спецпроект «Студвею». URL: <https://100.studway.com.ua/1917#rec30954486> (дата звернення: 10.03.2019).
2. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія/ Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. – Ч 2. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 382 с.
3. Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 786 с.

ПРАВознавство

Вікторія Бондаренко,
студентка 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К. Б. Дудорова,**
к. ю. н., доцент (БДПУ)

**ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ ЯК ОДНА
ІЗ ФОРМ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ СИРИТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Актуальність дослідження. З метою захисту та покращення умов життя, здоров'я і загального розвитку дитини, забезпечення дітям щасливого дитинства в умовах свободи та гідності в Україні створюються та діють такі заклади, як дитячі будинки сімейного типу (далі – ДБСТ). Але правове регулювання відносин, що виникають під час їх діяльності залишається недосконалим.

Ступінь досліджуваної проблеми. Вивченням даної теми займалися фахівці з сімейного права: Я. Бордіян, Л.С. Волинець, І.М. Доля, Л.М. Зілковська, О.О. Свіжа, Ю.Ю. Черновалок та ін.

Мета статті: дослідження правового регулювання створення та діяльності ДБСТ в Україні.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: формально-юридичний, порівняльний, узагальнення тощо.

Сутність дослідження. Згідно зі ст. 256-5 Сімейного кодексу України (далі – СК) дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Створення та діяльність ДБСТ регламентуються главою 20-2 розділу IV СК та Положенням про дитячий будинок сімейного типу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 564 від 26.04.2002 р.(далі – Положення).

Метою створення ДБСТ є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Вихованці проживають і виховуються у дитячому будинку сімейного типу до досягнення 18-річного віку, а в разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I-IV рівнів акредитації – до його закінчення.

Юридичне оформлення діяльності ДБСТ включає декілька етапів: подання письмової заяви осіб, які виявили бажання створити ДБСТ; проходження батьками-вихователями курсу відповідної підготовки; прийняття рішення про створення ДБСТ; укладення договору про організацію діяльності ДБСТ.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 22.07.2016 № 458 вніс зміни до Положення. Зокрема, зміни передбачають забезпечення діяльності ДБСТ у разі його переміщення до іншої адміністративно-територіальної одиниці, наприклад, у зв'язку зі зміною місця роботи

батьків, покращенням житлових умов, купівлею або отриманням у спадок будинку, квартири, необхідністю лікування батьків або дітей тощо [1].

З метою забезпечення належного виконання покладених на батьків – вихователів функцій, у п.2 Положення чітко передбачено, що загальна кількість дітей у ДБСТ не повинна перевищувати 10 осіб, враховуючи рідних. На мою думку, це дуже важливо, адже велика кількість дітей (понад 10 осіб) у ДБСТ може призвести до негативних наслідків, а саме діти не зможуть отримати повноцінної уваги, догляду та виховання. Вважаю за доцільне доповнити статтю 256-5 СК частиною другою такого змісту: «Загальна кількість дітей у дитячому будинку сімейного типу не повинна перевищувати 10 осіб, враховуючи рідних».

Батьки-вихователі здійснюють виховання самостійно. Водночас частина 5 ст. 150 СК передбачає право батьків-вихователів передавати дітей на виховання іншим особам. Я поділяю точку зору Ю.Ю.Черновалюк, яка називає це положення некоректним, адже тоді зникає мета створення дитячого будинку сімейного типу [2, с.102]. Дійсно, батьки-вихователі мають право залучати до виховання дитини інших осіб, наприклад, у зв'язку з необхідністю розвитку здібностей дитини. Однак вихованці ДБСТ повинні спільно проживати з батьками-вихователями, які уповноважені нести обов'язки по вихованню та розвитку дітей. У свою чергу держава надає сім'ї, яка бере на виховання дітей, фінансову та соціальну підтримку.

Висновки. ДБСТ є дієвим засобом забезпечення та реалізації права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на сім'ю та сімейне виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2016>

2. Черновалюк Ю.Ю. Реалізація права на сім'ю шляхом створення дитячих будинків сімейного типу: Монографія. – Запоріжжя: «Просвіта», 2011. – 172 с.

Маргарита Бугасова,

студентка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Н. С. Іванова,**

к. політ. н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІТУТУ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ І СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Актуальність. Активне використання земельних сервітутів в правовій системі України зумовлене безпосереднім впливом римського права та розвитком земельних правовідносин в країні. Через постійне ускладнення земельних правовідносин, відповідні законодавчі доповнення та зміни, проблема прав на чужі земельні ділянки є актуальною і потребує дослідження.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання земельних сервітутів досліджували такі вчені: П. Кулинич, С. Мітягіна, Є. Харитонов, О. Підпригора, Н. Бондарчук та інші. Проте постійне ускладнення земельних правовідносин потребує відповідних законодавчих доповнень та змін.

Мета і методи дослідження. Дослідження практичного застосування сервітутів, виявлення особливостей сервітутного права в сучасній Україні в порівнянні зі Стародавнім Римом.

Сутність дослідження. Сервітут — це право обмеженого користування чужою річчю, яке встановлювалося або для створення певних вигод при експлуатації окремої земельної ділянки, або на користь певної особи. Положення щодо сервітутів були найбільш поширеними в давньому римському приватному праві. Сервітутні права первісно виникли із земельних правовідносин. Земельний кодекс України право земельного сервітуту визначає як право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Земельні сервітути в Стародавньому Римі були постійними, їх власники могли змінюватися, а сервітути залишалися. Положення ст. 98 Земельного кодексу України зазначає, що Земельні сервітути можуть бути постійними і строковими.

У Римському праві засобами встановлення сервітутних прав були: манципато для сільських предіальних сервітутів; *in jure cessio* для всіх сервітутів; *deductio* обумовлювання сервітуту на річ, що від чужується, на користь відчужувача при манципації або цесії; *legata* (легат, заповідальний відказ); *usucapio* (придбання сервітуту за давністю). [1, с.336] Згідно із ч. 2 ст.100 Земельного кодексу України сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут може належати власникові сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі.

Припинялися сервітути в Стародавньому Римі внаслідок: 1) загибелі однієї з речей, між якими існував «сервітутний зв'язок»; 2) смерті або *capitis deminutio* сервітуарія при персональних сервітутах; 3) поєднання в руках однієї особи права власності й сервітуту; 4) відмови сервітуарія від сервітутного права на користь власника «обслуговуючої» речі; 5) некористування сервітутом протягом 1 року (для рухомості) або 2 років (для нерухомості). [1, с. 336-337] В сучасному українському праві дія земельного сервітуту підлягає припиненню у випадках: а) поєднання в одній особі суб'єкта права земельного сервітуту, в інтересах якого він встановлений, та власника земельної ділянки; б) відмови особи, в інтересах якої встановлено земельний сервітут; в) рішення суду про скасування земельного сервітуту; г) закінчення терміну, на який було встановлено земельний сервітут; г) невикористання земельного сервітуту протягом трьох років; д) порушення власником сервітуту умов користування сервітутом. [3, ст. 102 ЗК України]

Основні висновки. Отже, проаналізувавши положення сучасного цивільного права України, а саме земельного кодексу, та порівнявши їх з правами на чужі речі в Римському праві, можна зробити висновок, що Римське приватне право певною мірою вплинуло на формування основних положень цивільного права України

ЛІТЕРАТУРА

1. Підопригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право : підруч. / Підопригора О. А., Харитонов Є. О. // К. : Юрінком Інтер, 2006. – 512 с. – С.336-337
2. Бондарчук Н. В. Поняття й особливості земельного сервітуту за законодавством України // Порівняльно-аналітичне право : електронне фахове видання. – 2017. – №1. – с. 116-118. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/1_2017/35.pdf
3. Земельний кодекс України : за станом на 7 лютого 2019 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2019. – 118 с.

Вадим Вареник,

студент 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **В.О. Мирошніченко,**

к. пед. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

Актуальність дослідження. Судова система ФРН має складну побудову через адміністративно-територіальний устрій та децентралізовану систему управління. Ефективність подібної структури є максимальною, адже кількість інстанцій свідчить про додаткові можливості для громадян Німеччини вирішити спори між собою або державою справедливо та неупереджено.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням цієї проблеми займалися такі науковці: В. Шишкін, В. Дерюжинський, В. Молдован, В. Туманова.

Мета дослідження. Визначення особливостей побудови судової гілки влади Федеративної Республіки Німеччини та надання оцінки ефективності роботи такої системи.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи дослідження: компаративний, узагальнюючий, гносеологічний та інші.

Сутність дослідження. Суди Федеративної Республіки Німеччини(далі ФРН) поділяються на суди загальної юрисдикції, суди в трудових справах, соціальні суди, адміністративні суди та фінансові суди, кожна інстанція очолюється власним вищим органом.

Загальним судам підсудні всі цивільні та кримінальні справи, що не віднесені до юстиції інших суддів. Верховний федеральний суд очолює систему загальних судів.

Вищі суди земель виступають як апеляційні і касаційні інстанції, також як суди першої інстанції. Ці суди утворені у всіх землях.

Суди земель заслуховують справи у першій і у другій інстанції (займаються розглядом скарг на рішення і вироки нижчестоящих судів). У складі кожного суду землі утворюються палати з цивільних і кримінальних справ [1].

Дільничні суди являють собою найнижчу ланку системи загальних судів.

Невід'ємною особливістю систему судів ФРН є суди у справах неповнолітніх. Вони розглядають справи про правопорушення, у яких обвинувачуються неповнолітні у віці від 14 до 18 років, а також молоді люди у віці до 21 року, якщо суд вважає, що їхнє поведження носить "підлітковий характер".

Суди з трудових справ покликані розглядати суперечки між наймодавцями й індивідуальними робітниками з питань оплати праці, надання відпусток, звільнення, а також конфлікти між профспілками й об'єднаннями підприємців. Очолює цю систему Федеральний суд з трудових справ.

Система судів з соціальних питань створена для розгляду конфліктів, пов'язаних із соціальним страхуванням, виплатою допомоги безробітним, наданням безкоштовної або пільгової медичної допомоги тощо. Система цих судів очолюється Федеральним судом.

Система фінансових судів створена головним чином для розгляду справ, пов'язаних із сплатою податків і митних зборів. Також очолюваний Федеральним судом.

Система адміністративної юстиції у ФРН створена для розгляду скарг фізичних і юридичних осіб на дії та акти органів державного управління, а також спорів між органами місцевого самоврядування. Очолює цю систему Федеральний адміністративний суд [2].

До компетенції Вищих адміністративних судів входить розгляд апеляційних, а за деяких умов і касаційних скарг на рішення і визначення адміністративних судів.

Адміністративні суди розглядають у першій інстанції переважно більшість справ, віднесених до компетенції органів адміністративної юстиції. Названі п'ять вищих судових органів, що очолюють окремі системи судів, є самостійними і незалежними.

Висновок. Судова система ФРН є унікальною у відношенні з іншими країнами. Судова гілка влади є розгалуженою, що значно зменшує тиск на загальні суди та сприяє встановленню справедливих рішень через компетентність суддів в тій, чи іншій галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шишкін В. Організаційна структура судової системи Німеччини // Право України – 1996 – № 1. – С.47
2. Молдован В. В. Судоустрій: Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН. Навч. посіб. – К.: Кондор, 2003 р. – 256 с.

Вадим Вареник,
студент 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,**
к. ю. н., доцент (БДПУ)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТВАРИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Актуальність дослідження. Тварина є особливим об'єктом цивільних прав згідно українського законодавства, вона не наділена правосуб'єктністю. Це питання стає більш актуальним після внесення у 2017 році змін до статті 299 Кримінального кодексу України, якими була посилена відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. У Франції, Бельгії, Швейцарії та інших країнах Європи діють окремі закони про забезпечення прав тварин, запроваджено зміни до Конституції та Цивільного кодексу. Український законодавець тяжіє до осучаснення національного права, тому створення подібних норм надасть додатковий об'єм цивільних прав громадянам та стане важливим кроком до гуманізації законодавства України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням цієї теми займалися О.М. Ісаєвич, О.В. Розгон, П. Сінгер, О.М. Спектор, О.А. Устименко, В.В. Шехов.

Мета дослідження. Теоретичне обґрунтування доцільності надання тваринам правосуб'єктності в цивільному праві України на основі досвіду зарубіжних країн-партнерів.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: компаративний, статистичний, аналогія та інші.

Сутність дослідження. Частина 1 статті 180 Цивільного кодексу України характеризує тварин як особливих об'єктів цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, окрім випадків, встановлених законом. Передбачено необхідність встановлення законодавчими актами спеціальних правил поводження з тваринами.

Тобто тварин наділили особливим статусом в українському праві, але чи достатньо цього для задоволення правових потреб суспільства?

Швейцарська Конституція визначає тварину як "створіння". Конституційні принципи, розтлумачені дослідником Міхаелем Марготом, надають тварині особливого статусу, подібного до людини. Також, стаття 651а Цивільного кодексу Швейцарії надає право суду, у разі виникнення спору між власниками щодо тварини, вибирати одного з них враховуючи інтереси останньої[3].

Бельгія є однією з передових держав у визнанні прав тварин та створенні відповідних законодавчих актів, адже ініціативу створення кодексу про права тварин задекларував валонський міністр Карло Де Антоніо у 1986 році. Цей проект отримав багато поправок та змін. Як результат 24 квітня 2018 року у параграфі №1 "Валонського кодексу добробуту тварин" законодавець зазначив, що тварина є "живою істотою, яка наділена чутливістю, власними інтересами та гідністю, користується особливим захистом", замінивши попередній статус "речі"[2]. Таке ж

рішення прийняв парламент у Брюсселі 29 листопада 2018 року.

Щодо французького цивільного права, то статус тварини змінили з речі на живу істоту, здатну до чутливості, так звану "Поправкою Главані" від 16 лютого 2015 року. Це створило прогалину у законодавстві Франції, адже держава змінила стандартний розподіл на суб'єкти та об'єкти цивільного права. Французький науковець Жан-П'єр Марженуд у своїй праці "Теоретична революція" зазначив, що визнання тварини суб'єктом цивільних відносин є справою суду. [1].

Запровадження подібних змін в законодавство супроводжувалося корективами або внесенням формальних змін, які будуть вдосконалюватись у процесі судової практики.

Висновок. Отже, внесенням поправки до статті 180 ЦК України неможливо створити нормативну базу для ефективного забезпечення прав не тільки людей, а й тварин. Буде доцільним зайнятись рецепцією бельгійського кодексу про права тварин. Подібні зміни будуть мати значення реформи та потребуватимуть як матеріальних, так і кадрових ресурсів, але неодмінно стануть великим кроком до адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів та наблизить Україну до вступу до Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Law n° 2015-177 on the modernization and simplification of law and procedures in the fields of justice and interior affairs, also called "Amendment Glavany", passed on February 16, 2015.

2. Le code Walloon du bien-etre animal, Walloon 3 october 2018.[<http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/BEA-code-web.pdf>].

3. Margot Michel, Eveline Schneider Kayasseh "The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back – Many Steps to go", Journal of animal Law Michigan State University College of Law, May 2011.

Даша Дорошенко,

студентка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Н.С. Іванова,**

к. політ. н. доцент (БДПУ)

РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО СПАДКОВОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ СПАДКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Актуальність. Часто ми стикаємося з дискусіями стосовно поділу права на приватне і публічне. Це є відображенням докорінної перебудови поглядів на систему права, що існувала в Україні упродовж більш ніж півстоліття. Сьогодні виникла потреба в уніфікації національного і значна роль у цьому процесі належить римському приватному праву, причина довговічності якого полягає, зокрема, і в тому, що римляни творчо перейняли та синтезували не тільки свій, а й чужий правовий досвід.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблеми римського права з позицій правової науки досліджували наступні вчені: Харитонов Є.О., Калітенко О. М., Новицький І.Б., Астапенко П. Є.

Мета і методи досліджень. Проаналізувати проблеми рецепції римського спадкового права в сучасному спадковому праву України.

Сутність досліджень. Римське спадкове право пройшло довгий шлях розвитку, в процесі якого надбало ряд рис, відповідних до характеру римської власності та сім'ї. Розвиток свободи заповідальних розпоряджень був обумовлений посиленням приватної власності по мірі звільнення її від пережитків сімейної. Спадкування за законом чи проти, у римському спадковому праві, мало місце в таких випадках, як: за відсутності заповіту; визнання його недійсним; смерті спадкоємців, зазначених в заповіті, до відкриття спадщини або їх відмови від прийняття спадщини. Кардинальну реформу спадкування за законом здійснив Юстиніан новелами 118 і 127. «Усіх потенційних спадкоємців, тобто кровних родичів, Юстиніан розділив на п'ять класів, встановив черговість їх закликання до спадкування і допустив наступництво між спадкоємцями різних класів і ступенів. У разі відмови від спадщини закликаного спадкоємця спадщина виморочною не стала (як було раніше), а до спадкування закликалися наступні за ступенем родичі» [3].

Отже, право Юстиніана затверджує, що в основу спадкування за законом в праві Юстиніана було покладено когнатське (кровне) споріднення й індивідуальна приватна власність.

У сучасній науковій літературі, можна зустріти наступне визначення спадкового права. Спадкове право – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі смертю фізичної особи та переходом її прав і обов'язків до інших осіб у порядку правонаступництва. У Цивільному кодексі України можна знайти наступне визначення: «Спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)» [1, ст.1216 ЦК].

Спадкування є загальним (універсальним) правонаступництвом, оскільки права та обов'язки померлого переходять до спадкоємців одночасно як єдине ціле. Спадкоємець не може прийняти лише частину прав, а від інших відмовитися. Це – безпосереднє правонаступництво, оскільки спадкоємці одержують права та обов'язки безпосередньо після померлого на підставі акта прийняття спадщини. «До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті» [1, ст.1218 ЦК].

На думку Є. О. Харитонова, «рецепція римського приватного права полягає в його відродженні, сприйнятті духу, головних засад та основних» [2, с. 24]

Таким чином, в праві Юстиніана суворо дотримувався принцип одночасне закликання до спадкування спадкоємців різних класів і ступенів не допускалося. А в сучасному праві України місця відкриття спадщини має значення для встановлення органів, які мають вживати заходів щодо її охорони, яким слід подати заяву про прийняття спадщини або відмову від неї, претензії кредиторів. Саме право Юстиніана вплинуло на формування сучасного спадкового права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харитонов Є. О., Калітенко О. М. Цивільний кодекс України / Є.О. Харитонов, О. М. Калітенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2003. – 586 с.
2. Харитонов Є. О. Рецenzія римського приватного права (теоретичні та історико- правові аспекти) / Євген Олегович Харитонов. – Одеса: Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова, 1997. – 281 с.
3. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Римське приватне право [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7631.html> – (Дата звернення: 15.03.2019).

Олена Мусафірова,
студентка 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,**
к. ю. н., доцент (БДПУ)

**ПОЗОВ ПРО УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД У ЗДІЙСНЕННІ
ПРАВА КОРИСТУВАННЯ ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ:
ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Актуальність дослідження. Право власності належить до найважливіших майнових прав учасників цивільних правовідносин. Власність – невід’ємний елемент особистої свободи, саме тому питання щодо її гарантій та захисту перманентно стоять на перших місцях у цивільному праві України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням цієї теми займалися такі науковці, як О.В. Дзера, О.О. Кот, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, Є.О. Харитонов та ін.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі теоретичних і практичних аспектів застосування такого засобу захисту права власності як позов про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: формально-юридичний, порівняльний, узагальнення тощо.

Сутність дослідження. Конституція України у ст. 41 закріплює принципи непорушності права власності та визначає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Порушення права власності може мати місце, зокрема, у випадках незаконного обмеження власника у реалізації ним правомочності щодо користування або розпорядження майном. Ст. 391 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) надає власнику можливість захистити порушені права шляхом пред’явлення негаторного позову (від лат. «actio negatoria»).

Негаторний позов – це вимога власника (чи титульного володільця) усунути порушення з боку третіх осіб у здійсненні ним прав, які не пов’язані з позбавленням володіння майном, але створюють перешкоди в користуванні та розпорядженні власністю.

Щодо співвідношення позову про витребування майна з чужого

незаконного володіння (віндикаційного) та негаторного позову, то аналіз положень статей 387 та 391 ЦК свідчить, що вони мають різну мету, пред'являються за принципово різних обставин і захищають різні правомочності у складі права власності. Висловлена теза знайшла обґрунтування у позиції Верховного Суду України стосовно неможливості одночасного пред'явлення позову про витребування майна із чужого незаконного володіння (так як віндикація – це позов неволодіючого власника про витребування майна від володіючого невластника) і про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження своїм майном (оскільки це позов про захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння) [1].

Негаторний позов пред'являється у випадках, коли власник має свою річ у володінні, але дії інших осіб перешкоджають йому вільно її використовувати її або розпоряджатися нею.

Предметом негаторного позову є вимога власника, який володіє майном, до третіх осіб про усунення порушень його права власності, що перешкоджають йому користуватися, розпоряджатися майном тим чи іншим способом. *Підставою для подання такого позову є вчинення третьою особою перешкод власнику в реалізації ним повноважень розпорядження або користування належним йому майном. Наприклад, потреба у застосуванні засобів негаторного захисту виникає тоді, коли інші особи самовільно зводять споруди, якими унеможливають підходи і під'їзд до будинку власника; здійснюють ремонт будинку так, що це спричиняє перешкоди чи небезпеку для проживання інших співвласників [3].* Слід зазначити, що такі дії третьої особи мають носити протиправний характер, наприклад, вчинятися без належних дозвільних документів, з порушенням правил забудови тощо.

Ст. 391 ЦК не встановлює обов'язково ознаку протиправності дій особи, однак, у судовій практиці відзначається необхідність наявності протиправності у діях особи-відповідача: у п. 7 інформаційного листа ВАСУ «Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом» від 31.01.2001 р. зазначається, що для подання негаторного позову не вимагається, щоб перешкоди до здійснення права користування й розпорядження були результатом винних дій відповідача чи спричинили збитки, достатньо, щоб такі дії (бездіяльність) об'єктивно порушували права власника і були протиправними [2, с. 45].

Незважаючи на те, що вищезазначений лист датований ще 2001 роком, ці положення так і не були відображені у Цивільному кодексі України. Вважаю доречним висловити пропозицію щодо доповнення ст. 391 ЦК пунктом про протиправність зазначених перешкод.

Висновки. Чинне законодавство України гарантує захист права власності на майно. Порушення зазначеного права може мати різні форми, у тому числі не пов'язані з позбавленням права володіння. У такому випадку ефективний варіант захисту – пред'явлення негаторного позову, тобто вимоги усунути перешкоди у здійсненні права користування та розпорядження майном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: Узагальнення Верховного Суду України від 01.07.2013 р. URL: https://taxlink.ua/ua/tax_explained/analiz-deyakih-pitan-zastosuvannya-sudami-zakonodavstva-pro-pravo-vlasnosti-pri-rozglyadi-civilnih-sprav
2. Кот О. Захист речових прав: теорія та судова практика / О.Кот // Вісник Верховного Суду України. – Київ, 2017. – № 10. – С. 37-48.
3. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., переробл. і доповн. К. : Юрінком Інтер, 2010. – 1174 с. URL: https://pidruchniki.com/1657072249700/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_osobлива_chastina

Анастасія Рожкова,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,**

к. ю. н., доцент (БДПУ)

**ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. Одним з показників сучасної демократичної держави є рівень її турботи про осіб, що потребують особливих форм соціально-правової допомоги та захисту. Саме тому розгляд питань призначення опікунів та піклувальників є однією з актуальних проблем цивільного та сімейного права.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як Д.Н. Боброва, Є.О. Харитонов, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко.

Метою дослідження є комплексний аналіз питань встановлення опіки та піклування в Україні.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: формально-юридичний, порівняльний, узагальнення тощо.

Сутність дослідження. Питання опіки та піклування регулюються насамперед Цивільним кодексом України (далі – ЦК), Сімейним кодексом України (далі – СК), Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008р.(далі – Порядок).Законодавче регулювання правовідносин у сфері опіки та піклування має низку проблемних та неузгоджених питань.

Відповідно до ст. 55 ЦК опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та обов'язки. Опіка та піклування встановлюються органом опіки та піклування або судом за поданням органу опіки та піклування.

Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані судом недієздатними. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами і над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними.

Фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів чи піклувальників, якщо цього вимагають її інтереси. Помилковою є позиція, згідно з якою призначення фізичній особі декількох опікунів чи піклувальників можливо в разі, якщо в особи є нерухоме або рухоме майно, яке знаходиться в іншому місці, значно віддаленому від місця проживання підопічного, і тому один опікун або піклувальник буде здійснювати функції із забезпечення інтересів підопічного, а інший буде здійснювати управління майном в інтересах підопічного. Однак у ст. 63 ЦК України мова йде про встановлення опіки не над майном, а щодо фізичної особи. У разі призначення особи декількох опікунів або піклувальників їх дії повинні бути узгоджені. Опікуни або піклувальники повинні визначитися самостійно стосовно розподілу функцій між ними. Таким чином, опікун та піклувальник – це особи, які особисто здійснюють опіку, безпосередньо спілкуються з підопічним, діють у його інтересах та на його користь [1, с.305].

Привертає увагу певна неузгодженість між ЦК та СК у питанні щодо особи опікуна (піклувальника). Так частиною 2 ст. 63 ЦК передбачено, що опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Надьон В.В. справедливо наголошує на неповноті цієї тези [2, с.25]. З приводу емансипованих осіб, тобто фізичних осіб, які набули за певних обставин повну цивільну дієздатність з 16-ти років, а саме: працюють за трудовим договором; записані матір'ю або батьком дитини; бажають займатися підприємницькою діяльністю – то з норм ЦК залишається незрозумілим можливість для даної категорії осіб виступати опікунами (піклувальниками). Але за аналогією закону є підстави стверджувати, що дана категорія осіб не має права призначатися опікунами (піклувальниками). Такий висновок можна зробити, проводячи аналогію із ч. 1 ст. 244 СК, в якій зазначено, що опікуном, піклувальником може бути повнолітня, дієздатна особа. П. 38 Порядку також вказує на те, що дітисироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть бути влаштовані тільки в сім'ї повнолітніх осіб.

Висновки. Опіка та піклування являє собою важливий інститут у демократичній та соціальній державі, що визнає найголовнішою цінністю людину. Українське цивільне та сімейне законодавство передбачає норми, які регулюють суспільні відносини у сфері опіки та піклування, проте вони потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, на мою думку, новий етап у розвитку зазначеного інституту поклав би Закон України «Про правове регулювання опіки та піклування», який зумовив би розширення норм відносно опіки та піклування та покращення становища опікунів та піклувальників під час встановлення, зміни чи припинення відносин опіки та піклування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дячкова Н.О. Деякі проблеми правового регулювання опіки та піклування над неповнолітніми / Н.О. Дячкова // Держава і право. – 2001. – № 12. – С. 304 – 306 .

2. Надьон В.В. Умови призначення опікуна (підкувальника), реалізація їх прав та обов'язків / В.В. Надьон // Теорія і практика правознавства. – 2015. – №7. – С. 23 – 26.

Анастасія Рожкова,
студентка 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. О. Мирошніченко**
к. пед. н., доц. (БДПУ)

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ЧЛЕНСТВОМ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Актуальність дослідження. Судова система є однією з провідних і найважливіших складових функціонування держави. Особливостями правової системи Великобританії є те, що участь у створенні права разом з парламентом беруть також суди – Верховний суд держави та високі суди; судоустрій країни складається з 3-х судових систем – Англії й Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії.

Ступінь досліджуваності проблеми. Структура судової системи Великої Британії розглядалася у роботах таких вчених, як Т.В. Апарова, С.К. Загайнова, Б.В. Малишев, А.К. Романов. Але проблематика взаємодії судів Великої Британії та інших країн Європейського Союзу, яка пов'язана з різними правовими системами цих країн достатньо не вивчена. За основу свого дослідження я взяла науковий доробок В. Назарова.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі взаємодії судових систем Великобританії та Європейського союзу.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: формально-юридичний, порівняльний, статистичний, узагальнення тощо.

Сутність дослідження. Аналіз змін структури судової системи Великобританії на прикладі Англії та Уельса в результаті вступу до складу Європейського Союзу.

Судова система Великобританії є дуже консервативною, тому після вступу країни до Європейського Союзу вона стала об'єктом для реформування. Після набуття Великою Британією членства у ЄС Парламентом було прийнято Акт про Європейське Співтовариство від 17 жовтня 1972 р., в якому прямо вирішувалося питання про використання практики Суду ЄС у внутрішньому правопорядку як джерела права. На підтвердження вибору проєвропейського напрямку розвитку й для більш ефективного співтовариства з міжнародними та зарубіжними судами у 2005 році у Великобританії було створено Службу міжнародного правосуддя у сімейних справах Англії та Уельсу. Основне її завдання – консультація з юридичних питань, що виникають при застосуванні Гаазької конвенції 1980р. Служба бере участь в організації й проведенні міжнародних конференцій, надає допомогу суддям з питань застосування законодавства в рамках відповідної юрисдикції. Була створена також Служба міжнародних судових відносин, на яку покладається встановлення зв'язків із судовими органами ЄС та його держав-членів з метою полегшення співпраці і

взаєморозуміння, участь у роботі міжнародних асоціацій і судових органів, у реформуванні законодавства (вітчизняного і ЄС), а також підтримка судових систем країн, що розвиваються.

Головним підтвердженням перемоги вибору проєвропейського розвитку став Закон «Про конституційну реформу» 2005 р., що набув чинності з квітня 2006 р., у якому вперше майже за 900 років незалежність судової влади, підтримувана історичними традиціями, була закріплена на рівні закону. До основних змін, що вводить цей Закон слід віднести: покладання на урядових міністрів обов'язку підтримувати незалежність судової влади й заборона їм чинити вплив на судові рішення через будь-який специфічний доступ до суддів (ст. 3); реформування поста Лорда-канцлера, що полягає в передачі його судових функцій Голові всіх суддів Англії й Уельсу (його нова назва – Лорд-головний суддя). На даний час саме він відповідає за підготовку, розміщення суддів, управління ними, представляє погляди суддівського корпусу Англії й Уельсу перед Парламентом та Урядом країни (ст. 7); заснування незалежного Верховного суду, відокремленого від Палати лордів, з незалежною системою судових призначень, своїм персоналом, бюджетом і приміщенням (статті 23-27); формування незалежної Комісії із судових призначень, що відповідає за відбір кандидатів на суддівські посади й рекомендує їх для призначення на посади суддів Державному секретареві з питань юстиції. Ця Комісія виступає гарантом того, що кожного кандидата на посаду судді буде рекомендовано винятково за особисті заслуги, а система призначень має бути сучасною, відкритою й прозорою (статті 61, 63); введення посади спеціального омбудсмена, який є відповідальним за слухання скарг, що подаються з приводу розгляду справ у судах і суддівських призначень, і винесення рекомендацій відповідно до закону за результатами цієї діяльності (ст. 62). Крім того, було створено Службу трибуналів (судів першого рівня), що об'єднала значну кількість адміністрації відособлених трибуналів, у результаті чого був сформований загальний і послідовний підхід до всіх осіб, які звертаються за судовим захистом до цих судів. В основному вся реформа 2005 р. була спрямована на зменшення тих значних відмінностей, що мали місце в судоустрою Англії та інших держав-членів ЄС.

Висновки. Відбувається зближення права загального і романо-германського на прикладі відмови Великобританії від частини своїх історичних традицій у сфері судової влади з метою забезпечення кращої взаємодії національних судових органів із судами інших країн-членів Європейського Союзу і підвищення захисту прав власних громадян шляхом покращення доступу до правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон про конституційну реформу Великобританії 2005р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/ukpga20050004>;
2. Довідник з англійської правової системи/ Є. Керін 2006р. – 430 с.
3. Назаров І. В. Судова система Великобританії після вступу до ЄС // Проблеми законності. – 2011. – №3 – С.6-10

Андрій Рожнов,

студент 3 курсу гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Н.С. Іванова**,
к. політ. н., доцент (БДПУ)

НАПРЯМКИ ТА ПРИНЦИПИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність Внутрішня та зовнішня політика держави на сьогоднішній день викликають необхідність змін у законодавстві, пов'язаному з питанням визначення повноважень місцевого самоврядування та збільшення їх впливу на економічну та соціальні сфери в областях та районах.

Ступінь досліджуваності: Децентралізацію як явище та її вивчення можна побачити у працях таких вчених-юристів, як: С.С. Алексєєв, О.Д. Василик, К.В. Павлюк, Л.М. Бабич, І.О. Лютий, В.М.Опарін, В.М. Федосов, О.П. Кириленко, Л.В. Лисяк, С.А. Буковинського.

Мета: Проаналізувати стан держави на даний момент та обрати необхідний метод реформування законодавства у сфері повноважень місцевого самоврядування під потреби суспільства та держави в цілому.

Методи: Під час збирання та обробки інформації стосовно даного питання були використані такі методи: формально-юридичний, порівняльний, системний, прогностичний.

Сутність дослідження. Децентралізація являє собою передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Можна виділити два типи децентралізації: регіональна та муніципальна.

За ст. 2 Конституції України наша держава є унітарною, тому регіональний тип використати неможливо, інакше буде утворена федерація. Таким чином, єдиним можливим виходом є проведення муніципальної реформи, яка розмежує сфери та компетенції державних органів.

Повноваження органів регулюються двома законами: «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». При аналізі цих законів, можна виділити два суб'єкти територіального управління, які здійснюють владні повноваження: місцеві державні адміністрації та місцеві ради. Тому законодавцям необхідно чітко розмежувати обов'язки між цими двома суб'єктами і лише потім рухатися далі.

Загалом, питання реформації місцевого самоврядування та децентралізації торкаються не лише зміни в законодавстві, а й подолання таких проблем як:

- 1) залежність територій від центру;
- 2) деградація сільської місцевості та підприємств;
- 3) низький рівень інвестиційної діяльності;
- 4) підвищення рівню дотаційності громади;
- 5) інфраструктурна та фінансова слабкість громад.

Сама децентралізація має проводитися за принципом корегентності, узгодження загальнодержавної та місцевої політики. Збалансованість розвитку регіонів має включати в себе соціальний та економічний аспекти, як окремого регіону, так і міжрегіонального рівня. Забезпечити стабільний розвиток можна за допомогою фінансового та економічного впливу,

врахуванні географічних, демографічних, екологічних та культурних особливостей кожного територіального округу.

Процес децентралізації в Україні був започаткований ще у 1997 році з прийняттям Закону України «Про місцеве самоврядування» та ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування [1].

21 січня 2015 року Комітетом Міністрів Ради Європи було ухвалено документ щодо плану дій для України. У пункті 3.1 зазначається: «Децентралізація та реформа місцевого самоврядування» [3]. Таким чином, Європейський Союз наголосив на необхідності змін у законодавстві, шляхом збільшення прав та повноважень органів місцевого самоврядування.

На початок 2019 року останніми документами з цього питання є указ Президента України про додаткові заходи щодо забезпечення реформ із децентралізації влади від 6 грудня 2018 року та проект Закону про засади адміністративно-територіального устрою України [2]. Виходячи з указу, необхідно розробити та затвердити план перспективного розвитку відповідних міст, селищ та сіл на 2019 – 2021 роки з урахуванням регіональних стратегій розвитку, місцевих пріоритетів, визначених територіальними громадами [4]. Законопроект, у свою чергу, має змінити порядок утворення, реорганізації, ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, уточнити їх процедуру та необхідні умови для виконання цих дій.

Основні висновки: Україна це молода держава яка не стоїть на місці, вона активно реформується і децентралізація є одним з найважливіших завдань. Головним результатом децентралізації має стати формування демократичної моделі управління, яка буде сприяти підвищенню стабільності та конкурентоспроможності як окремих регіонів у середині країни, так і держави на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1) Закон України Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>

2) Проект Закону про засади адміністративно-територіального устрою України – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63508

3) Рада Європи: План дій для України 2015-2017 – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16802f600d>

4) Указ Президента України №412/2018 – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/4122018-25710?fbclid=IwAR1NT84ivwtxpgWTPoPjtuTK3uJRGi5by7YY3ESslbWYc9bt56Oav_s-fYY

Геннадій Сентюшкін,
студент 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. О. Мирошніченко**
к. пед. н. доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Актуальність цієї теми зумовлюється тим, що Японія являє собою приклад органічного поєднання романо-германського права, англо-американського права, традицій, та релігійних систем, що в процесі історичного розвитку і стало називатися «Японська правова система».

У дослідження цієї теми вагомий внесок зробили вітчизняні юристи – Н.М.Оніщенко, О.В.Зайчук, М.Г.Хаустова.

Метою цього дослідження є: провести аналіз правової системи Японії, виділити особливості цієї системи, зробити аналіз окремих галузей права та судової системи.

Методами дослідження є: вибірковий метод, аналіз документів та метод угруповання.

Перед тим як почати дослідження окремих галузей Японського права, необхідно провести аналіз джерел Японського права. Основними джерелами сучасного Японського права є: нормативно-правові акти. Конституція є найголовнішим нормативно-правовим актом Японії, оскільки вміщує в себе основні принципи діяльності та устрою держави, а також права та обов'язки громадян. Ніякі інші закони і нормативно-правові акти не повинні і не можуть суперечити Конституції. Наступним джерелом є міжнародні договори і встановлені норми міжнародного права. Також в Японії джерелом права вважається звичаї.

Тому як Японія вміщує в себе особливості романо-германської правової системи, то всі закони щодо певних суспільних відносин зібрані в кодекси, тобто є систематизованими.

Цивільне право. В Японії діє цивільний кодекс 1898 року (зі значними змінами), він був створений на основі німецької моделі. Він складається з загальної частини й чотирьох розділів, присвячених речовому, зобов'язальному, сімейному й спадковому праву. Цивільний процесуальний кодекс був створений в 1926 році, на зразок австрійської моделі законодавства і спрямований на посилення ролі суду в ході розгляду справ [1].

Трудове право. В Японії за правовідносини регулюються низкою нормативно-правових актів, таких як: Закон про трудові кодифікації 1946р.; Закон про умови праці 1947 р.; Закон про трудові стандарти 1947р. Закон про профспілки 1949 р.

Торгове право. Торговий кодекс Японії складається з чотирьох розділів, у яких детально врегульовані такі питання: загальна частина, торгові компанії, торгові угоди, морська торгівля. До нього також вносились зміни, наприклад: закони про ліцензії, про торгові знаки і про авторське право 1898р., закони про обіг цінних паперів 1948 р., про відновлення компанії 1952 р.

Екологічне право. В Японії також ці правовідносини регулюються

певними законами, такими як: про відшкодування шкоди, заподіяної відпрацьованими мастилами 1975р., про вібрацію 1976р.

Кримінальне право Японії. Кримінальний кодекс Японії діє з 1907 року, він зазнав значну кількість правок, наприклад скасування деяких статей, які були застарілими. Додатком до нього також є два закони : про малозначні діяння, та про неповнолітніх, норми яких біль повно розширюють цей кодекс. В кримінальному кодексі немає розподілу злочинів за певним ступенем тяжкості. Також особливістю кримінального права Японії є наявність такого виду покарання ,як страта, вона призначається лише у виключних випадках і становить не більше 2-3 страчених на рік.

Кримінально-процесуальний кодекс Японії діє з 1922 року , який був створений за зразком німецького кримінального кодексу. У діючій судовій процедурі переплітаються елементи минулого, пов'язані насамперед із "процесом інквізиційним", в якому вирішальна роль належить визнання обвинуваченого, і елементи, запозичені з англо-американської системи судочинства, де всіляко підкреслюється змагальний характер судового процесу і зовні неупереджена позиція судді. Також має місце застосування ,так званого «перехресного допиту», який був запозичений за англо-американського права [3].

Правова система. Ієрархія судових органів у Японії має чотириступеневу структуру: Верховний суд, вісім Вищих апеляційних судів, 50 місцевих судів (у кожній префектурі по одному і чотири місцевих суди на острові Хоккайдо), 50 сімейних судів і приблизно 450 первинних судів (місцеві й сімейні суди мають однаковий статус). Створення спеціальних судів Конституцією заборонено (ст. 76). Правовою основою судоустрою в Японії є Конституція і Закон про суди 1947 р.

Основною функцією Верховного суду є конституційний контроль, а крім того, він виступає судом останньої інстанції при розгляді будь-яких справ. Він розглядає у другій інстанції справи про злочини проти держави, і в третій – інші кримінальні та цивільні справи

Вищі суди (всього 8, мають 6 відділень) є судами першої інстанції у справах про державну зраду та інші злочини проти держави, а також апеляційною інстанцією з цивільних та кримінальних справ, які розглядаються в судах нижчої інстанції

Окружні суди (всього 50, мають 242 відділення) розглядають основну масу цивільних та кримінальних справ, а також є апеляційною інстанцією у рішеннях, які виносяться дисциплінарними судами.

Суди по сімейних справах мають таку ж структуру, як і окружні суди, і діють при окружних судах і в їх відділеннях. Вони виконують примирливу функцію і виносять рішення у справах, пов'язаних із сімейним правом, розглядають деякі кримінальні злочини, які скоїли неповнолітні (до 20 років).

Дисциплінарні суди (всього 575) розглядають незначні цивільні справи з ціною позову не більше 900 тис. ієн і деякі кримінальні справи. Вони розглядаються одним суддею, котрий не обов'язково повинен мати юридичну освіту [2].

Висновки. Правова система Японії є унікальним поєднанням романо-германської правової системи та англо-американської правової

системи, релігії та звичаїв. На прикладі цієї держави ми можемо побачити як гармонійно можуть переплітатися деякі принципи кардинально різних правових систем. Результатом цього поєднання можна назвати високий ступінь урегульованості суспільних відносин та стабільна основа для підтримання чинного правопорядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагацума С., Ариидзуми Т. Гражданское право Японии Москва.: Прогресс, 1983; кн. 1, 351 с.
2. Конституции зарубежных государств / авт.-сост.: В. И. Тихиня, В. П. Серебренников. – Минск : Право и экономика, 2007. – 471 с.
3. Солодовнік І. Л. Кримінальний кодекс Японії 1880 року / І. Л. Солодовнік // Вісник університету внутрішніх справ. – 1999. – Вип. 5.- С. 123-129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_1999_5_20.

Геннадій Сентюшкін,

студент 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **К.Б. Дудорова,**

к. ю. н., доцент (БДПУ)

КОМП'ЮТЕРНА ПРОГРАМА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність дослідження. Право інтелектуальної власності є невід'ємною складовою права двадцять першого століття. В наш час все більше людей стикається з такими явищами, як незаконне розповсюдження та використання комп'ютерних програм. Право інтелектуальної власності захищається вітчизняним законодавством, але воно потребує вдосконалення, особливо у зв'язку із прагненням України вступити до ЄС.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням цієї теми займалися М.В. Селіванов, Н. В. Філик, О.С. Яворська та ін.

Мета дослідження полягає в загальному огляді та аналізі комп'ютерної програми як об'єкту права інтелектуальної власності.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи: діалектичний, формально-юридичний, узагальнення, тощо.

Сутність дослідження. Конституція України у статті 41 проголошує: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності...». Законодавче регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям, використанням та захистом прав на комп'ютерні програми здійснюється, насамперед, Цивільним кодексом України (далі – ЦК), Законом України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 р. (далі – Закон), Законом України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 р.

Джерелами авторського права є міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України. Окремий розділ із зобов'язаннями реформування сфери охорони прав на інтелектуальну власність міститься в

Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності в повному обсязі з 01.09.2017 р. і є частиною національного законодавства. Статті 180 – 184 Угоди присвячені охороні комп'ютерних програм.

Розкриття поняття комп'ютерної програми ми можемо побачити в статті 1 Закону : комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

Згідно із ч. 4 ст. 433 ЦК та ст.18 Закону комп'ютерні програми охороняються як літературні твори, тобто вони визнаються об'єктами авторського права.

В ст.11 Закону йде мова про виникнення авторського права та презумпцію авторства , ч.2 говорить про те , що авторство виникає з моменту створення твору і для виникнення авторства та його здійснення реєстрація не вимагається. Водночас в Україні формується суперечлива судова практика стосовно виникнення права інтелектуальної власності на комп'ютерну програму. Зокрема, ПАТ «Лізинг інформаційних технологій» та ОСОБА_1 звернулися до суду із заявою про забезпечення позову до подання позовної заяви, мотивуючи це тим, що їм належать майнові авторські права на комп'ютерну програму «Конфігурація ІС:LeaseIT» та базу даних «ІС:LeaseIT», а відповідач своїми діями порушує їх авторські права. Суд відмовив у задоволенні такої заяви, вказавши, що позивачі не довели авторства на вказані об'єкти. Відтак суд дійшов висновку, що документом, який засвідчує авторство на оприлюднений чи неоприлюднений твір, а також факт і дату оприлюднення твору, є свідоцтво про авторство. А тому в даному випадку відсутні належні та допустимі докази, які б свідчили про те, що позивач є автором комп'ютерної програми «Конфігурація ІС:LeaseIT» та бази даних «ІС:LeaseIT» і тому суд не задовольнив позов в повному обсязі[1].

Висновки. Для вирішення цієї проблеми я пропоную частину 2 ст.11 Закону доповнити абзацем такого змісту: «Авторське право на комп'ютерну програму виникає з моменту його державної реєстрації та супроводжується отриманням свідоцтва про авторство». Така поправка , на мою думку , змогла б систематизувати виникнення права інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і допомогла б уникнути непорозумінь в суді.

ЛІТЕРАТУРА

1.Рішення Соломянського районного суду м. Києва від 31.10.2011 р. Справа № 2-6118/11 // [Електронний ресурс]. – Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21645618>

Юлія Шаповал,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **К. О. Баханов,**
д. пед. н., проф. (БДПУ)

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СТОРИТЕЛЛІНГУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Актуальність. Стрімкі та широкомасштабні зміни, які відбуваються в освіті, вимагають від педагога мобільності та готовності до змін у системі соціальної взаємодії. Сучасна освіта спрямована не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування компетентностей, умінь і навичок розумової діяльності, розвиток здібностей особистості, зміну парадигми мислення, вміння опрацюовувати величезні масиви інформації. На сьогодні, актуальними є прості у використанні, проте, ефективні методи навчання та виховання. Одним із таких методів став сторітеллінг, який з'явився нещодавно, але швидко набув поширення у різних галузях, зокрема, в освіті. Цей метод вважається інноваційною технологією та добре підходить для навчання історії. Саме сторітеллінг і допомагає швидко та якісно досягти поставленої навчальної мети та добитися необхідних результатів.

Ступінь розробленості теми. Засновником сторітеллінгу вважається Д. Армстронг – голова міжнародної компанії Armstrong International. У педагогіці цей метод відомий з 90-х років ХХ століття. Засадничими у цьому напрямі вважають праці американських дослідників К. Егана та М. Россітера. В Україні дослідженням сторітеллінгу почали займатися нещодавно. З вітчизняних праць можна знайти статті О. В. Караманова та М.С. Василюшиної, К.О. Симоненко, Е.В. Ерднієвої, Н. Гущиної.

Сутність дослідження. Сторітеллінг – (з англ. «story» – історія, «telling» – розповідати) – це метод створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Цей метод дозволяє учневі легко засвоїти матеріал за допомогою цікавої сюжетної історії.

У педагогіці виокремлюють декілька видів сторітеллінгу: на основі оповіді; сценарію та проблемних ситуацій [3]. Розрізняють також активний і пасивний сторітеллінг. Перший – передбачає написання історії розповідачем (він для розповіді сам вигадує всі ключові елементи історії), а другий – створення історії аудиторією (класом).

У навчанні історії сторітеллінг можна використовувати на різних типах уроків. Для вивчення нового матеріалу оптимальним є пасивний варіант – у вигляді захоплюючої розповіді ознайомлення учнів з новими історичними поняттями, іменами та подіями. Історія може бути написана учнями вдома, як виконання творчого домашнього завдання. Це можуть бути історії про гетьманів, князів, політиків, полководців, про буденне життя греків, римлян тощо. Різновидом сторітеллінгу може бути проведення аналогії з сучасністю, коли учні ставлять себе на місце видатних історичних діячів. Цей метод має надавати можливість більше працювати самостійно, використовуючи при

цьому різноманітні джерела інформації, тож такий варіант сторітеллінгу цілком ефективний і може використовуватися вчителями в навчальному процесі без особливих зусиль [2].

Оптимальним варіантом створення учнями такого роду історій може бути робота цілої групи над одним творчим завданням. На уроках історії учні у невеликих групах (3-4 особи) можуть готувати 10-хвилинні виступи з теми, яку вони за програмою вивчають. Наприклад: «Один день з життя козака», «Як жилося князям Київської Русі?» і т. ін. [1].

Для узагальнення знань найбільш підходить активний варіант сторітеллінгу. Такий спосіб побудови розповіді дозволяє розповідачу побудувати діалог з аудиторією (інтерактив) у своїх цілях. Історію нібито придумує аудиторія, але розповідач має контролювати процес, щоб історія вийшла такою, як йому треба.

Цей метод вважається гарним способом мотивації, переконання учнів, який дає змогу надихнути їх на прояв ініціативи в навчальному процесі.

Висновки. Сторітеллінг як метод навчання історії в школі має низку переваг: дозволяє легко та якісно засвоїти матеріал, тривалий час утримувати увагу учнів, продемонструвати унікальність яви кожного індивіда, подолати страх публічного виступу, налагодити стосунки з іншими учнями, урізноманітнити навчальне заняття. Цей метод може використовуватися у навчанні історії для різних вікових категорій учнів. Тож не дивно, що ним зацікавлені педагоги і психологи в усьому світі і з кожним роком він все більше, й більше набирає популярності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донська І. 7 способів застосувати сторітеллінг на уроках [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/7-sposobiv-zastosuvaty-storiteling-na-urokah/> (дата звернення: 18.03.2019)

2. Куценко А. Вчителям: метод сторітеллінгу для цікавого навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukr.life/uk/osvita/vchitelyam-metod-storitelingu-dlya-tsikavogo-navchannya/> (дата звернення: 18:03:2019)

3. Симмонс А. Сторителлинг. Как использовать силу историй. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 272 с.

Аліна Шостак,

студентка 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Д.В. Каменський,**

к. ю. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У США

Актуальність дослідження. Питання проблем кримінальної відповідальності медичних працівників у США є досить неоднозначним й дискусійним, оскільки торкається як правових, так і медичних аспектів. Виходячи з того, що від правильності дій лікарів залежить подальша доля

здоров'я та життя людини цілком зрозумілою є актуальність обраної тематики.

Дослідженням даного питання займалися такі американські вчені, як Г. Беркус, Т. Бреннан, Д. Гофманн, М. Мелло.

Метою роботи є аналіз аспектів кримінальної відповідальності у США.

У роботі були використані такі **методи дослідження**: формально-юридичний, порівняльний, узагальнення тощо.

Сутність дослідження. Кількість прецедентів притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності є невеликою. Це характеризується високим відсотком латентності злочинів у медичній сфері. Наводячи приклади переглянутих рішень Апеляційним судом штату Массачусетс, де обвинуваченим виступав лікар або медичний персонал. Зокрема, у період з 1809 р. даний суд переглянув в апеляційному порядку 15 таких справ, а в період з 1981 по 2013 р. — 30 справ [2]. Важливим моментом у розгляді справ, де медичний працівник фігурує як суб'єкти злочину, є правильне визначення форми вини. У Загальній частині Примірного кримінального кодексу США [3]. Зазначено такі форми класифікації вини: зі свідомістю; з необережності; з недбалості й з метою.

Злочини скоєні з метою несуть найбільш тяжкі наслідки для здоров'я й життя людини, оскільки лікар при цьому цілеспрямовано завдає шкоди пацієнту, або навіть спричиняє своїми діями летальний результат. Лікар несе кримінальну відповідальність за вбивство, якщо він проявляє «крайню байдужість до людського життя й необачно бере участь у створенні ситуації, яка є небезпечною для життя його пацієнта» [3]. Злочини, які вчиняються зі свідомістю, має відмінність від злочинів з метою тим, що під час вчинення злочинів зі свідомістю медик з певним наміром вчиняє дії, при цьому не припускаючи настання тяжких наслідків. Необережність у кримінально-правовій доктрині трактується як свідоме ігнорування можливості настання злочинного результату. До необережних відносяться як ті діяння, за якими особа передбачала шкідливі наслідки, так і ті, за яких вона не передбачає, але має їх передбачити, оскільки це здатна зробити «розумна людина» [1, с. 8-9]. Якщо медичний працівник діє необережно, то в такому разі він свідомо бере на себе повну відповідальність за невиправний ризик під час надання лікарських послуг та ігнорують небезпеку настання тяжких наслідків для пацієнта.

Поняття недбалості є найменш визначеним поняттям Загальної частини кримінального права США. Воно визначається судами стосовно конкретних випадків. «Звичайна» недбалість може стати кримінально караною, якщо вона є «безвідповідальною», «грубою» тощо [1, с.12]. Лікарська недбалість має місце у тому разі, коли лікар не припускає, що його дії можуть призвести до негативних наслідків. З позиції медичного права досить важливо правильно зорієнтуватися у витанні стосовно обставин, що виключають злочинність діяння. Серед інших обставин, які притаманні кримінальному праву США, для розгляду кримінально-правової відповідальності медичних робітників важливе значення мають такі:

- Крайня необхідність;
- Правомірність застосування фізичної сили;

Не є злочином заподіяння шкоди правоохоронним інтересам у стані

крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в певний час не можна було усунути іншими засобами і якщо про цьому не було допущене перевищення меж крайньої необхідності [1, с.35].

Роблячи **висновки** слід зазначити, що у США є широке законодавче закріплення злочинів у медичній сфері, склади яких містяться у Примірному кримінальному кодексі США та у кримінальних кодексах окремих штатів, але на практиці відсоток латентності злочинів зустрічається частіше, ніж самі прецеденти кримінальної відповідальності медичних працівників за скоєні професійні злочини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Решетніков Ф. Особлива частина кримінального права зарубіжних держав (злочини проти особистості) : [навч. пос.] / Ф. Решетніков. – М. : Наука, 1976. – 245 с.

2. Barcus H. When does medical negligence become criminal? / H. Barcus // London Amburn. Attorneys at law [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.latlaw.com/index.php/firm-news-articles/articles-2010/88-when-does-medical-negligence-become-criminal>.

3. Model Penal Code. Official draft and explanatory notes // The American Law Institute at Washington, D.C. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europeothers/UnitedStatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>.

Юлія Якуніна,

студентка 1 курсу магістратури
гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **К. Б. Дудорова,**

к. ю. н., доцент (БДПУ)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАЙМАЧА ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

Актуальність теми. Сучасна Україна, яка обрала європейський напрям розвитку держави та суспільства, прагне до підвищення соціальної захищеності громадян шляхом забезпечення всіх бажаних придатним житлом. Враховуючи, що придбати житло у власність може лише невелика частина населення з огляду на не виправдано завищені ціни на квадратні метри, найбільш оптимальним та поширеним засобом задоволення житлової потреби громадян стало надання приватного житла в тимчасове користування за певну плату.

Метою роботи є з'ясування механізму цивільно-правового захисту порушених прав та інтересів наймача, особливості застосування окремих форм та способів захисту на основі аналізу законодавства України.

Методи дослідження. Основою методології дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналізу і синтезу, дедукції

та індукції, системний, діалектичний, метод юридичного аналізу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед науковців, праці яких присвячені правовому регулюванню житлових правовідносин, захисту цивільних прав, варто виокремити О.В. Дзеру, М.К. Галантич, Н.С. Кузнецову, Л.Г. Лічман, Є.О. Мічуріна та інших.

Сутність дослідження. Відповідно до ст. 810 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) за договором найму (оренди) житла одна сторона – власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату.

Сучасне цивільне законодавство передбачило достатньо широкий спектр способів для захисту суб'єктивних цивільних прав наймача за приватним договором найму житла. Однією з головних мій захисту прав наймача в договірних відносинах приватного найму житла є можливість дострокової односторонньої відмови наймача від договору в будь-який час його дії. Так відповідно до ч. 1 ст. 825 ЦК наймач житла має право за згодою інших осіб, які постійно проживають разом з ним, у будь-який час відмовитися від договору найму, письмово попередивши про це наймодавця за три місяці. Згідно з ч. 3 ст. 651 ЦК у разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно розірваним або зміненим.

Якщо власник житла змінює на вхідних дверях у квартиру замок, це створює перешкоду для наймача житла в користуванні квартирою через відсутність ключа. У порядку самозахисту наймач може звернутися до власника для вирішення даного питання, але якщо власник житла відмовить наймачеві, останній може звернутися з позовною заявою до суду за захистом свого порушеного права [1,с.311].

В договорі найму житла законодавець став на позицію закріплення додаткових гарантій для сторони, яка, на його переконання, є слабкою стороною, – на сторону наймача. Та більш того – осіб, які разом із ним мешкають. Так, згідно з положеннями ч. 1 ст. 825 ЦК на вимогу наймача договір найму житла може бути розірвано лише за згодою інших осіб, які постійно проживають разом із ним. Водночас закон не забороняє наймачеві добровільно виселитися з займаного житла, при цьому договір найму житла зберігає чинність по відношенню до членів сім'ї наймача (чи інших осіб, які постійно проживають разом із ним) (ч. 2. ст. 824 ЦК).

Однак при вивченні судової практики було виявлено, що прерогатива захисту цивільних прав надається не наймачеві як слабкій стороні приватного договору найму житла, а наймодавцеві як власнику житла. На підтвердження викладеного слід навести рішення Київського районного суду м. Одеси від 16 січня 2014 р. у цивільній справі № 520/10892/13-ц [2]. Згідно з матеріалами справи наймодавець вже через десять днів після укладення договору заявив про його розірвання на підставах, не передбачених умовами договору, – необхідності продажу квартири. Потім наймодавець почав порушувати умови договору: вимагати виселення позивачки з членами її сім'ї з орендованої квартири, звертатися до відповідних органів для переривання постачання електричної енергії до квартири, відмовився отримувати частину платіжної суми, постійними

телефонними дзвінками та конфліктними діями змусив наймача покинути квартиру і винайняти іншу квартиру зі значно гіршими умовами оренди. Суд, приймаючи рішення, керувався тим, що 01 жовтня 2013 року наймач та члени його сім'ї покинули орендовану квартиру та отримали від наймодавця 1400 гривень сплаченої раніше суми авансу. З цієї підстави суд зробив висновок, що договір оренди, укладений 01 червня 2013 року, був фактично і юридично розірваний сторонами, тому правових підстав вважати його дійсним немає. Тим самим суд визнав «добровільність» розірвання договору наймачем, не врахувавши того, що наймодавець фактично створив несприятливі для проживання умови наймачеві. Суд також не врахував тієї обставини, що ст. 825 ЦК серед підстав розірвання договору найму житла не містить продажу об'єкта нерухомості. Більш того, згідно зі ст. 170 Житлового кодексу у разі переходу права власності на жилий будинок (частину будинку, квартиру), в якому знаходиться здане в найм жиле приміщення, до іншої особи договір найму зберігає силу до закінчення зазначеного в ньому строку.

Висновок. Отже, досліджуючи договір найму (оренди) житла, необхідно зазначити, що законодавець надав наймачеві як слабкій стороні договору виключного права в односторонньому порядку та в будь-який час відмовитися від даного договору. Проте підстави та межі застосування окремих способів самозахисту житлових прав за договором найму житла потребують більш чіткого нормативного визначення та особливостей застосування негайних заходів протидії незаконним діям наймодавця, які можуть негативно вплинути на зміст та обсяг прав наймача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мічурін Є.О. Житлове право України: наук.-практ. посіб. / Є.О.Мічурін . – Х.: Еспада, 2001. – 318 с.
2. Рішення Київського районного суду м. Одеси від 16.01.2014р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revestr.court.gov.ua/Review/36747175>.

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Єва Бесчастна,

студент 1 курсу ФФСК

Науковий керівник: **Ю.П.Прядко**, к.філол.н., доц.

**НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Кінець ХХ – початок ХХІ століття став новим етапом розвитку словникового складу англійської мови. Людство вступило у новий етап науково-технічного прогресу, який номінується інформаційною революцією. В умовах кардинальних змін у значній мірі зросли темпи збагачення словникового складу різних мов, зокрема англійського, який переживає у наш час «неологічний бум».

Актуальність нашого дослідження вбачаємо у необхідності виявлення загальних тенденцій розвитку та поповнення словникового складу сучасної англійської мови. Мета роботи – визначити найбільш лексично-насичені сфери суспільно-політичного життя англосмовної картини світу.

Для досягнення поставленої мети нами передбачається вирішення наступних завдань: визначити поняття мовної картина світу як частини національної культури та з'ясувати семантичні особливості неологізмів англосмовної картини світу.

Предметом дослідження є неологізми сучасної англійської мови кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Аналіз наукових матеріалів показав, що причиною появи неологізмів є суспільний лад і науково-технічний прогрес: поява нових соціально-економічних реалій, відкриття у галузі техніки, досягнення у сфері культури. В останні десятиліття до таких сфер відносяться сфери економічного та суспільно-політичного життя. Саме ці сфери і є тими самими «лексичними згустками», в яких «народжуються» нові слова та словосполучення. В нашому дослідженні ми розкрили загальні тенденції розвитку словникового складу сучасної англійської мови, визначили теорії мовних картин світу, оскільки в результаті зросту словникового складу змінюється й мовна картина світу. Як зазначила І. А. Живіцька у своїй роботі «Мовна картина світу як відображення реальності»: «Картина світу – це результат обробки інформації про середовище і людину. Як глобальний образ, вона являє собою основу світобачення, світовідчуття і реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких належить і людська мова» [1, с. 21].

Сучасний склад англійської мови невпинно зростає і цьому процесу передують багато факторів, а саме: розвиток суспільства в цілому, технологічний бум, який змінив і продовжує змінювати всі сфери суспільства, нескінчений розвиток бізнес середовища, а також зміни у ІТ-технологіях, які ділять між собою ланки програмування та боротьби із всіма видами хакерства. Ми бачимо, що англійська мова – це постійний рухливий пласт, який реагує на всі зміни, які відбуваються у суспільстві, доказом чого виступають новоутворення, які й відображають ці зміни.

В ході дослідження нами були виявлені п'ять макрогруп англосмовної

картини світу, які також були розподілені на певні мікрогрупи. Аналіз показав, що найбільш репрезентативною макрогрупою виступає *CULTURE* (150 слів), що вказує на зміни у культурній сфері нашого суспільства. Другою за нашою кількісною ієрархією виступає макрогрупа *COMPUTERS* (115 слів), що, безумовно, є відображенням «технологічного прориву», де відстежуються найновітніші зміни у даній сфері, і, як результат, у мовній свідомості. На третьому місці нашого дослідження знаходиться макрогрупа *BUSINESS* (70 слів), яка репрезентує зміни у бізнес-середовищі. Четверта макрогрупа – *SOCIETY* (25 слів), яка показує розвиток словникового складу стосовно соціальних зв'язків та відношень у сучасному суспільстві. На п'ятому місці виступає макрогрупа *TECHNOLOGIES* (20 слів), що фіксує найновітніші зміни у технологічній сфері, зокрема у програмуванні та боротьбі із хакерством.

Таким чином, у представленому матеріалі лексико-фразеологічних інновацій, нами було приділено увагу соціально-культурним параметрам, в яких репрезентуються мовні одиниці сучасної англійської мови. В результаті дослідження ми дійшли висновку, що найбільш поширеними сферами лексичного зросту виступають мегагрупи культура, комп'ютери, бізнес, соціологія та технології. Кожна з цих мегагруп мала у своєму складі мікрогрупи, які відображали мікроконцепти представленої сфери. Фактичний матеріал дає підстави вважати, що головною макрогрупою англійської картини світу виступає *CULTURE*, оскільки культурологічний фактор виступає первинним елементом у створенні соціально-культурних інновацій у різних сферах сучасного життя людини.

Зуважимо також, що впровадження Інтернету особливо відчутне у всіх сферах, особливо це стосується макрогрупи *BUSINESS*. Наголосимо, що інноваційні мовні процеси, що відбуваються у різних сферах сучасного життя людини, характеризують значні зміни, спричинені глобалізацією, євроінтеграцією тощо.

Суспільно-політична сфера залишається найбільш важливою складовою у поповненні та зміні словникового складу сучасної англійської мови, вона є джерелом нових словотворчих моделей та елементів. Мовні інновації даної сфери свідчать про зростання впливу на мову таких соціокультурних факторів, як етичність, вік, стиль життя, цінні орієнтації людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності / І. А. Живіцька // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2010. – Вип. 4. – С. 20 – 25.
2. Ребет Лев. Теорія нації. Рідкість / Упоряд. М. Стасюк // Лев Ребет. – Львів : Всеукраїнський політичний журнал «Державність», 1997 – 192 с.
3. Perry John From Worlds to Situations // Philosophy, Language and Artificial Intelligence / John Perry. – London : Dodrecht, 1988, С. 305 – 331
4. Wierzbicka Anna Semantic, culture and cognition : universal human concepts in culture-specific configurations / Anna Wierzbicka. – New York : Oxford University Press, 1992. – 487 p.

Тетяна Бурієва,
студентка мІУМЛ-з групи
Інституту філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: О.А. Крижко,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ

Одним з активних процесів, що діють у сучасній українській мові, є запозичення з інших мов, які підлягають семантичним, словотвірним, граматичним та стилістичним змінам.

Усебічний аналіз іншомовних слів, з'ясування доцільності та перспективності чи взагалі недоцільності його функціонування у мові та мовленні неможливе без звернення до мовленнєвої компетенції носіїв мови. Такий напрям наукового вивчення проблеми освоєння іншомовних лексичних запозичень є дуже важливим, що і становить **актуальність цього дослідження.**

Полеміку про доцільність чи недоцільність іншомовних лексичних запозичень, їхній статус, специфіку лексичних значень і функцій учені ведуть упродовж багатьох років, починаючи з другої половини ХХ ст. перед лінгвістами постала низка не лише теоретичних, а й практичних проблем, які вимагали опрацювання та вирішення, зокрема, у працях Ш. Баллі, Л.А. Булаховського, А. Гудманяна, І.І. Кулинич, О.Г. Муромцевої, В.М. Русанівського, О.А. Стишова [49] та інших багато уваги приділено процесам кількісного та якісного оновлення словника мови, адаптації іншомовних лексем, змінам у лексико-семантичній системі мови, внутрішньомовним динамічним процесам.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз особливостей іншомовної лексики у сучасній українській періодиці. у роботі використовується описовий метод з елементами контекстуального аналізу.

Семантика слова як основного знака мови визначає його місце в лексичній системі мови; має складну структуру й володіє низкою найважливіших функцій (узагальнююча, комунікативна, функція позначення). зокрема, багатьом іншомовним словам властива багатозначність. при цьому вона може бути зумовлена багатозначністю у мові-джерелі, з якої слово запозичується з кількома значеннями, а може набувати похідних значень уже в українській мові. запозичені слова, увійшовши до складу української мови, переживають усі семантичні процеси, властиві мікросистемі полісемантичних слів взагалі – ускладнення, спрощення, переінтеграцію значень. у результаті розвитку багатозначності окремі лексико-семантичні варіанти можуть стати елементами інших, ніж пряме значення, частин мовної картини світу, що виявляється, зокрема, в переході їх до інших тематичних і лексико-семантичних груп. наявність значної кількості запозичених слів призводить до збільшення кількості омонімів у лексичній системі. іншомовні слова органічно вписуються в систему синонімічних засобів української мови. вони можуть бути синонімами до власне українських слів, а можуть бути синонімічними словами, запозиченими для позначення одного явища з

різних. у структурі синонімічного ряду можуть відбуватися властиві синонімічній системі української мови семантичні процеси синонімічного зближення, синонімічної диференціації, семантичної переінтеграції слів у структурі синонімічної групи. антонімічні відношення іншомовних слів існують у тих же межах, що і взагалі в українській мові. антонімами можуть бути два іншомовних слова або ж іншомовне і власне українське.

Запозичені слова в мові сучасних ЗМІ виконують різні функції. Перша і основна з-поміж них – це номінативна функція, яка полягає в тому, що іншомовне слово дає назву явищу, яке досі було невідоме, або ж другу назву раніше відомому явищу, яке вживалось з якимось семантичним прирощенням. Із цією функцією, особливо в її другому виявленні, пов'язана диференціююча функція, головною метою якої є необхідність диференціації явища за якимись ознаками, зокрема культурно-історичними (наприклад, парламент – конгрес – дума – Верховна Рада) та ін. Іншомовні слова у публіцистичних творах виконують й експресивну функцію, якщо для української мови релевантним є не номінативний компонент, бо вона має відповідну номінативну одиницю, а експресивність, якої надає текстові включення іншомовного слова (наприклад, українські начальник, керівник – запозичені шеф, бос, патрон тощо). Запозичення у мові ЗМІ виконують також функцію термінотворення (або стандартизації), пов'язану з необхідністю вирівнювання термінологічної системи у відповідності з міжнародними стандартами. Запозичені слова можуть включатися в текст для відтворення національного колориту.

Отже, у мові засобів масової інформації помітна цікава тенденція: намагаючись догодити читачеві, слухачській чи глядачській аудиторії, журналісти часто вживають слова, притаманні тим соціальним групам людей, на яких вони працюють, для яких творять свої тексти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (на матеріалі мови засобів масової інформації) / Стишов О. А. – К. : Пугач, 2005. –388 с.

Буць Аліна,

студентка 6 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Олійник Е.В.**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

З'ЯСУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОМАНІ В. ШКЛЯРА «КЛЮЧ»

Проблему семантичної організації речення ґрунтовно й різнобічно вивчають вже досить тривалий час у науковому синтаксисі, однак остаточного вирішення вона не отримала.

Зацікавлення вчених з'ясувальними складнопідрядними реченнями обумовлено тим, що подібні конструкції включають структурно й семантично неоднорідні одиниці, які є причиною постійних дискусій навколо цього питання. Набуття й засвоєння лінгвістичних знань щодо способів вираження з'ясувальних відношень у складнопідрядному реченні

пояснюється структурною складністю й семантичною різноманітністю цих конструкцій.

Загальнотеоретичні проблеми семантичного аналізу з'ясувальних складнопідрядних речень знаходимо у працях російських синтаксистів: В. А. Белошапкової, Н.С. Валгіної, С.Є. Крючкова, Л.Ю. Максимова, Н.М. Сергеевої, А.І. Студневої та українських мовознавців: І.Р. Вихованця, С.В. Грабовської, М.У. Караньської, І.І. Слинька, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянської, Л.В. Пономарьової.

Проте незважаючи на значну кількість опублікованих розвідок, питання функціонування з'ясувальних речень у художніх текстах не втрачає **актуальності**, оскільки мова і сучасна проза – це динамічні явища, котрі розвиваються та змінюються.

Метою розвідки є опис семантико-синтаксичної структури з'ясувальних конструкцій мовленнєвої діяльності в романі Василя Шкляра «Ключ».

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису з його універсальними прийомами спостереження й інтерпретації мовних фактів.

До з'ясувальних складнопідрядних речень, де опорним компонентом є дієслово зі значенням мовлення, відносимо речення з лексемами, які позначають продуктивну форму мовлення – говоріння. Мовленнєве значення в них формується за допомогою опорного компонента головної частини – дієслова, що має різні відтінки мовленнєвого процесу: *казати, сказати, підказати, говорити, розповідати, доводити, зізнаватися, запитувати, допитуватися, зізнаватися, умовляти, передавати, домовлятися, запевняти, скаржитися* тощо.

У романі Василя Шкляра «Ключ» спостерігаємо такі речення: *Вона вдвляється на денце чашечки і каже, що наді мною висить фатальний Сатурн, що я народився під цією планетою, а в таких людей невеселі проблеми і навіть ідеї скорботні* [3, с. 2]; *Певна річ, йому сказали, що ввіймали націоналіста* [3, с. 3]; *І я розповів їй, що дізнався ім'я справжнього власника квартири, і про Олексу Остапчука, який, напевно, щез того суботнього вечора* [3, с. 59]; *Я відпив пива і запитав, чи немає у їхньому барі цикути* [3, с. 108]; *Це все казочки, Іване, сказав я, однак Маловічко не погодився і з глибокодумністю Піфагора запевнив, що всі таємниці світу приховані в числах та іменах* [3, с. 2]; *Чоломбисько наївно, по баб'ячому став його умовляти, що все це тимчасове, що таке буває із кожним, воно минеться* [3, 1999: с. 99]; *І саме тоді поскаржився Василеві Івановичу, що знову не маю даху над головою, шукаю квартиру* [3, с. 89]; *Я зізнаюся, що і назва отрути умовна, адже це міг бути ціанистий калій і могла бути лише сама думка про смерть, яку не кладуть до кишені* [3, с. 117].

Серед з'ясувальних складнопідрядних речень мовленнєвої діяльності засвідчено структури з іншими опорними словами, які формують у них певну мовленнєву семантику. Серед виписаних конструкцій вони становлять незначну кількість. Це речення з опорними лексемами зі значенням подяки: *Скажи спасибі, що так славно вишло, а то місяця собі не знаходиш* [3, с. 28]; скарги: *А коли при цьому я ще нарікав, що поспішаю в управління міністерства внутрішніх справ, то ефект був*

разючий [3, с. 28].

Висновки. У творчості Василя Шкляра досить активно функціонують з'ясувальні конструкції мовленнєвої діяльності. Визначальною особливістю таких складнопідрядних речень є те, що наявність підрядної частини в них чітко окреслена семантикою опорного слова, а саме – дієслова, що має різні відтінки мовленнєвого процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : (підручник) / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

2. Олійник Е.В. Семантика та прагматика з'ясувальних складнопідрядних речень : (монографія) / Еліна Олійник. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 136 с.

3. Шкляр Василь. Ключ : (роман) / Василь Шкляр. – К. : Ast-прес – ДіК-СІ, 1999. – 223 с.

Ольга Вареник,

магістрантка

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.Л.Вусик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Актуальність дослідження мовних репрезентантів української ментальності визначається загальною тенденцією сучасної лінгвістики до антропоцентричного підходу в дослідженні художніх текстів, зумовлена інтересом до вербальної реконструкції національного менталітету в індивідуально- авторській мовній картині світу та потребою наукового опису мовних репрезентантів національної ментальності в текстовій площині українського художнього дискурсу кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Мета дослідження – з'ясувати лексико-семантичні особливості засобів вербалізації української ментальності в художньому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

✓обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження категорії етноментальності на матеріалі художнього дискурсу, уточнити зміст і структуру поняття етноментальності через лінгвофілософське осмислення зв'язку мови і мислення, мови і культури;

✓окреслити зміст поняття «етноментальний компонент» і визначити його місце в семантичній структурі національно маркованого слова;

✓описати семантичні групи мовних репрезентантів української ментальності з урахуванням їх структурної ієрархії.

Джерельна база дослідження. Фактичним матеріалом роботи є лексеми, що вербалізують українську ментальність, дібрані шляхом суцільної вибірки з художніх текстів кінця ХХ – початку ХХІ століть, а саме із творів Ю. Винничука, В. Шкляра, І. Роздобудько, Ю. Мушкетика, Ю.

Хорунжого.

Етноментальність – спосіб світовідчуття етнічної спільноти, що виражається в системі емоційно-ціннісних орієнтирів, морально-етичних переконань, етнокультурних традицій і мотиваційно-вольових актів, об'єктивованих в категоріях і формах національної мови.

Мовні репрезентанти українських ментальних рис – лінгвокультуреми – схарактеризовано з урахуванням структури етноментальності й за типом лінгвокультурної інформації об'єднано в такі групи: ментально-світоглядні (лінгвоідеологеми, власне лінгвокультуреми – лінгвокультуреми-реалії, символічні лінгвокультуреми, звичаєві, або лінгвокультуреми соціально- національної поведінки), ментально-чуттєві й аксіологічні (ментально- аксіологічні, екзистенційно-аксіологічні лінгвокультуреми).

Зроблені висновки й узагальнення відкривають перспективи вивчення засобів мовної репрезентації національної ментальності в інших, нехудожніх, дискурсивних практиках, дослідження лінгвоментальних категорій і взаємозв'язку з дискурсивною прагматикою текстів різних стилів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови : [у 7 т.] / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1983 – 2006.
2. Мацько Л. І. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. І. Мацько // Культура слова. – 2011. – № 75. – С. 56–66.
3. Смітюх, В. В. Стрілецький // Україна сакральна : минуле, сьогодні, майбутнє. – Київ : Знання України, 2006. – 36 с. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Publ/SacralUkraine.html>.

Маргарита Воробйова,
магістрантка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,**
к. філол.н., доцент (БДПУ)

СОЦІОЛЕКТИ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Соціальні діалекти – це варіанти національної мови, пов'язані з існуванням соціальних груп, об'єднаних певним типом зв'язку [2, с. 20]. Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість арго, жаргонізмів, сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Упродовж часу, коли наша мова перебувала під впливом тоталітарної системи, визнавався єдиний стандарт літературної мови, поза межами якого перебували жаргонізми – слова, властиві мові певного соціального середовища. Останнім часом поширеним є залучення цієї лексики до мовлення теле- та радіопередач, газет, журналів тощо. Так автори намагаються привернути увагу читачів (або слухачів), надаючи своїм матеріалам відтінок молодіжної розкутості.

Огляд наукової літератури, пов'язаної з соціальними діалектами

(Л. Ставицька, Д. Лихачов, М. Грачов, Е. Береговська та ін.), вказує на багатоаспектність та різновимірність цієї категорії лексики. Оскільки довгий час на дослідження цієї теми було встановлено табу, то нині проблема функціонування жаргонізмів та їхньої ролі в різних стилях української мови потребує глибокого вивчення.

Мета роботи – дослідити жаргонні одиниці, які активно вживаються в публіцистичному дискурсі (на матеріалі щоденної всеукраїнської газети «День»).

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Здійснене дослідження дало можливість виокремити такі групи жаргонізмів у мові сучасної публіцистики:

1) молодіжний жаргон: *шмотки* – одяг, *ящик* – телевізор, *прикол* – щось сказане з метою викликати сміх, *бабло* – гроші та ін.: *Не словом, а тілом! Проколи і приколи політичної реклами* («День», 21.03.2002); *Як зробити «ящик» гуманним?* («День», 20.04.2002) *Прості люди, дивлячись «зомбоящик», просто переверталися з ніг на голову* («День», 27.12.2017); *І водночас є декілька окремих номінацій за розслідувальні штуки. Бабло перемагає? Чи антибабло?* («День», 27.04.2018);

2) військовий жаргон: *дембель* – демобілізація, *старлей* – старший лейтенант, *салабон* – солдат-новачок, *салага* – матрос-новачок тощо: *Він їхав додому на «дембель»* («День», 17.08.2015); *Вона повідомила слідчого, «старлея» міліції, котрий віз справу її чоловіка, про... невеличкий напад склерозу* («День», 03.04.2009);

3) комп'ютерний жаргон: *вінда* – операційна система Windows, *глючити* – працювати з перебоями – про програму; *комп* – комп'ютер, *юзер* – користувач комп'ютера та ін.: *Розробник же пояснював, що сайт почав «глючити» вже після того, як програмне забезпечення було передано Держспецзв'язку...* («День», 09.06.2017); *Тепер гаджет буде рахувати час, який користувач витрачає на кожен додаток і повідомить, якщо юзер наблизиться до свого ліміту* («День», 05.06.2018);

4) кримінальний жаргон: *вурка* – професійний злочинець, *колотися* – давати показання, *башияти* – платити комусь за щось гроші (здебільшого великі), *понт* – хитрість, видимість чогось тощо: *Просто досить бісам-то казенні бабки башияти* – миттю самі угамуються й розповзуться, хто звідки виліз на світло телевізійне («День», 02.08.2008). Суспільство активно освоює і розвиває злодійський жаргон. *Прикол, халява, приборахлитися, прикид, бабки, бухати, з понтом, намилюватися, балдьож, брюлики, блат* – усі ці слова прийшли з в'язниці. Іноді в газетах спостерігаємо надмірне вживання жаргонної лексики, пор.: **«Вляпався» М. через надто прискіпливого та обережного клієнта, котрого хотів «кинути».** Цей молодик міняв свої гривні на **«бакси»** в одному з обмінних пунктів Полтави («День», 03.04.2009); **А що таке російська людина без понту, патріотизму і духовності – це піндос** якийсь, з калькулятором замість душі-гармоні: **в ліфт не дзюрити, бо приборати доведеться, в місті не обганяти, тому як штраф, у людей шапки в переповненому автобусі не тибрити**, бо Янукович скінчив погано

(«День», 04.06.2016).

Російський учений В. Костомаров назвав це явище мовним смаком епохи з її розкутістю, почуттям вседозволеності. Проте це не означає, що жаргонізмами можна користуватися беззастережно. Вживані без потреби, вони «засмічують літературне мовлення, підривають засади нормативності літературної мови, мовної культури» [1, с.183].

ЛІТЕРАТУРА

1. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи : Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В. Г. Костомаров. – М. : Педагогика-пресс, 1994. – 247 с.

2. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : Соціальна диференціація української мови / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.

Добриніна Ірина,

магістрантка 1 курсу факультету філології
та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Л. О. Алексєєва,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

ОДНОРОДНОСТЬ ЧЛЕНОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ СИНТАКСИСА

Предложения с однородными членами занимают особое место среди предложений расширенной структуры. Синтаксическая однородность, в том числе специфика предложений с однородными членами, всегда находилась в центре внимания лингвистов (А. М. Пешковский, В. В. Виноградов, Н. Ю. Шведова, В. В. Бабайцева, М. Ю. Максимов, Н. С. Валгина, Л. В. Вознюк и др.).

Предложения с однородными членами упоминаются в различных ситуациях, при изучении тех или иных проблем, поскольку исследователи подходят к предложениям этого типа с различных точек зрения. Подтверждением этого является и обилие терминов, используемых для обозначения данного понятия в различные периоды развития теории (*слитные или стяженные члены, расширенные члены, открытые сочетания, незакрытые словесные ряды, сочинительные словосочетания* и др.).

Создание обоснованной научной теории синтаксической однородности непосредственно связано с определением границ простого предложения. С этой точки зрения изучение предложений с однородными членами остается актуальным и в наши дни.

Целью научной работы является анализ однородности как структурно-семантической категории синтаксиса. Методы исследования – лингвистическое описание языковых фактов, структурно-семантический метод.

В русской грамматике часто встречаются простые предложения с разными видами осложнения. Вопрос об однородности *сказуемых* решался в русском синтаксисе неоднозначно. Как слитные их рассматривали многие лингвисты (Н. И. Греч, Ф. И. Буслаев, А. М. Пешковский и др.),

противниками такой теории были Д. Н. Овсяннико-Куликовский, А. А. Шахматов и их последователи. В своей работе о синтаксисе современного русского языка Н. С. Валгина указывает: «при квалификации этого сложного синтаксического явления необходимо учесть его двойственную природу: с одной стороны, объединенность таких сказуемых общим подлежащим, с другой – расчлененность их предикативной основы. Такие предложения являются *переходными* между простыми и сложными и, естественно, в частных, конкретных своих проявлениях тяготеют то к одному, то к другому из этих полярных типов» [2, с. 226].

Мы считаем, что однородными членами предложения являются слова, выступающие в единой позиции, выполняющие общую синтаксическую функцию и образующие синтаксический ряд, члены которого соединены сочинительной связью.

В художественном тексте однородность в простом предложении может «использоваться для создания развернутых описаний (когда дается ряд красочных эпитетов или тропов); динамичных картин (если употребляются однородные глаголы-сказуемые) и т.д.» [1, с. 88].

Если однородные члены предложения принимают на себя функцию усиления выразительности речи, то блоки состоят из слов-синонимов: *И беден, жалок будешь ты, / Глядящий с кресел иль подушки / На безобразные черты / Твоей докучливой старушки* [4, с. 75].

При градации однородных членов предложения достигается наибольший стилистический эффект: *Я выше и похвал, и славы, и людей* [4, с. 98]. Однородность в простой предикативной части может благотворно служить для создания антитезы: *С душой безнадежной младой удалец / Прыгнул, чтоб найти иль коралл, или конец* [4 с. 53]. Экспрессию однородных членов подчеркивает антитеза, которую создает сопоставление как языковых, так и контекстуальных антонимов.

Однородные члены уточняют, конкретизируют высказываемую мысль, придают ей гармоничность звучания, усиливают информативность, влияют на интонационный рисунок фразы. Перечислительная интонация создает упорядоченность звучания текста, четкость ритма, особенно, если сам текст перенасыщен автором иными семантическими элементами, например отрицанием: *Не зная ничего, оставленный, забвенный, / Ни славы зов, ни голос твой / Не возмутит надежный мой покой* [4, с. 147].

В художественной речи обращение к однородным членам может быть связано с реализацией самых ярких описаний (с использованием тропов), с созданием динамических картин (если употребляются однородные глаголы-сказуемые), с наглядно-образной конкретизацией при детальном изображении природы, быта и т.д. Обращение к однородным членам порой может осложнять синтаксическую конструкцию: слишком длинный их перечень делает предложение громоздким, но различные синтаксические структуры однородных членов помогают избежать однообразия при перечислении понятий, явлений.

Ученые-стилисты, анализируя тексты разных авторов, заметили тот факт, что требование логической сопоставимости перечисляемых предметов, понятий нередко нарушается. Неоднородность перечисления может стать средством воссоздания разрозненных, случайных картин,

отразить калейдоскопичность мелькания предметов перед глазами путешественника: «Мелькают мимо будки, бабы, / Мальчишки, лавки, фонари, / Дворцы, сады, монастыри, / Бухарцы, сани, огороды, / Купцы, лачужки, мужики, / Бульвары, башни, казаки...» (А. С. Пушкин). В юмористических текстах применяются особые стилистические приемы создания комизма, основанные на разрушении логичности перечисления однородных членов» [3, с. 180].

Итак, для создания благозвучия речи и её восприятия используются прежде всего союзы, которые оживляют изложение, уточняют характер связи однородных членов, они могут объединяться в группы, сопоставляться, противопоставляться, образовывать двучленные сочетания с соединительными или разделительными союзами. Употребление однородных членов предложения оказывает влияние и на интонационный рисунок фразы. В художественной речи перечисление порождает особую гармоничность звучания текста, создает его упорядоченность.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барлас Л. Г. Русский язык. Стилистика : Пособие для учителей / Л. Г. Барлас. – М. : Рольф ; Айрис-прес, 1999. – 268 с.
2. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка. / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 432 с.
3. Голуб И. Б. Русский язык и культура речи [Текст] / И. Б. Голуб. – М. : Логос, 2001. – 448с.
4. Лермонтов М. Ю. Сочинения в двух томах. Том первый / Сост. и комм. И. С. Чистовой ; Вст. ст. И. Л. Андроникова. – М. : Правда, 1988. – 720 с.

Дрюк Наталія,

студентка 4 курсу факультету філології
та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **С. М. Глазова,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

КЛАСИФІКАЦІЯ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ В ІДЮСТИЛІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

Незважаючи на давню історію односкладних у їхньому тлумаченні спостерігаються значні розбіжності не тільки серед представників різних мовознавчих напрямків, але й у працях, які ґрунтуються на однакових вихідних принципах аналізу синтаксичних явищ, зокрема в дослідженнях семантико-синтаксичного спрямування, що й свідчить про **актуальність** обраної теми.

На думку багатьох лінгвістів такі речення виконують експресивну, а не комунікативну функцію. І ця властивість (зокрема номінативних речень) із великою майстерністю використана в творчості українського письменника Миколи Хвильового.

Метою роботи є аналіз особливостей функціонування односкладних номінативних речень у прозових творах Миколи Хвильового.

Номінативні речення упродовж тривалого часу не виокремлювали і

тракували як неповні двоскладні, безособові тощо. В українській синтаксичній науці кінця XIX – початку XX ст. як односкладні речення їх розглядали В. Возняк, В. Гнатюк, М. Грунський, П. Залозний, О. Курило, К. Німчинов, І. Огієнко та ін. О. Шахматов серед номінативних іменних односкладних речень виділив: односкладні безприсудково-підметові речення (іменні номінативні, кількісно-іменні, іменні генітивні, займенниково-генітивні, прийменниково-іменні) та односкладні присудково-безпідметові речення.

За змістом і вживанням розрізняють кілька різновидів номінативних речень, що притаманні творчості М. Хвильовому:

1) буттєві номінативні речення типу...Чебриці, чебреці... [3, с. 135]; *Синій вечірній городок. Азія* [3, с. 319]. Ці конструкції виконують описову функцію і вживаються тоді, коли в писемній чи усній формі потрібно зафіксувати існування, наявність якогось явища, предмета, субстанції, факту, події, певного часу, дати, названої прямим відмінком;

2) вказівні номінативні речення типу *От її одіж: блуза, спідничка (зимою стара шинеля), капелюшок, чоботи* [3, с. 155]; *І от – літо, степове літо* [3, с. 38] характеризуються тим, що в них переважає значення буттєвості, існування, проте воно ускладнюється значенням вказівності, яке морфологічно виражається часткою;

3) оцінні номінативні речення типу *А от дискусія (у печінках сидить!)* [3, с. 163]; *Яке нещастя* [3, с. 175]; *Темна ваша батьківщина* [3, с. 186] – конструкції, що притаманні творам М. Хвильового; вони поєднують у своєму змісті констатацію існування предметів та їх емоційну оцінку;

4) називні речення – такі номінативні речення, що вживає М. Хвильовий на позначення назви установ, організацій, пароплавів, книг, журналів, газет, картин, музичних творів; ними є також написи на вивісках тощо: *Солонський Яр: яр і село* [3, с. 180]; *Солонський Яр – природна фортеця* [41, с. 180]; *...Північний Кавказ* [3, с. 206];

5) спонукальні номінативні речення – конструкції, якими стверджується необхідність або бажаність того, щоб предмет, названий іменником у прямому відмінку, став наявним. Такі спонукальні номінативи лексично обмежені і звичайно являють собою усталені в мові виробничі та військові команди, накази, категоричні вимоги та рекомендації щось зробити, виконати: *Ваш партквиток!* [41, с. 162]; *Пожар!* [3, с. 174]; *Тьма!* [3, с. 327]; *Удар!* [3, с. 338].

6) «називний уявлення» – цей термін виразно акцентує на комунікативній меті цієї конструкції – констатувати наявність уявлення про предмет або явище в свідомості мовця [2, с. 61], напр.: *«Хвильовий! – це теорія боротьби проти КП(б)У!»* [3, с. 813].

Отже, за змістом і вживанням розрізняють такі різновиди номінативних речень, що притаманні творчості М. Хвильового: буттєві, вказівні, оцінні, називні, спонукальні номінативні речення та «називний уявлення». Використання номінативних речень цим письменником – цілком закономірне явище, яке свідчить про виразну народну основу його мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
2. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : навч. посіб. / К. М. Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.
3. Хвильовий М. Повість та оповідання / М. Хвильовий. – К. : Вид-во худ. літ-ри «Дніпро», 1990. – 925 с.

Жадан Олена,

студентка 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Н. В. Павлик**,
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**ФУНКЦІЙНО-СТИЛЬОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОРІВНЯНЬ
В ОБРАЗНІЙ СИСТЕМІ ІДІОСТИЛЮ ВАЛЕР'ЯНА
ПІДМОГИЛЬНОГО**

Дослідження мовної особистості письменника вважається важливою проблемою лінгвостилістики, адже творчість митців слова є одним із джерел розвитку української літературної мови. Індивідуальний почерк автора виявляється в художньому мовленні та образно-виражальних ресурсах, які використовуються ним на всіх лінгвальних рівнях. Тому актуальність наукової роботи зумовлена потребою дослідити мову української художньої літератури шляхом аналізу ідіостилів визначних митців слова.

Валер'ян Підмогильний – видатний український письменник, один з прозаїків “розстріляного відродження”, помітна постать літературного та суспільно-політичного життя України першої половини ХХ століття. “Проза Підмогильного особлива тим, що занурення в її художній світ відкриває все нові й нові обрії як для її читацької рецепції, так і для наукової інтерпретації” [3, 7].

Мета статті – описати граматичні типи та образно-виражальні функції порівнянь у художньому мовленні В. Підмогильного. **Методи дослідження** – аналіз текстового матеріалу здійснювався за допомогою лінгвістичного опису мовних фактів та методу структурно-семантичного аналізу.

Серед низки художніх засобів, широко представлених у прозі Підмогильного, виділимо порівняння – “зіставлення двох чи більше явищ, предметів та понять за їхньою спільною ознакою з наголосом на провідній прикметі, притаманній порівнюваним об'єктам” [2, 136]. У дослідженнях сучасних українських мовознавців (С. Єрмоленко, Л. Ставицька, А. Мойсієнко, С. Рошко, Н. Шаповалова, Л. Прокопчук, О. Марчук та ін.) з'ясовуються семантика і структура порівнянь, поширених у творах українських письменників.

Порівняльні конструкції в обстеженій прозі є досить різноманітними і за будовою, і за семантично-експресивними зв'язками. Зокрема, у процесі аналізу виявлено такі способи граматичного вираження порівнянь, що

вирізняються частотністю вживання та емоційною насиченістю:

– **порівняльний зворот** (непоширений і поширений) зі сполучниками *як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито*. У проаналізованих творах виявлена велика кількість порівняльних зворотів такого типу, наприклад: *Знову розгорнулись перед ними висохлі лани; дрібний пил, злітаючи з-під ніг, обсипав їх, мов іскрами; гаряче повітря душило груди* [1, 142];

– **порівняння у формі орудного відмінка**, наприклад: **Чарівним привидом** стояла баба в напівтемних обіймах ночі, навіть здавалось, що вона висить і гоїдається в повітрі [1, 77].

– поширеними в обстеженому матеріалі є **порівняльні звороти, виражені підрядним реченням**, наприклад: *Трава на степу була не зелена, а жовто-сіра, немов хто злий висмоктав із неї соки життя й залишив тільки нікчемні стеблини* [1, 58];

– зафіксовані **конструкції з формами ступенів порівняння прислівників і прикметників**, наприклад: *Немов навмисно був вирваний шматок степу, щоб показати, що всередині степ жовтіший, ніж на поверхні* [1, 58];

– виявлені також **речення порівняльної структури, в яких об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину**, наприклад: *Людина – це передусім горда тварина* [1, 598];

– наявні також **порівняльні звороти, що утворені за допомогою предиката -подібний, схожий** та ін.: *Кілька разів він хотів залишитись по дорозі, й тільки кепкування гайдамаків, людей, схожих на волів, примушували його залишитись* [1, 46];

– зрідка трапляються **заперечні порівняння**, наприклад: *“Навкруги під проміннями місяця синіли сніги, й здавалось, що це перед очима не снігова рівнина, а безкрає глибоке море”* [1, 44].

Аналіз порівняльних структур свідчить про широке і вмале використання їх письменником з метою виразного змалювання персонажів, індивідуалізації їх характерів тощо.

Отже, вивчення творчого доробку В. Підмогильного дозволяє зробити висновок, що автор використовує багатий арсенал художніх засобів, зокрема тропів, які відіграють провідну роль у створенні образної системи проаналізованих творів і дозволяють передати особливе бачення світу, яке притаманне письменнику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підмогильний В. П. Оповідання. Повість. Романи / Валер'ян Підмогильний. – К.: Наук. думка, 1991. – 800 с.

2. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 176 с.

3. Таїни художнього тексту : [зб. наук, пр.] / ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) [та ін.]. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2011. – Вип. 12. – 256 с.

Захаров Микита,

Студент 1 курсу факультету ФМКТО
Науковий керівник: **О. А. Халабузар**
к.пед.н., доц.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Підготовка професійних кадрів передбачає навчально-виховний процес, спрямований на оволодіння майбутніми вчителями вмінням логічно мислити, аргументувати свої думки (тобто обґрунтовувати істинність певного судження шляхом наведення істинних тверджень, з яких воно логічно витікає), заперечувати помилкові твердження тощо. Саме тому нашою метою є висвітлення певних педагогічних умов формування логічної культури. Питаннями формування логічної культури, навчання логіці мислення досліджували: Є.А. Іванов, І.Л. Нікольська, В.Ф. Паламарчук, В.М. Осинська, В.Н. Брюшинкін, І.О. Івін, В.М. Журавльов та ін.

При закінченні освітніх закладів відбувається завершення формування логосфери. Коли у підсвідомості людини вже сформовані неправильні логічні стереотипи мислення, виправити їх буде дуже важко. Логосфери, що оточують дитину, мають бути правильними. І справді, вплинути на логосферу родини практично неможливо, але логосфери навчальних закладів мають бути вірно організованими. Результатом створення відповідної логосфери у вищому навчальному закладі має стати формування логічної культури майбутнього спеціаліста. Формувати логічну культуру – формувати та розвивати послідовне та обґрунтоване мислення. Під культурою взагалі розуміють сукупність цінностей, накопичених людством. Маємо на увазі результати як матеріальної, так і духовної діяльності людства і навіть засоби цієї діяльності. Логіка відноситься до духовного компоненту культури і втілюється певним чином у елементах матеріальної культури.

Необхідними логічними вміннями для вчителя є: критичне мислення, оцінювання, вміння ставити запитання, класифікувати та синтезувати поняття, вміння вести дискусію тощо. Означені вміння надають змогу виконувати наступні логічні операції: аналіз, порівняння, конкретизація, узагальнення.

Формування логічної культури майбутнього вчителя, обізнаного щодо логічних умінь, у масштабі гармонійного педагогічного процесу, можливе лише у випадку виконання наступних умов: – здійснення діагностики сформованості логічної культури у студентів;- розробка теоретичних основ педагогічної діяльності у певній системі, які сприятимуть підвищенню логічної культури як частини педагогічної;- накреслення напрямків підвищення педагогічної та логічної культури студентів та диференційована їх підготовка. Формування логічної культури у логосфері вищого навчального закладу стає можливим, якщо послідовно втілювати структурування навчального матеріалу, виокремлення змістовних компонентів, розв'язання проблемних завдань, стимулювання мислення за допомогою міжпредметних завдань.

Ми вважаємо, що педагогічними умовами формування логічної

культури у логосфері ВНЗ в цьому випадку є: активізація процесів рефлексії та логічних дій студентів (майбутніх вчителів) у навчальній роботі; систематичне здійснення логіко-дидактичного аналізу навчального матеріалу для застосування між предметних завдань, які стимулюватимуть логічне мислення студентів; поетапне формування пізнавального інтересу; використання цікавого матеріалу, адекватного змісту освіти з орієнтацією на мотиваційну сферу студентів, як засобу формування пізнавального інтересу, забезпечення повного розуміння навчального матеріалу, врахування психофізіологічних особливостей кожного студента; врахування вікових особливостей; зрозумілий виклад, що скорочує витрати часу; обізнаність з термінами та символами; індивідуальність завдань.

Постають питання: на якій стадії та в яких формах повинні подаватися логічні знання студентам, як на основі отриманих знань сформувати вміння та навички логічного мислення. які у подальшому розвитку перетворяться на стереотипи мислення? Саме вирішення цих питань і є метою розділів нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.Арно, П.Николь (1991). Логика или умение правильно мыслить. – М.: Наука, 1991.
2. Недялкова К.В. Педагогічні умови інтелектуального розвитку майбутніх учителів математики у процесі фахової підготовки. – Одеса, 2003.
3. Гетьманова А.В.. Індивідуалізація навчання під час формування логічної культури . – К.: Педагогіка, 1990.

Захаров Микита,

Студент 1 курсу факультету ФМКТО

О. А. Халабузар

к.пед.н., доц.

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ

У сучасному соціумі, у якому поширюються міжнародні контакти на різних рівнях і в різних галузях економіки, набуває значної ролі використання комп'ютерів і глобальної мережі Інтернет. Останні роки характеризуються новими тенденціями у вивченні неформального мовлення взагалі і молодіжного зокрема. Серед філологічних праць, що присвячено вивченню окремих аспектів функціонування молодіжного дискурсу слід зазначити дисертаційні дослідження О.Л.Шинкаренко, Н.О.Шовгун, Ж.Д.Горіної.

Визначна частина професіоналізмів – неофіційні замітники термінів. Професіоналізми не є чіткою системою, у той час як терміни є кодифікованими назвами понять. Професіоналізми виникають у галузях, де є досить складною, або не є зовсім сформованою термінологія (MAP (Internet Message Access Protocol) – протокол доступу до повідомлень в Internet»). Здебільшого професіоналізмами є слова загальнонародної мови, вжиті у мовленні комп'ютерників: дерево – структура розташування директорій на сервері; кишеня – буфер (cash buffer); лазер – лазерний

принтер; мило – електронна пошта, e-mail; стерти – знищити; метр – 1 мегабайт (1024 кілобайти); гектар – 1 гігабайт (1024 мегабайти). Професіоналізми утворюються також усіченням основ: кібер – кібернетик; інет – Інтернет; прога – програма; проц – процесор; скороченням слів та словосполучень: лазер – лазерний принтер; ICQ (I seek you – я шукаю тебе) – система швидкого обміну повідомленнями через Інтернет.

Крім того, це деформовані загальноживані слова: кабло – кабель; компутер, компухтер – комп'ютер; файло – файл; баг (bug) – помилка в програмному коді; софт (soft ware) – програмне забезпечення; утиліта (utility) – допоміжна програма; юзер/усер (user) – користувач; калькування: еразити (erase)– знищити (файл); контроль-брик (Ctrl-Break) – тимчасове переривання виконання програми; кришити (crash) – несанкціоновано отримати доступ; (message) – повідомлення; юзати (use) – використовувати. Джерелом виникнення є та сама лексика літературного стандарту, використання якої в переносних, знижених значеннях характеризують нестандартну лексику в цілому. Похідні слова здебільшого утворюються згідно моделей літературного стандарту. Тобто, у хакерській мові розповсюджені у мові слова мають власні специфічні відповідники. Решта ж слів є утвореннями з прозорою чи не зовсім зрозумілою внутрішньою формою та структурою, невідомими в загальнонародній мові або деформованими шляхом заміни звуків чи перестановки складів. Хакери користуються для комунікації жаргонними термінами, що мають певні особливості дефініції. Наприклад, іменник дедлок (Deadlock) позначає ситуацію, коли два або більше процеси неспроможні продовжувати сумісну діяльність, тому що кожен чекає дій від іншого. Існує кілька базових засобів створення жаргонних конструкцій характерних для мови хакерів. До них належить подвоєння дієслова, під час якого після фрази йде незалежна конструкція, що складається з двох однакових дієслів, які звучать як вигук.

В основному комп'ютерний жаргон послуговується окремими словами й виразами, вживаними в середовищі користувачів та спеціалістів-комп'ютерників, тобто вдається до використання жаргонної лексики. Однією із причин виникнення такої «мови» вважається її виключна місткість, коли трьома-чотирма словами можна передати чималий об'єм технічного тексту. Комп'ютерний жаргон відбиває певні емоції, які в сухій та лаконічній реальній Мережі відтворити майже неможливо. Звідси робимо висновок про те, комп'ютерник використовує багато таких засобів мовної експресії, які раніше зовсім не були узвичаєними. Комп'ютерні ігри спричинили до появи нових діалектів, суміші англо-місцевого жаргону із специфічними назвами віртуальних світів і ще багато з чим. Причому, «думеру» або «квакеру» важко буде зрозуміти «едвенчера» якщо вони спілкуватимуться кожен своєю мовою (думер – гравець у бойовик Doom; квакер – гравець у її більш сучасний варіант Quake, едвенчер – гравець в Adventure).

Як бачимо, комп'ютерний жаргон – це віртуозна гра для людей, яким затісно в межах нормованої літературної мови. На нашу думку, сучасний комп'ютерний дискурс заслуговує на детальне вивчення, зокрема з погляду аналізу полікультурних особливостей застосування англійської мови як засобу міжнародного спілкування у віртуальному всесвіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках (на материале жанра компьютерных конференций): Автореф. дис.... канд. филол. наук. Волгоград, 2001. – 19с.
2. Горіна Ж.Д. Развитие українського розмовного мовлення студентів національних груп нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів південного регіону України: – О., 2001.

Марія Іванова,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТИХІЯ ВОДИ У ТЕКСТАХ АЛЬБОМУ «EVOLVE» ГУРТУ «IMAGINE DRAGONS»

Пісенна лірика є одним з найбільш доступних, відкритих і популярних видів художньо-творчої діяльності у ХХІ ст., водночас малодосліджених об'єктів філології через упереджене ставлення науковців до неї як до текстів другого сорту порівняно з високою поезією.

Однак, тексти пісень також є важливою частиною поетичної творчості та спадку будь-якої країни. Пісенний текст орієнтований на доступність фрази слухачеві, на легке декодування метафоричних висловів, що вимагає від поета використання певних лексичних, семантичних, ритміко-інтонаційних повторів, лексично-образних та емоційно-експресивних стереотипів тощо [2, с. 3].

Сучасна американська пісенна творчість є беззаперечним лідером у масовій культурі та музичній індустрії світу. Зокрема, цікаві тексти створює інді-рок гурт «Imagine Dragons», що й стали матеріалом для нашого дослідження. Третій студійний альбом «Evolve» складається з 11 пісень насичених різноманітними образами, серед яких одним з головних є стихія води.

Метою дослідження є лінгвостилістичний аналіз лексем на позначення стихії води у текстах пісень альбому «Evolve» гурту «Imagine Dragons».

В англійській мові слово water належить до іконної лексики, має широку семантичну структуру, що складається з понад 30 значень, утворює велику кількість словотворів і фразеології. Крім власне лексеми water, в англійській мові існує понад 1000 слів, що пов'язані з нею лексико-семантичним зв'язком, наприклад: brook, canal, cataclysm, creek, current, deep, flood, flow, jet, lake, loch, lock, moor, ocean, pond, pool, pour, puddle, rill, river, run, sea, stream, sweep, torrent тощо. Щодо образності, то у свідомості носіїв мови вода представлена здебільшого як вода-речовина, вода-стихія, вода-істота, що здатна рухатися, мислити і, навіть, переживати як людина або тварина [1].

Проведений лінгвостилістичний аналіз текстів пісень альбому «Evolve» засвідчив активне використання образу води автором пісень

Деном Рейнольдсом.

Наприклад, вислів «building my rain up in the cloud» з пісні «Believer» має конкретне значення [3]. З його допомогою автор намагається поділитися зі слухачами своїми емоціями та переживаннями, але, перш за все, розповісти про свою найголовнішу мету – «building my rain up in the cloud», тобто вирватися нарешті з натовпу і досягти бажаної вершини. У пісні «Mouth of the River» автор використовує часто повторюваний рядок «I am going under» [3]. Таким чином, Ден Рейнольдс висловлює велику кількість своїх внутрішніх переживань та бажань. Фразою «I am going under» автор підкреслює ситуацію певної невизначеності, в якій він опинився. Фронтмен має велику кількість невизначеності у собі, у своїх бажаннях та намірах, тому він, начебто, постійно намагається знайти шлях до вирішення тих питань, що перед ним постають, але постійно «тоне» у цьому.

Темі води та стихії автор присвячує цілу пісню «Thunder». У цій пісні за допомогою грому Ден Рейнольдс описує свої відчуття: те, ким він себе відчував, той шлях, який він пройшов із початку і до самої його вершини. Висловом «I was lightning before the tunder» автор показує те, що завжди чимось відрізнявся від інших, ніколи не був тією сірою масою, яка «fit the mold, have a seat in the foyer, take a number». Він завжди мріяв про більше («I was dreaming of bigger things»). Саме тому автор «усміхаючись зі сцени» («Now I'm smiling from the stage») закликає «відчутти грім та блискавку» («Thunder, feel the thunder, Lightning and the thunder, thunder»), як можливість щось змінити у своєму житті, у собі, стати кимось іншим [3].

Образ стихії використовується також і в пісні «Walking the Wire», але вже в іншій інтерпретації. Висловом «The storm is raging against us now» автор описує певну низку труднощів, що зустрічаються на шляху до конкретної мети [3]. Образ води зустрічається у цій пісні у вигляді сліз «And there's tears we'll cry but those tears will fade» [3]. Цим рядком автор також наголосує на тому, що на шляху до певної мети, буде виникати багато труднощів, але слід не зупинятись.

Отже, аналіз текстів пісень альбому «Evolve» гурту «Imagine Dragons» засвідчив, що за допомогою порівнянь та асоціацій будь-який звичайний образ можна перетворити на справжнє джерело почуттів. Майже в усіх піснях альбому «Evolve» зустрічається образ води, як певний засіб, за допомогою якого автор висловлює всі свої переживання, емоції, свій настрій та почуття. Для цього опису автор використовує такі художні образи як повтори, епітети та стійкі вислови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадмаева Т.И. Концепт «вода» в англійській лингвокультурі: автореф. дисс. ... канд. філол. наук по спеціальності 10.02.04 – Германські мови. URL: <http://www.disscat.com/content/kontsept-voda-v-angliiskoi-lingvokulture>
2. Романчук С.М. Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60–80-х років ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук зі спеціальності 10.02.01 – Українська мова. Київ, 2007. 22 с.
3. Imagine Dragons. URL: <https://www.imaginedragonsmusic.com/content/about>

Івахненко Анастасія,
магістрантка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Л. О. Алексєєва,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЕМ: ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИКИ

Фразеология является отражением многовекового опыта духовной и трудовой деятельности человечества, его истории, нравственных ценностей, религиозных воззрений.

Лингвисты трактуют фразеологию как науку о фразеологических единицах, то есть об устойчивых сочетаниях слов с осложненной семантикой, не образующихся по порождающим структурно-семантическим моделям переменных сочетаний [3, с. 38]. В круг исследований фразеологии входят только фразеологические единицы, в разных источниках именуемые по-разному: «устойчивые сочетания», «неразложимые сочетания», «неизменные выражения», то есть тесные единства, состоящие из нескольких слов и выражающие целостное понятие. Изучение особенностей фразеологических единиц, проблем классификации фразеологизмов, особенностей их семантики связано с научными трудами В. Бабайцевой, В. Белошапковой, В. Лебединской, Ю. Неупокоевой, О. Фроловой, А. Чепасовой.

Актуальность статьи заключается в том, что противопоставление активно используется на всех языковых уровнях, поскольку позволяет кратко и образно передать мысль, описать какое-либо явление, дать ему оценку. Эта категория продуктивна во фразеологии, где с ее помощью лаконично и образно передается аккумулированное народное знание, создается афористическое произведение искусства. **Цель** научной работы – проанализировать фразеологизмы с противопоставлением: знаменательные (предметные, процессуальные, качественно-обстоятельственные, количественные, модально-междометные, местоименные), определить особенности семантики. **Методы исследования** – наблюдение и обобщение анализируемого материала, метод сплошной выборки, структурно-семантический метод.

В русском языке фразеологизмы фиксируются и описываются в словарях длительное время. Еще с конца XVIII века в толковых словарях и специальных сборниках устойчивые сочетания существовали как афоризмы, идиомы, пословицы и поговорки.

Противопоставление – одна из основных категорий, используемых человеком в мыслительной деятельности. С. И. Ожегов дает следующее определение: «Противопоставить – сравнить, сопоставить с кем-либо, чем-либо, указав несходность, противоположность признаков одного и другого, дать рядом что-либо несходное, противоположное по каким-либо признакам» [1, с. 163].

Противопоставление активно используется на всех языковых уровнях, поскольку позволяет кратко и образно передать мысль, описать какое-либо явление, дать ему оценку. Эта категория продуктивна во

фразеології, где с ее помощью лаконично и образно передается накопленное народное знание.

При анализе фразеологизмов с противопоставлением мы используем классификации лингвистов В. Лебединской, Ю. Неупокоевой, А. Чепасовой, выделяющих знаменательные (предметные, процессуальные, качественно-обстоятельственные, призначные, количественные, модально-междометные, местоименные) и служебные фразеологизмы.

Фразеологизмы, обозначающие предмет, объединяются в класс предметных. Можно выделить субкатегории предметных фразеологических единиц с противопоставлением: 1) фразеологизмы, обозначающие одно лицо; 2) фразеологизмы, обозначающие несколько лиц; 3) фразеологизмы, обозначающие абстрактные, отвлеченные понятия.

Качественно-обстоятельственные фразеологизмы обозначают условия протекания, свойства, степень проявления действия или признака. Большинство рассмотренных качественно-обстоятельственных фразеологизмов строится на противопоставлении антонимов (*черный – белый, небо – земля, правда – неправда и др.*).

К призначным фразеологизмам относятся фразеологизмы, обозначающие признак, свойство предмета или лица: *далекое и близкое; живые и мертвые; ни рыба ни мясо.*

Модально-междометные фразеологизмы выражают волеизъявление, чувства, отношение говорящего к предмету высказывания, собеседнику или ситуации общения. Модальные ФЕ с противопоставлением могут выражать: пожелание: *ни пуха ни пера, ни дна ни покрывшки* (пожелание удачи, успеха в каком-либо деле) [1, с. 173].

Количественные фразеологизмы по значению близки к числительным, но не обозначают конкретное количество. Фразеологизмы этого класса могут обозначать неопределенно большое или малое количество: *всего ничего, капля в море* (противопоставление: *мало – много*), *ни больше ни меньше* [1, с. 215].

Служебных фразеологизмов при анализе фразеологизмов с противопоставлением обнаружено не было. Нами была выделена группа фразеологизмов с противопоставлением, в которых наблюдается переход служебных частей речи в разряд знаменательных: *за и против, от и до.*

Итак, среди фразеологических единиц с противопоставлением присутствуют все выделяемые учеными классы знаменательных фразеологизмов и отсутствует класс служебных единиц. Широкое использование качественно-обстоятельственных и предметных фразеологизмов способствует созданию образности, максимально доступной для восприятия широким кругом читателей. Для создания ярких и запоминающихся образов в состав фразеологизмов включаются типизированные лексические элементы, семантически несоместимые слова, создающие каламбурные и оксюморонные структуры. Активное использование процессуальных фразеологизмов связано с характерным для фольклора стремлением к динамичности, большинство процессуальных фразеологизмов характеризует деятельность субъекта, направленную на объект, что подчеркивает активное, деятельное отношение народных авторов к окружающему миру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Логос, 2001. – 362 с.
2. Фролова О. А. Фразеологизмы с противопоставлением : особенности семантики / О. А. Фролова. – Рольф, 2009. – 271 с.
3. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : Учебное пособие для вузов / Н. М. Шанский. – 2-е изд., дораб. – М. : Айрис-пресс, 2000. – 486 с.

Івахненко Анастасія,

магістрантка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Л. О. Алексєєва,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

АНТОНИМИЧЕСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ: СЕМАНТИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В любом языке помимо слов существуют устойчивые сочетания слов. Данные словосочетания – фразеологизмы, состоящие из двух или более компонентов, воспроизводятся в речи подобно слову. Фразеологический состав языка является непосредственным компонентом культуры народа, отражающим особенности его духовного развития.

Под фразеологической единицей понимается «устойчивое сочетание слов с полностью или частично переосмысленным значением» [4, с. 38].

Изучение семантико-стилистических особенностей фразеологических единиц, проблем классификации фразеологизмов связано с научными трудами В. Бабайцевой, В. Белошапковой, Г. Волкотруб, Л. Золотых, В. Лебединской, Э. Мардиевой, Е. Миллера, Ю. Неупокоевой, О. Фроловой, А. Чепасовой, Н. Шанского.

Актуальность статьи заключается в том, что противопоставление активно используется на всех языковых уровнях. Эта категория продуктивна и для фразеологии, где с ее помощью передается аккумулированное народное знание. Возникновение антонимичных фразеологических единиц обусловлено потребностями общества в оживление речи и для придания ей каламбурного звучания. Большие трудности в лексикографическом описании фразеологических антонимов связаны с тем, что степень антонимии различных пар неодинакова. Другие сложности обусловлены тем, что противопоставление фразеологических антонимов в одном контексте – явление редко встречающееся.

Цель научной работы – проанализировать антонимические фразеологизмы, выделить семантико-стилистические особенности исследуемых единиц. **Методы исследования** – метод семантического компонентного анализа, метод описания и статистический метод.

В русском языке фразеологизмы фиксируются и описываются в словарях длительное время. Еще с конца XVIII века в толковых словарях и специальных сборниках устойчивые сочетания существовали как афоризмы, идиомы, пословицы и поговорки.

Противопоставление активно используется на всех языковых уровнях, поскольку позволяет кратко и образно передать мысль, описать какое-либо явление, дать ему оценку. Эта категория продуктивна во фразеологии, где с ее помощью лаконично и образно передается накопленное народное знание.

Значение противоположности, контраста, являющееся основой антонимии, возникает благодаря наличию в семантической структуре слова признака, который может возрастать или убывать, доходя до противоположного.

При анализе фразеологизмов с противопоставлением мы используем классификации лингвистов В. Лебединской, Ю. Неупокоевой, А. Чепасовой, выделяющих знаменательные и служебные фразеологизмы.

Фразеологические антонимы – фразеологические обороты с противоположными значениями: *засучив рукава «старательно» – спустя рукава «небрежно», семимильными шагами «быстро» – черепашиным шагом «медленно», душа в душу «дружно» – как кошка с собакой «в постоянной ссоре, вражде».*

Фразеологизмы-антонимы более частое явление в языке, чем фразеологизмы-омонимы. Отличительными признаками их являются:

- а) противоположное лексическое значение;
- б) неполное тождество компонентного состава;

в) одинаковая структурная организация: *гладить по шерсти (шерстке), погладить по шерсти (шерстке)* «говорить или делать что-либо в соответствии с чьим-либо желанием, в угоду кому-либо» и *гладить против шерсти (шерстки), погладить против шерсти (шерстки)* «говорить или делать что-либо не так, как кому-либо хотелось бы, наперекор кому-либо»; *с легким сердцем* «без всякой тревоги, без каких-либо опасений» и *с тяжелым сердцем* «в подавленном состоянии, в беспокойстве, предчувствуя недоброе» [1, с. 58].

Фразеологизмы, обозначающие предмет, объединяются в класс предметных. Можно выделить субкатегории предметных фразеологических единиц с противопоставлением: 1) фразеологизмы, обозначающие одно лицо; 2) фразеологизмы, обозначающие несколько лиц; 3) фразеологизмы, обозначающие абстрактные, отвлеченные понятия.

Качественно-обстоятельственные фразеологизмы обозначают условия протекания, свойства, степень проявления действия или признака. Большинство рассмотренных качественно-обстоятельственных фразеологизмов строится на противопоставлении антонимов (*черный – белый, небо – земля, правда – неправда и др.*).

К призначным фразеологизмам относятся фразеологизмы, обозначающие признак, свойство предмета или лица: *далекое и близкое; живые и мертвые; ни рыба ни мясо.*

В особую группу выделяют антонимические фразеологизмы, частично совпадающие по составу, но имеющие компоненты, противопоставленные по значению (*с тяжелым сердцем – с легким сердцем, не из храброго десятка – не из трусливого десятка, поворачиваться лицом – поворачиваться спиной*). Компоненты, придающие таким фразеологизмам противоположное значение, часто

являются лексическими антонимами (храбрый – трусливый, легкий – тяжельный), но они могут получать противоположный смысл и только в фразеологически связанных значениях (лицо – спина) [3, с. 101].

Количественные фразеологизмы по значению близки к числительным, но не обозначают конкретное количество. Фразеологизмы этого класса могут обозначать неопределенно большое или малое количество: *всего ничего, капля в море* (противопоставление: *мало – много*), *ни больше ни меньше*.

Итак, изучение антонимичных отношений в кругу фразеологических единиц позволяет уточнить представление об устойчивости структуры фразеологизмов, способствует лучшему усвоению их значений, помогает обстоятельнее охарактеризовать их с точки зрения лексической сочетаемости и стилистических возможностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларин Б. А. Очерки по фразеологии / Б. А. Ларин. – М. : Глобус, 2001. – 344 с.
2. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Логос, 2001. – 362 с.
3. Фролова О. А. Фразеологизмы с противопоставлением / О. А. Фролова. – Рольф, 2009. – 271 с.
4. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : Учебное пособие для вузов / Н. М. Шанский. – 2-е изд., дораб. – М. : Айрис-пресс, 2000. – 486 с.

Ільчук Олена,

студентка 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С. І. Корнієнко,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЗВ'ЯЗОК ТВОРЧОСТІ А.П. ЧЕХОВА З БОЛГАРСЬКОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ

Творчість А.П. Чехова стала відомою для болгарських письменників з кінця 80-х років XIX століття. Це були перші десятиліття після звільнення Болгарії від османської залежності. Ідеали національно-визвольної боротьби у Болгарії були замінені прагненням до накопичення матеріальних благ, послабленням духовних інтересів. Це в якійсь мірі явища, які мають відповідне відображення і в перших збірках оповідань Чехова.

Мета статті – виявити загальну тематику творів А.П. Чехова та відомих болгарських письменників, визначити подібність і відмінності в зображенні подій, героїв.

Методи дослідження – аналіз текстового матеріалу здійснювався за допомогою фактичного опису літературних творів та їх порівняльного аналізу.

Іван Вазов є одним з перших болгарських авторів, що відобразив історичні зміни в Болгарії, подібні до тих, які мали місце в добу Чехова, творчість якого була для нього відомою. У інтерв'ю для журналу “Светліна” у 1905 р. письменник відзначив самотній характер чехівської драматургії. Говорячи про характер роману і драми, Вазов дає визначення: “роман не

відповідає темпераменту людей сьогодення. Чехов прагне зрозуміти конфлікти і переживання інших, але якось в перебільшеному вигляді, швидко... Чехов пише дуже добре, але він не пише романів. Його оповідання — це романи сучасної людини, вони насичені драматизмом”.

За тематикою до творів Чехова зі збірок Вазова найближче його оповідання з книги “Подряпини та плями”. У історії болгарської літератури їх визначено як критичне зображення різних сторін життя Софії. Особливо показовим є цикл оповідань “Кардашев на полюванні”, що є другою частиною книги “Подряпини та плями”. У цих оповіданнях введено письменника, який стикається у своєму поході за літературними сюжетами з “потьворними явищами, характерними для багатьох сфер дійсності Болгарії. Серед героїв — підприємець, на якого покладено будівлю приміщення, оскільки він “співчуває владі”; вдова, яка демонстративно носить траур за померлим чоловіком, щоб отримати велику пенсію тощо. Зустрічаються і ситуації, знайомі читачам Чехова, — наприклад, шлюб за розрахунком. Кардашев бажав знайти предмет більш достойний, але врешті решт дійшов висновку: “...Справжнє здатне давати матеріал лише для сатири. Що ж, нехай буде сатира!”

Особливо показовим є оповідання Вазова “Не поклонився”, яке найбільш відчутно співвідноситься з відомим оповіданням Чехова “Смерть чиновника”. Політичні уподобання Болгарії 90-х років, важке і нестабільне становище дрібних держслужбовців, догдливість, на яку приречений чиновник, не могли не привернути уваги Вазова до названого оповідання Чехова. У оповіданні Вазова в якійсь мірі повніше розкрита історія дрібного чиновника з характерним прізвищем — Славчо Плужев (“плужек” — “равлик”); якому відповідають зовнішність і характер героя. “Він малий на зріст, з коротким тілом і короткими ніжками, які завжди поспішають, але так, щоб при цьому не наступити навіть на муражу”.

Одна з п’єс П. Яворова, “Як затихає луна після грому” (1912) має сліди чехівського впливу. Служачи в Народному театрі, Яворов брав участь при включенні драм Чехова до репертуару. У той же час в інтерв’ю після прем’єри своєї драми Яворов проводив паралель між нею та іншими творами сучасної драматургії, наприклад, “Дикою качкою” Ібсена. У п’єсі Яворова насправді життя зображене в тих самих його виявах, що й у “Дяді Вані”, і в драмах Ібсена — несправжні цінності, на яких тримається сучасне суспільство, бунт особистості.

Однак відмінність між Ібсеном, Чеховим і Яворовим обумовлено несхожістю їхніх ідейних позицій, у світлі яких трактується думка про неспроможність сучасного суспільства. Якщо у “Дикій качці” Ібсена конфлікт між головними героями вирішується примиренням з побудованим на брехні та несправедливості життям і задоволенням людини своєю долею, то в Чехова ми спостерігаємо інше. Приїзд Серебрякова та його дружини, їхня поведінка, пропозиція продати майно викликають незадоволення його колишніх прихильників — Соні та Войницького. Вони переконуються у мізерності свого колишнього “ідола”, усвідомлюють даремність своєї праці для нього. У своєму незадоволенні Войницький навіть стріляє в Серебрякова. Але все це лише на мить. Зміни у душі героїв відбуваються, але спосіб життя залишається колишнім. При цьому для Чехова характерно те,

що як у “Трьох сестрах”, так і у “Дяді Вані” “незмінність життя породжує у героїв цих п’єс не тільки тугу і печаль, але й передчуття, а іноді навіть переконаність, що життя обов’язково повинно змінитися”.

Отже, за творами і листами Чехова можна встановити не тільки його інтерес до Болгарії, але й шляхи проникнення його творів у Болгарію, схарактеризувати його вплив на болгарський театр, розказати про його ставлення деяких болгарських письменників до його творчості. Образ Чехова як людини і митця художнього слова надійно увійшов у болгарську літературу і культуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вазов И. Събрани съчинения. – Т.11 – София, 1946. – С.289-386.
2. Велчев В. Чехов и болгарская литература. – М, 1982. – С. 211-245.
3. Яворов П. Събрани съчинения. – Т.4 – София, 1979. – С.112-158.

Яна Казновська,

студентка м1УМЛ групи

Інституту філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: О.А. Крижко,

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТОМ «ВЛАСНЕ ІМ’Я»

В останні десятиріччя дослідники все частіше розглядають фразеологізми, до складу яких входять власні імена. Ці одиниці становлять яскравий колоритний шар української фразеологічної системи, а компонент «власне ім’я» є виразником національного забарвлення. Як зауважує В.М.Мокієнко, «ономастична фразеологія відображає не тільки національну самобутність іменника того чи іншого народу, але й через колоритні імена повідомляє про своєрідні звичаї, спосіб мислення, міфологію» [1, с. 58]. Особлива увага мовознавців зосереджується на питанні семантики власного імені в складі фразеологізмів (Л.В.Бабаєва, Б.Ф.Захаров, Л.І.Ройзензон). Вважається, що у фразеологізмах власні імена втрачають свій лінгвістичний статус, що зумовлює їх зближення із загальними назвами.

Аналіз праць, присвячених ономастичній фразеології, показує, що попри різноаспектне її опрацювання ряд питань залишаються ще нерозв’язаними. До недостатньо вивчених питань належить семантика власного імені у фразеології, зокрема структурно-семантична організація фразеологізмів з компонентом «власне ім’я», здатність цих одиниць (у межах кожного структурно-семантичного типу) до утворення лексичних варіантів, структурно-семантичних моделей. Все це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз семантичних та структурних особливостей українських фразеологізмів з компонентом «власне ім’я».

Як основний у роботі використовується описовий метод, що дає можливість здійснити повний аналіз фразеологізмів з компонентом «власне

ім'я» в сучасній українській мові. Метод компонентного аналізу семантики застосовується для опису тих семантичних нашарувань, яких набувають власні імена в складі фразеологізмів.

Фразеологізація власних імен – це процес їх засвоєння фразеологізмами. Фразеологізми з компонентом «власне ім'я» утворюються двома способами. Творення народнорозмовних фразеологізмів найчастіше відбувається шляхом експлікації – нарощуванням компонентного складу. Особливими різновидами експлікації вважаються ономастичні перифрази та евфемізми (*поїхати в Храпівку; у Кряківку за бананами*). Рідше ці фразеологізми творяться за допомогою згортання, або імплікації – на основі казок, анекдотів, народних пісень (*Ні туди, Микито, ні сюди, Микито; До роботи в Гриця порвані чоботи*). Фразеологізми книжного походження утворюються тільки способом згортання античних, біблійних та євангельських міфів, художніх творів. Деякі фразеологізми біблійного походження, а також більшість фразеологізмів літературно-художнього походження є звичайними цитатами.

Власні імена в складі фразеологізмів зазнають складних семантичних видозмін. Семантичну природу фразеологічного компонента «власне ім'я» найточніше розкриває поняття конотації. Конотації власних імен – це вторинні емоційно-експресивні та змістові нашарування на їх власне ономастичне значення. Найчастіше конотації виникають в особових іменах як компонентах народнорозмовних фразеологізмів. Усі різновиди конотацій особових імен (соціально-оцінні, соціально значущі, займенникові) характеризують людину за різними її ознаками. Соціально-оцінні конотативні значення чоловічих та жіночих імен частіше мають негативне забарвлення, рідше позитивне. Це зумовлено тим, що народна уява жвавіше реагує на негативні риси людей, ніж позитивні. Серед негативних чоловічих конотацій найуживанішими є такі: «дурень, нерозумний чоловік», «ледачий чоловік, ледар», «нечесний, брехливий чоловік», «безталанний чоловік, невдаха», «безхарактерний чоловік, нікчема»; серед жіночих – «нерозумна, дурнувата жінка», «лінива жінка», «невміла, неохайна господиня», «неохайна, негарно вдягнена жінка», «жінка, яка багато говорить по-пустому, базіка, пліткарка».

Структурно-семантичний аналіз фразеологізмів з компонентом «власне ім'я» виявив основні структурно-семантичні типи та структурно-семантичні моделі цих фразеологізмів. Серед варіантів фразеологізмів з компонентом «власне ім'я» типовими є лексичні варіанти. Здатність до лексичної заміни активно виявляють особові імена, рідше прізвиська та топоніми. Варіантність меншою мірою властива для фразеологізмів книжно-літературного походження. Народнорозмовні фразеологізми різних структурних типів мають різноманітні лексичні варіанти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мокиєнко В. М. О собственном имени в составе фразеологии / Мокиєнко В. М. // Перспективы развития славянской ономастики. – М. : Наука, 1980. – С.57–67.

Кітань Софія,

студентка 4 курсу факультету філології
та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С. М. Глазова,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ДІЕСЛІВ ДІЙСНОГО СПОСОБУ В У РОМАНІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА „ЗА ШИРМОЮ”

Твори українських письменників – важливе джерело вивчення категорії способу дієслова. Вони розкривають систему дієслівних форм, що відрізняються структурою, відтінками значень, стилістичним забарвленням, що й свідчить про **актуальність** обраної теми дослідження.

Мета дослідження – визначити особливості функціонування дієслів дійсного способу у художньому стилі сучасної української мови, зокрема у романі Б. Антоненка-Давидовича „За ширмою”.

Категорію способу дієслова досліджували І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.О. Горпинич, А.П. Загнітко, О.О. Потебня, О.С. Шевчук та інші. У своїх працях лінгвісти подають розвиток учення про спосіб дієслова як граматичну категорію, ознаки та засоби вираження форм дійсного, умовного і наказового способів, а також особливості вживання форм одного способу в значенні іншого.

Дійсний спосіб означає реальну дію, тобто таку, що відбувалася, відбувається чи буде відбуватися, або ж заперечує наявність дії, наприклад: *Вечірній прийом **закінчився**, й Олександр Іванович **вийшов** на ганок амбулаторії. Сутеніло. За деревами кишлаку сквапно **сідало** на заході сонце, й у повітрі вже чути було перших москитів [1, 19]; ...**Це** від нього я дізналась, що ти лікарюєш в Узбекистан, деє у Наманганській області [1, 110]; ...**Я не писала й не могла писати** тобі коли ти вперше виїздив учитись до вузу й **не попрощався** зі мною; я поготів не могла написати тобі, коли ти якось прийхав до матері на кілька днів і навіть **не зайшов** до мене [1, 110].*

При вживанні доконаного виду минулого часу з часткою **не** заперечується здійснення конкретного факту (**не приніс, не сказав, не зустрів**); при вживанні недоконаного виду заперечується і факт взагалі, і причетність до нього суб'єкта (не бачив, не зустрічав): *...**Ще** коли я була студенткою останнього курсу, мені здалося, що я знову покохала. Я пишу „здоляса”, бо після мого почуття до тебе я **не припускала** повторення чогось подібного. Ти, мабуть, ніколи **не уявляв**, як я тебе кохала колись, Сашку! [1, 112].*

Форма першої особи дієслів теперішнього часу зі значенням волевиявлення (*бажати, бламати, забороняти, закликати, молити, наказувати, прохати, хотіти*) в живому мовленні часто набуває емоційного забарвлення і стає експресивним центром вислову: *Зацікавлений Олександр Іванович швидко обійшов грядку з помідорами й наблизився до матері збоку. Але який же був його подив, коли він побачив, що мати пестить рукою гидку однооку собаку !.. – Ну ось, маєш! – скрикнув він водночас і з подиву, і з обурення. – **Я наказую** всім знати її,*

не маю через це спокою!.. [1, 18]. Для вираження спонукання в сучасній українській мові може вживатися форма першої особи множини майбутнього часу доконаного виду з частками **дай, давай** чи без них: *Ніна Олександрівна різала на тарілці тонкими шматочками ковбасу. До неї знову почав вертатись її іменинний настрій. – Знаєте, товариство, – сказала вона, ставлячи тарілку на середину столу. – **Давайте** зараз **поласуємо!** [1, 75-76].*

Значення наказу в українській мові передається і формою минулого часу в поєднанні зі спонукальною часткою **щоб**, яка походить із сполучника: *Прикусивши губу, Ніна Олександрівна рішуче підійшла до ширми...намацала рукою Васю та звучко висмикнула його геть. – **Щоб** ти мені більше не смів туди ходити! [1, 11]; Сьогодні ранком Ходжаєв знову зателефонував до Ахметжанова. – **Фельдшер Ахметжанов!** – сказав уже спокійним голосом, одійшовши трохи й опанувавши себе, Ходжаєв... – *Ідеться про хвору людину, та ще й до того – матір вашого лікаря... **Щоб** на той час **був готовий** наказ про місячну відпустку лікареві Постолювському [1, 166].**

Таким чином, дійсний спосіб означає реальну дію або заперечує її, виражається у формах часу. Також дійсний спосіб завдяки модальним словам і модальним часткам може наблизитися відтінками своїх значень до інших способів дієслова або набувати значення недостовірності, сумніву чи припущення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Твори: У 2 т. / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Дніпро, 1991. – Т.2: Роман. Сибірські новели. Повісті. Оповідання. – 624 с.
2. Горпинич В.О. Українська морфологія : навчальний посібник / В.О. Горпинич. – Дн-ськ : ДНУ, 2002. – 350 с.
3. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова / А.П. Загнітко. – К. : НМК ВО, 1990. – 51 с.

Валентина Кідалова,

магістрантка

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.Л.Вусик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СИТУАТИВНАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ УПОТРЕБЛЕНИЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ И ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ – ЛАСКОВЫХ НОМИНАЦИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Речь является важным информативным сигнализатором при оценке эмоционального состояния собеседника, что проявляется в выборе слов, специфике построения высказывания. Поэтому в соответствии с намерениями говорящего, отношениями между собеседниками, обстановкой общения, характеристиками участников коммуникации выбираются определённые языковые средства для оформления высказывания, в частности, при характеристике внешнего вида человека

или его характера, а также при обращении к человеку носителями русского языка употребляются различные ласковые номинации.

Так, для того чтобы подчеркнуть хорошую фигуру девушки, говорят «берёзка», чтобы сказать, что она очень худенькая – «тростинка». Для характеристики поведения или характера человека используются, например, такие номинации, как ангел (ангелочек), солнце / солнышко. Обращаясь к человеку, говорят «малыш», «зайчик», солнышко». В связи с этим возникает потребность в изучении ласковых номинаций по отношению к мужчинам, женщинам и детям в различных коммуникативных ситуациях. Знание данных языковых форм необходимо, так как студент, изучающий русский язык, с первого дня становится участником общения, включаясь в систему социальных отношений, наделяется определённым социальным статусом, который предопределяет его речевое поведение.

Сказанное выше определяет **актуальность** избранной темы.

Целью работы является описание, анализ и функционирование имён существительных и имён прилагательных – «ласковых номинаций» в сферах неофициального общения в современном русском языке.

В соответствии с поставленной целью необходимо решить следующие **задачи**:

✓ отобрать имена существительные и имена прилагательные – «ласковые номинации» из толковых словарей русского языка и словаря ласковых номинаций;

✓ провести анкетирование среди носителей русского языка с целью выявления общепотребительных «ласковых номинаций»;

✓ выявить и описать семантические и функциональные особенности отобранных единиц в сферах неофициального общения.

Предметом исследования является специфика проявления данных ласковых номинаций обращений в русском языке в неофициальных сферах общения.

Материалом для исследования служат данные толковых словарей русского языка, а также результаты проведённого анкетирования.

Теоретическая значимость работы заключается в том, что результаты исследования вносят определённый вклад в изучение проблем, связанных с речевым этикетом говорящих, выделяется специфика использования «ласковых номинаций» в сфере неофициального общения; предлагаются новые классификации имён существительных и имён прилагательных – «ласковых номинаций».

Практическая значимость работы видится в возможности использования языкового материала на занятиях по русскому языку и русскому языку как иностранному, в частности, на занятиях по лингвокультурологии, межкультурной коммуникации, культуре речи, словообразованию.

Выявленные национально-культурные особенности ласковых номинаций важны при преподавании русского языка как иностранного, поскольку знания иностранными учащимися анализируемых лексических единиц позволяет им не только улучшить свой словарный запас и обогатить таким образом свою речь, но и в некоторой степени лучше понять

отношения между людьми и отношение к самому себе, но и расширить свой круг знакомств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М. : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Балакай А.Г. Словарь русского речевого этикета / А. Г. Балакай. – М. : АСТ-Пресс, 2001. – 672 с.
3. Кузнецов С. А. Большой толковый словарь русского языка / С. А. Кузнецов. – 1-е изд. – СПб. : Норинт, 2000. – 1536 с.

Малий Роман,

студент 1 курсу факультету ФМКТО
Науковий керівник: **О. А. Халабузар,**
к.пед.н., доц.

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІНГВІСТІВ**

У сучасних умовах постійного збагачення інформаційного простору, розвитку комунікацій, удосконалення технологічної грамотності, високого інтелектуального навантаження, цілком необхідним є формування особистості з високою розвиненою логічною культурою, яка є якісним новоутворенням, що вбирає в себе логічні знання, опановані логічні вміння та навички, здатність вирішувати нестандартні ситуації, абстрагуючись від суб'єктивних поглядів. Досягти такого результату можна лише цілеспрямованою діяльністю педагогічного навчального закладу, орієнтованою на диференційовану підготовку, що найбільше сприяє розвитку особистості та формуванню логічної культури майбутнього лінгвіста у сучасних умовах глобалізованого суспільства.

У наш час проблемі індивідуалізації та диференціації навчання майбутніх лінгвістів присвячені роботи наступних дослідників: В.Крутецького, М.Ляховицького, С.Ніколаєва, К. Платонов, І.Унт, В. Стрезікозіна, Е. Рабунського, та ін. Теоретична актуальність та практичне значення проблеми диференційованої підготовки майбутніх лінгвістів обумовлені складністю раціонального вирішення існуючого протиріччя між колективним характером навчальної діяльності та індивідуальним засвоєнням знань, оволодінням уміннями та навичками. Недостатня розробка проблеми диференційованої підготовки не дозволяє визначити чітку організацію навчального процесу. Перш за все необхідно обґрунтувати сутність диференційованої підготовки майбутніх лінгвістів. Коберник Г.І. розглядає диференційовану підготовку як систему управління пізнавальною діяльністю з урахуванням індивідуальних особливостей. Проаналізувавши роботу В.М. Володько, можна вважати його думку спільною з Коберник Г.І, адже він стверджував, що основою організації означеної підготовки є така навчальна робота зі студентами, що за умов якої пропонуються різні методи, засоби, підібрані індивідуально. 2,10]

Звісно, професійна підготовка майбутніх лінгвістів з урахуванням необхідності акцентуації на формування логічної культури, має певні

педагогічні проблеми. По-перше, при підготовці до професії, слід враховувати, що вона має орієнтуватись на різноманітність індивідуальних орієнтирів та визначених запитів, саме тому мова йде про диференційовану підготовку майбутніх лінгвістів, яка є необхідною умовою формування логічної культури.

Для нашого дослідження ми вважаємо більш доцільним узагальнене визначення диференційованої підготовки, яка є для нас процесом навчання та виховання, який передбачає поглиблене вивчення та дослідження індивідуальних особливостей студентів, їхню класифікацію за типологічними групами та організацію роботи цих груп на виконання спеціальних навчальних завдань, які сприяли б їхньому всебічному розумовому та моральному розвитку.

Цінність диференційованої підготовки для майбутніх лінгвістів полягає у тому, що вона дозволяє вирішити протиріччя між орієнтацією процесу навчання на середнього студента та існуючими відмінностями у інтересах, нахилах, професійних напрямках студентів. Таким чином, можна зробити висновок, що для нас диференційована підготовка у ВНЗ як педагогічна умова формування логічної культури є : – максимально можливою самостійністю студентів у виборі шляхів та засобів практичної реалізації основних теоретичних положень матеріалу, що вивчається;- створенням умов та можливостей для спеціалізації за певними напрямками науки, що вивчається;- реалізацією особистісних можливостей кожного: організаторських, методичних, наукових;- самостійним вибором навчальних програм, підручників, методичної літератури. Саме цьому і буде присвячено подальше дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Лаврешина Г.Ю. Формування логічної культури старшокласників. Автореф. Дис. – Кривий Ріг, 2000р., 21с.).
2. Коберник Г.І. Індивідуалізація й диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика: Монографія.- К.:Наук. Світ, 2002. – 231с. – Бібліогр.: С. 188-203.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5т. – Т.2. – С. 460.
- 5.Унт И. Е. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М.: Педагогика, 1990. – 191с.

Анастасія Маркова,

студентка 3 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. А. Нищета,**

д.пед.н., доцент (БДПУ)

РОБОТА З НАВЧАЛЬНИМИ ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Предметом фундаментальних гуманітарних дисциплін є формування творчої, гармонійної розвиненої особистості, яка може ефективно володіти думкою, переконливим словом, етичним риторичним вчинком в ім'я істини, добра, краси.

Принцип текстоцентризму (текстоорієнтованості) є провідним у плекання риторичних умінь учнів сучасної школи (М.Пентилюк), а найефективнішим шляхом – опрацювання навчальних текстів (Н.Голуб). На думку великої кількості дослідників, головним завданням шкільної риторики є навчання учнів ефективного публічного мовлення, тому непересічної ваги нині набувають групові форми роботи, інтерактивний метод навчання. У контексті зазначеного вважаємо **напрямом дослідження актуальним**.

У методичних працях фахівців з риторичної освіти (Анісімова Т., Антонова Л., Бобильов Б., Габідулліна А., Голуб Н., Горобець Л., Горошкіна О., Іпполітова Н., Калмикова І., Курцева З., Ладиженська Т., Михальська А., Мінеєва С., Ницета В., Олійник О., Пентилюк М., Рубанов В., Рузавін Г., Сиротиніна О., Хоменко І.) розробляються ефективні шляхи формування риторичних умінь школярів. У центрі досліджень науковців (Андрієвська В., Варзацька Л., Єрмаков І., Пироженко Л., Пометун О., Шевцова С., Ярошенко О.) також – методики та технології, що сприяють формуванню в учнів навичок співпраці, співробітництва, співтворчості. Проте аспект застосування групових форм роботи в процесі реалізації текстоцентричного принципу формування риторичних умінь вивчена недостатньо.

Мета статті – дослідити механізми запровадження групової роботи в процес опрацювання навчальних текстів на уроках української мови.

Навчальним є текст, з яким виконуються навчальні дії, який є результатом навчальних дій і взаємодії, робота з яким здійснюється “з певною освітньою метою” [1, с.118]. Саме такі навчальні тексти мають використовуватися в шкільній мовній освіті. Варто наголосити на слові “взаємодія”, адже саме взаємодія в процесі навчання є запорукою формування в учнів умінь співпраці, співробітництва, співтворчості.

Групова навчальна діяльність – це “спільна пізнавальна діяльність учнів у складі малих груп, які створюються з учнів одного класу і діють відносно тривалий час. Суб’єктом групової діяльності виступає не окремий учень, а мала група учнів ..., очолює групу лідер, роль якого передбачена структурою групової діяльності. Результат виконання групової роботи не зводиться до механічної суми результатів індивідуальних дій членів малої групи, а є вищим за рахунок прояву групового ефекту” (О.Ярошенко) [2]. В. Андрієвська звертає увагу на позитивне ставлення учнів до групового навчання, що сприятливо впливає на результат такої діяльності. Науковець виділяє окремі чинники ефективності застосування групових форм навчальної діяльності: підвищення активної діяльності учнів у складі груп; поглиблення розуміння предмета завдяки обміну інформацією; краще усвідомлення способів дій; розвиток водночас суперницьких і співробітницьких мотивів, ініціативності. Суперництво і співробітництво важливі задля підвищення результативності групової навчальної діяльності [2].

Групову навчальну діяльність варто розглядати через призму інтерактивного методу навчання, оскільки і групове, і інтерактивне навчання – складники кооперативного навчання. Прийоми інтерактивного методу (синтез думок, спільний проект, акваріум, мікрофон, мозковий штурм, “навчаючи–вчуся”, ажурна пилка, кейс-метод, дерево рішень,

імітації, рольові ігри, метод “прес”, континуум, дискусія, дебати, драматизація тощо) вважаємо діяльнісною характеристикою форм групового навчання [3].

Зазначені особливості групової навчальної діяльності можуть знайти відображення і в процесі шкільної мовної освіти. Запровадження інтерактивного методу в процесі опрацювання навчальних текстів особливо ефективно, як в ході різних видів аналізу текстів, так і в процесі текстотворення.

Висновки. Різноманітні форми групової роботи доцільно й бажано використовувати в процесі роботи з навчальними текстами. Вони будуть ефективними у формуванні риторичних умінь школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. Навчальний текст / Голуб Ніна // Семантика мови і текст : матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. – С. 117-120.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Ницета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія / Володимир Ницета. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 340 с.

Мигаль Наталія,

Студентка 2 курсу

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Науковий керівник: **А. А. Мороз**, доцент (БДПУ)

ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ ОЦІНКИ, ЕМОЦІЙНОСТІ Й ЕКСПРЕСИВНОСТІ

Загальновідомим є факт, що слова мають денотативне і конотативне значення. Говорячи про категорію оцінки, дослідники до сих пір не мають єдиної думки щодо належності оцінки до денотативного або конотативного значення слова. Вирішення цього питання і визначає **актуальність** нашого дослідження. Оцінні семи розглядаються або як додаткове значення, яке накладається на основне значення слова, або як частина денотативного аспекту значення слова. Як зауважив Й. Стернін, «далеко не завжди можна вирішити, де закінчується денотативне і починається конотативне і, більш того, частіше конотація відмежується від даного значення; на справді вони можуть бути злиті воедино» [3, с. 163].

Традиційно в складі конотації виділяють оцінний, емоційний, експресивний і стилістичний компоненти (В. Булдаков, І. Арнольд, Н. Арутюнова). Емоційний компонент трактується як вираз словом емоції або почуття. Експресивний розглядається як посилення ознак, що входять до денотативного компонента. Під оцінним компонентом розуміється схвальна або несхвальна оцінка, яка включена до значення слова. На думку багатьох дослідників (Й. Стернін, Н. Лук'янова, І. Арнольд) конотація відбиває будь-яку вторинну і факультативну інформацію, а конотативне

значення включає оцінний, емоційний, експресивний і образний компоненти, а також різноманітні додаткові відтінки смислів і асоціативні збільшення, які можуть виникнути в мові.

Ми не згодні з цим висловлюванням. Оцінність, емоційність і експресивність є незамінними властивостями мови, які сприяють підвищенню якості мови. Тільки завдяки ним існують такі жанри як художня література, журналістський нарис, репортаж і т.і., які мають великий вплив на читачів і арсенал, набагато більший, ніж може запропонувати просто денотативне і лексичне значення слова. Нам здається, що слова, які несуть у собі експресивність, можуть бути експресивними тільки в тому випадку, якщо вони містять конотативний аспект. Оцінна лексика, до якої входить тільки денотативний аспект, є неекспресивною за своєю природою і може за деяким винятком мати виразність, а саме в рамках певної ситуації і контексту. Наприклад, прикметники "хороший" і "поганий" несуть у собі оцінку, яка входить до їх денотативного значення. Експресивність у цих прикметників відсутня. У слові "прекрасний", яке також має оцінку можна виділити деяку інтенсивність ознаки, однак, на думку вказаних авторів, назвати цей випадок експресивністю не можливо, тому що експресивність означає наявність яскравої індивідуальності.

Судити про наявність експресивності в даному випадку можна тільки при аналізі всієї ситуації і контексту. Оцінність – це найбільш загальна категорія. Оскільки вона об'єднує раціональні та ірраціональні оцінки, ця категорія може функціонувати і без емоційного компонента, описуючи в даному випадку предмети і явища з прагматичної точки зору. Мовна категорія оцінки тісно пов'язана, в деяких випадках часом навіть «спяна» з поняттям емоційності в мові, оскільки пізнання реальної дійсності часто супроводжується і досягається за допомогою емоційною оцінки того, що пізнається.

“Емоції людини беруть участь у формуванні суб'єктивного образу об'єктивного світу через психічний процес його емоційного відображення. Емоції мають когнітивну підкладку у вигляді оцінок” [2, с.16].

Емоційність переслідує ті ж цілі, що і оцінність, тобто також виносить свої оцінки і відображає ставлення мовця до предмета, але це більш афективний спосіб впливу і спілкування, носить сугестивний характер, який утворюється за рахунок того, що емоції прості і зрозумілі будь-якій людині. Експресивність – ще більш вузька категорія, ніж емоційність. Не всі емоційні судження експресивні за своєю природою. Експресивність, а саме підвищений рівень інтенсифікації ознаки, досягається за рахунок особливих стилістичних прийомів, порушення "правил гри", мовних норм, проявляється в креативному поводженні з мовними одиницями.

Також потрібно відзначити, що наявність експресивності в слові, на нашу думку, немінуче тягне за собою наявність і емоційного компонента. У той час як емоційність не завжди експресивна. За рахунок експресивності досягається ще більший сугестивний ефект впливу на читача. Дослідження більшості авторів ґрунтуються на визначенні експресивності і емоційності, сформованому Є. Галкіної-Федорук: «Вираз емоції в мові є завжди експресивним, але експресивність не є завжди емоційною» [1, с. 121].

Взаємозв'язок цих понять досить складний і заплутаний. Слід зазначити, що оцінка може бути по-перше, беземоційною взагалі. Слова "практичний", "розумний", "логічний" не містять ніякого емоційного компонента, однак характеризують предмет з позитивного боку. Так, в словосполученнях типу "гострий слух", "цікава книга" немає емоційного забарвлення, в той час, емоції завжди припускають зовнішній прояв у вигляді оцінки. По-друге, оцінка може бути емоційною. Прикметники "хороший" і "поганий" включають в себе певний емоційний контекст, оскільки застосовуються на підставі особистого досвіду мовця. Емоційна оцінка в свою чергу може супроводжуватися експресією або бути неекспресивною. Що стосується емоційності, то вона завжди має оцінку, але не завжди є експресивною.

Таким чином, дослідження оцінки і суміжних з нею понять підтвердило необхідність їх диференціації, оскільки дані категорії цілком самостійні і різні за своєю природою: емоційність пов'язана з вираженням почуттів, відчуттів мовця, експресивність – з виразністю мови, наміром переконати адресата, оцінність – з характеристикою людини або предмета реальної дійсності на основі ціннісної значущості. Експресивність застосовується лише для її посилення; оцінність визначає міру відповідності об'єкта еталону (певному зразку). Оцінність і емоційність входять до висловлювання як новий додатковий зміст, збагачуючи його загальний інформативний фон. Експресія лише підсилює заданий висловлюванням сенс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галкина-Федорук Е. М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е. М. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию. – М., 1958. – С. 103-124.
2. Зотова А. Б. К вопросу о соотношении категорий «Эмоциональность», «Эмотивность», «Экспрессивность» / А. Б. Зотова. Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Выпуск № 6, 2010.
3. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи [Текст] / И. А. Стернин. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 1985. – 170 с.

Одинець В'ячеслав,

студент 3 курсу

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу БДПУ

Науковий керівник: **Н. В. Глагола,**

викладач (БЕГК БДПУ)

ЗІСТАВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНИХ СТУДЕНТСЬКИХ СЛЕНГІВ

Актуальність даного дослідження визначена необхідністю вивчення специфіки перекладу сленгових одиниць англійського студентського сленгу. В цілому, проблемою вивчення сленгу займалися такі вчені як Балабін В. В., Гальперін І. Р., Маковський М. М., Менкен Г. Л. [1], Патрідж Е., Потятинник У. О. Кожен з них досліджував термін «сленг» як такий і певні його

особливості. Однак сленг розглядався переважно в ракурсі лексико-стилістичних характеристик до кінця першої половини ХХ-го ст. І тільки в другій половині ХХ-го ст. було виділено ще один суттєвий аспект цієї лексики – соціальний. Однак недостатньо уваги було приділено розгляду сленгу як проблеми перекладу.

Мета нашої роботи – зіставлення та розгляд особливостей формування, функціонування та перекладу англійського молодіжного студентського сленгу.

Об'єктом даного дослідження є англійський та український молодіжні студентські сленги, предметом – стилістичні особливості і способи перекладу сленгових одиниць з англійської мови на українську.

Сленг охоплює всі сфери життя, описує всі ситуації, тому що сленгове слово народжується як результат емоційного ставлення оповідача до предмету розмови. Сленг – це постійний словотвір, в основі якого лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, ігровий ефект виступає головним в сленговому тексті. Щоб бути неординарним, оповідачеві важливо не тільки "що сказати", але і "як сказати".

Сленг – це живий організм, який знаходиться в процесі постійної зміни і відновлення. Він постійно запозичує одиниці з жаргонів та інших підсистем англійської мови, а також сам стає постачальником слів просторічного, розмовного вживання – така доля чекає популярний сленгізм, який через багаторазовість повтору втрачає своє експресивне забарвлення. Можемо лише простежити деякі загальні особливості притаманні сленгу англійської мови, закони його розвитку. Для його характеристики ми обрали сленг 50-х років ХХ століття, базуючи своє дослідження на матеріалі роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті».

Головний герой роману Дж. Д. Селінджера, Холден Колфілд, каже студентським жаргоном, постійно вживає вульгаризми та не підбирає вишуканих слів. Це дозволяє нам не тільки глибше побачити портрет оповідача, а й мовними засобами охарактеризувати його думки і вчинки.

Стилю мови роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті», який здається таким індивідуальним і своєрідним, властива універсальність, яка дає нам можливість скласти уявлення про мовну характеристику всього покоління.

Мова Холдена Колфілда і інших персонажів багата сленговими виразами, які часто в правописі, мають відхилення від фонетичної норми, наприклад, випадання кінцевого g (callin', comin', hurtin', roughin'), а також спрощення ненаголошеного them (cut'em, for'em, got'em, tell'em [2] і т. п.), і ін. Холден постійно вживає слова-паразити і словосполучення на кшталт and all (і все таке, і так далі). Наприклад: how my parents were occupied and all; they're nice and all; he's my brother and all; that was in the Revolutionary War and all; it was December and all; right in the pocket and all; I read a lot of classical books, like "The Return of the Native" and all; war books and mysteries and all; it's pretty good book and all [2] і т. п.

Вживання сленгових виразів типу to shoot the bull, to chew the rag, to chew the fat, to shoot the crap, to shoot the breeze – молоти язиком, пудрити мізки; to give smb. a buzz – дзвякнути комусь по телефону; damn near (замість almost): I damn near broke my knee [2] – я майже не зламав собі

коліно; і інші часто представляють труднощі для перекладача.

Висновки. Для переказів американської літератури ХХ століття актуальним є прагнення адекватної передачі сленгу, яка широко вводилася в текст багатьма американськими авторами, зокрема Дж. Д. Селінджером. Переклад сленгових одиниць виявляється особливо складним, оскільки питання про те, що становить специфіку сленгу є досі в лінгвістичній літературі дискусійним.

Проаналізувавши ряд стилістично маркованих лексичних одиниць в романі Дж. Д. Селінджера "Над прірвою в житті" і способів передачі на українську мову, ми можемо зробити висновок про те, що кожна мова має специфічні прийоми передачі емоційних значень, які походять від загальних психологічних реакцій людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Mencken H. L. The American Language / Henry Louis Mencken. – N.Y. : A. A. Knopf, 1992. – 333р.
2. Salinger J. D. The Catcher in the Rye / Jerome David Salinger. – М. : Progress Publishers, 1979. – 247р.

Орлова Катерина,

студентка 1 курсу групи м1АМЛ
факультету філології та соціальних комунікацій
наук, керівник: **М.Ю.Чикіль**,
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ПОЗИТИВНИХ ЕМОЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У сучасній лінгвістиці значна увага приділяється вивченню позитивних та негативних емоцій, які вважаються та сприймаються як мовна норма. За допомогою мовних засобів задається певний характер спілкування: дружній, спрямований на співпрацю або конфліктний, спрямований на конфронтацію. Характер вживання емотивної лексики дозволяє створити портрет мовця як мовної особистості. Надаючи перевагу тому чи іншому мовному засобу вираження емоцій, надмірно вживаючи чи, навпаки, уникаючи емотивної лексики, мовець тим самим створює свій мовленевий імідж.

Люди ще з давніх часів мали справу з емоційно забарвленою лексикою. Ми на сьогодні зустрічаємо її у повсякденному житті, тому що кожна людина має власні емоції, які вона прагне донести до інших. Слова, особливо терміни, книжкові, номенклатурні, офіційні, професіоналізми як словникові одиниці стилістичної підсистеми також нейтральні в емотивному плані по відношенню один до одного, тобто всередині даної системи. Проте несподіване використання їх у поетичних текстах чи живому мовленні, тобто нереальній для їхньої норми ситуації, несподіване включення їх у стилістичні прийоми, створює сильний виразний ефект, і такі слова стають експресивними.

Актуальність нашого дослідження полягає в зорієнтованості на комунікативно – функціональний аспект мови, мовні засоби вираження

емоцій.

Мета – вивчення структури та семантики емотивів, вербалізація позитивних емоцій прикметниками та іменниками англійської мови. Експресивам не обов'язково притаманна емоційність. Вони можуть бути суто логічними і входити в денотацію слова. У тексті під впливом структурних, ситуативних, стилістичних засобів, а в усному мовленні ще й завдяки просодії, експресивність набуває емоціонального забарвлення, яке є конотативним.

Згідно з концепцією І. В. Арнольд, наявність емотивної конотації майже завжди тягне за собою експресивність, зворотнє неправильне. Тому, немає сумнівів, що емотивність конотативна, а експресія – денотативна і що будь яка емотивність експресивна, оскільки ці категорії пов'язані: всі емотивні одиниці обов'язково мають у денотаті експресивні семи, але не всі експресиви припускають наявність емотивної конотації [1, с. 159].

У сучасній лінгвістиці значна увага приділяється власне вивченню позитивних емоцій, які вважаються та сприймаються як мовна норма. Емоції на морфологічному рівні виражаються в словах, емоційне ставлення яких до предмета або явища зумовлене граматичними способами та особливими афіксами. Морфема – одиниця мови, яка містить не тільки форму, а й власний зміст. У порівнянні з фонемою ця одиниця вносить суттєвий внесок у створення змісту. Будучи головним компонентом словотвору, морфема взаємодіє з контактними одиницями свого рівня [2, с. 321].

Вживання суфіксів -ie (oldie), -y (daddy), -let (chiklet), -kin (lambkin), викликає зворотній ефект, створюючи позитивні конотації.

Крім цього, в мовленні окремих людей з різним ступенем частотності з'являються «разові» слова, які ще називають індивідуальними неологізмами або оказіоналізмами. Вони утворюються сполученням відомих морфем відповідно до словотворчих моделей, і звичайно, привертають увагу читача або слухача та підсилюють вплив на них [3, с. 172].

В англійській мові номіналізація виступає одним з головних механізмів словотворення і саме цим шляхом найчастіше утворюються переважно складні слова типу: bloody-Mary, wash of the sunset, phycho- ceramics, cracked pots of mankind. Експресивність подібних новостворень сприяє вираженню емоцій та оцінок як імпліцитним, так і експліцитним шляхом. Також, характерною ознакою авторських оказіоналізмів є їхня багатокомпетентність: якщо це метафора чи порівняння, то зазвичай вони розгорнуті, якщо епітети, то їх ціла низка (his tenderly, protectively, marital smile; starkly symbolic beginning).

В результаті нашого дослідження ми прийшли до наступних **висновків**. Позитивна емотивна лексика репрезентує у мові сферу позитивних емоцій, яка представлена у свідомості трьома базовими емоційними концептами: любов, замилювання та задоволення. Зміст концептів відображає спосіб категоризації свідомістю людини досвіду у відповідній позамовній сфері. Слово володіє не тільки предметно-логічним змістом, а має емоціональне та експресивне значення, за допомогою якого людина виражає свої емоції, хвилювання, почуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного Английского языка / И.В. Арнольд. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2012. – 376 с.
2. Изард К. Психология эмоций: Пер. с англ. / К. Изард. – К. : 2000. – 464с.
3. Ларина Т.В. Фатические эмотивы и их роль в коммуникации. Эмоции в языке и речи: Сб. науч. ст. / Под ред. И. А. Шаронова / Т. В. Ларина. – М. : РГГУ, 2005. – 342 с.

Орлова Катерина

магістрантка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Л. О. Алексеева**,

к.пед.н., доцент (БДПУ)

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И РАЗЯДЫ НАРЕЧИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Современная грамматика взяла за основу учение В. В. Виноградова о наречии как самостоятельном классе слов, который способен пополняться за счет образования новых гнезд слов, указывающих на различные обстоятельственные и определительные признаки зачастую глагольного действия.

Этой части речи посвящены научные труды языковедов – Ф.И. Буслаева, Е.А. Земской, В.И. Максимова, К.А. Тимофеева, Г.П. Цыганенко, С.Б. Козинец, Р.Я. Токмеджи, Д.А. Полякова, Н.В. Чурмаева, Ю.А. Шепель и др.).

Актуальность темы исследования обусловлена тем, что видимая распыленность, разнородность морфологических особенностей русских наречий заставила грамматистов искать внутреннего единства этой категории на путях семантического и синтаксического ее изучения. Традиционные подходы к характеристике и систематизации наречий русского языка основываются на особенностях их этимологии и словообразовательных отношений со словами других частей речи.

Объектом нашего исследования является часть речи – наречие, а **предметом** – способы образования наречий в русском языке и их использование в произведениях И. А. Крылова.

Методы исследования: метод лингвистического наблюдения, описательный метод, метод стилистического и контекстуального анализа.

В лингвистической литературе ярко прослеживается мысль о том, что разделение наречий на семантические группы не влечет за собой жесткого определения их границ. Существуют активные переходы как между разрядами внутри семантических классов, так и между основными классами наречий. Одно и то же слово может совмещать в себе различные значения, наиболее ярко проявляя какое-то одно из них в определенном контексте.

Лингвисты отмечают следующие морфологические особенности наречий:

- 1) словообразовательная соотносительность с именами и

глаголами;

2) отличия в значении грамматических элементов, которые омонимичны у наречий с другими классами слов;

3) узость грамматического объекта слова;

4) внутренняя динамика форм в пределах категории наречия, ограничивающая передвижение слов из одного разряда наречий в другой [2, с. 176].

В грамматике выделяются такие члены наречных образований:

1) наречия, распадающиеся на предлог и форму родительного падежа существительного в единственном числе, а именно НА:

а) предлог БЕЗ и форму существительного в родительном падеже единственного числа, например: *без устали, без умолку, без счету, без спору, без удали* и др.; *Но без вреда снегом спустилось на ночлег* («Роша и огонь»), [1, с. 32]; *А без ума перенимать, И божье сохрани, как худо!* («Обезьяны»), [1, с. 34]; *Куда так, кумушка, бежишь ты без оглядки?* («Лисица и сурок»), [1, с. 55];

б) предлог ИЗ и форму родительного падежа существительного в единственном числе, например: *Не смейтесь так исподтишка!* («Ларчик»), [1, с. 26]; *Из детства я к трудам привык* («Старик и трое молодых» , с. 84); *Со страхом на него глядят они, и то Украдкой, издали, сквозь аир и осоку* («Лягушки, просящие у Царя»), [1, с. 46];

в) предлог С и форму родительного падежа существительного в единственном числе, например: *А лошадь сверху, молодая Ругает бедного коня каждый шаг* («Обоз»), [1, с. 65]; *С натуги лопнула и околела* («Лягушки и вол»), [1, с. 26];

г) предлог ДО и форму родительного падежа в единственного числа и существительного, например: *до упаду, доотвалу, донизу, доверху* и др.;

д) предлог ОТ и форму родительного падежа единственного числа и существительного, например: *отнизу, отверху* и под.; *Помилуй, мне еще и отпроду нет году* («Волк и ягненок»), [1, с. 34];

2) наречия, распадающиеся на предлог и форму дательного падежа единственного числа существительного. Они состоят из следующих компонентов:

а) предлога К и формы дательного падежа единственного числа существительного, например: *кверху, книзу, кстати, к спеху* и др.; *Мартышка к старости слаба глазами стала* («Мартышка и очки»), [1, с. 37];

б) предлога ПО и форму дательного падежа единственного числа существительного, например: *Поистине, роптать ты вправе на природу, – Сказал он. – Воробей, и тот тебе тяжел* («Дуб и трость»), [1, с. 22]; *Да ты же видела сейчас, Что понизу они мечтают так, как куры* («Орлы и куры»), [1, с. 43];

3) наречия, распадающиеся на предлог и форму дательного падежа единственного числа существительного. Такие наречия состоят из:

а) предлога НА и формы винительного падежа единственного числа существительного, например: *набикрень, навыворот, наспех, насмех, настезь, наотрез* и мн.др., так как этот разряд очень продуктивен и включает в себя большое количество наречий: *Они, чтоб наутек, Да уж никто распутаться не мог... По улицам слона возили, Как видно на*

показ («Слон и моська»), [1, с. 74]. Ученые считают, что с этимологической точки зрения предлоги примыкают именными словами: *наружу, наотмашь, наизусть* и др.

б) предлог В и форму дательного падежа существительного: *вверх, вниз, вряд, вбок* и др.; *Коль **вправду** ты не лжешь, Я от греха тебя избавлю* («Крестьянин и лисица», с. 81); *Тащатся **вверх** держась за хвост вельможи* («Орел и паук», с. 89); *Погибло все юнец!* («Роца и огонь»), [1, с. 32]. Сюда же примыкают изолированные наречия, вроде: *вдруг, впрдь, врасплох, впрасак* и под.: *С голубкой голубь **врознь** живет* («Мор зверей»), [1, с. 48];

в) предлога За и формы винительного падежа существительного, например: *зараз, за границу, заполночь*;

г) предлога ПРО и формы винительного падежа существительного, например: *про запас*;

д) предлога ПОД и формы винительного падежа существительного, например: *под час, под ряд, под стать, не под силу*.

А также отдельные примеры наречий, образованные с помощью формы винительного падежа с другими предлогами, например: *чересчур, оземь, через меру* и др.; *В дому сластей и вин, чего ни пожелай: Всего с **избытком через край*** («Откупщик и сапожник»), [1, с. 69];

Выводы. Подытоживая сказанное, можно сделать вывод о том, что стилистические функции наречий зависят от их принадлежности к тому или иному разряду по значению. Наибольшей стилистической активностью отличаются определительные наречия, и в их составе – качественные, в самой природе которых заложена образность, поскольку они определяют качественные признаки действий, состояний, свойств.

ЛИТЕРАТУРА

1. Крылов И.А. Басни. Сатирические произведения, воспоминания современников. – / И.А. Крылов. – М.: Правда, 1989. – 328 с.

2. Современный русский литературный язык : Учебн. для студентов вузов, обучающихся по направлению и спец. «Филология» / П. А. Лекант, Н. Г. Гольцова, В. П. Жуков и др. ; Под ред. П. А. Леканта. – М. : Флинта, 2007. – 462 с.

3. Токмеджи Р.Я. Словообразовательные типы форм оценки наречий в русском языке, 2006. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : Научная библиотека КиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/tokmedshi/narechie>

Дар'я Пелагейченко,

студентка 2 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.Л.Вусик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРАГМАТИКА ЖАНРОВ ПЕРСОНАЛЬНОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСА

Інтернет-комунікація стала неотъемлемою частиною життя сучасного людини. Специфіка інтернет-общення заключається в його багатоманітності і поліфункціональності, а також динаміці впливу на всі сфери життя суспільства. В теперішнє час общення в Інтернеті досліджується ученими в декількох напрямках: комунікаційному, медіалінгвістичному, лінгвістичному, дискурсивному і жанроведчому.

Данне дослідження присвячене вивченню комунікативно-прагматических характеристик жанрів міжособистісного общення в Інтернеті, а також ролі мовної особистості в формуванні нового типу дискурсу, орієнтованого на вербалізацію особистості в Сеті.

Актуальність дослідження обумовлена наступними факторами:

1) зростаючою значимістю різних аспектів інтернет-комунікації з позиції соціолінгвістики, прагмалінгвістики і лінгвістики тексту і відсутністю описання конститутивних ознак персонального інтернет-дискурсу в комунікативно-прагматическому аспекті;

2) жанрові особливості і канал комунікації впливають на форму самопрезентації особистості в Інтернеті, тем самим формуючи нові способи самовираження особистості і її особистісної позиції в Сеті, які ініціюють проведення їх детального аналізу;

3) вивчення прагматики жанрів інтернет-общення дозволяє визначити способи особистісного самовираження і відношення особистості до себе, оточуючої дійсності і проблемам соціума.

Ціль дослідження – визначити і описати комунікативно-прагматическі характеристики наступних жанрів персонального інтернет-дискурсу: персональний сайт, особистий блог, соціальна мережа і інтернет-коментарії.

Для досягнення поставленої цілі потребувалося вирішити наступні **задачі**:

1) визначити поняття «персональний інтернет-дискурс» і встановити його місце в системі понять теорії дискурсу і комунікативної лінгвістики;

2) виявити і описати конститутивні ознаки персонального інтернет-дискурсу, представленої інтернет-жанрами: *персональний сайт, особистий блог, соціальна мережа* і *інтернет-коментарії*;

3) охарактеризувати роль мовної особистості в формуванні персонального інтернет-дискурсу, а також специфіку її вербалізації в різних жанрових форматах інтернет-общення.

Проведене дослідження свідчить про те, що по типу

коммуникативного поведения личности особенность жанров персонального интернет-дискурса состоит в следующем: в персональном сайте происходит самопрезентация публичной языковой личности, которая основана на ценностно-ориентированном коммуникативном действии личности, выраженном авторской модальностью, использованием личных местоимений и частотностью имен собственных; личный блог ориентирует личность на позиционирование, детерминированное целерациональными и аффективными коммуникативными действиями публично-частной языковой личности, которые вербализуются в различных средствах выражения объективной и субъективной оценки; в социальной сети осуществляется самоидентификация частной языковой личности в рамках существующих традиционных коммуникативных правил общения в социальных сообществах; интернет-комментарий предполагает самовыражение языковой личности в рамках коммуникативных действий личности, выраженных в кооперативной и деструктивной стратегиях и с опорой на гипертекстовый контекст ситуации.

Перспективу исследования мы видим в дальнейшей разработке коммуникативно-прагматических параметров анализа коммуникативного действия языковой личности, ее стратегий самопрезентации, самоидентификации, и позиционирования и самовыражения не только в отдельных жанрах, но и во всем глобальном пространстве.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Жанры общения / Арутюнова Н. Д., Булыгина Т. В., Кибрик А. А. и др. // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейкисис. – М., 1992. – 281 с.

2. Шилина М. Г. Интернет-коммуникация: исследовательские концепции XXI века. К вопросу формирования понятийно-категориального аппарата [Электронный ресурс] / М. Г. Шилина // Медиаскоп. – М.: Ф-т журналистики. МГУ, 2012. – № 2. – 0,7 п.л. – Режим доступа : <http://www.mediascope.ru/node/1081>. (дата обращения: 08.09.2012).

Ірина Петренко,

студентка 3 курсу

факультету початкової освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.М. Кондратьєва,**

к.пед.н., викладач (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є глобалізація світу загалом, зближення країн і народів, посилення їхньої взаємодії, зміна ціннісних орієнтацій, життєвих перспектив, розширення міжкультурних контактів в особистісній та професійній сферах. Це зумовлює трансформаційні процеси в освіті, які спрямовані на вирішення складних завдань підготовки майбутніх учителів до життя в умовах полікультурного середовища. Як наслідок, змінюються завдання до підготовки спеціалістів у вищому навчальному закладі. За таких умов виникає потреба у новій

полікультурній концепції вищої освіти, яка відображає такі зміни і зорієнтована на відтворення нових якостей особистості, які стали викликами ХХІ століття, а саме формування полікультурної особистості майбутнього вчителя, здатного до активної взаємодії з учасниками полікультурного середовища. Це засвідчують наукові публікації О. Хижної, О. Гомзякової, О. Гуренко, Т. Гурьянова, І. Шелудченко, О. Сімоненко, Н. Сегеди, А. Щербакової та ін. Основні підходи до формування професійної компетентності фахівців досліджували такі науковці як С. Будак, С. Вершловський, І. Котов, Т. Новикова.

Провідною ідеєю у контексті сучасної вищої освіти є усвідомлення важливості полікультурною особистістю майбутнього педагога необхідності відкритого діалогу на основі взаєморозуміння та поваги, між окремими людьми та групами людей, які різняться за культурними, релігійними й мовними ознаками, а також за історичним походженням. Керівними принципами в цьому контексті служать свобода вибору, свобода самовираження, рівність, толерантність і взаємоповага до людської гідності.

Наукові дослідження сучасного полікультурного освітнього середовища у наукових роботах А. Богданової, Л. Бережної, Н. Боритко, Г. Волкової засвідчують у складі змістової основи підготовки майбутніх учителів основні ідеї полікультурності, толерантності, взаємоповаги, релятивізму, міжкультурної взаємодії, ідеї діалогу культур, культурного плюралізму, особливості національної специфіки, орієнтації на збереження національного і вивчення інонаціонального, зміцнення історичної та культурної спадкоємності поколінь, ідей культурного і мовного плюралізму.

Дослідниця А. Ленд'ел [4] доводить, що успішний міжкультурний діалог вимагає низки якостей, притаманних демократичній культурі, зокрема, неупередженості, бажання висловлюватися і вислуховувати чужі думки, вміння розв'язувати конфлікти мирним шляхом і сприйняття обґрунтованих аргументів інших, адже це сприяє зміцненню демократичної стабільності та подоланню забобонів і стереотипів у суспільному житті й політичній риторичі, полегшує створення коаліцій із представників різних культурних і релігійних громад, а отже, може зарадити попередженню або деескалації конфліктів, зокрема й у випадках пост-конфліктних ситуацій і «заморожених конфліктів».

Важливим є дотримання основних принципів процесу становлення полікультурної особистості. Одним із основних принципів у процесі професійної педагогічної підготовки є принцип відкритості до інших культур, оскільки особистісно-культурний розвиток відбувається в умовах залучення до крос-культурної діяльності та формування позитивного ставлення до інших цінностей та поглядів. Наступним вагомим принципом є принцип мультиідентичності, так як особистість майбутнього вчителя має стати акумулятором багатьох культур. Крім цього, важливим є дотримання принципу унікальності особистості, основою якого є потреба у самореалізації особистості, визнання її особливостей та відмінностей, принципу полілінгвізму – спрямованість процесу освіти у педагогічному вузі на оволодіння майбутніми педагогами кількома мовами, а особливо мовою країни, що вивчається та принципу відкритості до інших культур, що передбачає культурний розвиток особистості у процесі міжкультурної

взаємодії.

Для розв'язання проблеми формування полікультурної особистості майбутнього вчителя доцільним є створення такого освітнього середовища професійної підготовки, яке забезпечувало б процеси гуманізації освіти, підвищення його інноваційності, креативності, інтегративності, створювало б умови, максимально сприятливі для професійного саморозвитку особистості. Зазначимо, що створення полікультурного освітнього середовища є невід'ємним компонентом розвитку полікультурності, оскільки саме в таких умовах відбувається формування культурологічних понять, цінностей культури, естетичних ідеалів майбутнього вчителя. Як зазначає дослідниця А. Ленд'єл [4], особистісно зорієнтоване полікультурне середовище створює атмосферу доброзичливості та творчості, стимулює культурно-естетичне становлення особистості, його ціннісні, духовні орієнтації. На думку В. Кузьменко [3], основою полікультурного простору є ідея культурної самобутності, що представляє собою неоціненне багатство, яке розширює можливості для всебічного розвитку людини, мобілізуючи кожний народ і кожную групу, змушуючи їх черпати сили у своєму минулому, засвоювати елементи інших культур, сумісних зі своїм характером [9].

Таким чином, у процесі нашого дослідження було обгрунтовано важливість та подано основні принципи формування полікультурної особистості майбутнього вчителя у контексті професійної підготовки, подано характеристику сучасного полікультурного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Дубасенюк О.* Проблема полікультурної підготовки студентів у зарубіжній педагогічній науці і практиці / О. А. Дубасенюк, Н. В. Якса // Професійна освіта : педагогіка і психологія : Польсько-український, україно-польський щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Вип. Х.11. – Ченстохова-Київ, 2010. – С. 91 – 98.

2. *Кузьменко В.* Формування полікультурної компетентності вчителів загально-освітньої школи : навч. посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РПО, 2006. – 92 с.

3. *Ленд'єл А.* Методика підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу в умовах поліетнічного регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец: 13.00.02 "Теорія та методика музичного навчання" / А. А. Ленд'єл. – Київ, 2011- 24 с.

4. *Лощенова І.* Розвиток ідеї полікультурного виховання у світовій педагогічній думці / І. Ф. Лощенова // Педагогіка і психологія. – К., 2002. – № 1–2. – С. 68 – 76.

5. *Соколова І.* Формування полікультурної компетентності у майбутніх учителів-філологів / І. Соколова., О. Івашко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки).- №2.- Бердянськ : БДПУ, 2015 р. – 276с.

Ольга Пономарь,

студентка 2 курсу, 2УМЛ групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
Наук. керівник: О. П. Новик,
д. філол. н., професор (БДПУ)

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ У ЗБІРЦІ «УКРАЇНСЬКІ ПИСАННЯ» МИТРОФАНА АЛЕКСАНДРОВИЧА

Актуальність дослідження. Збірка «Українські писання» Митрофана Александровича наразі недостатньо вивчена українськими літературознавцями, хоча містить багатий матеріал для вивчення різних образів. Актуальність теми зумовлена необхідністю вивчення та переосмислення специфіки художніх образів «Українських писань» на сучасному етапі.

Метою роботи є дослідження специфіки художніх образів у збірці Митрофана Александровича «Українські писання».

Об'єктом дослідження є збірка «Українські писання» Митрофана Александровича.

Предметом дослідження є специфіка моделювання характерів героїв, монологи, діалоги.

У збірці «Українські писання» Митрофана Александровича калейдоскоп образів різних прошарків суспільства. Це і Антін Михайлович Танський та ченці із однойменної легенди «Антін Танський», і Хведченко Андрій Степанович та Сергій із оповідання «Три пани», і Сохвия Нестеренко та панич із твору «Пяниця», і жиди та прості селяни із оповідання «Де-що про жидів» та багато інших. Усі образи збірки можна об'єднати у певні системи, принципом поєднання яких є суспільні прошарки суспільства.

Майже в кожному оповіданні збірки автор подає образ простого селянина та пана. Постійно ці люди тим чи іншим взаємопов'язані між собою. У оповіданнях Митрофана Александровича прослідковується тенденція «погані пани – нещасні селяни», яка, можливо, пояснюється епохою, в якій жив та творив автор.

У легенді «Антін Михайлович Танський» Митрофан Александрович зображує пана як людину щедру та здатну допомогти у скрутну хвилину бідним ченцям: «...ходила чутка про його щедрість і прихильність до віри православної...» [1, с. 8]. Але ця позірна доброта душевна була лише прикриттям. Без жодного докору сумління зміг пан обікрати ченців, які вірили йому, поважали, ніколи не зазрили його статкам, хоча самі збирали останнє, щоб вижити.

П'яничка Сохвия із оповідання «Пяниця», яка колись була гарною та роботящою, була також зачарована та обманута паничем. Він любив до нестями та клявся у вічному коханні, говорив: «... тільки й думки, що про тебе: цілий день, цілу ніч стоїш ти перед очима» [1, с. 52]. А потім, коли почуття згасли, а життя потребувало нових, панич під гаслом: «Зроблю все, щоб тобі гарно жилося», – перетворив життя дівчини на смерть із нелюбом.

Не залишив без уваги Митрофан Александрович і жидів у творі «Де-що про жидів». Дуже загадкові та лихі ці люди: «... один жид у три-чотири

годи знищив, запоганив, розбештував село, де тисяча або й більш ревізьких душ» [1, с. 103]. І вони не оминули можливості завдати горя селянам. Підступні та хитрі, доброзичливі та злопам'ятні водночас. Вони ніби безкорисно допоможуть матеріально бідному селянину, а потім силою заберуть з відсотками все те, що залишилося; здобудуть довіри, стануть найкращим другом, а потім встромлять ніж у спину, зненацька та неочікувано.

Ламає стереотипи щодо поганих панів Митрофан Александрович у оповіданні «Три пани». Хоча і «лютий дуже, лютий був Андрій Степанович» [1, с. 19], але доброту у його душі ще не повністю витіснило багатство. Нечасті випадки гарного ставлення до своїх робітників виділяє його з-поміж інших багатіїв, яких зобразив у своїй збірці автор. Андрій Степанович, не дивлячись на своє погане поводження з більшістю, допоміг Сергієві одружитися, виділив окрему хатину та гарну посаду. Це вказує на те, що вогник його справжньої, людяної натури ще десь тліє в глибині його серця.

Таким чином, система образів у збірці «Українські писання» Митрофана Александровича дуже різноманітна. Вона пронизана певними зв'язками, які поєднують персонажів, пояснюють вчинки та допомагають розкрити їхню сутність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович М.М. Українські писання / Митрофан Миколайович Александрович. – Львів, 1895. – 112с.

Попівщя Вікторія,

студентка 1 курсу магістратури

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В.В. Богдан,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ МІЖ ЧАСТИНАМИ ПРИЄДНУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Актуальність дослідження обумовлена потребою побудови нової синтаксичної теорії, яка не обмежується рамками речення, а бере до уваги поєднання компонентів тексту та, відповідно, розв'язує питання структури тексту, його внутрішньої та зовнішньої організації, особливостей внутрішньотекстових зв'язків, і зокрема приєднувального.

Мета роботи – дослідити взаємозалежність частин ПК і з'ясувати семантичні відношення між ними.

Методи дослідження: описово-аналітичний, порівняння, синтезу та трансформаційний; контекстологічного аналізу.

ПК – це складна синтаксична структура, яка складається з двох компонентів, перший з яких є базовим, а другий, підпорядкований базовому, розкриває його зміст, доповнює та уточнює.

Розглянувши слови відношення між базовою частиною (БВ) і приєднуваною ми дійшли висновку, що першорядне значення для визначення семантично-синтаксичних відношень між частинами складних синтаксичних одиниць мають сполучні засоби. В основу визначення

відношень у структурі ПК нами було покладено спостереження В.В. Виноградова про виконання СЗ більш широкого кола функцій для поєднання частин текстових одиниць, ніж для поєднання частин СПР. Таким чином, притаманні СПР відношення (обставинні, об'єктні, атрибутивні) у підрядних приєднувальних трансформуються в значення додаткової інформації та оцінки. У ПК за нашими спостереженнями, ці значення вже повністю домінують.

Для ПК характерні такі пропозиціональні відношення: додаткової інформації, уточнення, гіпотези, висновку, причини, наслідку, протиставлення і перелічення [1; 2, с. 116].

1) Значення додаткової інформації й уточнення подібні за своєю семантикою (основа спільності – сема сумніву, непевності, яку часто виражають ПЧ. Проте між цими значеннями встановлено й відмінні риси: а) якщо першому значенню відповідає відповідний тип висловлення, то другому – завжди питальний; б) можливість позначення різного ступеня точності додаткової інформації, а для значення уточнення постійно характерні непевність і сумнів; в) різна синтаксична позиція, яку вони займають в складному синтаксичному цілому (ССЦ). Уточнення в вигляді квеситиву – це спонування до відповіді. Звідси витікає нетиповість постпозитивного розташування ПК з цим значенням в ССЦ, оскільки акт комунікації ще не завершено.

2) Серед структур зі значеннями причини та наслідку розрізняють дві групи: причинно-наслідкову (з різними нюансами реалізації: підстава – наслідок / результат, умова – наслідок, пояснення – наслідок, спонування – наслідок) і наслідково-причиннову. Різниця між цими структурами очевидна: у першому випадку причина, викладена в першій частині, має свій закономірний результат у вигляді наслідку, у другому – наслідок, поданий у першій частині, зумовлюється причиною другої частини, тобто напрям зумовленості тут прямо протилежний.

3) Значення гіпотези та висновку також мають певні значеннєві паралелі. Але попри подібність у їхній семантиці, є й розбіжності, які спираються не виключно на змістовий, але й на надійніший формальний критерій – розташування в рамках ССЦ. ПК зі значенням гіпотези має бути або в ініціальній, або в медіальній позиції в ССЦ (для підтвердження / спростування). А для структури зі значенням висновку логічним є закрити ССЦ, тобто (перед)кінцева позиція. Часто ПК з даним значенням включають у себе додаткову причинново-наслідкову семантику, що становить ще одну їхню особливу рису, яка не притаманна значенню гіпотези. Тобто значенню висновку більш притаманна чисто катафорична функція. Одним з її проявів у наступному прикладі є поєднання абзаців у ССЦ.

4) Значення перелічення і протиставлення. Перше легко ідентифікується. Однорідні полісиндетичні конструкції ритмізують усе висловлення, створюючи ефект спонтанності, притаманний усному мовленню [3, с. 35].

Таким чином, ПК виступає складним семантико-синтаксичним цілим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко В. А. Структура, семантика и функции союзных форм

связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке / В. А. Дмитренко // Вісник Харківськ. нац. ун-ту. Сер. Романо-германська філологія. – 2002. – № 572. – С. 87-93.

2. Богдан В.В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія / В. В. Богдан. – Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. – 263с.

3. Проблемы варьирования языковых единиц. Материалы к спецкурсам и спецсеминарам / Авторы сост. И.В. Арнольд и др. – Киев, 1990. – 199 с.

Савчук Олексій,

студент 6 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Олійник Е.В.**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОДИНИЦІ

Діалектна лексика залишається важливим об'єктом дослідження в сучасному мовознавстві. За останні роки зібрано фактичний матеріал, проведено аналіз різних шарів лексики українських говорів, однак значна частина словникового складу недостатньо вивчена. Увага до лексичного складу народних говорів посилюється необхідністю більш досконалого дослідження структури словника окремих говірок, його системної організації, розв'язання питання просторового розміщення лексики, взаємовідношень словникового складу різних діалектів.

Грунтовне, всебічне вивчення усіх структурних рівнів українських говорів у сучасній лінгвістиці дедалі виразніше висувається до ряду найбільш актуальних мовознавчих проблем, як у плані фіксації та нагромадження конкретного мовного матеріалу, так і в розв'язанні комплексу теоретичних питань. Недостатня теоретична розробленість цих проблем й обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета пропонованої розвідки полягає у викладенні й осмисленні теоретичних засад вивчення діалектизмів у художньому мовленні.

Методи дослідження мотивуються метою, яку поставлено в роботі. Основним обрано метод лінгвістичного опису.

Першими дослідниками діалектів української мови були І. В. Вагилевич, В. М. Ганцов, Ф. Т. Жилко, А. Ю. Кримський, О. Б. Курило, М. О. Максимович, І. Г. Матвіяс, К. П. Михальчук, О. О. Потебні, О. Ф. Шафонський, О. О. Шахматов та інші.

Цілісне вивчення словникового складу новостворених українських говорів можливе тільки з урахуванням системного характеру лексики. Ідея комплексного дослідження лексики, що знайшла своє відображення в працях В. В. Виноградова, М. М. Покровського, О. О. Потебні, Л. В. Щерби, була розвинена в дослідженнях Г. П. Клепикової, В. К. Павела, В. С. Сорбала, М. І. Толстого, Д. М. Шмельова та інших, послідовно обстоюється в сучасній діалектній лексикології.

З розвитком культурного та освітнього рівня українців, із зростанням інформації, яку одержує людина та з виникненням нових засобів мовного

спілкування відбувається інтенсивне поширення загальнонародної літературної мови. Разом з тим відбувається і процес виходу діалектизмів із активного словника сучасної літературної мови. Вони майже не живаються в окремих стилях (науковому, діловому та ін.). Використані в художній мові діалектизми чимраз більше звертають на себе увагу, на тлі літературної мови здаються незвичними і від того яскравими. Саме в цьому основна причина того, що вони стилістично досить активні в художній тканині твору, в усній розмовній мові.

Діалекти дають можливість авторові підкреслити територіальне походження персонажів, їх характери, індивідуальні особливості, освіту, розвиток, гумор, дотепність, душевний настрій у момент зображення. А в авторській мові вони використовуються для створення характеру зображуваної місцевості, з метою стилізації мови.

За спостереженнями науковців, незважаючи на унормованість, українська літературна мова на сучасному етапі не перестає вбирати в себе лексичні елементи з народних говорів. У попередні періоди діалектні слова масово входили в літературну мову (безпосередньо з говорів або посередньо внаслідок взаємодії із західноукраїнським різновидом літературної мови). Унаслідок природного, стихійного входження в літературну мову лексичні діалектизми переважно сприймалися як звичайні, стилістично нейтральні слова. У наш час історія входження окремого діалектного слова в літературну мову і закріплення в ній у кожному випадку індивідуальні [2, с. 110].

Висновки. Отже, проблемами діалектології як мовознавчої дисципліни, класифікацією українських говорів займалися багато відомих українських лінгвістів, які зробили вагомий внесок у розвиток цієї лінгвістичної науки. У таких дослідженнях важливо розуміти діалектизм як явище історично мінливе, статус та функції якого в текстах різного часу відрізняються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наукова думка, 1990. – 168с.
2. Спанатій Л.С. Діалектизми та їх місце в мовному і метамовному дискурсі (на матеріалі роману "Століття Якова" В. Лиса) / Спанатій Л.С. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т.219, Вип.207. – С.109–112.

Семенютіна Ірина,
студентка 6 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Олійник Е.В.**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ПРОСТОРОВО-ОТОТОЖНЮВАЛЬНІ СКЛАДНОПІДРЯДНІ КОНСТРУКЦІЇ В ІСТОРІЇ МОВОЗНАВЧОЇ НАУКИ

Однією з конструкцій у синтаксичній системі складнопідрядного речення, що потребує усвідомлення її граматичної природи й уточнення

місяця в класифікації, є речення, відомі як просторово-ототожнювальні, наприклад: **Там, де** нема любові і страждання, не живе, не б'ється і життя (О. Олесь); **Марія** із сумом глянула **туди**, **звідки** показала блискавка, **сунулись** хмари (У. Самчук).

Складнопідрядні речення із вказівними займенниковими словами просторового значення мають суперечливе тлумачення в історії мовознавчої науки. Деякі лінгвісти такі речення відносили до складнопідрядних із підрядними обставинними (Л. А. Булаховський, К. Г. Городенська, А. П. Грищенко), інші визнавали названі конструкції різновидом ототожнювальних (або симетричних) займенниково-співвідносних конструкцій (В. А. Белошапкова, І. Р. Вихованець, Л. Ю. Максимов, М. С. Поспелов). Хоча вивченню конструкцій з корелятами просторової семантики й присвячено багато наукових праць, але питання щодо їх місця у системі складнопідрядних речень залишається дискусійним, що зумовлює **актуальність** роботи.

Мета дослідження – узагальнити й систематизувати наявний науковий досвід щодо місця речень з корелятами просторової семантики в синтаксичній традиції. У роботі використано **метод** лінгвістичного опису.

У логіко-граматичних описах мови такі конструкції посідали місце серед складнопідрядних речень із підрядними обставинними. Це на довгий час визначило їхній розгляд у різноманітних класифікаціях як обставинних речень із підрядними місця. Однак спостереження щодо співвідносних слів (корелятів) у головній частині таких речень та їх значущість для зв'язку між предикативними частинами складного речення було усвідомлено пізніше – з появою структурно-семантичної класифікації.

Суттєвої зміни зазнав і підхід до аналізу речень із вказівними займенниками просторового значення (**там, туди, звідти**): речення з опорними словами – вказівними займенниками було протиставлено реченням без опорних слів (детермінантним), а серед перших було визначено окремі клас – речення займенниково-співвідносні, підрядна частина яких пояснює специфічне опорне слово – вказівний займенник (М. С. Поспелов, В. А. Белошапкова, Л. Ю. Максимов, І. Р. Вихованець та ін.). Відповідно речення, головна частина яких містить вказівний займенник (прислівник) з просторовим значенням (**там, туди, звідти**), тотожний за значенням сполучному слову в підрядній частині (**де, куди, звідки**), було визнано різновидом ототожнювальних (або симетричних) займенниково-співвідносних речень. Пізніше за такими реченнями закріплено термін просторово-ототожнювальні [1]. Однак питання, пов'язані з аналізом цих утворень і визначенням їхнього місця в класифікації, не було остаточно розв'язано.

Особливістю складнопідрядних ототожнювальних речень є те, що вони містять у головній частині корелят, який є тотожним сполучному слову в підрядній частині, тому вони належать до класу симетричних займенниково-співвідносних речень.

У ролі співвідносних слів як необхідного компонента просторово-ототожнювальних речень можуть виступати не лише займенникові прислівники, а також слова зі значенням узагальненої просторової вказівки: прислівники, приєдниково-відмінкові форми іменників, прислівникові

сполуки зі значенням місця або напрямку.

Висновки. Отже, незважаючи на те, що думки вчених щодо місця конструкцій із корелятами просторової семантики в класифікації складнопідрядних речень розділилися, певні структурно-семантичні ознаки свідчать про їхню належність до складнопідрядних просторово-ототожнювальних конструкцій. Наявність співвідносного слова в головній частині визнається сучасною синтаксичною наукою як ознака, яка визначає особливості їхньої структури й семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арделян М.В. Складнопідрядні просторово-ототожнювальні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М.В.Арделян. – Харків, 2002. – 19 с.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : (підручник) / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : [монографія] / Р. О. Христіанінова. – К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 368 с.

Славська Анастасія,
студентка 3 курсу РМЛ ФФСК
Науковий керівник:
І.В. Школа, доцент

ГЕНДЕРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В РОМАНІ “ОРЛАНДО”

В. ВУЛФ

Розгортання полеміки про природу жіночого й чоловічого із залученням нової соціокультурної аргументації та перегляд домінуючих позицій біологічного зумовлюють розвиток гендерних досліджень (В. Агєєва, Т. Дороніна, Н. Зборовська, Г. Мазоха, Ю. Сасенко, Г. Улюра та ін.). Такий погляд на літературу дає можливість інакше поглянути на художні твори, дозволяє відійти від традиційних літературознавчих тлумачень, проаналізувати їх з точки зору уявлень про поняття “мужності” та “жіночості”.

У цьому контексті актуалізується один з варіантів прочитання роману “Орландо” В. Вулф – його аналіз як гендерного роману, в якому проблематизовано межі статевої детермінації і досліджено проблеми людської сексуальності. Творчість англійської письменниці завжди привертала увагу критиків в літературознавців (С. Айкен, Г. Батюк, Н. Любарець, Н. Михальська, Н. Морженкова, Дж. Тротман, Е.Фокс, Е. Форстер та ін.), однак названий роман, на наш погляд, довгий час залишався на периферії наукових інтересів літературознавців і гендерні питання, порушені в ньому англійською авторкою, розглядалися досить фрагментарно, що й зумовило появу обраної нами теми. Отже, метою нашої роботи є аналіз специфіки зображення в романі англійської письменниці фемінного та маскулінного начал.

Гендерний стереотип – схематизований узагальнений образ

жіночності/фемінності і мужності/маскулінності [1, 36]. Саме за допомогою прийому зміщення таких стереотипів В. Вулф прагнула довести, що чітких меж між фемінним і маскулінним немає. Від самого початку роману, образ головного героя/героїні вносить сумніви в гендерні уявлення читача. Ім'я Орlando не співвідноситься однозначно ані з жіночою, ані з чоловічою статтю, що відкриває для реципієнта додатковий горизонт очікування. Авторка спрямовує свою увагу переважно на формування свого персонажа як індивідуума, однак показує при цьому важливість конструювання його тілесного образу: "The lips themselves were short and slightly drawn back over teeth of an exquisite and almond whiteness" – "губи були різко окреслені та трохи вигиналися над бездоганним рядом мигдально-білих зубів"; "...eyes like drenched violets, so large that the water seemed to have brimmed in them" – "очі в нього були наче фіалки в росі, великі, ніби наповнені вологою..." [2, 404]. Як бачимо, характеристика Орlando, його бісексуальна зовнішність містить ідею зовнішньої андрогінності і вносить певний дисонанс у стереотипи фемінності/маскулінності, оскільки опис Орlando-чоловіка має багато гендерно-маркованих одиниць, що, зазвичай, створюють фемінний образ.

Зміщення гендерних стереотипів відбувається також при описі звичок та поведінки Орlando: в поведінці Орlando-чоловіка підкреслюється чарівність, чистота й невинність, Орlando-жінки – чоловіча жага до влади, прагнення до раціональності, інтерес до азартних ігор. Однак, незважаючи на це, в соціальному аспекті ролі персонажа В. Вулф все ж збігаються зі сформованими суспільством стереотипами: для Орlando-чоловіка – це можливість займатися літературною діяльністю, бути послом за кордоном та мати титул герцога, для Орlando-жінки – вийти заміж та народити дитину.

Дисонанс жіноче/чоловіче в романі В. Вулф відчутний також в образі оповідача. Відмову авторки від традиційних форм опису історії та біографії героя, на наш погляд, також можна інтерпретувати як своєрідну "втечу" письменниці в жіночий світ. Неоднозначність та неточність відомостей контрастує з прагненням традиційного біографа-чоловіка до правдивих фактів. Таким чином, джерела на які спирається наратор, створюючи біографію Орlando, розпадаються на чоловічі (об'єктивні факти) та жіночі (чутки, здогадки). Реципієнт не отримує чітких відомостей, він повинен розшифровувати, домислювати, уявляти, тобто більше покладатися на жіночу інтуїцію, ніж на чоловічий розум.

Розмірковуючи у творі над тим, що таке бути чоловіком або жінкою, що таке бути письменником, авторка осмислює для себе проблему творчості. Тільки подолавши соціальні, гендерні, культурні та історичні межі Орlando відроджується, щоб самоідентифікуватися, в першу чергу, як поет, як людина європейської культури. Проведене дослідження, безумовно, не вичерпує проблеми, оскільки роман "Орlando" вимагає осмислення меж статевої детермінації крізь призму психоаналізу, що може бути предметом подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / За ред. Ю.І. Саєнка. – Київ: ВАІТЕ, 2007. – 143 с..
2. Woolf V. Orlando : novel / Virginia Woolf // Selected Works of Virginia Woolf. – London : Wordsworth Editions . – 2005. – P. 393–560.

Дар'я Сластьонова,

Студентка 3 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **І. В. Шиманович**

к. пед .н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ РОБЕРТА БЕРНСА

Актуальність роботи. Серед наукових праць, автори яких безпосередньо чи побіжно розглядають ідейно-художні особливості поезії Роберта Бернса, дуже мала кількість таких, що були б присвячені вивченню стилістичних засобів та специфіки їхнього функціонування в текстовому просторі творів автора.

Метою даної роботи є на основі поезії Бернса розглянути та дослідити вживання стилістичних засобів у його інтимній ліриці, сатири та громадсько-політичній поезії. Основними **методами** дослідження стали описовий метод (для характеристики та оцінки мовних фактів), зіставний метод і метод контекстного аналізу.

Поезія Бернса як творча енциклопедія, де можна побачити різноманітне використання лексичних, морфологічних, графічних та фонетичних засобів, це й повтори, поєднання англійських та шотландських слів, метафори, порівняння, графонів, епіфор, анафор, паралелізмів та інших.

Приєм обрaмлення, як вид повтору, в якому початок і кінець ідентичні, що створює своєрідну рамку твору, широко використовувався у поезії Бернса, особливо у піснях, баладах та віршах з композиційними вкрапленнями народних шотландських мотивів. Особливе місце серед віршів, побудованих на обрaмленні, займає вірш “Afton Water”, де знаходимо звертання до ріки (*Flow gently, sweet Afton!*). Використовуються графічні виражальні засоби, що передають інтонаційний малюнок вірша: використання знака оклику тричі в заключній частині вірша “Ae Fond Kiss”. Особливості вимови шотландського діалекту передає графон: fareweel – farewell; mither – mother; thegither – together; naething – nothing; baith – both; naebody – nobody. Графон використовується як в основній частині віршів, так і в обрaмленні. Лексика творів характеризується використанням як англійських, так і шотландських елементів. До числа останніх відносяться: gaed, gade – went, sae – so, ae – one, mony – many, ilka – every, brae – the slope of a hill, lea – land under grass. В обрaмленні використовується морфологічний повтор: у прислівниках rantingly, wantonly, dauntingly – суфікс –ly повторюється тричі та суфікс – ing – двічі (“Macpherson’s Farewell”). Зустрічається також синтаксичний стилістичний засіб інверсії gaed he (“Macpherson’s Farewell”). Великого значення в обрaмленні набуває використання паралельних конструкцій (“My Heart’s in the Highlands”, “Ae Fond Kiss”).

Наслідуючи національні традиції Роберт Бернс приділяє дуже велику увагу звуковій організації пісень. Бернс удосконалив і риму народних пісень. Фольклор є джерелом і таких особливостей інтонаційно-синтаксичної будови пісень Бернса, як синонімічна будова рядків і строф, анафора і епіфора. В цілому ряді творів ми знаходимо постійну риму – прийом, запозичений з

народної поезії і дуже поширений в громадсько-політичній ліриці Бернса. Творчий підхід великого поета до традицій фольклору особливо наочно виявлявся в тих випадках, коли Бернс писав твори, паралельні до існуючих народних зразків, використовуючи приспів, окрему строфу або просто створюючи свій варіант народної пісні. Ліричні персонажі любовних пісень Бернса постають перед нами у всій різноманітності своїх життєвих зв'язків та взаємин. Для будь-якого твору Бернса будуть справедливими слова, які поет сказав про пісню "Зеленіє очерет": *«Будучи справжньою мовою мого серця, вона дозволить кожному визначити, до якого класу я належу»*.

Роберт Бернс посилив властиві старої шотландській поезії демократичні тенденції, загострив соціальні мотиви і створив фактично новий для шотландської літератури жанр громадсько-політичної поезії. У поезіях Р. Бернса зображені образи сильних духом, сміливих людей, які за правду, не вагаючись, можуть піти на страту. Саме такий Макферсон – герой балади «Макферсон перед стратою». Це надзвичайно мужня людина, яку бентежить тільки одне – чи доведеться розпрощатися з життям через підступну зраду. По дорозі на шибеницю він прощається з сонячним світлом і всім, що є під небесами. Він каже: боягуз може боятися, що смерть запламує його ім'я. Але це не так: *Прощай, прощай, зелений гай, \Прощай, пташиний спів, \Нехай ганьба слямить раба \Що вмерти не посмів!* [3,8]

Творчість Роберта Бернса мала велике значення для дальшого розвитку шотландської літератури та культури в цілому. Він був тим промінем сонця у похмурих днях шотландців, не давав зневірюватися та наполягав на боротьбі до останнього. Бернс це своєрідне явище в історії національної поезії Шотландії. Його глибоко реалістичні, демократичні твори, в яких піддавав гострій критиці тогочасний суспільний лад, уславлювали могутні перетворюючі сили рідного народу та давали надію і силу на відстоювання право на свободу і незалежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникин Г.В., Михальська І.Г. История английской литературы. – М.: Высшая школа, 1985. – С.153-157.
2. Півнюк Н.О. Поетичний маніфест знедолених. Роберт Бернс Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 2. С.7-10.
3. Бернс Роберт. Вибране. – К.: Художня література, 1959.
4. Burns R. The Poetical Works. – Leipzig: Bernard Tauchnitz, 1845. – 366 p.

Лілія Стариченко,

студентка 2 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.Л. Вусик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДВОМОВНА ОСВІТА У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність дослідження. Політичний, економічний, соціальний, культурний розвиток сучасного суспільства ґрунтується на тенденціях глобалізації та підвищенні рівня конкуренції у міжнародному співтоваристві. На початку ХХІ ст. особлива увага приділяється освіті,

основне завдання якої полягає у підготовці людини до функціонування у полікультурному суспільстві. Це передбачає здатність послуговуватися більш ніж однією мовою, співпрацювати із представниками різних культурних, етнічних, релігійних, філософських переконань, із людьми різного соціального походження та матеріального забезпечення тощо. Білінгвальна освіта є одним із основних засобів забезпечення можливостей для такої підготовки у країнах з двома державними мовами, або країнах, в яких ефективно імплементується політика збагачення суспільства на основі використання потенціалу імміграційних процесів. У полікультурному суспільстві двомовна освіта має широкий спектр соціальних, культурних і економічних переваг, забезпечує уникнення культурної та лінгвістичної асиміляції національних меншин, збереження їхньої ідентичності й самобутності, сприяє зменшенню вірогідності поляризації суспільства і соціально-політичних непорозумінь.

Конституція України представникам національних меншин гарантує право забезпечення освітніх потреб згідно з нормативно-правовою базою, в контексті якої розвивається білінгвальна освіта. Відповідно до законів України «Про національні меншини в Україні», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» населенню гарантується надання можливості вивчати мови національних меншин, створення окремих шкіл з мовами навчання національних меншин, забезпечення подальшого навчання деякими мовами національних меншин у вищих навчальних закладах. У загальноосвітніх навчальних закладах, де навчання ведеться мовою національних меншин як окремі дисципліни обов'язково вивчаються державна мова і література.

Мета дослідження полягає в аналізі розвитку білінгвальної освіти, а також окресленні перспектив упровадження ідей досвіду інших країн до української системи освіти.

Аналіз джерельної бази дослідження та вивчення досвіду України щодо забезпечення освітніх послуг рідною мовою національних меншин уможливили виявлення суперечностей між: соціальною потребою у формуванні системи білінгвальної освіти та реаліями системи освіти України; розвитком теорії і практики двомовного навчання та необхідністю вдосконалення його нормативно-правової бази, організаційного і науково-методичного забезпечення; потребою реформування вітчизняної системи освіти та можливістю використання здобутків зарубіжного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шийка Ю.І. Білінгвальна освіта в Канаді : монографія / Ю.І. Шийка. – Львів : ЗУКЦ, 2015. – 113 с.
2. Шишкін В. Мова як складник державотворення / В.Шишкін // Мовні права в сучасному світі : збірник наукових праць / відп. ред. Б. М. Ажнюк. – Ужгород. : ПП Наумченко Н. В., 2014. – С. 5 – 21.

Сухарєва Анна,
студентка 1 курсу магістратури
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В.В. Богдан,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНИЙ, НОМІНАТИВНИЙ І КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТИ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ РЕЧЕНЬ

Мова – це система, яка постійно розвивається та змінюється під впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Упродовж усього періоду її розвитку відбувається постійний процес взаємодії усного та писемного мовлення. Коли елементи усного мовлення проникають в літературно-писемне мовлення, виникають певні відхилення від стандартизованої норми, які позначаються не лише на лексичному, але й на граматичному рівнях. До таких порушень стандартних синтаксичних структур належить таке явище, як парцеляція.

Вибір теми дослідження обумовлений кількома факторами. По-перше, вивченням парцеляції почали займатися ще в другій половині минулого століття, проте сам термін і те явище, що ним відображається, і сьогодні викликають дискусії серед лінгвістів. По-друге, попри значну кількість праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, питання щодо її когнітивно-комунікативних витоків ще й досі не знайшло свого повного вирішення. Не знайшли свого всебічного висвітлення і структурно-семантичні характеристики парцельованих речень, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – запропонувати критерії відмежування парцельованих речень (ПР) від приєднувальних конструкцій (ПК).

Термін “парцеляція” тлумачиться він по-різному і має багато найменувань – “сегментація” (О.О. Реферовська), “сепаратизація” (О.О. Андрієвська), “ізоляція” (Є. Г. Ризель), “приєднання” (О. В. Колесніков) тощо. Проте, в цілому, дослідники погоджуються з тим, що парцеляція – це синтаксичний процес, що полягає в розчленуванні цілісної змісто-синтаксичної структури на інтонаційно й пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення [2]. Парцелюватися можуть і прості, і складні речення. У результаті членування одного речення, переважно складного або досить поширеного, виникають дві частини, з яких основна (більша) називається базовою, а менша – парцелятом. Стилістичний акцент зосереджується саме на парцеляті. Парцеляція другорядного члена простого речення або предикативної частини складного речення розширює їхню інформаційну насиченість, надає їм виразності [3]. Такі одиниці комунікативно виділені і цим привертають до себе увагу. Наприклад:

(1) “Saw a lot of atrocities in Spain. Unspeakable things. Happens in war. Not just them. Our side as well” (John Fowles).

(2) “My dear man. You've no idea. Still” (John Fowles).

(3) “Kermesse? Perhaps. Not sure yet. The old man stared at his picture. She's playing coy. Waiting, don't you know” (John Fowles).

ПР інколи ототожнюють із ПК, проте це принципово різні одиниці.

Парцеляція – розчленування вже готового висловлення) – це зворотний процес по відношенню до приєднування [1].

Ми пропонуємо такий підхід до проблеми розмежування ПР і ПК: 1) ПР розуміється тільки як безсполучникове членування речення (Л. І. Конюхова); 2) укладання / неукладання в зміст попереднього речення не може бути головним через його суб'єктивність (В. О. Дмитренко); 3) сполучникові засоби не парцелюють висловлення на частини, а лише приєднують їх до попереднього (Л. В. Щерба); 4) перш за все до уваги треба брати не трансформаційні можливості ПК і ПР, а комунікативне завдання відправника повідомлення, яке може бути визначене тільки в контексті; 5) у формальному плані структура ПК більш тяжіє до предикативної одиниці, а парцельована одиниця – до членів речення; 6) при парцеляції речення членується формально та семантично, а при приєднуванні розділення на частини тільки формальне, а семантично ми маємо приєднування (В. О. Дмитренко).

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що явище парцеляції уже протягом багатьох років залишається актуальним питання дослідження, оскільки парцельовані одиниці є достатньо поширеними у сучасній літературі та є мовленнєвою універсалією синтаксису в цілому. Парцельовані конструкції різняться своєю структурою, семантикою, частотою використання, ступенем експресивності, а отже потребують подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія / В. В. Богдан. – Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. – 263 с.

2. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л.І. Конюхова – Львів, 1999. – 17 с.

3. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. В. Пустовар – Донецьк, 2006. – 226 с.

Татарін Володимир,

студент 3 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **І. В. Шиманович,**

к. пед. н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. ОРВЕЛЛА «1984»)

Актуальність. Враховуючи особливості комунікації у сучасному світі, тенденції взаємопроникнення культур і глобалізації, зростає необхідність якісних перекладів. Однак, оскільки прагматика еквівалентного перекладу художнього тексту ще недостатньо вивчена, цей напрям дослідження залишається одним із найпріоритетніших.

Проблема еквівалентності в перекладі художнього тексту розглядалася в роботах Л. Барахудова, В. Виноградова, В. Комісарова, А. Поповича, А. Федорового.

Метою роботи є встановлення причин зниження рівня еквівалентності в перекладі художнього тексту та аналіз перекладацької техніки В. Голишева в романі Дж. Орвелла «1984».

Для реалізації поставленої мети використано наступні **методи**: аналіз літературних джерел, описовий, системний.

В ході дослідження було встановлено, що в художньому перекладі присутні власні закони еквівалентності з текстом оригіналу. Переклад може лише безкінечно наближуватись до першотвору. Це пов'язано з тим, що у художнього перекладу є власний автор, власний мовний матеріал і власна доля в мовному, літературному і соціальному середовищі, що відрізняється від оригінального. Художній переклад породжується першотвором, залежить від нього, але в той же час характеризується відносною самостійністю, бо стає фактом мови перекладу. Тому засвоєння одного і того ж самого твору в різних культурах має свою специфіку, свої відмінності і свою історію.

Інші причини відносної еквівалентності художнього перекладу викликані своєрідністю сприйняття тексту оригіналу перекладачем, різносистемністю мов, відмінностями соціокультурного середовища. У цьому плані значну роль відіграє індивідуальність перекладача, визначена його художнім сприйняттям, талантом, своєрідністю відбору мовних засобів. Ці якості ніяк не можуть бути співвіднесеними з оригінальним авторським стилем та з текстом першотвору. Їх парадокс у тому, що вони небажані, але неминучі. Це – елементи перекладацького стилю.

Розглянемо роман Дж. Орвелла «1984» в російському перекладі В. Голишева. В своєму виступі під час інтелектуальної програми «Гра в бісер» В. Голишев розповідає про особливості роботи над цим твором: «Єдина важкість в перекладі була в тому, що ти рік живеш з цією книгою всередині отрути. Ця книга отруєна і сам автор під час написання був отруєний туберкульозом, не говорячи вже про політику. І це в книзі органічно передається. Орвелл пише дуже ясно та чітко. Там не треба вигадувати ні метафор, нічого. Більш складніше було вигадати «новомову», але це вже робиться розумовим шляхом».

Під час перекладу авторських оказіоналізмів («новомови») В. Голишев використав наступні прийоми:

- транслітерація (*pornography section* = *pornosek* → *порносек*);
- калькування (*thoughtcriminal* → *мыслепреступник*, *thoughtcrime* → *мыслепреступление*, *ingsoc* → *ангсоц*, *prole* → *прол*, *inperson* → *нелицо*, *memory hole* → *гнездо памяти*, *thought police* → *полиция мыслей*, *big brother* → *старший брат*, *telescreen* → *телекран*, *doublethink* → *двоемыслие*, *duckspeak* → *речекряк*, *oldthink* → *старомысли*);

- створення семантичного неологізму (*bellyfeel* → *нутрить* = *понимать нутром*);

- наведення функціональних аналогів (*mouthpiece* → *микрофон*, *prolefeed* → *нарпит*, *doubleplusgood duckspeaker* → *идейно крепкий речекряк*);

• переклад з урахуванням етимологічних зв'язків (*thoughtcrime* > *thoughtcriminal* → *мыслепреступление* > *мыслепреступник*).

Висновки. Незважаючи на прагнення перекладача відтворити якомога детальніше змістову, емоціонально-експресивну і естетичну цінність оригіналу і досягти рівновеликого впливу на читача, можна розраховувати лише на відносну еквівалентність художнього перекладу з текстом оригіналу.

В перекладі роману Дж. Орвелла «1984» В. Голишев не ставить за ціль передати авторські оканізми абсолютними еквівалентами. Він користується принципами словотворення письменника, та перекладає їх за допомогою семантичних, морфологічних і граматичних засобів рідної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.

2. Дж. Оруэлл. 1984 / пер. с англ. В. Голышева. – М. : Издательство Аст, 2015. – 318 с.

Аліна Шуть,

магістрантка

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.Л.Вусик,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДОТРИМАННЯ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В НАЗВАХ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ

На початку ХХІ століття в українській топонімії активно функціонують назви поселень, які зазнали значних трансформацій у сфері назовництва населених пунктів у попередню епоху. Протягом указанного періоду ці ойконіми сприймалися не просто як мовне явище, а також як багатоаспектний соціокультурний феномен (засіб пропаганди комуністичної ідеології та політичного впливу, відображення історії та культури народу).

Зацікавлення лінгвістів топонімією, зокрема ойконімами, зросло в останні роки у зв'язку з державною політикою – впровадженням у дію процесу декомунізації. Попри увагу дослідників до теоретичних і практичних питань ойконімії України ХХ століття, в українському мовознавстві сьогодні немає праць, присвячених системному аналізу номінацій поселень цього періоду та їх перейменувань крізь призму соціолінгвістики.

Актуальність дослідження зумовили такі чинники:

а) зростання популярності назв населених пунктів і зацікавлення ними крізь призму історії й культури рідного народу;

б) аналіз проблеми «екології» власної назви та мовної політики ХХ століття у сфері назовництва;

в) вимоги унормування та кодифікації топонімії України.

Мета роботи полягає у визначенні лексико-семантичних, формально-структурних та функціональних параметрів номінацій поселень

України у ХХ – на початку ХХІ століття на синхронному зрізі з урахуванням соціолінгвістичних аспектів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) схарактеризувати соціолінгвістичні підходи до вивчення ойконімії України минулого століття в сучасній ономастиці;
- 2) обґрунтувати модель інтегрального антропоцентричного моніторингу назв населених пунктів України ХХ – початку ХХІ століття;
- 3) обґрунтувати та довести порушення принципів номінацій і мовних норм під час перейменування населених пунктів у ХХ столітті;
- 4) проаналізувати процес декомунізації топонімії України початку ХХІ століття в спеціальній та неспеціальній сферах комунікації суспільства.

Забезпечення екологічного та соціолінгвістичного балансу української ойконімії, що об'єктивно віді́ється, на нашу думку, на підвищенні рівня культури сучасної української власної назви, можливе за таких умов:

- 1) повного законодавчого забезпечення мовної політики у сфері назовництва, яка передбачає не лише ухвалення відповідних законодавчих актів та уможливлення безперешкодного перебігу процесів, з ними пов'язаних, а й ретельного прописування механізмів реалізації та контролю за їх реалізацією;

- 2) ухвалення нової редакції «Українського правопису», в якій розділ про правопис власних назв буде суттєво розширено реальними українськими онімними відповідниками в частині правильної передачі та відмінювання ойконімів;

- 3) визначення ідеологічних цінностей та пріоритетів незалежної України за цілковитої відмови від політики та заангажованості минулого.

Надзвичайно високі темпи трансформаційних змін у сфері ойконімії України – переважно радянського періоду – актуалізували проблему екології власної назви, потребу розв'язання якої вимагає не лише подальший розвиток української ономастики як системи, а й українська літературна мова загалом.

Належна увага до соціолінгвістичних аспектів мовної політики незалежної України матиме важливе значення не лише для збереження національної самобутності українського ономастикону, а й для створення підґрунтя для подальшого розвитку українського традиційного назовництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева Р. А. Социолингвистический аспект имени собственного / Р. А. Агеева, К. В. Бахмян. – М. : ИНИОН, 1984. – 60 с.
2. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: монографія / [Куйбіда В. С. та ін.; за заг. ред. Турчинова О. В.] ; Секретаріат Каб. Міністрів України. – К., 2009. – 615 с.
3. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики / Л. Т. Масенко. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2010. – 243 с.

Александра Бомбіна,

студентка 4 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. О. Коркішко,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

**СВОЄРІДНІСТЬ САТИРИ С. ДОВЛАТОВА (НА МАТЕРІАЛІ
ЗБІРКИ НОВЕЛ «КОМПРОМІС»)**

Проза Сергія Довлатова не втрачає своєї актуальності і на початку ХХІ століття. Тим більш актуальним стає дослідження особливостей його сатири, особливо в контексті епохи постмодерністської «всеіронії». «Смішно!» – це найрозовсюдженіша реакція на твори С. Довлатова, що і є однією з причин, з якої його називають гумористичним автором. У цій розвідці реалізується спроба виявити сутність сатири С. Довлатова, вивчити типи смішного у його творчій манері.

В. Пропп у дослідженні «Проблеми комізму і сміху» виділяє кілька його видів: добрий, злий, цинічний, глузливий, життєрадісний і розгульний сміх. [2, с.174]. Після прочитання збірки «Компроміс», можна зробити висновок, що за легким і веселим сміхом Довлатова криється щось незбагнено тяжке і сумне.

«Компроміс» – це дванадцять анекдотичних історій про роботу журналіста в газеті «Радянська Естонія». Особливість твору полягає в тому, що кожен описаний офіційний репортаж завершується правдивою оповіддю про те, які йому передували. Ця книга – похмура історія про систему брехні в суспільстві, про зворотний бік журналістської професії, атмосферу продажності і компромісу із сумлінням. С. Довлатов описує персонажів-невдах, зайвих у лицемірному суспільстві талановитих людей, до числа яких відносить і самого себе. Автобіографічний герой знаходиться у центрі оповідання, оголюючи свої гріхи і пороки: « – Отсебятины быть не должно. –Знаете, – говорю, – уж лучше отсебятина, чем отъеготина». [1, с.90]

Основою довлатівської сатири є протиріччя. Так, культурні, інтелігентні люди у прозі С. Довлатова залишаються такими лише до ключової події, що розказується оповідачем, потім «порядні» маски знімаються. Таким чином автор створює справжню міщанську картину суспільства, висміює такі пороки, як заздрість, боягузтво, страх, егоїзм і користоловство, приправивши текст гострою сатирою: «Известно, что порядочный человек тот, кто делает гадости без удовольствия». [1, с. 181].

Мова прози насичена і вражає стрімкістю думки. Новели написані швидше як вірші, сюжет в них має другорядне значення, наче їх написання є лише приводом для самої мови. Може здатися, що філософія і гумор це «дві несумісні речі», але часом, розуміти світ – це й означає сміятися. Більшість персонажів в «Компромісі» негативні і так гаряче любими читачем. Це секрет майстерності автора: за уявною простотою в зображенні гумористичних сцен, ми стикаємося з проблемою онтологічною, наповненою філософськими роздумами про сутність людської душі: «Не думай и все. Я уже пятнадцать лет не думаю. А будешь думать – жить не

заохочеться. Все, кто думает, несчастные». [1, с.148].

Отже, гумор С. Довлатова можна віднести до гумору суспільного, викривальної сатири. При цьому Довлатов – гуманіст, він любить людину як таку, з усіма її пристрастями і пороками. Автор не моралізує, не вказує на «поганий приклад», проте могутністю слова послаблює трагізм існування людини в суспільстві і наштовхує читача на думку про те що, змінити рід людський можливо лише, починаючи з себе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Довлатов С. Д. Компромисс. Москва: Азбука, 2018. 224с.
2. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Москва, 2006. С. 165–180.

Наталя Гречко,

студентка МІУМЛ

факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Богданова М.М.**, к.філол.н., доцент

МОВНО-ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ВАСИЛЯ ЧАПЛЕНКА «ЧОРНОМОРЦІ, АБО КОШОВИЙ ХАРКО З УСІМ ТОВАРИСТВОМ»

Велику роль у майстерності письменника відіграють його вміння вдало використовувати у творі певні художні засоби. За допомогою них автор створює новий світ, художню реальність, де намагається сформувати свої естетичні принципи. Вплетені в поетичну палітру кожного твору, художні засоби набувають нових переносних значень в образному моделюванні історичних явищ, подій і постатей. Художні засоби класифікуються у такий спосіб:

– *тропи* (епітет, порівняння, алегорія, гіпербола, перифраз, символ, оксиморон, літота, метонімія тощо);

– *стилістичні фігури* (повтори, градація, паралелізм, інверсія, еліпс тощо);

– *принципи фоніки* (інструментація, звуконаслідування, анафора, епіфора тощо);

– *формотворчі засоби* (сюжет, композиція, портрет, пейзаж, інтер'єр, монологи, діалоги персонажів, мова оповідача і автора).

Успіх письменника залежить від влучно обраних прийомів художньої типізації, їхніх функцій на рівні структури твору, а також з якою метою в даному випадку вони вживаються.

Роман В. Чапленка «Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством» належить до художньо-історичного типу, у якому вигадка і домисел створюють історичне тло; надзвичайно важливе місце відводиться історичній фактографії [1, с. 131]. Мистецький вимисел у творі не руйнує логіки загальновідомих фактів, а сприяє майстерному розкриттю тогочасної дійсності. Багатоплановість роману дозволяє виділити в ньому декілька сюжетних ліній, які розвиваються паралельно, при цьому доповнюють одна одну, або виступають контрастом. Образотворча система твору репрезентує співіснування в художньому просторі як реальних історичних осіб (Антін

Головатий, Харко Чепіга), так витворених авторською уявою (Левко Сердюченко, Ївга та ін.). Оскільки вигадані персонажі В. Чапленка займають центральне місце у творі, вони овіяні духом історії, пристосовані до небезпечних ситуацій, здатні миттєво реагувати на події, віднаходити рішення, тому реальні події не сприймаються реципієнтами як сухі історичні факти. Проте для того, щоб «оживити» плід своєї уяви і спонукати до дій, письменнику необхідно використовувати чимало доречних художніх засобів.

Так, значне місце у романі за своїми якостями і частотністю займають **епітети** – “одні з основних тропів художнього мовлення”, “призначені підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом” [2, с. 245]. Наведемо нижче декілька прикладів з твору:

– *епітети на позначення страху, тривоги*: «Крутилась йому в голові вперта думка, що він, мабуть, збився з потрібного напрямку й зайшов туди, де людей майже не було, де степ жив ще своїм незаймано-диким життям, страшним для людини» [4, с. 237]. «І та відлюдна степова моторошність, починала вливатись великим неспокоєм у серце заблуканого чоловіка» [4, с. 238].

– *епітети на позначення вірності, любові*: «Я б за тебе й умерла, мій соколе ясний!» [4, с. 246].

– *епітети на позначення кольору*: «Її відсмагле за осінні дні лице було тепер біле, а брови чорніші, як улітку, і їх «рівну» красу підкреслював на чолі рівний пружок вишневої шовкової хустки, що нею вона була зав'язана» [4, с. 319].

– *метафоричні епітети*: «Крутилась йому в голові вперта думка, що він, мабуть, збився з потрібного напрямку й зайшов туди, де людей майже не було, де степ жив ще своїм незаймано-диким життям, страшним для людини» [4, с. 237]. Потужним засобом образного збагачення мови стала її метафоризація, що виявляється як в індивідуальній майстерності авторського мовлення, так і в монологах, діалогах персонажів. **Мегафора** – один із основних тропів, що «полягає в перенесенні властивостей і ознак якогось предмета, явища, аспекту буття на інші за принципом уподібнення / розподібнення» [2, с. 250]. Так, у проаналізованому тексті виокремимо такі метафори: «Це вже була частина народу, що за присудком долі відривалась від свого тіла й сунулась далі – наче той народ розростався, розширювався на більший простір» [4, с. 297]. «Розігналось було на конях декілька козаків за ним навздогін, та даремно: степовик стрілою зник у степовій юзі» [4, с. 298]. «Хоч у вечері вітер трохи стих, але людські тіла були ще повні жахливого свисту, були мов би налиті важкою, як оливо, напругою» [4, с. 303].

Різновидом метафори є **уособлення** – прийом, який дає уявлення про певне поняття або явище шляхом перенесення людських властивостей на неживі предмети й абстрактні поняття, а саме: «Зайшла ніч» [4, с. 240]. «На виду стояв їй вираз великої упертості: між бровами заглибилась її зморшка, а ніздрі ходили ходором» [4, с. 245]. «Відчув, як той сором густою червоністю залив йому вид, виступив сльозами на очах» [4, с. 252]. Роман

«Чорноморці» репрезентує реципієнтові наявність **метонімії** – художнього тропу, який базується на заміні одного слова на інше, на основі суміжності між ними, наприклад: «У цю мить відчинились двері, і на порозі показалаась дивовижа...» [4, с. 244].

Ефективними лексичними засобами творення образності історичних творів стали **порівняння** – тропи, які “полягають у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв’язки, тобто єднальних сполучників: “як”, “мов”, “немов”, “наче”, “буцім”, “ніби” та ін.” [2, с. 561]. У проаналізованому творі віднаходимо такі приклади: «З тобою мені м’яко навіть у степу на могилі, як на білій постелі» [4, с. 241]. «Недвижиха, зрозумівши, до чого йдеться, розтала від задоволення, як масло на вогні» [4, с. 243]. «Козаки були вдягнені в усе нове, шапки рябили, як квітки на луках» [4, с. 259]. «В кожному байдаку було повно людей, як у ложці каші...» [4, с. 271].

Майстерне використання **гіперболи** у романі дозволяє надавати думкам незвичайної форми і яскравого емоційного забарвлення, оскільки цей художній прийом заснований на навмисному перебільшенні будь-яких якостей для отримання максимально виразного образу: «Хто ж тебе не знає, коли ти відновив козацтво. Славу України...За це й твоя слава повік не вмере, не поляже» [4, с. 302]. «А риби – як сміття, списом можна настромлювати, так іноді густо йде» [4, с. 309].

Важливою стилістичною фігурою постає **тавтологія**, яка спрямована на посилення та підкреслення явища чи ознаки, дозволяючи авторові створити незабутній та колоритний стиль письма. Її використовує в своєму романі Василь Чапленко: «Та через хвилину і чаплі, і кулички, і очеретянка, і все інше, що було в обладі сонного царства, побачило **дивне диво**» [4, с. 300]. «Та **кінець-кінцем**, хоч і з труднощами, потрібні люди таки знайшлися» [4, с. 318]. «Щоб нас наші діти за **батькування не батькували**» [4, с. 318]. «Тільки хай його тепер духовний **суд судить**» [4, с. 329].

Важливим складником поетичного мовлення роману постає **інверсія** – це стилістичний прийом, який полягає в незвичному розташуванні слів у реченні навмисним порушенням синтаксичної конструкції задля емоційно-сміслового увиразнення тексту, наприклад:

«У хаті залишилися батько й дочка» [4, с. 245]. «Непомалу **здивувалася делека**, прилетівши на весні 1793 року до Громокліївського хутора...» [4, с. 285]. «У таборі **загавкали собаки**» [4, с. 292]. «Я б за тебе й умерла, мій соколе ясний!» [4, с.246].

У романі Василя Чапленка «Чорноморці» активно переважають стійкі сполуки, наснажені виразними експресивно-оцінними значеннями, через що контекст окремого речення набуває експресивного тону [4, с. 167]. Йдеться передусім про фразеологічні одиниці, приказки, прислів’я:

– **приказки**: «Еге, як у тій приказці кажуть: до Святого Духа не кидайсь кожуха, а по Святому Дусі, у тому ж кожусі» [4, с. 308]. «Громада – великий чоловік» [4, с. 70]. «Нема роду без вироуду» [4, с. 70]. «На тобі, чорте, груш, та мене не руш» [4, с. 333].

– **прислів’я**: «Тут Рак побачив, що з цього дива, як він часто казав, не буде пива» [4, с. 245]. «Як не до пари, так не допоможуть чари» [4, с. 329].

«Покірливе телятко дві матки ссе» [4, с. 149].

– *фразеологічні одиниці*: «Тільки не знаю, як воно буде з Ївгою: вона щось тее... вроді вовком дивиться» [4, с. 244]. «Рак сказав, що то ще вилами по воді писано» [4, с. 244]. «Цим баба мимохіть зізнала сердешну дівчину на слизьке» [4, с. 84]. «Ти ж, ласкавий читальнику, не осуди, якщо я в цьому писанні де з правдою розминувся» [4, с. 60].

В. Чапленко використовує також *фразеологічні звороти*, що є *рядками народних пісень*, а саме: [Накашидзе під час гопака] та ще й приказував: Сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю... [4, с. 23].

Отже, в історичному романі Василя Чапленка «Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством» яскраво виявляється художня образність та семантична місткість слова, які вражають читачів своєю оригінальністю, влучністю. А зазначені фольклорні елементи мовлення виступають засобом вираження рис характеру персонажів, посилюють експресію висловів героя. Автор широко використовував у своїй творчості художньо-мовні засоби для того, щоб зберегти в діаспорі перлини української мови.

Список використаних джерел

1. Лисак В. С. Героїчне й трагічне минуле України у творчому моделюванні А. Малишка і В. Чапленка. Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського. 2014. № 4.13 (104). С. 128-134.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.
3. Мамчич І. П. Узуальні фразеологізми та авторські інновації в художніх творах Василя Чапленка. Український смисл. 2015. № 7. С. 165-175.
4. Чапленко В. К. Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством : роман. Нью-Йорк, 1957. 336 с.

Марія Іванова

студентка 2 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О. В. Боговін,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ СНОВИДІНЬ КАРЛА ВЕЛИКОГО У ФРАНЦУЗЬКОМУ ГЕРОЇЧНОМУ ЕПОСІ “ПІСНЯ ПРО РОЛАНДА”

Література – ключ історії. Саме з літературних творів, написаних у різні часи, ми можемо дізнатись певні події минулого і знайти відповіді на безліч питань, що виникають у людства.

Середньовічні героїчні епоси насичені художніми засобами та прийомами, а саме: епітетами, звертаннями, повторами, риторичними запитаннями, описами батальних сцен, контрастами, символікою, олюдненням природи тощо.

Одним з найцікавіших художніх засобів зображення, на мою думку, є сновидіння та передача головних ідей за допомогою сну.

Згідно з Вандою Чайковською [2], літературне сновидіння – це певна художня авторська стилізація природного сну, що враховує основні закони

сномислення та водночас суттєво відрізняється від нього. У тексті літературне сновидіння є структурною одиницею і дещо відрізняється від природного сну, бо має вербалізований характер.

Картини, які породжує наш сплячий розум, схожі на найдавніші творіння людини – міфи, як за формою, так і за змістом.

Як зазначав Е. Фроммом [3], вони «написані» однією мовою – мовою символів. Мова символів – це універсальна мова, що була винайдена людством. Вона є єдиною для всіх культур протягом всієї історії. Мова символів має свою граматику і синтаксис. Для того, щоб збагнути зміст міфів, казок і снів, насамперед треба зрозуміти мову та її особливості.

З.Фрейд твердив, що суть сновидінь полягає в зображенні виконання бажань. Сновидіння, змальовуючи перед нами здійснення бажань, переносить нас у майбутнє, але воно являє собою копію і відтворення минулого [4].

Метою дослідження є визначення ролі сновидінь Карла Великого у французькому героїчному епосі “Пісня про Роланда”

Багато письменників у своїх працях використовують прийом сну та сновидінь, підкреслюючи найважливіші на їх погляд аспекти твору. Так прийом сну зустрічаємо в творчості видатного українського письменника Т. Шевченка у поемі “Сон” (У всякого своя доля), “Сон” (“Гори мої високі”), “Сон” (“На панщині пшеницю жала”). До сну Т. Шевченко звертається як до композиційного прийому.

І.С. Нечуй-Левицький, наприклад, у своїй прозі розкрив сон з іншого боку. У його творчості сон – засіб розкриття внутрішнього стану героя.

До форми сну письменники вдаються з метою глибшого розкриття психології персонажів. Так, наприклад, у епічній поемі “Пісня про Роланда” зустрічається епізод, у якому розповідається про пророче сновидіння короля Карла Великого. Карл повірив підступним маврам, не розгледів зради графа Ганелона і повернувся з військом до Франції-красуні. Підсвідомо Карл розуміє свої помилки, але розкриваються вони йому лише уві сні.

Саме у розділі “Сновидіння Карла” автор за допомогою системи образів і нереальних подій готує читача до подальших трагічних подій.

Стомлений важким походом Карл ліг спочивати. У вісні він бачить Сізерську браму, ущелину в Північних Піренеях, себе і графа Ганелона. Король тримає ясеневий спис, аж граф Ганелон: “цей раптом спис хапає, // Об землю вдарив, та з такою злістю, // Що лиш уламки полетіли в небо” [1]. Алегоричний зміст цієї частини сну розкриває справжній перебіг подій. Так, гострий спис у руках короля – це образ вірного лицаря Роланда, але зрадливий граф Ганелон зламає той спис. Після цього сну Карл бачить інше сновидіння, де на нього нападає ведмідь, “зубами рве його правицю, // Й прокушує до кості плоть живу”, а з Арденських гір “барс страшений на груди кинувсь, оскажений” [1].

В образах тварин автор зображує нові битви Карла із сильними та жорстокими ворогами. Але раптом “з палацу вибігає хірт проворний”. Він кидається на ведмеда і “на смерть жорстоко б’ється з барсом хижим // І франки гомонять: “Жахлива битва!” [1].

Собака є символом вірності, це друг, який ціною власного життя, захищає короля. Саме Роланд є тим самим вірним другом і захисником Карла.

Усі події Карл передбачив уві сні, але не знав лише закінчення битви. На ранок король або забував сон, або не надавав йому значення. Події твору розгортаються саме так, як їх побачив у віщому сні Карл Великий.

Слід пам'ятати, що інтерпретація тексту сновидінь неможлива без розуміння загальної атмосфери твору. Тільки узагальнений аналіз спроможний дати цілісне уявлення про змістову домінанту художнього твору, його поетичний задум.

Таким чином, простежуючи роль художніх сновидінь у творах різних письменників, ми переконуємось, що їх мова породжує значну кількість образів та смислів, зумовлених творчим задумом авторів. А сам твір «Пісня про Роланда» сповнений важливими образами-символами, що описуються під час сну персонажа твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пісня про Роланда. / Пер. Вадима і Нінель Пашенків. – К.: Либідь, 2003. – 192 с. – URL: <http://dereksiz.org/pisnya-pro-rolanda-pereklad-vadima-ta-nineli-pashenkiv.html>
2. Чайковська В. Сон і сновидіння як художні прийоми психологічного розкриття персонажів. – [Електронний ресурс]. – URL: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38252/39-Chaikovska.pdf
3. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
4. Фрейд З. Толкование сновидений. – К., 1991.

Дмитро Євсіков,

студент 1 курсу магістратури

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В.О. Коркішко,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ПРОЗИ Б. АКУНІНА

Літературний проект «Пригоди Ераста Фандоріна» – один із найпопулярніших детективних серій сучасної російської літератури. Звісно, такої популярності та широкого кола читачів неможливо було б досягти без використання наративних стратегій масової літератури. Вивчення масової літератури, специфіки її жанрів та художніх особливостей є актуальним у тій самій мірі, в якій зростає читацький інтерес загалом до творів масової літератури, зокрема детективного жанру.

Одним із основних елементів авторської стратегії в площині масової літератури вважаємо серійність / циклічність. Зокрема, Б. Акунін створює кілька серій / циклів детективних романів, які об'єднують, перш за все, головні персонажі та жанрова приналежність. Зокрема, серія детективів про Ераста Фандоріна, яка сповідає про пригоди геніального слідчого Російської Імперії к. XIX – поч. XX ст. При цьому, автор вказує певний піджанр до кожного твору: «Азазель» – «конспірологічний детектив», «Турецький гамбіт» – «шпигунський детектив», «Левіафан» – «герметичний детектив», «Смерть Ахіллеса» – «детектив про найманого вбивцю», «Особливі доручення» – «повість про шахрая і повість про маніяка», «Статський радник» – «політичний детектив», «Коронація, або Останній із романів» –

«великосвітський детектив» тощо. Варто зазначити, що більшість із цих піджанрів не є класичними, а являють собою авторські новоутворення. Проте, за законами масової літератури, назва твору та зазначений піджанр провокує та підживлює читацькі очікування.

Структура і композиція серії Б. Акуніна про Ераста Фандоріна відповідає законам детективного жанру. У центрі кожного твору – злочин (найчастіше, вбивство) та його розслідування. Головний герой – слідчий, що має виняткові здібності. Він не має родини, але в нього є відданий помічник – Маса. Ця схема серійної детективної літератури має своїх класичних попередників, зокрема «Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона» А. Конан-Дойла, «Пуаро» і «Міс Марпл» А. Крісті, «Комісар Мегре» Ж. Сіменона та ін.

Необхідно звернути увагу і на інші елементи нарративної стратегії масової літератури, наявні у серії про Ераста Фандоріна. Зокрема, домінування в ній простої техніки письма, що зорієнтована на середню мовну норму і просту граматику, адже апелює до великої читацької аудиторії. Також чи не найголовніша риса масової літератури, якій відповідають детективні романи Б. Акуніна – цікавість.

Цікаво, що Б. Акунін використовує нарративні стратегії не лише масової, але й постмодерністської літератури. Зокрема, основним елементом оповіді у його романах є гіперрецептивність: у детективах про XIX століття проглядаються суспільно-політичні і культурні ситуації XX–XXI століть, наявні алюзії та ремінісценції на твори російської та зарубіжної літератури, кіно, живопису тощо. Постійним прийомом авторської оповіді є літературна гра: з читачем, текстом, персонажами, і як окремий її вияв – іронія.

Отже, Б. Акунін, створюючи серію детективів про «Пригоди Ераста Фандоріна», використовує нарративні стратегії, притаманні як масовій так і елітарній, зокрема постмодерністській, літературі. Це свідчить про приналежність його творів до середнього пласта сучасної літератури, так званої middle-літератури і в цьому, на нашу думку, полягає секрет його успіху у широкого кола сучасної читацької аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скоропанова И. Русская постмодернистская литература: Учеб. пособие. 3-е изд., изд., и доп. Москва: Флинта: Наука, 2001. 608 с.
2. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр. Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011. – 432 с.
3. Черняк М. А. «Жанровые ожидания» массового читателя рубежа XX–XXI веков // Пушкинские чтения 2001, СПб, 2001, с.110–115.

Зайцева Валентина,

студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: О. П. Новик,

доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ВІД ПОКОЛІННЯ ДО ПОЛІННЯ: БУЛЬБА І БУЛЬБАШКИ

В літературу Олекса Стороженко ввійшов романом «Брати-близнюки» (1857), що раз і назавжди визначив обраний письменником об'єкт художніх інтересів, незалежно від мови твору, бо в російськомовному романі нуртувала українська стихія. На сьогодні існує багато літературознавчих досліджень з проблеми вивчення національної ідентичності. Значний вклад в дослідження здійснили: Е. Сміт, І. Кривонос, Ю. Бондаренко, С. Андрусів, Т. Шевченко та інші. Спираючись на здобутки українського літературознавства, ставимо за мету науково розглянути та дослідити проблему національної ідентичності в романі «Брати-близнюки» Олекси Стороженка. Протягом написання роботи було використано такі методи: культурно-історичний метод, компаративний, психологічний, міфологічний, синтез, аналіз.

Проблеми національної ідентичності виникають найчастіше стосовно явищ літературного покоління, які мають транскультурний характер. Оксана Верестюк наводить факти розбіжностей між мовною, державною, етнографічною та національно-літературною ідентичностями відомих митців. Українська література, як твердить дослідниця, не може відмовлятися від імен, які належать водночас культурі російській: М. Гоголя, М. Костомарова. Національна ідентичність – будь-яке залежне від національного світогляду систематичне висловлювання, що стосується осмислення й формування національної самобутності окремого індивіда та цілого народу [1, с.41]. Не вдається беззастережно ідентифікувати з українською літературою класика російського письменства й українця за походженням М. Гоголя, хоча було чимало спроб визначити мовний і культурний, біографічний і психологічний, історичний та ідеологічний напрямки літературної творчості автора, що носять межовий, подекуди гібридний характер.

Демонструючи зацікавленість розмаїтими проявами національного «я», О.Стороженко звертав увагу на проблему надання українцями імен, прізвищ (прізвиस्क). При цьому романтик розглядав антропоніми як матеріал для студіювання національної ментальності. Аналізуючи народний характер крізь призму антропоніміки, прозаїк вказував, зокрема, на сміхову ментальність нації. Українці, як зауважував О.Стороженко, давали прізвиська не лише з огляду на окремі вчинки людини, але й за принципом відповідності до характеру, як індивідуального, так і національного. Наприклад, Скупиндя – "бо з біса скупий був", Лежень – бо "пообідає, і знов куна". Духовна деградація новоявленого українського панства у прозі О.Стороженка фіксується з допомогою прізвищ-присудів на зразок: Драбина, Книш, Дудка, Покришка, Капелька, Малинка, Бульбашка. Тож пересічний українець першої половини XIX ст. – це типовий "Пищи-Муха",

що "крутиться, як муха в окропі", а проте не занепадає духом.

Творчість Стороженка – двомовна: українською та російською, але його годі назвати письменником міжнаціональним. Бо його «Рассказы из крестьянского быта» й інші російськомовні оповідання, романи мають усі ознаки національно-органічного стилю того ж гатунку, що й твори україномовні. Відгомонам деяких гоголівських мотивів позначений його ранній роман «Братя-близнецы»: характеристики старосвітського побуту, образи бурсака Галушки, скнари Ховайлихи – Плюшкіна в спідниці, зображення сварки Івана Семеновича і Петра Семеновича Бульбашок. Читачі порівнюють Бульбашок з їх відважними предками, опоетизованими М. Гоголем у героїчному образі Тараса Бульби. Зображуючи Бульбашок, як і їхніх сусідів: Драбин, Книшів, Покришок, Дудок, Капельок, Малинок, романіст висміює духовну дрібязковість, моральне убозтво новоспеченого панства [3, с. 67]. Роман «Брати-близнюки» написаний російською мовою, несе на собі сліди впливу Гоголя. Але тут цей вплив має своєрідний характер. Якщо в повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» весь пафос письменника зосереджено на романтизації героїзму, одчайдушної відваги і осмисленого патріотизму в подвигу українського громадянина часів Запорізької Січі, то в «Братах-близнюках» відчувається розчарування обивательським животінням безславних нащадків славного Тараса Бульби.

У творах О. Стороженка поєдналися яскраве змалювання побуту та звичаїв селянства з романтичним оспівуванням боротьби українського народу за свою національну незалежність. На сторінках його творів ожили визначні події історії козацтва. Семен Семенович Бульбашка, герой роману Стороженка «Брати-близнята» – бойовий сподвижник Румянцева з турецької війни 1768–1774 рр., ретельний служака, середньої руки великобудищанський, на Полтавщині дідич. На образ це – людина міцно збудована, благодушна, спокійна до флегматичності, з гастрономічними нахилами та літературними інтересами. Так само виглядає і його син, теж Семен на ім'я, з яким ми зустрічаємось в епізоді роману. Подібно до батька, цей Семен Семенович молодший «славно служил» у війську, а дійшовши середніх літ, подався на відставку, оселився у мастку, і, як людина доброї душі, «всеми любим и уважаем». Старий будищанський обиватель, батько братів-близнят, досить типова людина для старої панської України. Він має справи у генеральнім суді, позивається із своїм сусідом Покришкою. Як бачимо, Семен залишив всі видатні справи у минулому і осів в гарному мастку в скринях якого поприховувало чимало старих батьківських карбованців та дукатів. На противагу Семену Бульбашці постає Тарас Бульба. Суворий та непохитний, старий козак Тарас живе, сповненим небезпек та негараздів, життям. Він не створений для сімейного затишку. Його втіха – чисте поле та добрий кінь. Людина сильної волі та природного розуму, зворушливо ніжний з товаришами та нещадний до ворогів. Образ Тараса є втіленням вправності та розмаху народного життя, всієї духовної та моральної сили народу. Це людина з високими почуттями, думками, пристрастю. Сила Тараса в могутності тих патріотичних ідей, які він сповідує. У ньому немає нічого егоїстичного, дріб'язкового, корисливого. Його душа прагне лише свободи і незалежності для свого народу.

Для Миколи Гоголя Україна відійшла в минувшину, що і

відображено в романі Олекси Стороженка «Брати-близнюки». Повість «Тарас Бульба» – це своєрідна тризна за тією «страшною республікою», яка була «именно потребою того века». Олекса Стороженко («Брати-близнюки») не випадково звернувся до цієї теми, в середині 19 ст., коли яскраво виявилися суперечності кріпосницького суспільства, зокрема паразитизм дворянства, злободенними були художні пошуки причин виродження панівних класів, яке розпочалося ще в минулому столітті, коли козацька старшина перетворилася в «малоросійське» дворянство. Хоча роман написано російською мовою, проте український дух побутує в ньому повністю, тож не має причин сперечатися про національну ідентичність героїв, треба лише замислитися над тим, що зробити для того, аби повернути ідентичність українському народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванишин М. Дискурс національної ідентичності : підстави до вивчення. *Дивослово*. 2009. № 4. С. 40–41.
2. Стороженко Олекса Марко Проклятий: вибрані твори. Київ: **Знання**, 2014. — 206 с.
3. Хропко П. Закоханість у національну старовину : [огляд творчості О. Стороженка]. *Дивослово*. 2001. № 11. С. 67–68.

Євгенія Колодій,

студентка 4 курсу ЗУМЛ групи

Керівник: д. філол. наук, проф. **Новик О. П.**

ДЕТЕКТИВНІ РИСИ У ТВОРЧОСТІ ВСЕВОЛОДА НЕСТАЙКА

Детектив органічно живився в сучасну літературу як динамічний пригодницький жанр. Дослідженню детективного жанру присвячено багато робіт, але саме детективні риси у творчості українських дитячих письменників, зокрема в романах та повістях Всеволода Нестайка, розглядалися не так детально. Тема роботи є актуальною, оскільки уможливує розгляд творчості Всеволода Нестайка в новому ракурсі.

Об'єкт дослідження – твори Всеволода Нестайка: «Тореадори з Васюківки», «Незвичайні детективи».

Предмет дослідження – риси детективного жанру в названих текстах.

Мета – визначити основні детективні риси в романі «Тореадори з Васюківки» та у повістях Всеволода Нестайка.

На підставі цієї мети поставлені наступні **завдання**:

- розглянути праці науковців, присвячені детективному жанру в дитячій літературі;

- виявити детективні риси в трилогії Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки»;

- з'ясувати роль елементів детективного жанру в збірці повістей письменника «Незвичайні детективи».

Використана методика дослідження: історико-генетичний (дослідження художньої генези жанру детективу), герменевтичний (вивчення текстів Всеволода Нестайка), порівняльно-історичний, описовий

методи, а також метод аналізу критичної літератури з теми.

Зробивши огляд творів Всеволода Нестайка, можна зробити певні висновки. По-перше, твори, за усіма ознаками та елементами, що у них містяться, можна віднести до детективного жанру. Дитячими їх роблять сцени з відсутньою агресією, нецензурною лексикою та насиллям; наявні елементи фантастики та містики, перекази та різноманітні історії, націлені на дитячу або юнацьку аудиторію. За деякими ознаками їх можна порівняти з детективними творами зарубіжної літератури, наприклад, Шерлок Холмс Артура Конан Дойля (дорослий слідчий та помічник – дитина; власне, імена слідчих: Шерлок Холмс – капітан Горбатюк (Голмс) та ін.).

Як і всі інші твори письменника, «Детективи» мають дидактичну спрямованість, вчать дитину логічно мислити, бути самостійною та обережною в екстремальних ситуаціях, приймати правильні рішення без допомоги дорослих, тощо

Своєрідність жанру детективу у творчості Всеволода Нестайка виявляється у динамічності розгортання сюжетів, деталізації описів, розкритті широкого кола проблем сучасності. Діти-детективи виступають як самостійно, так і помічниками дорослих слідчих. Дидактизм поєднується з гумором, численними пригодами, мова творів жива і також підпорядковується особливостям детективного жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестайко В. З. Неймовірні детективи / В.З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2012. – 400 с.
2. Нестайко В. З. Тореадори з Васюківки / В.З. Нестайко. – К. : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2009. – 544 с.
3. Шулькова К. Жанрова специфіка циклу Всеволода Нестайка «Неймовірні детективи» [Текст] / К. Шулькова // Науковий вісник МДУ. Філологічні науки (літературознавство). – 2014. – № 4. – с. 209 – 213

Марія Лященко,

студентка 4 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В.М Школа**

к..філол.наук,доцент (БДПУ)

«ЧОРНИЙ ВОРОН.ЗАЛИШЕНЕЦЬ» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА ЯК ЗНАКОВИЙ ІСТОРИЧНИЙ РОМАН СУЧАСНОСТІ.

Актуальність. У пропонуваній розвідці розглянуто функціонування сучасного історичного роману в українській літературі на прикладі «Чорного Ворона» Василя Шкляра, а також проблему його «масовості».

Ступінь досліджуваності проблеми. Через сприйняття роману читацькою аудиторією та наявність художнього домислу деякі критики відносять роман до «масової» літератури. Історична основа твору складається з документальних видань та архівних файлів, що дещо суперечить його «масовості».

Мета дослідження. Метою дослідження є розкриття значення та ролі історичного роману «Чорний Ворон.Залишенець» у сучасній

українській літературі.

Сутність дослідження. Василь Шкляр сьогодні вважається «батьком українського бестселера», і не останню роль в отриманні автором цього звання займає роман «Чорний Ворон», що приніс авторові найбільшу популярність.

Першим історичним романом в українській літературі написаним народною мовою вважається «Чорна Рада» Пантелеймона Куліша, 1846 року.

Автор на основі уяви, документальних матеріалів, дотримуючись принципу історизму, художньо-правдиво змалював епоху та її характери [3,с.2] чим і започаткував становлення українського історичного роману. Наступниками Пантелеймона Куліша стали Анатоль Свидницький, Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Михайло Старицький та інші романисти.[3,с.2]

Сьогодні одним із найяскравіших представників української історичної романістики є Василь Шкляр. Його історична проза представлена творами про період визвольних борінь 1919 – 1925 років. Перший роман на історичну тематику – «Чорний Ворон. Залишенець» вийшов друком наприкінці 2009 одразу у двох видавництвах: «Ярославів Вал» під назвою «Чорний Ворон» та у видавництві «Клуб Сімейного Дозвілля», як «Залишенець», подальші перевидання об'єднали назву.

Грунтуючись на архівах, мемуарах учасників та очевидців описуваних подій, Василь Шкляр створив роман, в якому поєднано історичну основу, художній домисел, реальних осіб та вигаданих персонажів.[1,с.2]

Документальне підґрунтя твору підкріплене також виданнями "Героїзм і трагедія Холодного Яру", "Отамани гайдамацького краю. 33 біографії", "Коли куліспівали", "Отаманських істрашних", "Операція "Заповіт" Романа Ковалева, документальними та мемуарними книгами осавула 1-го (основного) куреня полку гайдамаків Холодного Яру Юрія Горліса-Горського "Холодний Яр", Звенигородського отамана Івана Лютого-Лютенка "Вогонь з Холодного Яру", підхорунжого Чорноліського полку Михайла Дорошенка "Стежками холодноярськими" та начальника штабу медвинських повстанців Миколи Василенка "Спогади про пережите".[4,с.2] У романі використано документи Галузевого державного архіву СБУ.

«Чорний Ворон» був сприйнятий читацькою аудиторією досить неоднозначно, через суб'єктивність автора до висвітлення історичної епохи, занадто чітку розмежованість «свій-чужий».[2,с.2]

Головними героями тут постають як історичні особи, так і вигадані автором персонажі. До історичних осіб роману слід віднести холодноярських отаманів Івана Чорновуса та братів Чучупаків. Вигадані персонажі постають у образі старої знахарки Євдохи, дружини отамана Чорного Ворона Тіни, родини отамана Єремія. При цьому самого отамана Єремія не вважають вигаданим, його роль у творі – міфологізація образу отаманів. Адже за весь час роману він так і не постає перед читачем, хоча автор згадує про Єремія в кожному розділі.

Основні висновки. Краще зрозуміти непросте сьогодення, його реалії, події допомагає звернення до історичного матеріалу художньої

літератури.

Емоційно написаний письменником-патріотом Василем Шклярем твір про період здобуття незалежності від радянського терору дає змогу не лише краще усвідомити непросту сторінку історії України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крижановська Н.В / Традиційність і новаторство сюжетно-композиційних моделей українських історичних романів ХХІ століття / Н. Крижановська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. // № 8 том 2 , 2014

2. Пономаренко В. / Художнє моделювання визвольної боротьби українського народу в романі Василя Шкляра «Чорний Ворон» / В.Пономаренко // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (Літературознавство) // № 2 (1 8), листопад 2016

3. Ткачук М.П Художній дискурс роману «Чорна Рада» Пантелеймона Куліша / Ткачук М // ВісникЗапорізького національного університету / №2, 2008

4.Шкляр В. Чорний Ворон. Київ: Ярославів Вал, 2009. 352 с

Богдана Мудрик,

студентка 1 курсу магістратури

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г.О. Александрова,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДРАМАТУРГІЯ О. ОСТРОВСЬКОГО: ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Нову епоху в театральному і в культурному житті Росії визначили п'єси класика російської драматургії О. Островського. Він був творцем нової реалістичної побутової драми, автором споконвічно російського репертуару та ідеологом національного театру.

Продовжуючи традиції російської народної драми, Островський вже в перших творах виявив своєрідність свого таланту. Його п'єси привертають увагу яскраво вираженим національним колоритом, різноманітністю ситуацій і колізій, моральною проблематикою і глибоким психологізмом.

Творчість та доля О. Островського були тісно пов'язані з театральним життям. Він спілкувався з багатьма відомими акторами того часу, добре знав особливості їх таланту, а також специфіку поведінки у повсякденному житті. Спостережливість письменника дозволяла йому помічати риси артистизму і в людях далеких від театру. На творчість драматурга впливали безпосередні життєві враження, і в цілому ряді п'єс він жваво і природно відтворив яскраві образи як артистів театру, так і людей, що не мають відношення до театру, але наділені свого роду побутовим лицедійством.

Актуальність нашої роботи обумовлена збільшенням інтересу до особливостей і функцій інтермедіальних сигналів в п'єсах О. Островського, а також можливістю розкрити нові грані поетики п'єс митця і збагатити уявлення про художню своєрідність його творів з точки зору прояву в них ігрового начала і артистичних здібностей героїв.

Для створення об'ємної картини аналізованого явища, об'єктом дослідження було обрано драматургію О. Островського. Предметом дослідження є інтермедіальність драматургії О. Островського на матеріалі п'єс «Безприданниця», «Гроза» та «Без вини винні».

Метою роботи є вивчення теоретичних аспектів інтермедіального аналізу та функцій інтермедіальних зв'язків при дослідженні п'єс драматурга.

Поставлена мета передбачає вирішення таких основних завдань:

- розглянути погляди О. Островського на театральне мистецтво того і завдання, які митець ставив перед сучасним театром;
- узагальнити основні положення теорії інтермедіальності та історичні передумови її виникнення;
- зіставити теоретичні концепції феномена інтермедіальності;
- дослідити п'єси О. Островського в контексті інтермедіальних студій;
- проаналізувати принципи внутрихудожніх зв'язків між різними видами мистецтв на матеріалі п'єс «Безприданниця», «Гроза» та «Без вини винні».

Методологічна база. Оскільки драматургія є синкретичним видом мистецтва, то сам об'єкт і предмет аналізу вимагають використання комплексного підходу. У роботі застосовуються в сукупності елементи порівняльного і типологічного аналізу з урахуванням культурологічного, соціального і психологічного чинників.

Наукова новизна магістерської роботи зумовлена тим, що відсутні узагальнюючі роботи з досліджуваної проблеми.

Інтермедіальні студії – відносно нове явище в сучасному літературознавстві, в центрі якого синтез авторської свідомості і художнього тексту: «В інтертекстуальних студіях ідеться про взаємозв'язок вербальних творів, автори яких реагують на мотиви, образи, ідеї, художні знахідки попередників, а в інтермедіальних дослідженнях – про висвітлення літературою інших видів мистецтва, тобто фіксацію в художньому творі іномедійних вкраплень, що підтверджують своєрідну “розгерметизацію” художньої літератури, яка не лише привласнює, а й асимілює притаманні іншим мистецтвам ознаки: візуальність живопису, пластичність скульптури, виражальність музики тощо» [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчинина І. А. А. Н. Островский. Этапы творчества / І. А. Овчинина. – Москва, 1999. – С. 87–90.

2. Просалова В. Інтермедіальність як явище мистецтва і метод аналізу / В. Просалова // *Філологічні семінари*. – 2013. – Вип. 16. – С. 46–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fils_2013_16_8

3. Фатеева Н. Контрапункт інтертекстуальності, или Інтертекст в мире текстов / Наталья Фатеева. – М.: Агар, 2000. – 280 с.

Наволокина Лариса,
студентка мІРЯЛ-зфакультета филологии
и социальных коммуникаций.
Науч.руководитель: **И. Э. Спивак,**
к.филол.н., доцент (БДПУ)

ЭКФРАСИС КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНОЙ РЕФЛЕКСИИ

На рубеже XX – XXI века актуализируются вопросы взаимодействия и взаимовлияния искусств, особенности воспроизведения одного вида искусства средствами другого. Интерес к вопросам диалогических отношений между разными видами искусства, к обмену смыслами привел к расширению уже существующего терминологического аппарата, связанного с данной проблематикой (появление термина «интермедиальность»), к изменению подходов в изучении уже известных понятий, таких, например, как «экфрасис».

Экфрасис (др.-греч. ἔκ-φράσις, ἔκ-φράσεως – «изложение, описание»). как художественный прием описания был известен ещё в Древней Греции. В качестве показательного примера часто ссылаются на описание щита Ахилла в гомеровской «Илиаде». Появление данного приема описания можно с уверенностью отнести к тому давнему времени, когда у человека впервые возникла необходимость выразить словом свои впечатления от произведений изобразительных, пластических искусств. Также во времена Античности экфрасис использовался как риторический прием, упражнение для риториков (упоминается в трудах Филона Александрийского, Афтония Антиохийского), которым обозначали речь, описывающую то, что находится перед глазами оратора и слушателей/аудитории.

В литературных произведениях, посвященных собственно теме изобразительного искусства, жизни и творчеству художников, экфрасис занимает особое. В русской литературе мы встречаем такие произведения, например, в творчестве Н. В. Гоголя, Ф. М. Достоевского, И. С. Тургенева, Д.Мережковского, М. Волошина, А. Грина, А. Королева, Д.Рубиной и т. д., в зарубежной – Г. Флобера, С. Моэма, О. Уайльда, В. Вулф, А. С. Байетт и т.д. При этом описания произведений изобразительного искусства подаются автором чаще всего через восприятие главного героя, их созерцающего. В некоторых случаях такое соприкосновение с прекрасным может стать одним из поворотных моментов в жизни героя.

Материалом для нашего магистерского исследования был выбран роман Д.Рубиной «Белая голубка Кордовы», описывающий жизненный и творческий путь художника-фальсификатора Захара Кордовина. **Цель** работы – определить функции экфрасиса в романе Дины Рубиной «Белая голубка Кордовы». Одна из **задач**, раскрывающих цель работы, –изучить состояние исследования поставленной проблемы, проанализировать различные определения понятия «экфрасис», основные классификации и функции экфрасиса в научно-критической литературе;

В современном гуманитарном дискурсе экфрасис исследуется активно и многосторонне. Проблеме экфрасиса посвящаются научные конференции, симпозиумы, диссертации, многочисленные статьи. Ученые анализируют феномен этого явления, рассматривают его роль в

определении особенностей взаимодействия литературы и изобразительного искусства, в становлении индивидуального стиля писателя, исследуются вопросы рецепции и рефлексии экфрасиса в художественной практике отдельных писателей, литературных школ и направлений.

Вербализация живописи – одна из основных проблем в теоретических исследованиях Н. Бочкарёвой, М. Кригера, Н. Меднис, Н. Морозовой, Р. Мниха, М. Рубинс, А. Хадинской, М. Цимборской, Е. Яценко. Исследователи Н. Брагинская, В. Бычков, Л. Геллер, Н. Дмитриева, Н. Фатеева, Д. Хеффернен, используя понятие «экфрасис», анализируют в своих литературно-критических статьях параллели между живописью и литературой.

Всесторонний интерес литературоведов разных стран к экфрасису подтверждают, например, сборник научных статей «Экфрасис в русской литературе: работы Лозаннского симпозиума» под редакцией Л. Геллера (2002), книга М. Рубинс «Пластическая радость красоты: экфрасис в творчестве акмеистов и европейская традиция» (2003), монография «Экфрастические жанры в классической и современной литературе» (под общ. ред. Н.С. Бочкаревой, 2014), коллективная монография «Теория и история экфрасиса: итоги и перспективы изучения» (под научной редакцией Т. Автухович при участии Р. Мниха и Т. Бовсуновской, 2018), а также целый ряд диссертаций.

Отдельного внимания заслуживают исследования Н. Бочкарёвой, в которых анализируются образы визуальных видов искусств в литературе, даётся определение экфрастического романа. Работы Т. Бовсуновской, в которых проводится сопоставление понятий и теорий экфрасиса и интермедийности, исследуется их этимология, истоки, описываются приёмы аналитики, отличия и сходства, являются основными трудами в области изучения интермедийности и экфрасиса в украинском литературоведении.

Отметим, что в научной литературе отсутствует терминологическая определенность – «экфраза»/«экфразис»/«экфрасис», а также неточного и единственного определения экфрасиса.

Так, например, Л. Геллер называет экфрасисом «всякое воспроизведение одного искусства средствами другого» и впервые вводит понятие «религиозного экфрасиса» [2, с. 8], Е. Яценко определяет экфрасис как «художественно-мировоззренческую модель» [4, с. 48], где собраны воедино все типы художественных описаний, и предлагает и классификацию экфрасисов. Н. Меднис считает, что «экфрасис ориентирован на выражение того, что в литературе мы назвали бы подтекстом, а в живописи, наверное, затекстом, – это прочтение изображения, не лишенное вчитывания в него дополнительных смыслов» [3, с. 60].

Н. Брагинская в своей статье «Экфрасис как тип текста (к проблеме структурной классификации)» понимает под экфрасисом некое описание любого художественного элемента (произведения искусства) вне зависимости от природы его происхождения: «Итак, мы называем экфрасисом, или экфразой, любое описание, а не только риторические упражнения эпохи «языческого возрождения». Мы называем так только

описания произведений искусства; описания, включенные в какой-либо жанр, т.е. выступающие как тип текста, и описания, имеющие самостоятельный характер и представляющие собою некий художественный жанр» [1].

Показательно, что в англоязычном литературоведении (Л. Сэджер Эйдт (L. Sager Eidt)) понятие «экфрасиса» расширяется и используется не только применительно к описанию предмета изобразительного искусства в литературе, но и к такому же описанию в кинематографе.

Итак, экфрасис – это литературный приём, используемый автором для создания всестороннего чувственного восприятия текста, путём описания любого художественного элемента (произведения искусства) вне зависимости от природы его происхождения. Экфрасис позволяет читателю не только соотнести литературный текст с любым другим видом искусства, но и задействовать сразу нескольких его органов чувств.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брагинская Н. В. Экфрасис как тип текста. (К проблеме структурной классификации). *Славянское и балканское языкознание. Карпато-восточнославянские параллели*. 1977. С.259-283. URL: http://ivgi.rsu.ru/binary/85126_8.1258568006.7876.pdf

2. Геллер Л. «Воскрешение понятия, или Слово об экфрасисе». *Экфрасис в русской литературе: Сборник трудов Лозаннского симпозиума* / Под ред. Л. Геллера. Москва, 2002. С.8

3. Мендих Н. Е. «Религиозный экфрасис» в русской литературе». *Критика и семиотика*. Вып. 10. Новосибирск, 2006. С. 58-67

4. Яценко Е.В Любите живопись, поэты... Экфрасис как художественно мировоззренческая модель. *Вопросы философии*. 2011. № 11. С. 47-57.

Пузанова Ганна,

студентка м1 курсу

Факультет філології та соціальних комунікацій

науковий керівник: **О.П. Колінько**

докт. філол. наук, проф. (БДПУ)

«СВЯТОЧНЫЙ РАССКАЗ» КАК «ВЕТВЬ» РУССКОЙ РОМАНТИЧЕСКОЙ ПРОЗЫ

Всем известно, что большинство людей любят зимние праздники, а они характеризуются элементами волшебства, фантастики, мистики, тайн, загадок. Ведь ещё наши предки верили в сказочную, магическую силу Святков, и многие либо надеялись на осуществление загаданных в это время желаний либо пытались в этот период предсказать свою судьбу различными гаданиями и предвидениями. Писатели, пытаясь удовлетворить интерес людей и читательский спрос к подобной тематике, часто обращались в своём творчестве к мотивам рождественского чуда, таинственным приключениям и создавали истории, которые захватывали дыхание, увлекали необычностью повествования, заставляли учащенно биться сердце. Порой они были «страшные», но от этого казались ещё более увлекательными. Их, по существу, можно считать отдельной «ветвью» «рус-

ской готики», русского «готического рассказа». К ним не исчезает интерес ни читателей, ни критики и в наше время, что и определяет актуальность данной работы.

Цель исследования – рассмотреть своеобразие поэтики русского «святочного рассказа».

Рождественский рассказ (святочный рассказ) – литературный жанр, относящийся к категории календарной литературы и характеризующийся определенной спецификой в сравнении с традиционным жанром рассказа [3].

Рождественский рассказ, по традициям календарной литературы, имеет истоки в средневековых мистериях, тематика и стилистика которых была обусловлена сферой бытования – карнавальным религиозным представлением. Из мистерии святочный рассказ унаследовал трехуровневую организацию пространства: ад – земля – рай и общую атмосферу волшебного изменения мира или героя, проходящего в фабуле рассказа все три ступени мироздания. Но традиционный рождественский рассказ имеет светлый и радостный финал, в котором торжествует добро. Герои произведения оказываются в состоянии духовного или материального кризиса, для разрешения которого требуется чудо. Чудо происходит не только как вмешательство высших сил, но и счастливая случайность, удачное совпадение, которые тоже в парадигме значений календарной прозы знаменуются как знак свыше. Часто в структуру святочного рассказа входит элемент фантастики, но в более поздней традиции, которая ориентируется на реалистическую литературу, главное место занимает социальная тематика

Основателем жанра святочного рассказа считается Чарльз Диккенс. Для его рождественских произведений характерны темы детства, любви к человеку, независимо от его характера и действий, ценность его души, тема памяти, его традиционный финал – счастливый, добро побеждает зло, свет торжествует над мраком, нравственно перерождается герой, устанавливается добро и справедливость.

Русская литература приняла жанр Ч. Диккенса, но внесла свои коррективы, сделав его более реалистичным (но не лишенным фантастических элементов), а финал – во многих произведениях, к сожалению, – трагическим. Но есть и рассказы со счастливым концом. Таким есть «Жемчужное ожерелье» Н.С. Лескова. Оно отвечает программе и форме традиционного святочного рассказа, у него есть «современное происхождение», «невывышенность», оно «слегка фантастично», морально, имеет «не грустное, а весёлое окончание» [2, с. 307]: девушка Маша, сосватанная братом героя-повествователя на Святки, благополучно венчается на Крещение, но скупой отец, оставив без приданого старших дочерей, дарит младшей жемчужное ожерелье, которое оказывается фальшивым. Его мучит совесть. Чтобы исправить ситуацию, он честно об этом признаётся зятю, да ещё в придачу дарит три билета по пятьдесят тысяч, поровну распределив деньги между тремя дочерьми. Вот такое видоизменение святочного рассказа прослеживается у Лескова.

Фантастическая повесть А. Бестужева-Марлинского «Страшное гаданье» (1831) приурочена тоже событиям Святки, в ней присутствуют элементы фантастики, мистики, общения с незнакомцем, который

оказывается бесом, дьяволом. Главный герой участвует в святочном гадании: и то ли во сне, то ли наяву встречается самого дьявола, который обещает исполнить его тайное желание – ещё хоть раз увидеть любимую, но замужнюю женщину, подставляя её под сплетни и пересуды светского общества. Но цена свидания увеличивается в разы – это их души. Такие элементы привносят в рассказ загадочность, интригу, заинтересовывают читателя, дают возможность обдумать происходящее в тексте и делать свои умозаключения. Герой видит вариант своего будущего, и делает правильные выводы, приняв верное решение – не ломать свою судьбу и судьбу своей избранницы.

В конце повести автор преподносит мораль: *«"Так это сон?" – говорите вы почти с неудовольствием. Други, други! неужели вы так развращены, что жалеете, для чего все это не сбылось на самом деле? Благодарите лучше бога, как возблагодарил его я, за сохранение меня от преступления...Это гаданье открыло мне глаза, ослепленные страстью; обманутый муж, оболыщенная супруга, разорванное, опозоренное супружество и, почему знать, может, кровавая месть мне или от меня – вот следствия безумной любви моей!!»* [1, с. 425].

Рассмотренные «святочные рассказы» имеют «готические мотивы», как, например: темнота, ночь как время основного действия; бушующая стихия (метель, вой ветра и др., причем прослеживается параллелизм между природными явлениями и событиями в мире людей); «потусторонние звуки», разговоры о смерти.

В ходе исследования мы рассмотрели поэтику русского святочного рассказа и пришли к выводу, что он сближается с «готическими» произведениями и имеет такой набор устойчивых признаков: 1) взаимопроникновение двух реальностей – яви и снов, видений; 2) наличие фантастических и сверхъестественных элементов, которые в большинстве своём имеют логическое объяснение; 3) конфликт, столкновение человека с потусторонними силами, который происходит в сознании человека и вызывает в воображении образы призраков, страшных фигур; 4) тесная связь с календарными праздниками, его традициями и предрассудками; 5) наличие этического элемента, морали.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бестужев-Марлинский А.А. Страшное гаданье // Дары волхвов. Истории накануне чуда: сборник. – Харьков: Клуб семейного досуга, 2017. – С. 392-427.

2. Лесков Н.С. Жемчужное ожерелье // Дары волхвов. Истории накануне чуда: сборник. – Харьков: Клуб семейного досуга, 2017. – С. 305-323.

3. Минералова И.Г., Николаева С.Ю. Святочный рассказ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1141486>.

Ірина Рожкова,
студентка 1 курсу магістратури
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г.О. Александра,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ В РОЗКРИТТІ ПОЕТИКИ РОМАНУ М. ШОЛОХОВА «ТИХИЙ ДОН»

У сучасному світі суттєво зріс інтерес як літературознавців, так і простих читачів до особистості М. Шолохова, життєвий шлях і творчість якого досліджуються у вітчизняній та світовій філології. Мистецтво шолохівської деталі зачаровує всіх, хто стикається з художнім світом роману.

М. Шолохов використовує безліч влучних деталей психологічної, мовної, портретної характеристики, подробиць, природних замальовок.

Прийоми психологізації стосунків і вчинків персонажів, портретних і пейзажних описів, трудових, сімейних і батальних сцен виражаються письменником передусім через предметний світ (портрет, пейзаж, інтер'єри) і сферу художньої деталізації.

Актуальність роботи визначається збільшеним інтересом сучасного літературознавства до проблем мікропоетики, зокрема, до аналізу художніх можливостей мистецтва деталі в системі образних засобів письменника, її поліаспектного, наскрізного і різнорівневого застосування в творчій практиці М. Шолохова.

Основною метою роботи є вивчення своєрідності сфери художньої деталізації в поезиці роману «Тихий Дон», дослідження типологічних характеристик і особливостей функціонування деталі на різних рівнях художнього цілого, її ролі у формуванні шолохівської концепції світу та людини.

Мета роботи передбачає вирішення низки завдань:

– визначення суті художньої деталі як концептуально значимого мікрообразу та засобу художнього нюансування в індивідуально-авторській картині світу письменника;

– розгляд крізь призму деталізації поезики відчуття, сприйняття і чуттєвого представлення як засобу передачі внутрішнього стану персонажів роману М. Шолохова, в тому числі на рівні психологічного підтексту;

– розгляд ідейно-образних і композиційно-конструктивних функцій деталі в структурі художнього цілого;

– аналіз новаторських відкриттів М. Шолохова в сфері художньої деталізації в співвідношенні з проблемою наслідування традицій російської класики.

Вибір предмета дослідження – сфери художньої деталізації в романі-епопеї М.А. Шолохова «Тихий Дон» як естетичній реальності – обумовлений наступними чинниками: недостатньою вивченістю мікропоетики роману при домінуючій увазі до твору в цілому; специфікою жанру роману-епопеї, яка дозволяє говорити про конкретні, художньо відтворювані мікрофрагменти національної картини світу та їх авторське бачення.

Об'єктом дослідження є принципи та способи художньої деталізації,

властиві творчій манері М.А. Шолохова, адже саме ця сфера художнього світу твору здатна значною мірою розкрити ідейно-естетичну унікальність задуму автора й своєрідність його поетики.

Методологічна база дослідження ґрунтується на використанні методів системно-типологічного та історико-літературного аналізу.

За допомогою портретної деталі М. Шолохов виявляє сімейно-родову схожість Мелехова, Коршунова, Лістницького, створює характерні для Дона козачі типи і типажі. Протягом роману письменник дає докладні описи зовнішності багатьох персонажів, причому неодноразово. Разом зі змінами в житті героя змінюється і його зовнішній вигляд.

У сфері художньої деталізації у М. Шолохова особливо очевидно, як «природне» розчинено в людині, а «людське» – в природі. З цього випливає висновок, що принцип природовідповідності психологічних деталей – один із домінуючих художніх стилів письменника.

Таким чином, сфера художньої деталізації в романі «Тихий Дон» носить усеосяжний, багаторівневий характер, відрізняється підвищеною експресивністю, чим і пояснюється багато в чому сила і міць морально-психологічного, емоційно-естетичного впливу роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Трофимова П. В. Психологическая деталь в романе М. А. Шолохова «Тихий Дон» / П. В. Трофимова // Концептуальные проблемы литературы. Художественная когнитивность. Материалы II Международной научной конференции Ростов-на-Дону. – 2008 – С. 300–311.

2. Чалмаев В. А. М. А. Шолохов в жизни и творчестве / В. А. Чалмаев // Учебное пособие для школ, гимназий, лицеев и колледжей. – 2-е изд. – Москва : ООО «ТИД «Русское слово – РС», 2006. – 160 с.

Столяр Ганна

студентка 2 курсу 2 УМЛ групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук.керівник: О.П.Новик
д.філол.н., професор (БДПУ)

ОБРАЗ ВЧИТЕЛЯ В ОПОВІДАННЯХ БОРИСА ГРІНЧЕНКА «УКРАЛА» ТА «ДЗВОНИК»

Актуальність дослідження. Б.Грінченко зробив великий внесок у розвиток української педагогіки. Його праці лягли в основу національної педагогічної школи, яка і зараз ґрунтується на його спадщині. Перу Грінченка належить ряд статей на педагогічні теми. Про проблеми освіти у багатьох працях: «Якої нам треба школи», «Яка тепер школа на Україні», «Народні вчителі і українська школа» та ін. Образу вчителя автор приділяє увагу у своїх художніх творах. Аналізуючи досвід сучасної шкільної практики, можна засвідчити, що молодий вчитель потребує глибокого і достовірного розкриття педагогічних ідей Б. Грінченка, які висвітлені в його художніх творах, тому актуальність дослідження художньої спадщини Б. Грінченка зростає.

Метою дослідження є з'ясування специфіки зображення образу вчителя в оповіданнях Б.Грінченка «Украла» та «Дзвоник». **Об'єктом дослідження** є оповідання «Украла» та «Дзвоник» Б.Грінченка. **Предметом** є специфіка моделювання образу вчителя.

Щоб визначити специфіку зображення образу вчителя в оповіданнях Бориса Грінченка, необхідно дати визначення поняттю «образ». На думку О. Галича образ – це рівень форми в художньому творі, що постає у вигляді динамічної картини зображуваного життя, даної з усіма її подробицями [1, с.141]. Л. Чернець розглядає поняття «образ» як художній світ твору, схожий й одночасно несхожий на дійсність. Твір, таким чином, потрапляє у подвійну рамку, як умовний світ, створений автором [6, с.108]. В.Халізов трактує образ як чуттєво-образну картину світу, відображення людського свідомістю окремих предметів, явищ [5, с.58].

Неповторні шкільні враження, болочі й радісні водночас, лягли в основу кількох оповідань Грінченка про школу, вчителів і учнів. В оповіданні «Украла» письменник зображує взірець вчителя. Це Василь Митрович – тактовна, уважна, небайдужа людина. В оповіданні «Дзвоник» змалювання образу вчительки Олександри Петрівни є протилежним. Вона постає грубою, жорстокою, байдужою людиною. На думку А.Спірідонової образ зразкового вчителя постає в оповіданні «Украла». Школярка Олександра вкрала у своєї однокласниці хліб. Діти почали виганяти дівчинку зі школи, але вчитель – Василь Митрович закликав спочатку вислухати позицію Олександри. Дівчинка вкрала хліб через те, що «батько нічого... не приносить з волості... усе пропивають». Вже другий тиждень жила вона на одних сухарях». Дослідниця детально розглядає вплив учителя на учнів. Вона зазначає, що саме під впливом учителя Василя Митровича учні змінили своє ставлення до Олександри. На дітей вплинула виважена поведінка вчителя, його уважне ставлення до їх однокласниці, бажання в усьому розібратися, його тактовність, милосердя й доброта. Привертає увагу та довіра й повага, з якою школярі ставляться до вчителя. Для них дуже важлива саме його думка, вони прислухаються до його порад, діють як їхній наставник [4, с.6]. Наприклад, коли учні не схотіли слухати пояснень Олександри щодо її вчинку, а тільки вчитель готовий був її вислухати, то один з учнів промовив: «Цить! Василь Митрович правду кажуть. Вже ж треба знати, що вона скаже» [2, с.261].

Василь Митрович є прикладом небайдужої людини, яка вміє не тільки співпереживати, а й допомогти у нещасті, що і зробив з Олександрю: «вчитель тихо взяв Олександрю за руку і, сказавши їй кілька ласкавих слів, повів у свою хату, щоб вона там заспокоїлась. Як повернувся він у клас, то з десяток рук простяглися до його, і в кожній руці була якась їжа.» [2, с.263]. Спираючись на дослідження Р. Михайлишина, можемо сказати, що ці якості були властиві і Борису Грінченкові. Приїхавши на нове місце роботи в село Нижня Сироватка, що на Сумщині, педагог побачив заляканих і затурканих школярів, які нікого й нічого не поважають. Усуваючи всі наслідки колишнього виховання, Грінченко не карав учнів, не залишав без обіду, а ласкою та добрим словом очищав дитячі душі. Видатний педагог висвітлював проблему гуманізації стосунків між учителями й учнями [3, с.6].

Для зіставлення образу вчителів А. Спірідонова бере оповідання «Дзвоник», в якому зовсім протилежним є ставлення вчителя до учня, бо в ньому змальовано жакликий стан дівчинки Наталі, яку віддали до сирітського будинку[4,с.7]. Засуджуючи свавільне, жорстоке, брутальне ставлення вчительки-начальниці до дитини, Борис Дмитрович пише: «Наталі було тяжко жити. Вона була зовсім чужа серед цього життя, Олександра Петрівна, начальниця, грубо робила зауваження, принижувала дівчинку. Через деякий час Олександра Петрівна веліла їй виходити з-за столу й обідати самій окремо після всіх дітей. Вона мовчки покійно виходила з-за столу й сідала в куточку» [2, с.253]. Наталя ніяк не могла звикнути до панської мови, до панських звичаїв. Олександра Петрівна, у свою чергу, не прагнула налагодити стосунки Наталі з іншими дівчатками, а навпаки, у присутності всіх дітей у класі сміялася з неї, називала її нерозумною, «мужичкою», «селючкою» й казала, що вона зовсім погано вчиться. Дослідниця слушно робить висновок, що таке життя в чужомовному середовищі, без підтримки та ласки вчительки, стало причиною того, що одного разу Наталя прийшла до начальниці з таким вистражаним рішенням: «Олександро Петрівно, дозвольте мені втопитися в дворі в колодязі!– промовила несміливо дівчина .Слідом за нею вийшла й начальниця–наказати своїй помічниці, щоб та пильнувала нерозумну дівчину» [2,с. 258-259]. Як висновок,

А.Спірідонова зазначає що Наталя, ця дівчинка, яку доля привела до дитячого притулку, потребувала від педагогів особливої уваги: допомоги, захисту, жалю, затишку, людського тепла. А саме цього їй бракувало начальниці та вчителям сирітського дому [4, с.7].

Таким чином, змалювання образу вчителя в оповіданнях Бориса Грінченка «Украла» та «Дзвоник» є протилежним. Вчитель в оповіданні «Украла» є носієм кращих загальнолюдських якостей, тому він дійсно зможе виховати гідне покоління, чого не можна сказати про вчительку з оповідання «Дзвоник», яка не зможе цього забезпечити. Письменник описує поведінку дітей і вчителів з глибоким психологізмом, велику увагу приділяє деталям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О,Назарець В,Васильєв Є.Теорія літератури.. Київ: Либідь, 2005. С.141
2. Грінченко Б. Д. Твори: В 2 т.– К.: Т.1 Наук. думка, 1990. (Б-ка укр. літ. Дожовт.укр. літ).
3. Михайлишин Р. Особистість учителя в педагогічній спадщині Бориса Грінченка. Київ : 2010.
4. Спірідонова А. В. Особистість учителя в творчості українських письменників др.пол. XIX ст. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка* №22 (257) 4. IX 2012. С.3 – 6.
5. Халізєв В. Теорія літератури. Вища школа, Москва, ,1999.
6. Чернець Л. Літературний твір як художня єдність. Літературознавство. Лтературний твір: основні поняття та терміни /під ред. Л.В. Чернець.

Шуть Аліна,

студентка 5 курсу

Інституту філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В.М Школа**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЕКСПРЕСІОНІСТИЧНІ СТИЛЬОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВОРАХ ЯРОСЛАВА ГАЛАНА

Актуальність зумовлена важливістю висвітлення експресіоністичних елементів у п'єсах Ярослава Галана

Ступінь досліджуваності проблеми. Специфіка становлення і розвитку експресіонізму значною мірою визначена в працях В. Агєєвої, О. Білецького, Т. Бовсунівської, Т. Гундорової, С. Хороба та ін.

Творчість Я. Галана привертала до себе увагу таких учених, як М. Вальо, Г. Кулінич, Ю. Мельничук, О. Рубльов та ін.

Мета дослідження – аналіз творів Ярослава Галана в контексті поетики експресіонізму.

Методи дослідження: *описовий*, який застосовуємо для систематизації наукових джерел із означеної проблеми; *біографічний*, за допомогою якого аналізуємо творчість письменника, спираючись на його біографію; *культурно-історичний*, який служить для оприявлення генези творчої спадщини митця.

Сутність дослідження. Творчість Я. Галана розвивалася в руслі естетики модернізму, зокрема його найпопулярнішої течії – експресіонізму. Як творча особистість письменник найвиразніше зреалізував себе в драматургії. У його доробку – п'єси різних жанрів: романтичні драми «Дон-Кіхот із Еттенгайму» (1927) і «Вантаж» (1928), сатирична комедія-памфлет «99 %» (1930), соціальна драма «Вероніка» (1929), соціально-психологічні драми «Осередок» (1932) і «Любов на світанні» (1949), трагедія «Під золотим орлом» (1947).

Як драматургу Я. Галану характерні політична гострота, напруженість драматичного конфлікту.

Одна й та ж сюжетна схема покладена в основу трьохактних п'єс, позначених поетикою модерну: «Дон-Кіхот із Еттенгайма» (1927), «Вантаж» (1928), «Вероніка» (1930).

Є підстави вважати, що в цих творах автор спробував використовувати елементи символізму метерлінківського типу («Дон-Кіхот із Еттенгайму») та експресіонізму («Вантаж», «Вероніка»).

Дженні, героїня романтичної п'єси «Вантаж», вдається до хитрощів, щоб врятувати від «ідейної» героїчної загибелі коханого, який хоче покласти життя за незалежність повсталих китайців. П'єса «Вантаж» конденсує мелодраматичне напруження почуттів, при якому об'єктивно виявляється, що революційний героїзм, «інтернаціональний обов'язок» у загальнолюдському плані поступається життю людей. Поетичними засобами мелодрами в Я. Галана є й елементи символізму.

Оскар, головний герой п'єси «Вантаж», давно визначив свої пріоритети: вони повністю зосереджені на суспільній сфері. Названий батько характеризує його словами: «Найпоганіший зрадник великої батьківщини» [1, с. 89]. Причину непатріотичного вчинку юнака, який піднімав моряків на бунт, він убачає у впливі на того комуністичних ідей:

«Дитина лиховісної бурі, бурі з далекого сходу [...]» [1, с. 89].

Дволітнє ув'язнення у військовій в'язниці (аналог ініціаційного простору) ще більше зміцнило героя в його переконаннях. Перед ним поставлене складне завдання, виконуючи яке, він має загинути: для врятування життя «жовтих рабів, яким вирости крила» [1, с. 96], підірвати англійський корабель, що доставляє в Китай військову амуніцію.

Мотив виконання завдання розвивається способом, названим Є. Мелетинським сходінками (наявність попереднього й основного випробування) [3, с. 47, с. 60].

Попереднє випробування полягало в тому, щоб знайти помічника для проникнення на корабель. Таким помічником герої обирає свою кохану, незважаючи на те, що ламає дану раніше обіцянку не зустрічатися з нею (натомість однією з особливостей поетики казки є те, що помічника здобувають після виконання відповідних завдань чи прохань, чи в результаті ввічливого ставлення) [3, с. 50].

Основне випробування – здійснення інтернаціональної місії – у п'єсі, подібно до казки, виконує не сам герой. Дія авторського твору ускладнюється тим, що завдання виконує помічник помічника – закоханий у дівчину суперник Оскара, з яким вона задля цього обручилася (схожа історія розгортається в «Патетичній сонаті» М. Куліша – взаємини Марини та Андре).

Не розуміючи дій коханої, трактуючи їх як перешкоду (хоча дівчина поділяє його антиколоніальні погляди), Оскар, який прагнув «врятувати кілька тисяч китайців» [1, с. 117], приносить у жертву її життя.

Так автор знову повернувся до теми, розробленої в п'єсі «Дон-Кіхоті із Еттенгейму» (стосунки Шарлоти з Люї д'Антієном), пізніше вона буде повторена в п'єсах «Вероніка» (історія Вероніки й капітана Кораджі) та «Любов на світанні» (взаємини Варвари з Лукою).

Цей мотив присутній і в незавершеній трагедії «Божена Шрамак», де австрійський гусар мав загинути від кулі закоханої в нього скрипачки. Герої творів Я. Галана жертвують життям близької людини в ім'я ідеї, яку сповідують.

Крім казкових, п'єса «Вантаж» сповнена мелодраматичними елементами: наявність любовного трикутника (Оскар – Дженні – Хуан Гарція); спокуси-обіцянки (алюзії на образи Віри Павлівни та Івана Стратоновича із п'єси «Брехня» В. Винниченка); убивство, яке виявляло пріоритети героя; самогубство, на яке зважується розчарований у коханні капітан Хуан Гарція, банкрутство родини фабрикантів тощо.

Дослідники вказують на наявність підтексту в цьому творі: «У структурі драми «Вантаж» важливого значення набуває день, коли відбуваються події – 1 Травня. У підтексті прочитується, що доручена Оскарові справа є конкретним виявом міжнародної солідарності. Назва твору теж багатозначна: любов стає для закоханих тим емоційно-психологічним «вантажем», який не в силі здолати холодне серце розрахунку» [2, с. 319].

Із огляду на догматичний життєподібний реалізм, сюжетні перипетії у «Вероніці» не вмотивовані, але щодо модерної естетики «дивні» мелодрами Я. Галана мають художню логіку. У п'єсі маленький загін австрійської армії гине від голоду та морозу, покинутий своїм командуванням під час війни 1914 року. Це лише сюжетна канва, а сама

тема має експресіоністичний зміст, пов'язаний із віковічною боротьбою життя зі смертю, волею до життя та фанатичною сліпою вірою. Тому і героїня мелодрами не сприймається як звичайна жінка (вона з'являється в чоловічому одязі, а наостаннє сама йде у заметіль шукати порятунку для чоловіків). Так само не сприймаються як живі істоти й фельдфебель Гавлік, чоловік Вероніки, й капітан Караджі, її коханець. Викриття капітана – це виступ проти догматизму, поданий у формах експресіоністської драми.

Основні висновки. Отже, проаналізовані твори Я.Галана демонструють модерністську образність драматурга; дають підстави твердити про паралелізм художнього мислення митця й інших письменників-модерністів, які порушували схожі проблеми, користувалися схожою технікою письма на рівні експресіоністичної поезики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галан Я. Твори: [у 4 т.] / Ярослав Галан. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 1. Драматичні твори / [упор. та прим. Г.Г. Кулінича; вст. ст. Б.С. Буряка]. – 512 с.
2. Історія української літератури ХХ століття: [у 2 кн.]. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 2, Ч. 1: 1940–1950-ті роки: [навчальний посібник] / [за ред. В.Г. Дончика]. – 368 с.
3. Мелетинский Е.М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1986. – 320 с.

ПСИХОЛОГІЯ

Євгенія Антоненко,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **Черезова І. О.,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ФАКТОРИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. З появою мобільного доступу до Інтернету, що дає можливість людині підключитися до мережі в будь-який час і в будь-якому місці, з'являється реальний ризик того, що вона стане залежною від віртуального світу. Коли таке захоплення стає надмірним і торкається соціальних аспектів життя особистості, з'являється проблема, що може класифікуватися як Інтернет-залежність.

Кожна особистість з доступом до Інтернету може стати залежною, не зважаючи на стать або вік. Інтернет пропонує цілодобовий і доступний світ спокусу та інтересів. У ньому можна сховатися від дійсності, випробувати речі засуджувані або заборонені у реальному світі, поринути у світ фантазій і все це – під час повної анонімності. Оскільки кількість користувачів Інтернету постійно зростає, а з нею і кількість Інтернет-залежних, то дана проблема викликає стурбованість не тільки науковців, а й суспільства в цілому.

Сутність досліджуваної проблеми. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі відомі вчені, як: Т. Больбот, К. Керделлан, Г. Грезийон, І. Малкіна-Пих, А. Церковний, К. Янг та ін.

Мета дослідження: проаналізувати основні фактори Інтернет-залежної поведінки особистості.

Методи дослідження: у ході дослідження застосовано теоретичні методи, сутність яких полягає у теоретичному аналізі наукових джерел, порівняння, систематизації, узагальненні здобутої інформації.

Сутність дослідження. Розглянемо фактори, що роблять Інтернет привабливим засобом відходу від реальності та одержання задоволення.

Одним з основних факторів є зверхособистісна природа міжособистісних взаємин в Інтернеті. У віртуальному середовищі різниця між людьми прихована, немає гальмуючого впливу невербальних компонентів реального спілкування. Взаємодіючи з іншою особою, людини уявляє фрагменти текстів з комбінаціями символів, умовно прийнятих в Інтернет-середовищі для відображення емоцій (смайли). Таким чином, відбувається вихід за межі повсякденного «Я», зважаючи на звичну рольову поведінку. Важливу роль при цьому виконує можливість реалізації уявлень, фантазій зі зворотним зв'язком.

Дослідники сайтів в Інтернеті зазначають, що значна кількість користувачів різних вікових груп звертаються до сайтів еротичного змісту. Це становить небезпеку для дітей та підлітків, психіка яких знаходиться на стадії становлення, а також підсилює відповідальність батьків за виховання власних дітей.

В Інтернеті існує ексклюзивна можливість пошуку нового

співрозмовника, що задовольняє практично будь-які критерії. При цьому немає необхідності затримувати увагу одного співрозмовника, оскільки у будь-який момент можна знайти нового.

З появою вільного доступу до Інтернету збільшується можливість включення людини у різні віртуальні мережі, і, як наслідок, можливість одержання певного соціального статусу (пошук самоствердження). Цей фактор має особливе значення для тих, хто не досяг бажаного соціального статусу у реальному житті.

Не останню роль виконує й необмежений доступ до інформації, оскільки в основному небезпека стає залежним від Інтернету чекає на тих, для кого комп'ютерна мережа стала єдиним засобом спілкування.

Висновки. Таким чином, соціальні контакти у віртуальному співтоваристві мають специфічну природу, поєднуючи такі якості, як вибірковість, анонімність, доступність. Проте появи Інтернет-залежності сприяє і особистісна схильність. Низька самооцінка, незадоволення собою, схильність до фантазій, сором'язливість, низький соціальний статус, відсутність уваги до своєї персони – це риси особистості, які можуть сприяти виникненню Інтернет-залежності. Окрім того, Інтернет-залежний втрачає здібності до психологічного захисту. Практично відсутні такі захисні функції, як заперечення, проєкція, інтелектуалізація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімов С.К. Інтернет-залежність як форма нехімічного адиктивного розладу / С.К. Акімов // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. – К.: «Логос», 2007. – С. 7-12.
2. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы: справочник практического психолога / И.Г. Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2006. – 1008 с.
3. Церковний А. Аспекти формування Інтернет-залежності / А. Церковний. – Соціальна психологія. – 2004. – №5(7). – С. 149-154.

Бедрина Діана,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Н.І. Сердюк,**

к. психол. наук, старший викладач (БДПУ)

ТЕМПОРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність. Наше суспільство є досить динамічним у своєму розвитку, постійні зміни, що відбуваються в ньому, пред'являють до особистості підвищені соціальні вимоги, спрямовані на подолання повсякденних труднощів, що охоплюють усі сфери життя людини. В усіх видах діяльності людині так чи інакше потрібно вміти орієнтуватися в часі та відчувати час. У свою чергу почуття часу спонукає людину бути організованою, зібраною, допомагає берегти час, раціональніше його використовувати, бути точним. Час є регулятором не лише різних видів діяльності, але і соціальних стосунків людини, навчальної і трудової

діяльності. Крім того, темпоральні характеристики особистості мають свою вікову динаміку, тому на наш погляд, більш доцільно розглядати їх розвиток в юнацькому віці.

Ступінь досліджуваності проблеми. Різні аспекти досліджувальної теми вивчали багато вчених. Зокрема, темпоральність як характеристику окремих процесів розвитку особистості досліджувала В. Ярьська; як психологічний час в масштабі людського життя обґрунтували у своїх роботах Б. Ананьєв, Ш. Бюлер, Є. Головаха, П. Жане, О. Кронік, К. Левін, також вивченням особливостей часової перспективи у юнацькому віці займалися такі вчені, як О. Дьоміна, О. Федорова, М. Котіка, М. Перепелицина тощо.

Мета дослідження. Метою дослідження є розглянути темпоральні характеристики особистості в юнацькому віці.

Сутність дослідження. Активне усвідомлення власного життєвого шляху особистості припадає на юнацький вік, що є часом відповідального життєвого самовизначення особистості. В юнацькому віці вперше у самосвідомості особистості усвідомлено входить чинник часу. Саме в цей період уявлення про час переходить на найбільш високий рівень і наближається до абстрактного відображення часу. Переживання часу юною особистістю є індивідуальним процесом, який залежить від розвинутих у неї темпоральних характеристик [3].

Темпоральні характеристики особистості – загальний конструкт визначення часової концепції особистості, психологічний зміст якої розкривається у поняттях самоорганізації, самоконтролю, саморефлексії, розвитку почуття та орієнтації у часі, які є компонентами спрямованості особистості у темпоральному аспекті, а саме – часова перспектива, орієнтація особистості у часі, часовий кругозір, переживання часу, почуття часу, відношення до часу, сприйняття часу тощо [1].

Характеристики темпоральності у науково-психологічних дослідженнях розглядалися в залежності від особливостей відношення до себе, значущих інших та до актуальної діяльності у зв'язку з регулятивними якостями особистості. З урахуванням впливу соціальної ситуації розвитку, основних новоутворень та провідного виду діяльності в юнацькому віці формуються три групи якостей особистості, пов'язаних з характеристикою особливостей її темпоральності.

Перша група якостей включає: самоорганізацію, саморефлексію, самоконтроль, самостійність, самокритичність, саморегуляцію, часові децентрації, які відображають специфіку відношення до себе.

До другої групи якостей віднесли: пунктуальність, дисциплінованість, охайність, толерантність, часову компетентність, що відображають специфіку відношення до значущих інших.

Специфіку відношення до актуальної діяльності відображають якості третьої групи, а саме: особистісна організація часу, почуття часу, планування, прогнозування та контроль діяльності [2].

Висновки. Оскільки часовий фактор є важливою складовою в процесі розвитку особистості, можна стверджувати, що часові характеристики розвитку необхідно вивчати більш детально та поглиблено. Саме тому, наша подальша робота буде спрямована на експериментальне дослідження темпоральних характеристик особистості в юнацькому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Від волі до особистості : монографія / І. Д. Бех. – К. : Україна-Віта, 1995. – 202 с.
2. Бабатіна С. І. Характеристика структури та змісту розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості в студентському віці / С. І. Бабатіна // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. – Вип. 23. – С. 44-56.
3. Головаха Е. И. Психологическое время личности / Е. И. Головаха, А. А. Кроник. – М. : Смысл, 2008. – 267 с.

Аліна Білоножко,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т.П. Малихіна,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ДІТЕЙ З АУТИЧНИМИ ПРОЯВАМИ**

Актуальність. Сучасний етап розвитку теорії і практики психології, корекційної педагогіки та психіатрії характеризується посиленою увагою до поглибленого вивчення особливостей психічного розвитку аутичних дітей, їх когнітивних можливостей; до виявлення особливостей формування у них психічних функцій, розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних відносин, комунікативної поведінки. Саме порушення емоційно-вольової сфери є провідною ознакою раннього дитячого аутизму.

Організація повної та своєчасної допомоги аутичним дітям та їх родинам є дуже нагальною психологічною проблемою, але на сьогодні в Україні вона майже відсутня. Тому, у центрі уваги нашого дослідження стоїть розробка цілеспрямованого психологічного супроводу дітей, що мають порушення в емоційній сфері та зазнають труднощів адаптації та соціалізації.

Ступінь досліджуваності проблеми. Важливо зазначити, що в останнє десятиріччя в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою як науковцями, так і практиками (Т. Ілляшенко, С. Конопляста, К. Островська, М. Рождественська, М. Химко, Д. Шульженко та ін.).

Також, за останні десятиліття у вітчизняній спеціальній літературі з'явилося ряд досліджень, присвячених корекційній роботі з аутичними дітьми (Е. Баєнська, М. Веденіна, Л. Гладкіх, Л. Гончарова, І. Захарова, І. Ковалець, Г. Козловская, С. Морозов, Т. Морозова, Л. Нурієва, М. Проселкова, Л. Скопачева, А. Співаковська та ін.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні програми психологічного супроводу емоційного розвитку дітей з аутичними проявами

Сутність дослідження. Своєрідність емоційної сфери при аутизмі відображається в дефіциті механізмів афективного захисту, присутності

безлічі патологічних страхів, труднощах розуміння переживань іншої людини. Провідними особливостями виступають асинхронія та нерівномірність розвитку емоційної сфери, що виявляється у затримці розвитку простих емоцій та наявності складних видів емоційного реагування на ситуацію [1].

У дітей з аутичними проявами спостерігається перевага підвищеного або пригніченого настрою, емоційна перевантаженість, а також дисфоричні розлади з напруженістю та негативізмом, агресивна готовність, схильність до ейфорії з монотонним руховим збудженням, субдепресивні стани з малорухомістю, гіпомімія, плач. [2].

Психологічний супровід емоційного розвитку дітей з аутичними проявами спрямований на формування вміння проявляти емоції та розпізнавати емоції інших людей; стабілізацію емоційної сфери.

Важливо зазначити, що з урахуванням особливостей особистості аутичної дитини, психологічний супровід має здійснюватися одним і тим самим психологом і не може здійснюватися без тісної взаємодії з його близьким оточенням. [3].

В ході психологічного супроводу використовуються спеціальні вправи, спрямовані на формування у дитини стійкої емоційно-позитивної взаємодії з дорослим та вміння проявляти і розрізняти емоції; усвідомлення особистих емоцій, їхній тілесний вираз; розвиток емоційного ставлення дитини до предметів; прийняття іншої людини та виявлення її емоцій; запобігання виникнення проявів емоційної агресії та ін..

Психологічний супровід емоційного розвитку включає в себе різні форми роботи, а саме: безпосередня взаємодія дитини з психологом та батьками в ході спеціальних вправ, бесід та інших занять; релаксація та масаж; метод соціальних історій; ігрові вправи; арт-терапія.

Основні висновки. Психологічний супровід є важливою складовою психологічної допомоги дітям з аутичними проявами, в процесі якого формується відчуття дитиною потреби в емоційних контактах з іншими, вміння дитини вирізняти себе від інших, виявляти вибірковість, швидкоплинність емоцій, що супроводжують різноманітні маніпуляції, а також така робота сприяє подоланню страхів дитиною, стабілізації та розвитку її емоційної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебединская К. С. Аутизм. Методы лечения тяжелого психического отклонения / К.С. Лебединская. – 2002. – № 5. – С. 23-24.

2. Никольская О.С., Аутичный ребенок. Пути помощи / О.С. Никольская, М.М. Баенская, Е.Р. Либлинг, И.А. Костин / Москва : Теревинф, 2007. – 288 с.

3. Скрипник Т. В. Система психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання /Т.В. Скрипник. – Київ, 2013. – №4. – С. 28-32.

Камілла Буко,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Горецька,**

к. психолог. н., доцент (БДПУ)

ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ АКЦЕНТУЙОВАНИХ РИС ХАРАКТЕРУ У ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження полягає в тому, що через виникнення акцентуацій руйнується повноцінний процес формування стабільної особистості підлітка, а отже, й унеможливорюється адекватне становлення самооцінки, статевої ідентифікації, комунікативних процесів, що відображається на налагодженні міжособистісних взаємин, оцінці власних потреб для функціонування як фізичного індивіда, так і соціалізованої особистості у суспільстві, а також самореалізації в майбутньому.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема вивчення типології характерів у психології не є новою. До її розв'язання неодноразово зверталися вчені-психологи впродовж всієї історії розвитку психологічної науки. Однією з перших прийнято вважати типологію, запропоновану Е. Кречмером. Пізніше аналогічну спробу зробили П. Ганнушкін, М. Фрамер, О. Кербиков, У. Шелдон, а в наші дні – Е. Фром, К. Леонгард, Г. Ушаков, О. Лічко та інші вчені.

Психологами доведено наявність акцентуованої особистості у підлітковому віці через біологічну перебудову організму, а також під впливом психічних травм і психотравмуючих ситуацій, які пред'являють підвищені вимоги до «місця найменшого спротиву» у характері певної дитини. Описані проблеми набувають прояву саме у підлітковому віці, коли відбувається процес становлення особистості, його соціалізація та ідентифікація [1].

Мета і методи дослідження. Обґрунтування факторів виникнення типів акцентуацій у підлітків. Для реалізації даної мети використовуються теоретичні та емпіричні методи.

Сутність дослідження. Виникнення акцентуацій характеру, прояви специфічної для них поведінки є наслідком впливу спадкових, психологічних, і соціальних факторів, серед яких найважливішими є:

1. Умови виховання. Розвиток певної акцентуації характеру, негативних тенденцій у поведінці підлітка часто спричиняють безконтрольність або домінуюча над-опіка дорослих, жорсткий контроль, надмірність вимог і очікувань стосовно дитини, страх втрати її, дефіцит любові і спілкування з підлітком та ін.

2. Перешкоди в діяльності. Деякі ознаки акцентуацій характеру підлітків проявляються коли їм доводиться долати перешкоди в діяльності, спрямованій на задоволення особисто значущих потреб. Авторитарний стиль спілкування у школі, домінування методів примусу у навчанні є недопустимими, оскільки можуть спровокувати конфліктні ситуації, найрізноманітніші форми дезадаптивної поведінки підлітків.

3. Когнітивна криза. Розширення сфери діяльності і взаємодії підлітка з оточуючими значно випереджає його психологічну

компетентність, тому часто виникають зовнішні і внутрішні бар'єри в діяльності та спілкуванні, що спричиняє акцентування рис характеру.

4. Дисгармонійність Я-образу. Суттю цього фактора є неадекватні та суперечливі уявлення про себе, а також неадекватні самооцінка і рівень домагань, комплекс неповноцінності.

5. Несформованість спонукальної сфери. Відсутність стійких інтересів і цілей, несформованість соціально цінних потреб й норм, невміння адекватно задовольняти актуальні потреби, одержувати справжнє задоволення тощо.

6. Спадкові ознаки. До цього фактора належать тип нервової системи, захворювання ЦНС, фізичні вади, спадкові та хронічні хвороби [2].

Підлітки з акцентуацією характеру складають групу підвищеного ризику розвитку розладів психічного здоров'я у зв'язку з їх вразливістю до певних згубних впливів середовища або психічних травм. Будучи крайніми варіантами норми акцентуації характеру, виступають як фактор, що підвищує ризик розвитку психогенних нервово-психічних розладів або розладів поведінки.

Основні висновки. Проблема акцентуації характеру і як наслідок цього, дезадаптації, девіантної і віктимної поведінки підлітків, достатньо поширена. Тому актуальними залишається розробка та впровадження в навчальний процес корекційних програм, тренінгів, спрямованих на просвітницьку, консультативну та корекційну роботу, що дозволяє правильно інтерпретувати і спрогнозувати поведінку кожного конкретного підлітка, допомогти реалізувати їх потреби соціально-прийнятним шляхом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков /А.Е. Личко. – Л., Медицина, 1983. – 255 с.

2. Подмазин С.И. Роль установки в формировании и проявлении акцентуированных черт характера у подростков : дис...канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 1994. – 193 с.

Тетяна Власенко,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної

освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Горецька,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ НА ВИНИКНЕННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ ДОШЛІЙНОГО ВІКУ

Актуальність. Вивчення дитячо-батьківських відносин є надзвичайно важливою проблемою для розуміння факторів, що впливають на становлення особистості дитини, зокрема її емоційної сфери.

Ступінь досліджуваності проблеми. В роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників А. Адлера, О. Алексєнко, Д. Баумринд, А. Болдуїн, Г. Варги, В. Гарбузова, Т. Говорун, Е. Ейдемлера, О. Захарова, О. Лічко, Т. Піроженко, А. Співаковської, В. Століна, Т. Титаренко, Л. Шнейдер, та інших переконливо показана залежність формування особистості дитини

від стилю виховання в родині, батьківського ставлення до дитини, способів родинного спілкування.

Батьківське ставлення – це цілісна система різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються в поводженні з нею, особливостей сприйняття та розуміння особистості дитини, її вчинків. Г. Варга, у типах батьківського ставлення виділяє: емоційний компонент (складова «прийняття – нехтування»), міжособистісну дистанцію у спілкуванні з дитиною (складова «симбіоз»), когнітивний компонент (складова «інфантилізація»), а також форми та спрямованості контролю за поведінкою дитини (складова «авторитарна гіперсоціалізація»). Крім цього в структурі батьківського ставлення присутній елемент соціально бажаної поведінки (складова «соціальна бажаність») [1].

Серед емоційних рис, які розвиваються у дитини під впливом несприятливих для емоційного та особистісного розвитку дитини типів батьківського ставлення О. Насонова [3] називає агресивність, аутоагресивність, страхи, відсутність здатності до емоційної децентрації, відчуття тривоги та неповноцінності, емоційну нестійкість у спілкуванні з людьми. Переживання страху відчувається і сприймається як загроза особистій безпеці; супроводжується почуттям непевності, незахищеності, неможливості контролювати ситуацію. Він може набувати різної інтенсивності: від легкого побоювання до жаху, що повністю паралізує рухи і мову. Вирізняють конкретні і символічні страхи [2].

Мета і методи дослідження. Дослідити вплив батьківського ставлення на виникнення страхів у дітей дошкільного віку. Використано «Опитувальник батьківського ставлення» (Г. Варга, В. Столін), методика виявлення дитячих страхів (О. Захаров і М. Панфілова), проективна методика «Мої страхи» (О. Захаров). Обсяг вибірки склав 42 дитини старшого дошкільного віку та їх батьки 62 особи.

Сутність дослідження. Проведена діагностика показала, що ті, чи інші порушення батьківського ставлення зустрічається у 93% батьків. Несприятливими для емоційного і особистісного розвитку дошкільника є: домінуюча гіперпротекція, надмірна вимогливість, гіпопротекція, виражене неприйняття, які формують у дошкільників відсутність здатності до емоційної децентрації, почуття тривожності та страху, емоційну нестійкість у спілкуванні з людьми. Серед дітей дошкільного віку, які брали участь у експерименті, у хлопчиків найбільш виражені медичні страхи (20%), страх смерті (14%) та страх фізичної шкоди (20%), також соціально опосередковані страхи (14%). Трохи менш виражені: страх перед тваринами (10%), страх казкових персонажів (10%), просторові страхи (6%), страх темряви та кошмарних снів (6%). У дівчат найбільш виражені страхи казкових персонажів (19%), страх смерті (20%), страх перед тваринами (14%), страх темряви (14%). Трохи менше виражені: страхи фізичної шкоди (10%), просторові страхи (6%), медичні страхи (6%) та соціально опосередковані страхи (6%). Хлопчики на своїх малюнках частіше зображували страх монстрів, страх тварин, страх болю, страх людей. А дівчата – страх тварин, страх бандитів, страх монстрів, страх пожежі, води. Спектр страхів у дівчаток трохи більше ніж у хлопчиків.

Основні висновки. Основним чинником, що впливає на розвиток

емоційної сфери дошкільника є тип ставлення й особливості поведінки батьків. Розвиток емоційної сфери у дитини повинен служити перед всім формуванню гармонійно розвинутої особистості, й одним з показників цієї гармонійності є адекватний тип батьківського ставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варга А.Я. Структура и типы родительского отношения : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1987.– 25 с.
2. Вологодина Н.Г. Дитячі страхи вдень і вночі / Н.Г. Вологодина. – М.: «Фенікс», 2006. – 106 с.
3. Насонова О.Б. Батьківські установки в сім'ї і ставлення підлітків до себе / О.Б. Насонова // Педагогіка та психологія. – 1995. – №1. – С. 101–108.

Тетяна Гладких,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Карапетрова**

к. психол. наук., доцент (БДПУ)

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ «ОБРАЗУ-Я» ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми. Становлення й розвитку «образу-Я» особистості зумовлена необхідністю вивчення впливу на цей процес різних чинників. Одним із суттєвих чинників розвитку «образу-Я дитини» є дитячо-батьківські відносини, у процесі яких формуються стрижневі особистісні утворення дитини.

Ступінь досліджуваності проблеми. Результати теоретичних і експериментальних досліджень (Н.Ю. Максимова, В.С. Мухіної, Н.В. Чепелевої, О.Є. Гуменюк, В.А. Семиченко) засвідчують, що «образ-Я» відіграє важливу роль в навчальній діяльності школярів і дозволяє значною мірою прогнозувати її результати. Наявність позитивної «Я-концепції» та сприяння її розвитку в дитини є суттєвою умовою не лише ефективності навчальної діяльності, комфортного перебування дитини в школі, а й психічного розвитку молодшого школяра в цілому, його життєдіяльності та конструктивного входження у світ соціальних відносин.

Вивченню окремих характеристик підсистеми «дитина-батьки», любові та прийняття, послідовності, авторитетності, форм контролю тощо, присвячені роботи Дж. Боулбі, та інших науковців; стилі, моделі взаємодії розглядалися в роботах Л. Беньямін, А.В. Петровського, В.М. Дружиніна.

Мета і методи дослідження. Проаналізувати проблеми дитячо-батьківських відносин як чинника формування «образу-Я» дітей молодшого шкільного віку.

Сутність дослідження. Дитячо-батьківські відносини визначаються як особливого роду безперервні й тривалі міжособистісні стосунки, що характеризуються сильною емоційною значущістю як для дитини, так і для батьків, віковою змінністю, балансом полярних позицій,

потребою піклуватися та відповідальністю, як такі, що зумовлюють психічний розвиток і формування «образу-Я» [1, с. 10].

Ряд дослідників (О.Г. Сухоленова, В.Я. Титаренко, Е. Фром та інші) зазначають, що формування «образу-Я» дитини є детермінантою її поведінки. У кожного індивіда «образ-Я» формується під впливом багатьох чинників, основним із яких є вплив соціального середовища. Для дитини представником соціального середовища спочатку виступає власна родина.

В роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників М. Й. Боришевського, Г. Я. Варги, В. І. Гарбузова, Т. В. Говорун, Е. Г. Ейдемлера, О.І. Захарова, А.Є. Лічко, В.В. Століна, Т.С. Яценко та інших переконливо показана залежність формування особистості дитини від стилю виховання в родині, батьківського ставлення до дитини, способів родинного спілкування.

Різноманітні системи впливу та способів поведіння батьків з дитиною позначаються як «тип виховання». Е. Бене в її структурі виділяє три елементи: «образу-Я» самооцінку та поведінкову реакцію:

1. «Образу-Я» – уявлення індивіда про самого себе, що, як правило, здаються йому переконливими незалежно від того, чи базуються вони на об'єктивних даних, знаннях чи суб'єктивній точці зору, є вони істинними чи неправдивими.

2. Самооцінка – афективна оцінка уявлення про себе, яка може мати різну інтенсивність, оскільки конкретні риси «образу-Я» можуть викликати більш чи менш сильні емоції, пов'язані з їх прийняттям чи осудженням.

3. Потенційна поведінкова реакція, тобто це ті конкретні дії, які можуть бути викликані «образом-Я» і самооцінкою, що відповідно розглядаються як деяка описова (когнітивна) підструктура, емоційно-цінна і поведінкова складова «Я-концепції» [2, с. 43].

Позитивні і негативні особливості формування «образу-Я» в родині визначаються різними варіантами міжособистісної взаємодії членів сім'ї. Унаслідок проведеного теоретично-практичного дослідження ми прийшли до таких висновків: уміння дитини будувати успішне спілкування з іншими членами родини є частковим відображенням тієї оцінки, яку дають якостям та вчинкам цієї дитини члени сім'ї.

Висновки. Отже, родина створює передумови для розвитку індивідуальності особистості, оскільки ніщо так не виражає її суб'єктивний світ, як почуття. Іншими словами, внесок родини в емоційний та поведінковий розвиток особистості унікальний. Психологічний клімат родини є надзвичайно важливою умовою психічного розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акименко Ю.Ф. Психологічна корекція ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Акименко Ю.Ф. – К., 2003. – 20 с

2. Буллах І.Д. Генез різних аспектів «Я» у структурі самосвідомості підлітка / І.Д. Буллах // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 79–89.

Алеся Іванюто,
студентка з курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М. С. Богдан**
асистент (БДПУ)

ЯВИЩЕ КІБЕРБУЛІНГУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність. Явище булінгу як деструктивного фактору у спілкуванні дуже часто турбує людей у повсякденному житті. Враховуючи те, що стрімке поширення і розповсюдження соціальних мереж та їх доступність стало підґрунтям для появи кібербулінгу, діапазон такого впливу стає все більшим і охоплює велику кількість користувачів різного віку.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблемою булінгу займалися: К. Арора, Д. Лейн, Е. Міллер, Д. Ольвеус, Е. Роланд, Д. Таттум, Д. Томпсон та інші. В той же час, можна відмітити таких вітчизняних науковців: О. Барліт, І. Бердишев, А. Бочавер, О. Глазман, О. Дроздов, О. Ожійова, О. Синюкова, В. Собкін, А. Король, В. Петросянц, А. Чернякова, які досліджують психологічні особливості учасників булінгу, його наслідки та шляхи подолання. Явище кібербулінгу лише нещодавно привернуло увагу науковців.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати причини виникнення булінгу в соціальних мережах; особливості його прояву; шляхи застереження та усунення можливих наслідків кібербулінгу.

Сутність дослідження. Булінг в психологічній науці розглядається як різновид насильства, що не носить характеру самозахисту, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою [2].

Кібербулінг – умисні образи, погрози та розповсюдження компрометуючої інформації за допомогою сучасних засобів комунікації, інтернету, як правило, протягом тривалого періоду часу [1].

Сьогодні, розглядаючи явище кібербулінгу, вирізняють декілька його типів: 1) використання особистої інформації («зламвання» поштових скриньок, серверів, сторінок у соціальних мережах з метою отримання особистої інформації про людину та її наступне переслідування); 2) анонімні погрози (анонімне надсилання повідомлень загрозливого змісту, що можуть мати образливий характер з вульгарними висловами і ненормативною лексикою); 3) переслідування (отримання шляхом стеження в інтернеті особистої інформації про індивіда з метою завдання образ принизливого характеру або шантажу таємними фактами); 4) тролінг (розміщення в інтернеті провокаційних повідомлень з метою провокування конфлікту між учасниками або завдання взаємних образ); 5) флеймінг (обмін короткими гнівними і запальними репліками між двома чи більше користувачами в соціальних мережах та дискусійних групах); 6) обмовлення або зведення наклепів (розповсюдження принизливої неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій); 7) хепіслепінг (розповсюдження без згоди жертви відеороликів з записами реальних сцен насильства,

переважно фізичного) [1].

Таким чином, кібербулінг – явище досить нове, але, разом з тим, жертвою такого знущання може стати кожен користувач соціальними мережами. Саме тому важливо знати шляхи протидії такому впливу. Оскільки в шкільний період діти найбільш вразливі до деструктивних форм поведінки в соціальних мережах, а також не мають можливості ефективно захищатися від кібернападників, в освітніх закладах важливо створювати необхідну атмосферу взаємодопомоги та підтримки. Сучасні практикуючі психологи наголошують, що, зважаючи на актуальність роботи з профілактики булінгу, влучним рішенням для освітніх закладів є призначення психолога, відповідального за вирішення питань, пов'язаних з булінгом шляхом спостереження за поведінкою учнів, консультування і надання їм необхідної психологічної допомоги.

Висновки. Результати теоретичного дослідження показали, що феномен булінгу – тривалий процес усвідомленого жорсткого ставлення, що призводить до серйозних психологічних та соціально-негативних наслідків. Булінг є актуальною соціально-психологічною проблемою, яка потребує подальшої розробки та досліджень, пошуків шляхів її подолання, а профілактика агресивної та насильницької поведінки серед школярів потребує системного здійснення просвітницько-профілактичних заходів щодо подолання булінгу в сучасних закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беженар Г. Булінг : підліткове насильство в школі – [Електронний ресурс] / Беженар Г. // Школа. – 2012. – №2 (74). – С. 75–79. – Режим доступу : www.osvita.ua.com/attach/2319/SHj12021s.pdf . – Заголовок з екрану
2. Кон И.С. Что такое буллинг и как с ним борются? / И.С. Кон // Семья и школа. – 2006. – № 11. – С. 15-17.

Анастасія Ігнатова,

студентка 1 курсу

Факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти

Наук. керівник: **В. В. Чумак,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Проблема адаптації студентів-першокурсників до умов університету є однією з важливих загальнотеоретичних проблем і до теперішнього часу є традиційним предметом дискусій, оскільки відомо, що адаптація молоді до студентського життя – складний і багатогранний процес, що вимагає залучення соціальних і біологічних резервів організму.

Адаптація – це процес зміни характеру зв'язків, відносин студента до змісту і організації учбового процесу.

Ступінь соціальної адаптації першокурсника в університеті визначає безліч чинників: індивідуально-психологічні особливості людини, її особисті, ділові і поведінкові якості, ціннісні орієнтації, академічна активність, стан здоров'я, соціальне оточення, статус сім'ї та ін.

Актуальність проблеми визначається завданнями оптимізації процесу «входження» вчорашнього школяра в систему студентських відносин. Прискорення процесів адаптації першокурсників до нового для них способу життя і діяльності, дослідження психологічних особливостей, психічних станів, що виникають в учбовій діяльності на початковому етапі навчання, а також виявлення педагогічних і психологічних умов активізації даного процесу є надзвичайно важливими завданнями.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідження адаптації, як необхідної умови існування живого організму, розглядалося в роботах І.П. Павлова, І.М. Сеченова, Ч. Дарвіна, Ж. П'яже.

Психологічні аспекти адаптації людини до різних умов середовища розроблялися Б. Г. Ананьєвим, В. В. Антіповим, Ж. Годфруа, В. В. Гріценко, Э. Ф. Зеєром, В. В. Константіновим, В. В. Пархомчук та ін.

Мета та методи дослідження. Вивчити особливості адаптації першокурсників у закладах вищої освіти.

Студенти, що поступили на перший курс, нелегко сприймають зміст і організацію учбового процесу в університеті. Це зв'язано також і з тим, що в школі і удома хлопці і дівчата знаходяться під постійним контролем батьків, учителів. Студенти не звикли до самоконтролю, постійний контроль з боку батьків неможливий.

Студентові необхідно працювати не тільки на заняттях в університеті, але і самостійно вивчати матеріал, користуючись бібліотеками, Інтернетом. В учбовому процесі важлива роль відводиться самостійній роботі студента [1].

Сутність дослідження. Адаптаційний процес необхідно розглядати комплексно, на різних рівнях його перебігу, тобто на рівнях міжособистісних відносин, індивідуальної поведінки, психофізіологічної регуляції. Вирішальну роль має власне психічна адаптація, яка значною мірою здійснює вплив на адаптаційні процеси, що здійснюються на інших рівнях.

В результаті неадекватних підходів до організації учбового процесу, направлено на розв'язання завдань адаптації студентів, неузгодженості дій викладачів, недостатньої уваги до вирішення цієї проблеми з боку керівників, студенти адаптуються до учбового процесу досить складно.

Величезну роль грає психологічна підтримка. Доброзичливість, увага сприяють скороченню часу адаптації до змісту і організації учбового процесу в університеті. Куратор групи контролює успішність і відвідуваність занять, інформує батьків. Індивідуальний підхід до кожного – це основний принцип роботи наших кураторів. Вони прагнуть порозумітися з кожним, поговорити відверто, дати пораду або рекомендації, надати допомогу в самостійному вивченні матеріалу, навчити об'єктивно оцінювати свої знання і можливості.

Висновки. Отже, виявлення труднощів на першому курсі і визначення шляхів їх подолання (психологічна підтримка, індивідуальний підхід, доброзичливість та ін.) дозволить підвищити академічну активність студентів, успішність і якість знань. Від самоорганізації учбової діяльності (зокрема, самостійної роботи) залежить успішність студентів. Вирішення цієї проблеми дозволить уникнути відрахування студентів на першому курсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чумак В. В. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ у віртуальному освітньому просторі / В. В. Чумак // Технології розвитку інтелекту: електронний журнал лабораторії Нових інформаційних технологій навчання Інституту психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2013. – Том 1, № 4.

Владислав Карацупа

студент 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. С. Богдан**,

асистент (БДПУ)

ЕФЕКТ РОЗГАЛЬМУВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Актуальність. У зв'язку з популярністю соціальних мереж, віртуальне спілкування стає все більш привабливим для сучасного суспільства. Разом з тим, у деяких індивідів виникають сумніви стосовно того, як можна, використовуючи інтернет та месенжери при обговоренні інтимних питань з абсолютно незнайомою людиною. Психологами дане явище пояснюється виникненням «ефекту розгальмування в мережі», який був описаний у 2004 році американським психологом Дж. Сулером та означає ослаблення психологічних бар'єрів, що обмежують вихід прихованих почуттів і потреб, а також примушенням поводитися в інтернеті так, як зазвичай користувачі не поведуться в реальному житті [1].

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості виникнення й розповсюдження "ефекту розгальмування" у користувачів соціальними мережами.

Сутність дослідження. Дж. Сулер розглядаючи особливості взаємодії в соціальних мережах, виділяє шість основних факторів, що пояснюють невідповідність поведінки користувачів у віртуальному житті реальному спілкуванню:

1. Диссоціативна анонімність («Ви мене не знаєте»). Відчуття того, що в мережі людину «не можуть знати» виникає через анонімність. Так як користувачі соціальних мереж не мають прямого доступу до особистої інформації інших індивідів, людина сама вирішує, яку інформацію про себе висвітлювати та розповсюджувати.

2. Невидимість («Ви мене не бачите»). Невидимість та анонімність тісно пов'язані між собою, так як вони істотно допомагають індивіду приховати власну ідентичність в інтернеті та соціальних мережах. «Невидимий» користувач може надати неправдиву інформацію про свій вік, стать тощо.

3. Асинхронність («Побачимося пізніше»). Спілкування в соціальних мережах асинхронне. Так як користувачі самі контролюють хід бесіди, відсутність необхідності в негайній реакції на співрозмовника викликає ефект розгальмування. Затримка зворотного зв'язку дозволяє користувачам детально обміркувати свої повідомлення, що в умовах реальної бесіди інколи зробити досить складно.

4. Соліпсична інтродекція («Це все лише в моїй голові»). Через відсутність візуального контакту в процесі спілкування через соціальні мережі, користувачі нерідко самі наділяють своїх співрозмовників певними бажаними чи уявними якостями.

5. Дисоціативна уява («Це все гра»). Разом асинхронність інтернету і процес інтродекції утворюють новий фактор, що підсилює ефект розгальмування. Дж. Сулер як приклад наводить думку Емілі Флінч (спеціаліста по крадіжках особистих даних), згідно з якою, користувачі оцінюють спілкування в соціальних мережах як рольову гру [2].

6. Мінімізація влади («Ми рівні»). У соціальних мережах та мережі Інтернет взагалі, соціальний статус користувача не відіграє такої значної ролі, яку він має при спілкуванні в реальному житті, що дозволяє людям позбутися ще одного психологічного бар'єру [1].

Висновок. Отже, ефект розгальмування в мережі та фактори його виникнення пояснюють специфічні реакції користувачів соціальних мереж на взаємодію та спілкування з іншими. Саме тому, детальне вивчення даного феномену допоможе науковцям встановити закономірності поведінки користувачів в соціальних мережах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Suler, John. "The Online Disinhibition Effect" // CyberPsychology & Behavior. – 2004. – 7 (3): 321–326 pp.
2. Conflict in Cyberspace: How to Resolve Conflict Online | KaliMunro.com

Владислав Карацупа,

студент 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т.П. Малихіна,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ ТРАНЗАКТНОГО ПІДХОДУ В ПСИХОДІАГНОСТИЦІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. Сучасна тенденція гуманізації суспільства – це об'єктивна потреба суспільного розвитку, в основі якої лежить спрямованість на людину. Зазначена тенденція до гуманізації відноситься і до теоретичних побудов Е. Берна – трансактному аналізу Сучасний трансактний аналіз включає в себе теорію особистості, теорію комунікацій, аналіз складних систем і організацій, теорію дитячого розвитку. У практичному застосуванні він представляє собою систему роботи як з окремими людьми, подружніми парами, сім'ями, та і різними соціальними групами.

Ступінь досліджуваності проблеми. Слід зазначити, що в останнє десятиріччя спостерігається зацікавленість психологів-практиків використанням тразактного підходу в практичній діяльності. Та нажаль науково обґрунтованих джерел на сьогоднішній день знаходимо небагато (М. Барановська, Е.Гусева, В. Джойнс І. Малкіна-Пых, Я.Стюарт). Е. Берн

створив популярну концепцію, коріння якої сягають в психоаналіз та увібрала в себе ідеї і поняття як психодинамічного, так і біхевіоріального підходу, зробивши акцент на визначенні та виявленні когнітивних схем поведінки, які програмують взаємодію особистості з собою та іншими.

Мета дослідження. Обґрунтувати можливості використання транзактного підходу в психодіагностиці особистості.

Сутність дослідження. Транзактний (або структурний) аналіз – абсолютно новий оригінальний погляд на поведінку людини, в основі якого лежать неусвідомлювані, запрограмовані ролі, які вона програє протягом усього життя – Батько, Дорослий, Дитина, що отримали назву еґо-станів. Кожен з еґо-станів передбачає «певну модель почуттів та переживань, безпосередньо пов'язану з конкретним патерном поведінки»[2] Важливо зазначити, що з віковими особливостями еґо-стани не пов'язані. Коли людина поводить себе, мислить і відчуває за принципом «тут і тепер» і реагує на те, що відбувається навколо неї, використовуючи весь потенціал дорослої особистості, то вона знаходиться в еґо-стані Дорослого. Коли вона поводить себе, мислить і відчуває, копіюючи одного з своїх батьків, або вчителів, то це еґо-стан Батька. У тому випадку, якщо відбувається психологічна регресія до поведінки, мислення і почуттів з власного дитинства – актуалізується еґо-стан Дитини. Кожен з еґо-станів включає в себе свої специфічні заборони, судження і емоційні імпульси, проте в рамках «зверхспрощеної» моделі, Дорослий приймає рішення, спираючись на розумові процеси, Дитина робить висновки, спираючись на почуття, тоді як Батько діє згідно вже з наявними у нього оціночними судженнями.

Пріоритетом використання для нас в дослідженні транзактного підходу полягає в тому, що він дозволяє вибудувати найбільш детальний портрет особистості, що включає особливості як емоційної, когнітивної, так і поведінкової сфери, що корелює з ними. Для оптимального функціонування особистості, з точки зору транзактного аналізу, необхідно, щоб в особистості були гармонійно представлені всі еґо-стани. Для психодіагностики розподілу рольових позицій був використаний тест-опитувальник М. Барановської «Особистісна еґограма», яка дозволила визначити ще й різновиди еґо-станів Батька (критикуючий та турботливий) й Дитини (вільна та адаптивна) В якості досліджуємої виступила студентка-філолог дев'ятнадцяти років, якій спочатку було запропоновано передбачити як розподілені еґо-стани її особистості, а потім пройти стандартний тест.

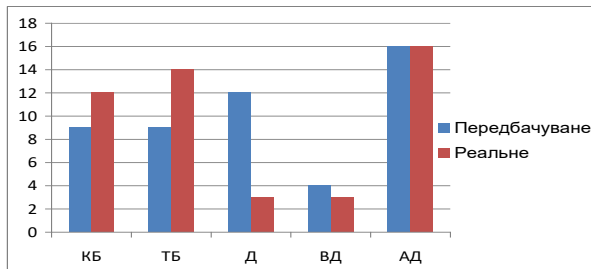


Рис. 1. Розподіл рольових позицій

Основні висновки. За результатами дослідження у респондента переважає его-стан адаптивної дитини, що характеризується сумнівами, комплексами, недовірою, страхом зробити неправильний крок, по життю така людина йде певним шляхом, який найчастіше обирає не сама. Передбачуваний і реальний результат за цим его-станом співпадає. Отже людина об'єктивно відчуває свій его-стан.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Э. Трансактний анализ и психотерапія / Э. Берн. – Москва: Братство, 1992. – 224 с.
2. Стюарт Я. Современный транзактний анализ / Я. Стюарт, В. Джойнс. – СПб : Социально-психологический центр, 1996. – С. 9.

Кейдун Юлія,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Н.І.Сердюк**

к.психол.н., ст.викладач (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність. Кардинальні соціально-економічні зміни, що відбулися протягом останнього часу в суспільстві, обумовили перегляд підходів до вирішення багатьох психологічних проблем покоління, що підростає, зокрема – підготовки старшокласників до професійного самовизначення. Успішне вирішення цього завдання значною мірою залежить від ефективності профорієнтаційної роботи із школярами, а також від різного роду чинників, які є рушійною силою цього процесу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний інтерес до досліджуваної проблеми в галузі професійного самовизначення та професійної орієнтації проявляли А. Маслоу, С. Фукуяма, Д. Голанд та інші. Певні підходи до розв'язання проблеми активізації профорієнтаційної роботи можна знайти в роботах Г. Левченка, І. Михайлова, М. Пряжнікова, В. Синявського та інших дослідників, досить актуальними й сьогодні є дослідження психологічних чинників активізації професійного самовизначення школярів.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати психологічні чинники активізації професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці.

Сутність дослідження. Професійне самовизначення не можна розглядати як «стоп-кадр» процесу розвитку: досвід, що набувається на обраному шляху змінює картину можливостей людини і напрям її подальшого розвитку. Професійне самовизначення складає важливий момент особистісного самовизначення, розглядається як неперервний процес пошуку сенсу в професійній діяльності, яка обирається, засвоюється і виконується, як процес чергових виборів, кожний з яких – важлива життєва подія, що визначає подальші кроки на шляху професійного розвитку особистості. Центром професійного самовизначення є ціннісно-моральний аспект, розвиток самосвідомості, потреба в професійній компетентності [1].

У науковій літературі поширені ряд класифікації чинників, що впливають на формування готовності до професійного самовизначення. Серед них значене місце займають психологічні чинники, які складають основу професійного самовизначення, та які включають в себе:

- усвідомлення цінності суспільно корисної праці;
- загальна орієнтація в соціально-економічній ситуації в країні;
- усвідомлення необхідності загальної і професійної підготовки для повноцінного самовизначення і самореалізації;
- загальна орієнтація у світі професійної праці;
- виділення подальшої професійної мети (мрії);
- узгодження мрії з іншими важливими життєвими цілями (сімейними, особистими);
- знання про вибрані цілі;
- знання про внутрішні перепони, які ускладнюють досягнення вибраної мети тощо [3].

Разом з тим, виокремлюють етапи професійного самовизначення: дитяча гра (дитина приймає на себе різні професійні ролі і «програє» окремі елементи пов'язаної з ними поведінки); підліткова фантазія (підліток бачить себе в мріях представником тієї чи іншої привабливої для нього професії); попередній вибір професії (охоплює весь підлітковий і більшу частину юнацького віку: відбувається сортування і оцінка різних видів діяльності з точки зору інтересів учня, потім – його здібностей, нарешті, з точки зору системи цінностей); практичне прийняття рішення (вибір професії: визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, об'єму і тривалості підготовки до неї; вибір спеціальності) [2]. Відповідно до поданих етапів, можна підтвердити той факт, що професійне самовизначення це тривалий процес, який завершується саме в юнацькому віці.

Основні висновки. Професійне самовизначення в сучасному розумінні розглядається не тільки як конкретний вибір професії, але і як безперервний процес пошуку смислу в обраній професійній діяльності, за допомогою ряду психологічних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильков В.М. Соціально-психологічні питання професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах / В.М. Васильков // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С. 59-66.
2. Варнавських К. Проблеми професійного самовизначення молоді на сучасному етапі ринкових перетворень / К. Варнавських // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С. 109-115.
3. Вітківська О. І. Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі профконсультації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Оксана Ігорівна Вітківська. – К., 2002. – 21 с.

Ольга Кутєпова,
студентка 4 курсу
Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Фролова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність. Емоційна стійкість особистості є інтегральним показником, в якому відображаються результати її навчання і виховання, а також досвід взаємодії з навколишнім середовищем.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням емоційної стійкості займалися як зарубіжні (Н.Бредберн, А.Вотерман, Р.Кеттелл, Е.Дінер, Р. Райан, Я. Рейковський), так й вітчизняні (П.Б.Зільберман, Л.Г.Дика, Л.М. Аболін, К.К. Платонов, А.О. Прохоров) вчені.

Зіставивши думки різних науковців, П.Б. Зільберман визначає емоційну стійкість як «інтегративну властивість особистості, що характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, яка забезпечує оптимальне успішне досягнення мети діяльності у складній емотивній ситуації».

Мета і методи дослідження. Теоретично дослідити проблему емоційної стійкості старшокласників.

Сутність дослідження. Розглядаючи емоційну стійкість як адаптацію до емоційно значимої ситуації, вчений виділяє дві її стадії: стадія емоційної реактивності (характерні вегетативні зрушення, що виникають в організмі під емоціогенним впливом); стадія емоційної адаптації до вегетативних зрушень (пригнічення виниклих вегетативних зрушень, а також саморегуляції, спрямованій на збереження доцільної поведінки) [1, с. 110].

Емоційна сфера старшокласників складна і різнобарвна. Вона стає більш насиченою і гнучкою, зростає її керованість і контрольованість, зменшується вміст афективних реакцій, емоційне життя є інтенсивним, хоча стає менш бурхливим і стабільнішим. Емоційна сфера старшокласників характеризується: різноманіттям пережитих почуттів, особливо моральних і суспільно-політичних; більшою, ніж у учнів середніх класів, стійкістю емоцій і почуттів; здатністю до співпереживання, тобто здатністю відгукуватися на почуття інших, близьких їм людей; розвитком естетичних почуттів, здатністю помічати прекрасне в навколишній дійсності. Розвивається естетична сприйнятливність до м'яких, ніжних, спокійних ліричних об'єктів; більшою стійкістю і глибиною дружби; друзів вибирають, виходячи із загальних інтересів і занять, рівності відносин, відданості і зобов'язань; дружба, в основному, переривається через зраду; появою почуття любові; юнацька любов, як правило, чиста, багата на різноманітні переживання, носить відтінок ніжності, мрійливості, ліричності і щирості. У більшості випадків почуття любові викликає у юнаків і дівчат прагнення подолати свої недоліки, виробити позитивні якості особистості, розвинути фізично, щоб привернути увагу об'єкта свого почуття; любов виховує шляхетні почуття і прагнення [3].

Фактори, що впливають на стійкість до стресів:

1) психологічна компетентність, тобто усвідомлення своїх особистісних, психофізіологічних якостей; знання симптомів, характеристик і картини стресового стану; усвідомлення його наслідків;

2) життєвий досвід, в тому числі поведінка в тих чи інших ситуаціях, спосіб реагування, сформовані відносини;

3) особистісні особливості, в тому числі мотивація, рівень особистісної саморегуляції, готовність до активних дій, володіння психорегулятивними технологіями поведінки; уміння будувати міжособистісні відносини [2].

Основні висновки. Емоційна стійкість – інтегральна властивість психіки, що виражається в здатності долати стан зайвого емоційного збудження при виконанні складної діяльності. Емоційна стійкість зменшує негативний вплив сильних емоційних проявів, попереджає крайній стрес, сприяє прояву готовності до дій в напружених ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1 Дьяченко М.И. О подходах к изучению эмоциональной устойчивости / М.И. Дьяченко, В.А. Пономаренко // Вопросы психологии. – 1989. – №3. – С. 106–112.

2. Гайдученко О.А., Кузнецова Е.В. Факторы формирования стессоустойчивости в период ранней юности. // [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://sibac.info/studconf/hum/xxviii/46435>

3. Кириченко О.Н., Каськов А.В. Особенности эмоциональной сферы старшеклассников. // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2014/416/3761>

Марія Кучерова,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,**

ст. викладач (БДПУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. Булінг, як феномен дев'янтної поведінки, є гострою соціально значущою проблемою в підлітковому віці. Майже в кожному класі кожної школи є учні, які мають особливості, що відрізняють їх від своїх однолітків. Відмінні характеристики учня часто призводять до насмішок і знущань у класі [2].

Порушення, що виникають в результаті впливу на підлітка в ситуації булінгу, призводять до особистісних змін, тому що зачіпають всі рівні людського функціонування. Наслідки носять довгостроковий характер і, найчастіше, впливають на все подальше життя дитини. Такими наслідками можуть бути, наприклад, специфічні сімейні відносини або відносини з партнером, жорстоке ставлення в подальшому до власних дітей [1, с. 41].

Україна – в першій десятці країн Європи за його поширеністю з-поміж 11-15-річних школярів. Вона залишила далеко не лише найбільш соціально благополучні Данію чи Норвегію, але й Угорщину та Грецію. Такі

дані наводить ВООЗ [3].

Торік 67% українських дітей або були жертвами, або кривдниками, або свідками булінгу, за даними ЮНІСЕФ. Чверть із них безпосередньо зазнали цькування. 48% цих дітей нікому не розповіли про пережите [1, с. 43].

Мета і методи дослідження: експериментально дослідити фактори виникнення булінгу в підлітковому віці. Використовували методики «Діагностика соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда» (текст опитувальника в адаптації А.К. Осницького).

Сутність дослідження. За результатами даної методики показники по шести інтегральним шкалам розподілилися наступним чином: «Адаптація» – в зоні невизначеності більшість учнів 47 осіб (82,4%), показники нижче норми у 8 осіб (14%) і вище норми у 2 осіб (3,5%).

За другим інтегральним показником «Прийняття інших» вийшли наступні результати: в зоні невизначеності – 32 людини, що становить 56,1% від загального числа респондентів, показники нижче норми – 21 людина (36,8%) і показники вище норми – 4 людини, що становить 7% від загального числа респондентів.

За шкалою «Інтернальність» відзначені наступні результати: зона невизначеності – 24 людини, що становить 42,1% від загального числа респондентів, нижче норми – 18 осіб (31,5%), вище норми – 15 осіб, що становить 26,3% від загального числа респондентів. Результати за показником «Самосприйняття» наступні: зона невизначеності – 18 осіб (31,5%), нижче норми – 28 осіб (49,1%) і вище норми – 11 осіб (19,2%). Шкала «Емоційна комфортність»: зона невизначеності – 19 чоловік (33,3%), нижче норми – 27 осіб (47,3%), вище норми – 11 людина, що становить 19,2% від загального числа респондентів. Останній показник «прагнення до домінування»: зона невизначеності – 34 людини (59,6%), нижче норми – 6 осіб (10,5%), вище норми – 17 (29,8%).

Найбільш високі значення відзначені за низькими показниками таких шкал, як «Самосприйняття» (49,1%) і «Емоційний комфорт» (47,3%). Такі дані можуть говорити про те, що більшість учнів не приймають себе такими, якими вони є, у них може відзначатися занижена самооцінка, невпевненість у собі, незадоволеність собою, можливо, своїм зовнішнім виглядом або рівнем розвитку.

Основні висновки. Таким чином, були відзначені показники, які свідчать про те, що більшість дітей відчувають емоційний дискомфорт в групі і не приймають себе. Деякі підлітки не приймають інших і схильні до домінування. Таке співвідношення показників призводить до ще жорсткішого закріплення ролей у класі і ускладнює роботу по запобіганню булінгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арпентьева М.Р. Проблема соціального порядку і насильство в школах / М.Р. Арпентьева // Проблеми сучасної освіти. – 2016. – № 5. – 39-49 с.
2. Зінов'єва І.О. Психологія і психотерапія насильства. Дитина в кризовій ситуації / І.О. Зінов'єва, Н.Ф. Михайлова. – СПб.: Мова, 2005. – 248 с.
3. Пономарьова Е.А. Булінг як соціально-педагогічна проблема

Юлія Клішко,

студентка 2 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **В. В. Чумак,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГУМАНІСТИЧНИХ ЗАСАД УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Актуальність. Наразі освітня галузь в Україні зазнає значних трансформацій: активно проводяться реформи в галузі підготовки майбутніх вчителів, яким у подальшому буде необхідно забезпечити оптимальний психологічний клімат в учнівському колективі з метою підвищення ефективності в управлінні ним. Варто зазначити, що швидкими темпами в нашій державі відбувається процес гуманізації освіти. З-поміж принципів, які виступають підґрунтям функціонування освітньої галузі, основоположним є принцип гуманізму, що передбачає визнання людини, особистості як цінності, заради якої здійснюється розвиток суспільства. Саме тому швидкими темпами в нашій державі відбувається процес гуманізації освіти, ядром якого є поняття гуманістичної спрямованості особистості вчителя.

Ступінь досліджуваності проблеми. Ще за часів Давньої Греції Протагор зазначав, що «людина є мірою всіх речей», а Демокріт, Платон, Сократ, Аристотель пропонували ідею особистісно-зорієнтованої освіти. Сьогодні в умовах ідеологічної свободи ідеї справжнього гуманізму знову впливають на розвиток педагогічної науки в цілому та, зокрема, в теорії управління освітнім закладом. Але, на жаль, ці ідеї так і залишаються в теоретичній площині дидактики й теорії виховання, а в житті керівники шкіл більше орієнтовані, на сам педагогічний процес, ніж на особистість окремого учня, його індивідуальний розвиток. Саме тому нагально постає необхідність визначення психологічних основ гуманізму в управлінській діяльності майбутніх педагогів, з метою вдалої реалізації їх на практиці.

Дослідженням даної проблеми в різні історичні періоди займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених-педагогів та психологів (К. Д. Ушинський, А. Дістерверг, В. О. Сухомлинський, Є. І. Рогов, А. М. Столяренко та ін.).

Мета та методи дослідження. Теоретичний аналіз психологічних основ гуманістичних засад управлінської діяльності педагога.

Сутність дослідження. Теоретичні основи гуманної педагогіки було закладено К. Д. Ушинським, який наголошував на тому, що ідеальний учитель – той, який тонко відчуває душевний стан своїх учнів, бачить у кожному з них особистість. В. О. Сухомлинський наголошував на ідеї виховання заради щастя дитини, вважав, першочерговим завданням вчителя повинно бути відкриття у кожній особистості творця, підняття особистості на новий рівень її розвитку [1].

Є. І. Рогов, досліджуючи дане питання, виділив чотири типи педагогів на основі спрямованості особистості вчителя: вчитель-комунікатор, вчитель-предметник, вчитель-організатор, вчитель-педагог. Для вчителя-організатора важливо реалізувати свою потребу в лідерстві, домінуванні, розкрити свої якості вольової, сильної, вимогливої, енергійної людини. Йому легко вдається організувати учнів, він уміє пробудити в них дух колективної зацікавленості, ділового співробітництва, відповідальності. Вчитель-предметник реалізує свій інтелект, глибокі знання зі свого предмету. Він поважає інтелект і виховує його в учнів засобами свого предмету. Це професійно компетентна й творча людина, віддана своїй професії. Вчитель-комунікатор реалізує у професії вчителя потребу в спілкуванні. Він доброзичливий, співчутливий, привабливий, високоморальний. Його вплив на учнів насамперед емоційний, через пошук шляхів сумісності з учнем, через особистий контакт. Вчитель-інтелігент реалізує в професії свою потребу в духовності, високої моральності та вихованні цих якостей у учнів. Це людина з високою загальною культурою, високим рівнем інтелекту. Високими моральними якостями, постійними духовними пошуками. Він виховує собою, власним прикладом [2].

Дослідження А. М. Столяренко доводять, що стиль керівництва значною мірою визначає ефективність навчання і виховання, а також особливості розвитку особистості та формування міжособистісних відносин у навчальній групі.

Висновки. Отже, гуманізація процесу педагогічного управління освіти в XXI столітті повинна базуватися на таких психолого-педагогічних основах: надання пріоритету індивідуальній формі взаємодії учителя та учня; позитивна налаштованість педагога до учнів; врахування індивідуально-психологічних особливостей учня та його інтересів; розвиток в учнів позитивного світосприйняття; допомога у розвитку гармонійного творчого потенціалу учня як суб'єкта, як самобутньої особистості; прояв толерантності, справедливості, емпатійності, поваги до учня; надання переваги демократичному стилю управління в педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філімончук А. В. Психологічні основи гуманістичних засад управлінської діяльності педагога / А. В. Філімончук // Вісник Житомирського ДЦНТЕІ. – К., 2008. – № 1. – С. 13–15.
2. Столяренко А. М. Психология и педагогика / А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ, 2004. – 423 с.

Владислава Литвяк,

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Фролова**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ КРИЗ В ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність. Особливості сучасної соціальної реальності, що проявляються у високому темпі та масштабності соціально-політичних та економічних змін, соціальній нестабільності та протиріччях, негативних

тенденціях розвитку суспільства (безробіття, злочинність, наркоманія тощо), вимагають від особистості гнучкості, високого рівня вмінь саморегуляції, саморозвитку та самопомоги, що необхідні у подоланні виникаючих життєвих випробовувань. Вміння особистості керувати своїм станом та поведінкою під час життєвих криз є показником її зрілості. Тому сьогодні важливим завданням є розвиток та становлення особистості, здатної долати складні життєві ситуації, негаразди та конструктивно вирішувати найрізноманітніші конфлікти. Виходячи з цього, актуальним є детальне дослідження стратегій подолання життєвих криз в юнацькому віці.

Ступінь досліджуваності проблеми. В останні роки феномени життєвої кризи, особливості її переживання та подолання є предметом вивчення у вітчизняній та зарубіжній психології. В останні роки активно досліджувалися різні аспекти емоційно важких та складних життєвих ситуацій (Л.І. Анциферова, І.В. Бринза, О.А. Будницька, Л.Ф. Бурлачук, Л.В. Виноградова, Х.В. Гаспарян, О.А. Єфімова, О.Ю. Коржова, І.В. Сергеева та ін.); особливості подолання життєвих криз та важких життєвих ситуацій (Р.А. Ахмеров, Ф.Ю. Василюк, Н.Ю. Воляннюк, Л.Г. Дікая, Т.Л. Крюкова, О.В. Лібіна, С.К. Нартова-Бочавер, Е.Л. Носенко, Т.М. Титаренко та ін.)

Незважаючи на певну вивченість даної проблеми, аналіз наукових психологічних джерел показав, що відсутнє єдине визначення життєвої кризи та процесу її психологічного подолання, вивчаються окремі аспекти даної проблеми, що не дає цілісної картини. У широкому розумінні кризу можна розглядати як стан, який виник внаслідок накопичення нерозв'язаних життєво важливих проблем, суперечностей або подій, що призвели до втрати сенсу попереднього стилю життя, поведінки й діяльності. Переживання кризи, як вважає М.Й. Варій, зумовлює перебудову психологічної структури особистості, зміну соціально-професійної спрямованості [1].

У вітчизняній психології вже досить усталеною є думка про те, що всі кризи особистості, які трапляються на її життєвому шляху, можна поділити на: кризи психічного розвитку, вікові кризи, кризи невротичного характеру, професійні кризи, критично-сміслові кризи, життєві кризи [3]. При виокремленні та аналізі різних видів криз особливу увагу, на нашу думку, варто звернути на життєві кризи, в яких найбільше і найглибше відображається специфіка усвідомлення свого життєвого шляху та сенсу життя загалом, що є важливим у юнацькому віці.

Мета і методи дослідження. Теоретично дослідити стратегії подолання життєвих криз в юнацькому віці.

Сутність дослідження. Згідно з аналізом теоретичних джерел важливими векторами життєвого шляху особистості в юнацькому віці, які необхідно проаналізувати у ситуації кризи, є задачі, даності та ресурси життєвого шляху [2]. «Стратегії подолання» кризи розглядаються в трьох сферах: когнітивній, афективній та поведінковій. Під терміном «стратегія подолання» ми розуміємо активну взаємодію особистості з ситуацією, котра містить дії, прийоми та способи поведінки, що спрямовані на розв'язання проблемної ситуації. В юнацькому віці збільшується кількість активних перетворюючих стратегій, спрямованих як на зміну зовнішніх обставин, так і на внутрішні зміни, пов'язані з когнітивними та ціннісними

перетвореннями ситуації. Достовірно знижується кількість пасивних стратегій, при стабільній вираженості у всіх вікових групах стратегії уникання. Також відзначено, що загалом специфіка способів поведінки старшокласників тяжіє до типу, що є характерним для дорослих досліджуваних.

Основні висновки. Здійснення конструктивного вибору у ситуації кризи передбачає вихід за межі власного Я та початок нового етапу розвитку особистості. Таким чином, криза відкриває перед людиною унікальну можливість змін. Конструктивне подолання кризи стає сходинкою, що допомагає реконструювати життєву ситуацію, здійснити відкриття, необхідні для появи більш зрілої особистості, здатної до творчої адаптації у нових життєвих умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варбан Є.О. Стратегії подолання життєвих криз в юнацькому віці : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. психол. наук. / Є. О. Варбан. – К., 2009. – 21 с.
2. Гасюк М.Б. Життєтворчість як спосіб вирішення життєвої кризи особистості / М.Б. Гасюк, О.М. Гринів // Актуальні проблеми психології: Психологія особистості / за ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі. – К., 2011. – Том 11, вип. 4. – Ч. 1. – С. 199-205
3. Чіп Р. Психологічні особливості переживання життєвої кризи особистістю в ранньому юнацькому віці / Руслана Чіп // Актуальні проблеми психології розвитку особистості. – № 1 (2). – 2011. – С. 289-296.

Наталя Лобанова,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Фролова,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ СОЦІОМЕТРИЧНОГО СТАТУСУ ПІДЛІТКІВ НА ФОРМУВАННЯ "Я-КОНЦЕПЦІЇ"

Актуальність. ХХІ століття пов'язане зі значним реформуванням освіти, пошуком найбільш альтернативних підходів у формуванні сучасної особистості. Необхідність обґрунтування чинників та умов стимуляції особистісного розвитку набуває особливої значущості у підлітковому віці. Адже саме цей період становлення особистості є найбільш суперечливим. Внутрішня «розгубленість» і «незібраність» підлітка, намагання досягти цілісності «Я» і зрозуміти його призначення є класичним атрибутом даного періоду.

Ступінь досліджуваності проблеми. Існує тісний взаємозв'язок між «Я-концепцією» індивідуума та його статусом у групі, особливо для підлітків, де ровесники постають референтним соціальним оточенням. Особливості «Я-концепції» призводять до певного соціометричного статусу особистості і навпаки: статус у групі сирієє формуванню відповідності «Я-концепції».

Мета та методи дослідження. Дослідити вплив соціометричного статусу підлітків на формування "Я-концепції".

Сутність дослідження. Спілкування в підлітковий період, на думку І.С. Кона, відіграє ряд специфічних функцій: є каналом інформації, яку не повідомляють дорослі; сприяє виробленню навичок соціальної взаємодії; дає можливість пережити емоційний контакт з групою, відчуття солідарності, групової приналежності, взаємопідтримки [3].

Американським психологом і мікросоціологом Дж. Морено був запропонований спосіб виявлення міжособистісних вподобань у групах і техніка фіксації емоційних переваг – соціометрія. За словами С.Д. Максименка, засадовим стосовно цього методу є принцип синтонності – емоційних потягів і симпатій, які виявляються у стосунках між членами групи і визначають їх характер [2].

Соціометрія широко використовується для виявлення симпатій чи антипатій між членами групи, які самі можуть не усвідомлювати цих відносин і не знати про їх наявність чи відсутність. Соціометрія також дає змогу визначити соціально-психологічний статус кожного члена групи.

Статус – поняття, яким позначається становище людини у системі міжособових взаєминах та ступінь його психологічного впливу на членів групи. На думку Б.Г. Ананьєва, статус особистості ніби «заданий» системою суспільних утворень, що склалися, і об'єктивно визначають «місце» особистості в соціальній структурі [1, с. 136].

У системі міжособистісних стосунків кожен член спільності має певний статус, що зумовлює його офіційно не регламентовані права, обов'язки, привілеї. Найвищий статус має лідер, за яким визнається право приймати відповідальні рішення і впливати на поведінку членів спільності. У різних спільностях одна й та сама людина може мати різний статус: в одній вищий, в іншій – нижчий. І в кожній з них її поведінка повинна узгоджуватись з її статусом. Звичайно, індивід краще почувається в групі де його статус вищий. П.А. М'ясоїд вважає, що відмінності між такими статусами нерідко породжують конфліктний стан самосвідомості [2].

Популярність членів групи, їх статус має такий характер: «зірки» – ті, кого при соціометричному дослідженні обирали найчастіше; їм поступаються «бажані», які мають по три-чотири вибори; менш популярних називають «мало бажані»; «знехтувані» – один-два вибори; поза вибором залишаються «ізолювані», з якими ніхто не виявляє бажання співпрацювати. Представники останньої підгрупи становлять собою контингент підвищеного соціально-психологічного ризику й потребують особливої уваги та розуміння. Проте систему зав'язків, що констатується з допомогою соціометричної техніки, не можна вважати незмінною. Сьогоднішня «зірка» завтра може залишитися в ізоляції

Основні висновки. Існує тісний взаємозв'язок між психологічними особливостями особистості та статусом її у групі, особливо для підлітків, де ровесники постають референтним соціальним оточенням. Психологічні особливості призводять до певного соціометричного статусу особистості і навпаки, статус у групі сприяє формуванню відповідних психологічних характеристик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Социальные ситуации развития личности и ее статус / Б.Г. Ананьев // Хрестоматия по психологии. – М: Просвещение, 1987. –

С. 134-140.

2. Вікова та педагогічна психологія / За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинської. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.

3. Кон И. С. Психология ранней юности / И.С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 254

Марія Лосєва,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**

канд. психол.н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ САМОТНОСТІ ПІДЛІТКА НА ЙОГО ІНТЕРЕСИ

Актуальність. В наш час самотність стає все більш важливим питанням для вирішення та обговорення. Це почуття захоплює все більш молоді, доросліх та людей прихильного віку. Бути одинаком погано для нашого фізичного та психічного здоров'я.

Ступінь досліджуваності проблеми. Як переконують у Лондонській кампанії з боротьби з самотністю, самотність може бути настільки ж шкідливою, як паління 15 сигарет на день. Одне з досліджень кампанії показує, що самотні люди мають на 64% вищий ризик розвитку слабоумства.

Нещодавно психологи з Бірмінгемського університету проаналізували 70 досліджень, до яких були залучені 3,4 мільйона людей. Виявилось, що соціальна ізоляваність і небажання спілкуватися насправді відрізняється від самотності, хоча і має схожий вплив на організм людини.

Однією з серйозних проблем є проблема самотності дітей. Самотнім не можна назвати підлітка, який, мало взаємодіючи з оточуючими, не проявляє ні психологічних, ні поведінкових реакцій самоти. Справжні суб'єктивні стани самотності зазвичай супроводжують симптоми психічних розладів, які мають форму афектів із явно негативним емоційним забарвленням.

Підліток з самотністю починає відсторонюватись від друзів, сім'ї, більше знаходитись на одинці з собою. В цей час потрібно приділяти дитині більше уваги, цікавитись його захопленнями, виражати підтримку в будь яких, навіть малих починаннях та проявлять більше любові. У дітей підліткового віку є велика потреба у самовизначенні та самоствердженні, не задоволення яких переходить до ускладнення спілкування, самопочуття та призводить до самотнього стану.

Мета. Визначення та зіставлення рівнів інтересів у підлітків з самотністю та їх однолітків.

Методи дослідження. Для визначення інтересів використовувалась методика «Профіль» Г. В. Резапкіної, та «Шкала суб'єктивного відчуття самотності (UCLA Loneliness Scale)» – тест-опитувальник, розроблений Д. Расселом, Л. попелу, М. Фергюсоном.

Сутність дослідження. З використанням методики «Профіль» Г. В. Резапкіної та опитувальника «Шкала суб'єктивного відчуття самотності (UCLA Loneliness Scale)», було проведено дослідження на базі школи. Воно

складалось з невеликого анкетування, щодо інтересів учнів старших класів, результати котрих вираховувались у процентному співвідношенні.

За отриманими даними було виявлено, що учнів з відсутністю інтересів більшість. Пізніше в бесіді вони аргументували це зацікавленістю соц. мережами. Проведене опитування на рівень самотності, що показало більшість підлітків з проявами самотності. Їх поведінка підтверджувала отримані результати. У частини підлітків з самотністю простежувалась зацікавленість до різних сфер діяльності.

В розмові з керівником класу було виявлено, що самотні діти старшого класу біль успішні в навчанні, мають творчі здібності, але не бажають їх проявляти. Клас не сприймає підлітків, та не дає змогу показати себе за рахунок більш домінантного лідера, до якого прислухається більшість. Такі діти потребують підтримки, як з боку однолітків, так і з боку сім'ї.

Висновок. На основі проведеного дослідження можна виявити низький рівень зацікавленості учнів старших класів у різноманітних сферах життя та значний рівень самотності у деяких підлітків, що потребує своєчасного вирішення та подальшої корекційної роботи.

Самоствердження та порозуміння себе і оточуючих – основні рушійні сили підлітка. Якщо немає можливості їх задовольнити, це призведе до втрати підлітком самого себе та неможливості повноцінно розвиватись як особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
2. Лашук, В. Г. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Лашук Вікторія Григорівна. – Київ, 2010. – 20 с.
3. Петрович, Ж. В. Дитина в складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав [Текст]: монографія / Ж. В. Петрович. – Рівне : видавець О. Зень, 2010. – 368 с.– ISBN 978-966-2096-98-9.

Валентина Медведенко,

студентка 1 курсу магістратури

Факультет фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти

Наук. керівник: **Н.В. Жук,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО УЧАСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНИХ ЗАХОДІВ

Актуальність. Проблема формування особистості майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне її вдосконалення, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов у

закладах вищої освіти, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи [1].

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема дослідження психологічної готовності студентів до організації та участі в позааудиторних заходах була предметом дослідження багатьох вчених, але сучасна перебудова освітнього простору вимагає запропонувати нові методи формування та розвитку в юнаків прагнення до активного суспільного життя.

Мета і методи дослідження. Визначити психологічну готовність студентів до участі та організації позааудиторних заходів серед студентів першого курсу.

Сутність дослідження. Поняття психологічна готовність до діяльності було введено в психологічний обіг в 1976 році білоруськими дослідниками М.І. Дьяченко і Л.А. Кандибовичем. У відповідності зі змістом і конкретними завданнями, які розв'язуються суб'єктом трудової діяльності, готовність поділяють на короткотривалу (ситуативну), що детермінується відповідними психічними станами, і відносно сталу, що визначається стабільними властивостями (особливостями) особистості [2]. Психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості [3]. Готовність – це не тільки властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник діяльності суті особи, міра її професійної здібності.

В розвитку студентської молоді відіграє не менш важливу роль формування готовності студентів до різних видів діяльності, що сприятиме всебічному становленні фахівця в його професійній підготовці. Недостатній рівень культури, формальне ставлення до професійних обов'язків, відсутність моральних установок здатні суттєво знизити якість професійної діяльності фахівця. Найбільшою мірою це стосується професій, фахівці яких постійно працюють з людьми. Не підлягає сумніву, що суттєво впливає на результативність загальної професійної підготовки позааудиторна робота у закладах вищої освіти [4]. Проведене нами опитування надало можливість визначити показники зацікавленості студентів та їх готовність до роботи в позааудиторних заходах. Також було проведено опитування щодо якостей що присутні людині, яка бере участь у позааудиторних заходах.

В опитування брало участь 15 студентів першого курсу. Було виявлено, що:

1. Всі опитані студенти (100%) хотіли б брати участь в позааудиторних заходах, але 40% з них не бажають приймати участь в організації цього заходу.

2. Студенти вважають, що така особистісна якість як відповідальність необхідна, в першу чергу, організаторам заходів. У десяти студентів (66,7%) була виявлена постійна відповідальність за виконану роботу, чотири студента (26,6%) відповіли що відповідальність буває інколи, один студент (6,7%) вважає себе не відповідальним.

3. Вагоме значення для організації позааудиторних заходів, на думку студентів, мають рішучість людини до виконання роботи та самокритичність. 53,3% студентів вважають себе рішучими, а здатними до рефлексії та самоаналізу схильні всі студенти (100%).

4. Також вагоме значення має збереження самоконтролю в будь-якій неординарній ситуації під час заходу. 20% дали відповідь, що не здатні

достатньо себе контролювати, їм складно зберігати контроль. На нашу думку це не великий показник, тому що саме цей показник грає велику роль в організації та проведенні позааудиторних заходів.

Висновки. Завдяки проведеному опитуванню було визначено, що більшість студентів готова брати участь в заходах, ніж організувати їх. Щодо психологічної готовності студентів до організації позааудиторних заходів серед студентів першого курсу, то більшість рішуче налаштовані до цієї роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база. – К.: КНТ, 2006. – С.40 – 93.
2. Бех, І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. – Книга 2 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади [Текст] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
3. Мороз О.Г. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / О. Г. Мороз, Загальна редакція. – Київ, 2001.– 241 с.
4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г Подоляк., В.І Юрченко. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

Наталя Павленко,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Горецька,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ РЕЛІГІЇ ТА ВІРИ У ЖИТТІ СІМ'Ї

Актуальність. У сучасних соціальних умовах, які відзначаються духовною кризою людства, руйнуванням ціннісно-смыслових орієнтацій на рівні суспільної та індивідуальної свідомості, гостро постає проблема релігійності й віри та їх впливу на формування родинних взаємин.

Ступінь досліджуваності проблеми. У психологічній науці проблематика релігійності та віри залишається маловивченою, а питання впливу релігійних цінностей та уявлень на життя сучасних сімей, майже не розглядалося.

Проблема впливу релігійної віри на психічне здоров'я людини була висвітлена в працях Р. Грановської, А. Олійник, Н. Савелюка. Вплив віри та релігійності на показники якості життя людини – щастя, самоповагу, надію, оптимізм, психологічну стійкість було розкрито у роботах Р. Емонса, І. Джидар'яна, Г. Нікіфорова. А. Маслоу, С. Братченко, М. Миронова розглядали віру як основу особистісного зростання. У. Джеймс, К. Юнг, Е. Фромм, В. Франкл, Б. Братусь, М. Савчин визначали віру як духовний стрижень особистості.

Феномен віри розглядався й у різних психологічних підходах: психоаналітичному (З. Фрейд, К. Юнг), гуманістичному (Е. Фромм, В. Франкл), біхевіористичному (Б. Скіннер, Дж. Роттер), історико-еволюційному (О. Асмолов), феноменологічному (Т. Казанцева), ціннісно-

смысловому (О. Двойнін), особистісному (М. Боришевський), духовно-орієнтованому (М. Савчин), християнсько-орієнтованому (Ю. Зенько, С. Белорусов, В. Слободчиков, Б. Братусь, О. Климишин).

Характеризуючи релігійну віру, Р. Грановська визначає, що в основі потреби в ній – вроджене прагнення людини до самотрансценденції, вихід за межі власних можливостей та достовірного знання [1]. Авторка визначає такі основні властивості віри: покладати своє серце на Бога, довіряти, шанувати, любити, схвалювати, прагнути до моральності.

Визначаючи сутність терміну «релігійність», А. Колодний та Б. Лобовик вважають, що релігійність можна розглядати як ціннісно-життєву орієнтацію, суб'єктивну якість свідомості індивіда, його внутрішню здатність до реалізації релігійних установок [2]. Релігійна свідомість, як зазначає Ю. Борунков, включає в себе два основні аспекти: 1) релігійні уявлення та переживання; 2) певного роду матеріалістичні елементи [3].

Мета і методи дослідження. Теоретично обґрунтувати вплив релігійних уявлень на формування взаємин у родині.

Християнську родину називають малою домашньою церквою, тому що в такій сім'ї люди будують свої відносини на основі закону любові. Основною метою шлюбу є народження та виховання дітей.

Традиційний варіант взаємин у віруючій родині – це життя подружжя спільними цінностями та інтересами. Проте, сім'я – система патріархальна, чоловік є главою родини, несе відповідальність за всіх її членів. Але, ніхто з подружжя не повинен мати в шлюбі один над одним абсолютної влади. Таємниця щастя християнського подружжя полягає в спільному виконанні волі Божої, що з'єднує їх душі між собою і з Христом.

Обов'язки подружжя зумовлені високою метою шлюбного союзу християн – духовного, морального вдосконалення один одного, можливого лише при внутрішньому єднанні душ. Досягненню цієї мети підпорядковані моральні зобов'язання подружжя: подолання самолюбства, взаємна любов, взаємоповага і довіра, взаємодопомога, поблажливість до недоліків іншого, терпимість, великодушність, вміння прощати, здатність до самовідданості [3].

Релігійні уявлення формуються у сім'ї двома шляхами: 1) настановами й повчаннями. Діти, ще не володіючи достатньою кількістю знань, оскільки мають небагатий життєвий досвід, сприймають і вірять у все, що чують від батьків (це стосується будь-якого роду знань, включаючи й релігійні ідеї та уявлення); 2) виховний вплив, що здійснюється наочним прикладом батьків.

Основні висновки. Релігія формує і зміцнює сімейні цінності, які включають в себе непорушність шлюбних основ, міцність сімейних уз, осуд дошлюбних і позашлюбних зв'язків, неприйняття розлучень, абортів; турботу про дітей, їхнє виховання і навчання, повагу до старшого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грановська Р.М. Психологія вери / Р.М. Грановская. – СПб. : Питер, 2010. – 480 с.
2. Лобовик Б.А. Религиозное сознание и его особенности /Б.А. Лобовик. – К.: Наукова думка, 1986. – 247 с.
3. Предко О.І. Психологія релігії /О.І. Предко. – К.: Академвидав, 2008. – 343 с.

Вікторія Нікітіна,

студентка 4 курсу

Факультету психолого- педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Карапетрова**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. В середині двадцятого століття психологи, педагоги та представники ряду суміжних наук зацікавились вивченням того, без чого вже важко уявити життя сучасної людини, підлітка та навіть дитини – комп'ютера, а також ефекту, що чинить комп'ютер на психіку людини.

Більшість рольових комп'ютерних ігор розраховані на підлітковий період. Вони організовані, сконструйовані, намальовані та запрограмовані людьми старшого покоління, без урахування вікових психологічних особливостей. Подібні ігри можуть сильно вплинути на формування особистості в період активної соціалізації, соціально- психологічної адаптації, засвоєння соціальних ролей та рольової ідентифікації особистості [2, с. 13].

Вивчення впливу комп'ютерних ігор на психіку підлітка, яка зазнає цілком серйозні навантаження в силу психофізіологічних особливостей віку, є одним із найактуальніших питань в сучасній психології.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед вітчизняних дослідників слід виокремити праці А.Л. Венгер, Ю.Д. Бабаєва, К. Янга, Н.І. Алтухова, К.Ю. Галкіна, які вивчали ігрову комп'ютерну залежність серед підлітків. Питаннями залежності ігроманії та екстравертованої спрямованості характеру в підлітковому віці займалися такі вчені, як: М. Коул, В.С. Кассерецька, М.Ф. Іванов. Вплив залежності на формування підліткової та дитячої агресивності вивчали С.А. Шапкін, О.С. Матрігова, С. Пейтер, І. Голдберг. Дослідженнями щодо вираженості комп'ютерної залежності в різні вікові періоди займалися такі вчені, як: А.В. Беляєв, С.Л. Новосолова, Н.Н.Кулаков, Ш. Текла.

Мета і методи дослідження. Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні аспекти ігрової залежності в підлітковому віці

В якості методів дослідження використовувалися: тестування «Тест на ігрову комп'ютерну залежність» Кімберлі Янг, виконаний та адаптований В.А. Буровою та опитувальник « Сприйняття віртуальної реальності в комп'ютерній грі» розроблений А.Е. Щепіліной.

Сутність дослідження. Ігрова залежність – форма психологічної залежності, що виявляється в нав'язливому захопленні комп'ютерними іграми, що приводить до різкого скороченні всіх інших видів діяльності людини, обмеження у спілкуванні з іншими. Її наявність в підлітка впливає на ступінь соціальної активності, успішності в навчанні, психічне та фізичне здоров'я, в один із найбільш значущих періодів становлення особистості [1, с. 28].

У дослідженні брали участь 50 учнів (23- дівчини та 27- хлопців) 14-17 років, що є сенситивним періодом для виникнення та розвитку ігрової залежності. В результаті обробки та аналізу даних з тесту на ігрову

залежність К. Янг було виявлено: безуспішні спроби припинити або почати контролювати час, проведений у віртуальному світі – 30% випробуваних; комп'ютерна гра заважає прийому їжі – 35%; особистій гігієні – 13%; сну – 36%; кількість часу, що проводиться в комп'ютерних іграх збільшується – 15%; гарне самопочуття, ейфорія перебуваючи за комп'ютером – 43%; брехня на питання про кількість проведеного часу в комп'ютерній грі – 27%; відчуття порожнечі, депресії, самотності перебуваючи поза комп'ютера – 15%; скарги оточуючих про те, що людина занадто багато часу проводить в комп'ютерних іграх – 24%; відчуття сухості в очах – 52%; болі в спині – 35%; довільні або мимовільні рухи пальцям, що нагадують друкування на клавіатурі, напруга пальців, оніміння кисті – 10% опитуваних.

Результати опитування «Сприйняття віртуальної реальності в комп'ютерній грі» розроблений А.Є. Щепліною наведені в відсотковому співвідношенні: прагнення перенести норми з віртуального світу в реальний – 45%; сприйняття комп'ютерної гри як проєктивну реальність – 34%; зміна стану свідомості – 6%; «втеча» – 50%; неадекватне сприйняття часу – 21%; спілкування – 10%.

Висновки. Отримані результати дослідження дозволили виявити досить високий рівень ігрової залежності серед опитуваних підлітків. Це свідчить про те, що залежні від комп'ютерних ігор підлітки це інтровертовані та замкнуті особистості, що сприймають гру як єдине місце де вони можуть відгородитися від усіх своїх проблем («втеча») і мають можливість впливати на події що там відбуваються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чарушникова В. М. Комп'ютерна залежність. Вигадки чи реальна загроза / Чарушникова В. М., Гарагуля М. В. // Психологічна служба Харківщини. Соціологічне дослідження. – 2006. – № 2. – С. 25–33.
2. Юр'єва Л. М. Скринінгова діагностика комп'ютерної залежності / Юр'єва Л. М., Больбот Т. І. // Архів психіатрії. – 2005. – № 3(42). – С.12–15.

Крістіна Ніколаєнко,

Студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М.І. Дорошенко,**

канд. психол.н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ НА УСПІШНІСТЬ ПРОТІКАННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність. Проблема соціально-психологічної адаптації актуальна при вивченні особи школяра. Перехід до шкільного навчання є одним з найважливіших моментів в розвитку особистості дитини. Актуальність обраної нами теми дослідження визначається недостатньою теоретичною розробленістю проблеми і практичними потребами формування успішної соціально-психологічної адаптації дитини до школи з допомогою спеціальним чином організованого педагогічного спілкування.

Ступінь досліджуваності проблеми. На даний момент, вивчення

адаптації є однією з ключових проблем в сучасних дослідженнях соціальної психології. Проте, адаптаційна проблематика не лише має велике методологічне та теоретичне значення, але і займає важливу проблемну область з точки зору рішення прикладних завдань соціальної психології особи.

Проблема соціально-психологічної адаптації молодших школярів розглядалася Л.С. Виготським, А.В. Петровським, А.Л. Ухтомським, Д.Н. Узнадзе, І.В. Дубровіною, В.С. Мухіною, Г.Г. Кравцовим, Е.Е. Кравцовою, Р.В. Овчаровою, Н.І. Гуткиною, М.А. Амонашвілі та ін. Вивченням стилів педагогічного спілкування займалися М.Ю. Кондратьєв, І.А. Зимова, А.А. Корогаєв, А.К. Маркова, Я.Л. Коломінський, В.А. Канн-Калік, К. Едварс, Т.С. Тамбовцева, Н.А. Березовін та ін.

На основі вивчення наукових джерел аналізуються основні зміни, що відбуваються на цьому віковому етапі, обґрунтовується необхідність забезпечення успішної адаптації молодшого школяра в новому освітньому середовищі. Позитивний досвід адаптації допомагає молодшому школяру адаптуватися за межами початкової школи, у відкритому соціумі, що швидко змінюється, і створює сприятливі передумови для подальшого розвитку особистості.

У концепції А.В. Петровського адаптація розглядається як особливий момент, фаза в становленні людини, від якої значною мірою залежить характер його подальшого особового розвитку. Дитина, яка вписується в шкільну систему вимог, норм і соціальних стосунків, найчастіше і вважається адаптованим [1]. Такого визначення адаптації дотримуються у своїх дослідженнях І.В. Дубровіна, Р.В. Овчарова, Н.І. Гуткіна.

Мета. Вивчення особливостей впливу стилю педагогічного спілкування на успішність протікання адаптаційного періоду у першокласників.

Методи дослідження. Методика "Стиль педагогічного спілкування учителів" автори А.Б. Майський, Е.Г. Ковальова; методика "Емоційна близькість до учителя" Р. Жіля з метою визначення шкільної тривожності.

Сутність дослідження. На підставі даних, отриманих в результаті дослідження емоційної близькості учнів до учителя за допомогою методики Р. Жіля "Емоційна близькість до учителя", ми виявили, що емоційно далекі діти в учителя з авторитарним стилем педагогічного спілкування. Такі діти показали найвищий рівень тривожності (62%).

Емоційно близькі діти в учителя з демократичним стилем спілкування. У цьому класі був відмічений найбільший відсоток дітей, у яких рівень тривожності має низький показник 27%. При стилі ліберального потурання педагогічного спілкування 32% учнів показали рівень тривожності вище за середній.

Висновки. Результати дослідження дозволили виявити різні адаптаційні особливості першокласників при демократичному, авторитарному, ліберальному потуранні стилі педагогічного спілкування. Таким чином, стилі педагогічного спілкування по-різному впливатимуть на характер протікання адаптаційного періоду першокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петровський А.В. Особистість, діяльність, колектив / А.В. Петровський. – М., 1982. – С. 83-86.

Богдан Романько,
студент 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **І.О. Черезова,**
к. психол. н., доц. (БДПУ)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. Важливим компонентом соціально-психологічної адаптації є спілкування як процес міжособистісної взаємодії, успішність якої пов'язана з таким поняттям як комунікативна компетентність. Зазначена проблема є актуальною на сучасному етапі розвитку освіти і науки в Україні і вимагає комплексного підходу до свого вирішення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Теоретичним підґрунтям розуміння аналізованого явища є наступні положення: про визначну роль спілкування для поступального руху особистості, яка формується і розвивається (В. М'ясищев, Г. Костюк); про існування комунікативної функції психіки (Б. Ломов); про особистість як діяльнісний суб'єкт і генетико-моделюючий підхід до її вивчення (С. Максименко); про мотиваційну детермінованість розгортання комунікативної активності (С. Рубінштейн, М. Лісіна) та ін.

Мета дослідження: проаналізувати змістовний контент комунікативної компетентності особистості.

Методи дослідження: у ході дослідження застосовано теоретичні методи, сутність яких полягає у теоретичному аналізі наукових джерел, порівняння, систематизації, узагальненні здобутої інформації.

Сутність дослідження. Детально поняття «комунікативна компетентність» аналізується у роботах Ю. Ємельянова, який тлумачить названу категорію як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування, вільно володіти вербальними і невербальними засобами спілкування, наголошуючи на тому, що така здатність передбачає соціально-психологічне навчання, тобто подальшу можливість навчатися спілкуванню.

Науковці Ю. Жуков, Л. Петровська, П. Растянников визначають комунікативну компетентність як синонім поняттю «компетентність у спілкуванні». За визначенням авторів, комунікативна компетентність – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в певному колі ситуацій міжособової взаємодії.

Науковець А. Добрович вважає, що основою комунікативної компетентності є загальна здатність спостерігати (бачити і чути) і одночасно запам'ятовувати мовленнєві акти, виразні рухи обличчя й тіла, положення людей у просторі, тактильні впливи, запахи та їхню локалізацію, сполучення

перерахованих дій, ознак, характеристик. Результати спостереження усвідомлюються і закріплюються у когнітивних структурах психіки у вигляді знань, навичок, умінь і слугують індивідуальним досвідом особистості.

Висновки. Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню.

Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми, а також опосередковано (література, театр, кіно), у результаті чого людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішення. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Психология в рациогуманистической перспективе: Избранные цитаты / Г.О. Балл. – К.: «Основа», 2006. – 408 с.
2. Жуков Ю.М. Диагностика и развитие компетентности а общении : спецпрактикум по социальной психологии / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растьянников. – М.: Академия, 2007. – 104 с.
3. Розум С.И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С.И. Розум. – СПб.: Речь, 2006. – 365 с.

Ганна Русанова,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Горецька,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСПРИЙНЯТТЯ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Підлітковий вік, з одного боку, є надто чутливим до зовнішніх впливів, з іншого – сенситивним для становлення самосвідомості. Тому у підлітковому віці особливого значення набуває процес самосприйняття як прояв самосвідомості, що стає основою формування «Я-образу», «Я-концепції» людини. Від того, як оточуючі сприймають і розуміють підлітка, його потреби, інтереси, психологічні стани та переживання, а, отже, відповідно і взаємодіють з ним, залежить сприймання і оцінка підлітком себе, формування позитивного чи негативного образу «Я», прийняття чи не прийняття своєї особистості.

Ступінь досліджуваності проблеми. Самосприйняття – це основа формування позиції суб'єкта, без якої подальший процес соціалізації та адаптації утруднюється, а інколи стає неможливим. Самосприйняття не тільки процес орієнтування людини у власному внутрішньому світі, але й наслідок розуміння, оцінювання та порівняння себе з іншими [1].

Самосприйняття в підлітковому віці має певну структуру, яка

включає в себе окремі компоненти: 1) когнітивну компоненту, яка включає в себе гностичну спрямованість особистості, загальну самооцінку або її абсолютний ціннісний статус; 2) емоційну компоненту, яка включає в себе емоційну вираженість перцептивного боку спілкування та емоційно-психічну спрямованість; 3) конативну компоненту, яка включає в себе нормативність поведінки [2].

Самосприйняття є соціальним за своєю природою, складним за своєю структурою, онтогенетичним утворенням особистості підлітка. Воно являє собою форму відображення дитиною самої себе як особливого об'єкта пізнання і залежить від прийнятих цінностей, її особистісних змістів, міри її орієнтації на суспільно вироблені вимоги до поведінки й діяльності.

Мета і методи дослідження. Для виявлення особливостей самосприйняття підлітків використано тест-опитувальник «Самоставлення», розроблений В. Століним і С. Пантелеєвим та модифікований Ван Джун. До загальної вибірки увійшли діти у віці 12-13 років у кількості 56 осіб, із них: 36 підлітків жіночої та 20 – чоловічої статі.

Сутність дослідження. Аналіз емпіричних результатів показав, що у більшості підлітків домінує когнітивна та емоційна компоненти самосприйняття. Підлітки відрізняються усвідомленістю когнітивної чи емоційної оцінки себе, своїх якостей та властивостей, домінуванням прагматично-оцінюючого або емоційного ставлення до себе, своїх дій, вчинків тощо.

Аналіз показників самоставлення виявляє наступне. На першому рівні самоставлення за показником глобального самоставлення у всіх вікових групах встановлено високий рівень (83% й 73%). На другому рівні диференційованого самоставлення у підлітків 12-ти років виявлено високий рівень значень за всіма показниками, крім показника самоповаги – середньостатистична норма. У підлітків 13-ти років за показником самоінтрес та очікування ставлення від інших виявлено показники вище за середній, за показниками аутосимпатія – середньостатистичну норму, за показником самоповага – знижений рівень. На третьому рівні конкретних дій стосовно свого «Я» виявлено, що підлітки 12-ти років демонструють вище за середній рівень за показниками: самовпевненість, самосприйняття, самоінтрес. Нижче за середній рівень за такими показниками: самокерування і самоінтрес. У групі підлітків 13-ти років – самозвинувачення і самоінтрес.

В якості програми корекції самосприйняття підлітків ми розробили тренінг позитивного самосприйняття, який має за мету розвиток у підлітків почуття власної цінності, позитивного ставлення до себе й свого життя, усвідомлення доцільності свого існування.

Основні висновки. Отже, у підлітковому віці активно формується самосвідомість, виробляється власна незалежна система еталонів самооцінювання й самоставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1.Бушай І.М. Психологічні особливості розвитку «Я-образу» акцентуєваних підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І.М. Бушай. – К., 2000. – 19 с.

2. Ван Дж. Психологічні особливості самосприйняття як фактор соціалізації підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Дж. Ван. – Одеса, 2009. – 19 с.

Катерина Силка,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Науковий керівник: **О.В. Горецька,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. Розвиток технологій та медицини, постійні інтенсивні зміни в усіх сферах суспільства зумовили збільшення серед населення частки людей похилого віку. Отже, постає проблема адаптації людей похилого віку до нових соціально-культурних умов. Для збереження високого рівня життєдіяльності людині похилого та старечого віку є важливим підвищення психологічного благополуччя, створення позитивного образу старості серед молоді, зменшення явища ейджизму, підвищення загального рівня толерантності та емпатії до літніх, руйнування негативних стереотипів та установок щодо людей пенсійного віку і формування в сучасній молоді позитивного ставлення до періоду геронтогенезу та людей похилого віку.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням проблеми міжпоколінної взаємодії вже займалися вітчизняні і зарубіжні вчені: А. Варга, Є. Добровольська, І. Кон, О. Краснова, К. Маннгейм, М. Мід, А. Співаковська та інші. Проблемою старості та стариння займалися: Г. Абрамова, О. Балашова, М. Гамезо, І. Лотова, О. Молчанова, Є. Рибалко.

Як стверджує В.Ф. Моргун, старість – це, природна та здорова частина людського життя, яку можна й необхідно, зробити щасливою для людини і корисною для суспільства [2].

Міжособистісне спілкування, зокрема з молоддю, є однією з провідних потреб в період геронтогенезу. На нашу думку, найчастіше конфліктність та ворожість до людей похилого віку зустрічається саме серед підлітків, що зумовлено віковими особливостями їх психіки та поведінки, сформованим негативним образом старої людини через ЗМІ та літературу. Тож, перш за все потрібно дослідити особливості ставлення до людей похилого віку в підлітковому віці, задля розробки та впровадження корекційних програм з подолання негативних наслідків ейджизму та формування позитивного ставлення до літніх людей.

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення особливостей ставлення підлітків до людей похилого віку та розробка корекційно-розвивальної програми щодо формування позитивного ставлення до літніх людей.

Сутність дослідження. В дослідженні брало участь 60 учнів м. Бердянськ, різної статі, віком від 11 до 14 років. З метою визначення

особливостей ставлення до людей похилого віку серед підлітків нами були використані такі методи: діагностика рівня емпатії «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна, проективна методика «Я у старості», метод опитування (бесіда, авторська анкета). Аналіз результатів дослідження показав, що 58% підлітків виявили низький рівень загальної емпатії, 32% середній і лише 10% високий рівень. Серед дівчат емпатійно налаштованих виявилось більше. За результатами анкетування: нейтральне ставлення до людей похилого віку виявили 53% опитуваних, негативне – 27%, позитивне – 20%. 45% підлітків зобразили свою старість негативно, 10% намалювали позитивний Я-образ старості, 25% було важко уявити себе старими, 20% визначили як позитивні так й негативні риси старості. Результати досліджень дають змогу стверджувати, що ставлення підлітків до людей похилого віку потребує корекції. Нами була розроблена корекційно-розвивальна програма, спрямована на формування позитивного ставлення до людей похилого віку у підлітків, зменшення явища ейджизму та підвищення загального рівня толерантності. Програма складається з 7 занять та 2х акцій. Основні завдання: формування атмосфери довіри в групах, створення в свідомості підлітків образу реальної людини похилого віку, розкриття сутності поняття самотності у старості, підвищення рівня толерантності до старості, налагодження позитивної міжпоколінної взаємодії через спільну творчу діяльність.

Основні висновки. Отже, існує тенденція негативного ставлення до людей похилого віку серед підлітків, низький рівень емпатійності та наявність явища ейджизму. Тому важливим є впровадження корекційно-розвивальних програм спрямованих на зменшення цих тенденцій та формування позитивного ставлення до людей похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моргун В. Особистість та її становлення: спроба наукового моделювання / В. Моргун, В. Зелюк, Т. Устименко // Особистість в освіті: парадигма культури [Текст] : монографія. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. – С. 27–35.

Ольга Склярова,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т.П.Малихіна,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ П'ЯТИКЛАСНИКІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Проблема адаптації дитини до навчання у середній школі вважається однією з найактуальніших освітніх проблем, оскільки перехід школярів з початкової школи в основну є вкрай складним та багатofакторним процесом. Такі умови, як предметне навчання, більш складний навчальний матеріал, зміна учительського складу, зростаючі вимоги до навчальної діяльності школярів, збільшення числа педагогів негативно впливають на працездатність учнів, підвищують

тривожність дітей. Саме тому успішна адаптація учнів до умов навчання в середній школі, є важливим чинником гармонійного розвитку особистості яка залежить від створення належних для цього психолого-педагогічних умов та потребує відповідного психологічного супроводу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Незважаючи на важливість зазначеної проблеми, кількість наукових досліджень, присвячених психологічним особливостям п'ятикласників та їх адаптації до навчання в середній ланці школи, до недавнього часу, була незначною (Д.Б. Ельконін, Т.В. Драгунова, А.М. Прихожан, Т.І. Юферева, О.В. Новікова та ін.). Останнім часом інтерес дослідників до проблеми адаптації п'ятикласників до нових умов навчання значно підвищився (Г.О. Пукерман, О.А. Сізова, Л.А. Ясюкова та ін.). Разом з тим, методичне забезпечення діяльності практичних психологів стосовно організації психологічного супроводу школярів в період адаптації базується переважно на узагальненні практичного досвіду спеціалістів, накопиченого в умовах сучасної масової школи (М.Р. Бітянова, Т.В. Азарова, О.І. Афанасьєва, Н.Л. Васильєва, О.А. Осипова, Н.Л. Сомова, О.І. Данилова, Є.Г. Коблик та ін.), а не на результатах цілеспрямованих наукових досліджень.

Мета дослідження: обґрунтувати програму психологічного супроводу адаптації п'ятикласників до нових умов навчання.

Сутність дослідження. Якщо середовище висуває до учня вимоги, адаптація до яких складна через його особисті або вікові особливості, може розвинути стан соціальної, соматичної, психічної напруженості – загроза дезадаптації. Мета психолога створити умови, які дозволяють кожному п'ятикласнику якомога легше вступити в новий етап шкільного навчання, підтримати і розвинути в дітях інтерес до знань, допомогти їм спілкуватися з новими однокласниками і викладачами.

Психологічний супровід – це система професійної діяльності психолога, що спрямована на створення соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного розвитку, виховання і навчання дитини в ситуаціях соціально-педагогічної взаємодії, організованих в рамках освітнього закладу [1] Найважливіший принцип психологічного супроводу з якого ми виходили при обґрунтуванні основних положень нашої програми – це безумовна цінність внутрішнього світу кожної дитини, пріоритетність потреб його розвитку.

Реалізація психологічного супроводу адаптації п'ятикласників до нових умов навчання передбачала наступну етапність: на першому етапі супровід спирається на ті особистісні досягнення, які реально є у дитини, основна увага надається формуванню уміння орієнтуватися в школі та навичок поведінки в змінених шкільних ситуаціях; другий етап передбачає роботу з основними проблемами, що виникають у п'ятикласників, встановлення норм взаємостосунків з однолітками в класі, викладачами і іншими співробітниками школи; третій етап сприяє розумінню критеріїв оцінки роботи, спрямованості дитини на процес діяльності, а не на оцінку формуванню адекватної самооцінки та правильного ставлення до результатів діяльності інших дітей.

На четвертому етапі відбувається активний спрямований вплив на формування деяких учбових навичок, пов'язаних з самоорганізацією і

самоконтролем та робота над розвитком комунікативних умінь, серед яких особлива увага приділяється конструктивним способам поведінки в конфліктних шкільних ситуаціях.

Основні висновки. Діяльність психолога в рамках супроводу процесу адаптації п'ятикласників до нових умов навчання передбачає здійснення спільно з педагогами аналізу шкільного середовища з позиції можливостей, які надаються дитині для навчання і розвитку, з урахуванням її психологічних можливостей та наявного у неї рівня розвитку, що буде сприяти зниженню рівня шкільної тривожності підвищенню упевненості в собі і своїх можливостях; формування позитивного відношення до школи, до вчителів й однокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. – Москва: Совершенство, 1998. – 298 с.
2. Бучевська Л. М. Психологічний супровід навчально-виховного процесу / Л.М. Бучевська //Таврійський вісник освіти. – 2015.– № 1(49). – С. 239-243.

Анастасія Тягнирядно,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **І.О. Черезова,**

к. психол. н., доц. (БДПУ)

СІМ'Я ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність. Розробка та теоретичне обґрунтування гендерної ідеології освітньо-виховних практик є стратегічним напрямком гендерного виховання. Окремого питання заслуговує проблема впливу сім'ї на формування гендерної ідентичності дитини. При цьому гендерна ідентичність розглядається як усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гендеру, відчуття свого жіночого, чоловічого або андрогенного тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі у соціальному контексті.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблемами гендерного становлення особистості займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: становлення гендерної ідентичності та соціалізація статі (І. Кон, В. Васютинський), особливості статевої поведінки у контексті генетичного підходу (С. Максименко), детермінанти гендерної ідентифікації (К. Хорні, М. Мід), вплив сім'ї на формування гендерної ідентичності (В. Романова, Н. Городнова) та ін.

Мета дослідження: виявити психологічні особливості становлення гендерної ідентичності молодших школярів у сім'ї.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз та зіставлення змісту наукового доробку, систематизація та узагальнення наукової інформації; емпіричні – спостереження, методи опитування (анкетування, співбесіда), інтерпретація отриманих даних.

Сутність дослідження. Формування гендерної ідентичності дитини, виховання жіночності і мужності, статева просвіта та сексуальне виховання, підготовка до виконання подружніх та батьківських ролей відбувається передусім у сім'ї. Враховуючи означене, нами було проведено емпіричне дослідження, вибірка якого складалася із молодших школярів 6-10 років (120 учнів) та їх батьків.

За допомогою питань анкети для батьків «Соціальна ситуація психічного розвитку молодшого школяра в сім'ї» та опитувальника для дітей «Я і моя сім'я» ми прагнули з'ясувати: хто у сім'ї є довірливою людиною, яким є характер заборон і від кого вони виходять, наявність диференційованого підходу у виховання дітей різної статі та характер співробітництва у сім'ї.

Отримані дані свідчать, що матір для молодших школярів обох статей виступає найбільш близькою людиною. Але саме їй, а також бабусям і дідусям, найчастіше, ніж батькові, молодші школярі адресують свої вередування. З бабусями й дідусями діти нерідко діляться враженнями, лише у 2% випадків слухаються, 50% – вередують з ними. Простежується тенденція певної близькості у дітей з представниками своєї статі у сім'ї. Особливий інтерес викликав аналіз характеру заборон на адресу дитини з боку дорослих членів сім'ї. Молодші школярі у бесіді перерахували 705 заборон: 360 – від матерів, 270 – від батька, 75 – від бабусь та дідуся. На питання «Потрібно по-різному (чи однаково) виховувати доньок і синів?» більшість батьків відповіли, що різниці у вихованні дітей різної статі вони не вбачають. Проте вивчення методів виховання, особливостей спілкування і взаємодії свідчить, що диференційований (часом не усвідомлений) підхід фактично є. Він виявився як у характері заборон на адресу дітей різної статі, так і в особливостях заохочень і покарань. Дівчатка частіше за хлопчиків отримують позитивне оцінювання, заохочення та рідше покарання. Аналіз отриманих даних свідчить і про наявність диференційованого підходу до розподілу обов'язків та у характері співробітництва у сім'ї. Так, основні обов'язки батька, на думку дітей, – доставка продуктів та робота поза межами домівки, менш значущі – господарські справи. Матері також вважають ці обов'язки головними для чоловіків. Різниця у довіллі, як на думку дітей, так і на думку матерів, є незначною.

Анкетування батьків та опитування дітей виявило виражену відсутність єдності у питаннях виховання між дорослими членами сім'ї майже у половині досліджуваних сімей.

Основні висновки. Емпіричне дослідження дозволило виявити основні гендерні орієнтації дітей в сім'ї, а саме: позитивне ставлення до матері, заборонна функція батька, заохочення та позитивне оцінювання дівчат, специфічний розподіл сімейних обов'язків (чоловічі/жіночі). Також слід зазначити негативні тенденції щодо спільності та координації виховних зусиль різних членів сім'ї, що ускладнює процес формування гендерної ідентичності молодшого школяра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т.В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т.В. Говорун, О.М. Кікінеджи. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
2. Кікінеджи О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості:

монографія / О.М. Кікінеджи. – Тернопіль, 2011. – 386 с.

3. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності / Т.М. Титаренко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

Аліна Тітаренко,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук.керівник: **Т.П. Малихіна,**
к. психол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Процес адаптації дитини до школи достатньо складний як фізично, так і психологічно, і в залежності від того, як першокласник адаптується до нових умов, у майбутньому буде залежати його подальше навчання у школі. У найпоширенішому своєму значенні шкільна адаптація розуміється як пристосування дитини до нової системи соціальних умов, нових відносин, вимог, видів діяльності, режиму життєдіяльності.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідження соціально-психологічної адаптації першокласників та особливостей розвитку дітей цього віку розглянуті в працях Каверіна В., Безрукого М., Гуткіної Н., Горланової Є., Дубровіної І., Єфімової С., Захарова А. та інші. Значимість проблеми шкільної адаптації підкреслюється багатьма авторами – М. Безруких, Л. Божович, М. Битянова, А. Венгер, Е. Галажінській, І. Дубровіна, М. Максимова, Л. Новикова, Р. Овчарова та ін., В їх роботах розкриваються механізми, компоненти, фактори адаптації, а також причини дезадаптації дітей до школи. Так на думку Л. Божович, адаптація до школи – «внутрішня позиція школяра», психологічне новоутворення особистості. [1]

Однак, незважаючи на численні дослідження в цій області, число дітей з явищами шкільної дезадаптації, що виявляється в порушеннях успішності, поведінки і міжособистісному взаємодії, не скорочується. Це дає нові можливості дослідження особливостей шкільної адаптації першокласників.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати процес адаптації першокласників до нових умов навчання.

Сутність дослідження. Весь перший рік навчання в школі, на думку науковців, можна вважати періодом нестійких й напружених зміни, що відбуваються у психіці дитини. Успішність пристосування першокласника до нових умов і правил існування обумовлена багато в чому формуванням навчальної мотивації, позитивного емоційного ставлення до школи, до педагогів і своїх однокласників, високим рівнем довільної регуляції і достатнім рівнем пізнавальних процесів, якщо ж цього не буде, то відповідно дитині буде дуже важко адаптуватися до нових умов ,та у результаті чого можемо отримати повністю дезадаптовану дитину. Гарна адаптація до шкільного життя залежить від рівня готовності дитини до

навчання в першому класі, сформованості основних передумов навчальної діяльності.

Важливо вчасно надати психологічну допомогу першокласникам з розвитку адаптаційних механізмів.

Впровадження програми допомоги учням перших класів в адаптаційному процесі – є системно організованою діяльністю, яка спрямована на оптимальний розвиток кожного учня, його пізнавальну діяльність, засвоєння ним предметних знань і соціальних цінностей, соціальних норм міжособистісної взаємодії, навичок саморегуляції емоційних станів, розвитку толерантного ставлення до однолітків.

Програма на першому етапі передбачає роботу з усвідомлення та прийняття дитиною нової ролі школяра, розвиток мотиваційної готовності та зняття емоційної напруги.

На другому етапі особлива увага надається формуванню адекватної самооцінки дитини, розвитку уваги, логічного мислення, пам'яті, розумових асоціативних зв'язків, довільної поведінки та формуванню стійкої учбової мотивації на тлі позитивного ставлення до школи.

Третій етап передбачає закріплення навичок комунікації, засвоєння школярами норм спілкування з дітьми і дорослими.

Основні висновки. Вступ до школи і початковий період навчання викликають перебудову всього способу життя й діяльності дитини. Початок систематичного навчання в школі є стресовою ситуацією в житті дитини, оскільки пов'язане з необхідністю адаптуватися до нових мікросоціальних умов. Цей процес супроводжується різноманітними зрушеннями у функціональному стані і значною мірою зачіпає психоемоційну сферу. Від благополуччя адаптаційного періоду під час вступу до школи значною мірою залежить успішність подальшої соціалізації дитини. Зміни, що відбуваються у психіці дитини в початковий період освоєння навчальної діяльності визначають процес її адаптації, або ж дезадаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – Москва. – 1968. – 240 с.
2. Стадник Л. Адаптація першокласника до школи / Л. Стадник // Початкова школа. – 2015. – № 11. – С. 47-50.
3. Ліснівська Л. Б. Психолого-педагогічні чинники адаптації шестирічних першокласників до школи / Л. Б. Ліснівська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2008. – № 1(22). – С.114–117.

Руслан Тронін,

студент 1 курсу магістратури

Факультет фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти

Наук. Керівник: **Н. В. Жук,**

к.психол.н. доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Після завершення основної школи майбутній абітурієнт проходить певні зміни. Група, в якій знаходився майбутній студент, та зв'язки з нею поступово змінюється а то й загалом зникають під впливом різних потреб абітурієнтів: різні університети, інтереси що перестають збігатись, переїзд у інші міста або країни. Все це призводить до потреби соціалізації в новому середовищі під час вступу до ЗВО.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема дослідження соціальної адаптації студентів була предметом дослідження багатьох вчених, але сучасна перебудова освітнього простору вимагає запропонувати нові методи у допомозі студентам-першокурсникам в адаптивному процесі. В психології під соціальною адаптацією розуміють – активне засвоєння особистістю нового для неї соціального середовища. Адаптаційні процеси є систематичними, тому що зміни у соціальних умовах нашого існування і в нас самих відбуваються постійно [2].

Подоляк Л. Г. та Юрченко В. І. розглядають соціальну адаптацію як – результат (і процес) взаємодії індивіда і навколишнього середовища, який приводить до оптимального його пристосування до нових умов життя та діяльності. Гура С. О. зазначає що соціальна адаптація являє собою певні етапи в становленні та розвитку особистості людини [1].

Мета і методи дослідження. Визначити особливості соціальної адаптації студентів першого курсу навчання у закладах вищої освіти на основі опитування студентів перших курсів.

Сутність дослідження. У кожного індивіда адаптація відбувається залежно від ціннісних орієнтацій, обраних цілей і можливостей їхніх досягнень в конкретних умовах.

Проведене нами опитування надало можливість визначити основні особливості соціальної адаптації сучасних студентів першого курсу навчання:

1. Швидкість пристосування до нового середовища. Студент, який найшвидше зміг пристосуватися до нового середовища, стає організатором формування певної студентської групи. Такий студент зможе допомогти групі зорієнтуватися в навчальному процесі та роз'яснити всі тонкощі навчання в університеті, тому що він найпершим зміг придбати необхідний досвід.

2. Прийняття ставлення до себе як до студента є однією з ключових особливостей соціалізації першокурсника. Ідентифікація допомагає знайти йому свою роль в суспільстві. Статус студента впливає як на життєві погляди так і на оточення першокурсника.

3. Особливість проживання. Студент може проживати під час навчання в університеті за такими способами: бути жителем міста в якому

навчається, знімати квартиру, проживати в гуртожитку.

Проживання в гуртожитку з іншими студентами формує першу соціальну групу минулого абітурієнта. Від формування цієї групи залежить як успішність студента так і його подальша соціальна роль в університеті. Як правило, умовою об'єднання в соціальні групи є переїзд юнаків з одного міста або вони мають якісь спільні риси. Відомо, що в деяких студентських гуртожитках проводять спеціальні ритуали вступу до університету, щоб допомогти в соціалізації студентам.

Ті студенти що знімають квартири або проживають в тому ж місті мають меншу схильність до комунікації, тому що проживаючи окремо вони не можуть постійно приймати участь в соціальному житті їхнього курсу на перевагу студентів, які проживають в гуртожитку.

4. Особливості впливу соціальних мереж та інтернет технологій на соціальну адаптацію студента. Соціальні мережи з одного боку дозволяють студентам бути майже постійно на зв'язку та здійснювати взаємообмін інформацією, з іншого боку студенти фізично віддаленні один від одного, що обмежує їхні чуттєво-емоційні відносини.

5. Знаходження своєї соціальної позиції студентом. Соціальна позиція студента може змінюватись протягом навчання, але свою основну роль в суспільстві та прийняття себе як студента він опановує протягом першого курсу. Завершується формування соціального статусу під час першої сесії. Враження успішності студента формують чітку межу в очах як викладачів так і його однокурсників, що безпосередньо вводить його до певного соціального статусу.

Висновки. Проведене опитування надало можливість визначити основні особливості соціальної адаптації першокурсника, до навчання у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г Подоляк., В.І Юрченко. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

2. Свиридов Н. А. Социальная адаптация личности в коллективе [Текст] / Н. А. Свиридов // Социологические исследования. – 1980. – № 3. – С. 51–59.

Юлія Тюленєва,

студентка 4 курсу

Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.В. Карапетрова**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Дослідження волі в підлітковому віці визначається потребами цілого ряду громадських інститутів, безпосередньо включених в процес формування і виховання членів суспільства. Сім'я, школа, суспільство з кожним роком пред'являють до підростаючого покоління найвищі морально-етичні, соціальні вимоги.

Проблема волі і вольових якостей завжди була актуальною і в той же

час складною в психології. Адже з вольовими якостями людина не народжується, а вони формуються і розвиваються в процесі життя, з малих років, в процесі навчання, виховання і діяльності. Розвиток волі тісно пов'язаний з розвитком особистості [2, с. 94].

Для підлітків **воля**, як риса **характеру**, є дуже важливою. У підлітковому яскраво виражено прагнення підбирати аргументи на підтвердження та виправдання своєї поведінки, в них бурхливі емоції блокують розумне рішення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема волі розглядається у дослідженнях представників різних психологічних теорій і напрямів. У вітчизняній психології цією проблемою займалися: Л.С. Виготський, В.А. Іванніков, Є.П. Льїн, В.К. Калінін, А.Ф. Лазурський, С.Л. Рубінштейн, В.І. Селіванов та інші.

Дослідженням волі у підлітковому віці займалися Б.Г. Ананьєв, А.І. Висоцький, К.К. Платонов, П.А. Рудик, М. Обозов, Є. Прошицька, Дослідники визначили, що є три рівня розвитку вольових якостей: високий рівень – вольові якості розвинуті дуже добре; середній рівень – вольові якості розвинуті на достатньому рівні; низький рівень – вольові якості розвинуті погано.

Мета і методи дослідження. Виявити ступінь розвитку вольових якостей підлітків. Для вивчення вольових якостей учнів підліткового віку були застосовані методика: тест «Самооцінка сили волі» (М.М. Обозов) і анкета «Розвиток вольових якостей і визначення переваг» (Є. Прошицька). Розподіл підлітків за рівнями розвитку вольових якостей, отримане за допомогою тесту «Самооцінка сили волі» (М.М. Обозов).

Сутність дослідження. У підлітковий період зникає навіюваність, зміцнюється сила волі і самовладання. Підліток стає більшою мірою здатним долати труднощі, виявляти рішучість і наполегливість. Найхарактернішими рисами вольової поведінки підлітка є самостійність та ініціативність [1, с.119].

Для досягнення мети нами було проведено емпіричне дослідження вивчення розвитку вольових якостей у дітей підліткового віку. Дослідження проводилось у ЗОШ № 1 м. Бердянська Запорізької області.

Аналіз даних за методикою «Самооцінка сили волі» свідчить про те, що 20,5% підлітків мають тверду силу волі, їх не лякають ні нові доручення, ні складні завдання, ні ті справи, які інших лякають. 56% учнів мають середню силу волі, і, якщо зіткнуться з перешкодою, то почнуть діяти, щоб подолати його. Але якщо знайдуть обхідний шлях, то тут же скористаються ним. 23,5% учнів найчастіше просто роблять те, що легше і цікавіше, навіть якщо це може зашкодити їм. До обов'язків часто ставляться абияк, що буває причиною неприємностей. Такі підлітки найбільше схильні до впливу однолітків і лідерів неформальної групи.

Розподіл підлітків за рівнями розвитку вольових якостей, отриманий за допомогою анкети «Розвиток вольових якостей і визначення переваг», дані свідчать про те, що 23,5% підлітків мають високий рівень розвитку вольових якостей, їм відповідають такі вольові якості як рішучість, самостійність, наполегливість, як в житті, так і в навчанні. Підліткам із середнім показником розвитку вольових якостей –53%, яких в даній вибірці

найбільша кількість, в справах не вистачає ініціативності та наполегливості, хоча такі підлітки і виконують всі в строк і здатні старанно працювати. У підлітків з низьким рівнем розвитку вольових якостей – 24,5%, яких найменша кількість, що вивчаються якості практично не розвинені.

Висновки. Підлітки починають користуватись прийомами саморегуляції, самозаборони, самодисципліни. Частина підлітків проявляє силу волі і наполегливість у оволодінні тільки в тих видах діяльності, які цікавлять їх. Сприяти розвитку вольових якостей можуть тренінгові заняття відповідної спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецов М.А. Вольова регуляція діяльності: основні закономірності, етапи і механізми / М.А. Кузнецов // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – № 43. – Ч.1. – Х.: ХНПУ, 2012. – С. 110-128.
2. Фомин А.Я. Проблема развития воли. / А.Я. Фомин – М.: Лаборатория книги, 2012. – 104 с.

Маргарита Фомина,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,**

ст. викладач (БДПУ)

ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. На тлі цих змін саме діти та підлітки перебувають у найтяжчому становищі внаслідок несформованості власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що нерідко викликають неадекватну реакцію на події оточуючими життя. Скрутне матеріальне становище переважної більшості сімей зумовлює погіршення внутрішньо-сімейних стосунків. Недоліки шкільного виховання призводять до збільшення кількості дітей та підлітків, чия поведінка виходить за межу моральних норм.

У вітчизняній науці першої половини ХХ століття девіантну поведінку досліджували такі видатні вчені, як В.М. Бехтерев, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, С.Т. Шацький, А.С. Макаренко і багато інших.

Мета дослідження полягає в теоретичному розгляді проблеми девіантної поведінки у підлітків.

Сутність дослідження. Девіантна поведінка – система дій і вчинків людей, соціальних груп, що суперечать соціальним нормам або визнаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки. В основі відхилень в поведінці переважно лежить конфлікт інтересів, цінностей, розбіжність потреб, деформація засобів їх задоволення, помилки виховання, життєві невдачі та прорахунки. У межах соціологічного підходу існує багатогранність в аналізі причин виникнення девіантної поведінки. Так,

концепція соціалізації (А. Коуен) заснована на твердженні, що девіантної поведінки люди навчаються в процесі засвоєння культури певної групи. Індивіди, соціалізація яких проходить у такому соціальному середовищі, де переважають та вважаються нормальними цінності, що сприяють девіації, стають носіями девіантної поведінки [1].

Автори теорії аномії М. Сімен, Р. Мертон вважають: якщо індивіди мають загальні цілі, але узаконені засоби для досягнення цих цілей доступні не всім повною мірою, або зовсім недосяжні для деяких соціальних груп, то в суспільстві слід очікувати високий рівень девіантної поведінки [3].

М.Г. Дмитрієв, В.Г. Белов та Ю.А. Парфенов розрізняють такі форми девіантної поведінки: агресивна та аутоагресивна (суїцидальна) поведінка; зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності; порушення харчової поведінки; аномалії сексуальної поведінки; надцінні психологічні та психопатологічні захоплення; комунікативні девіації; аморальна поведінка; неестетична поведінка [2, с. 6]

Автори теорії соціального контролю Е. Дюркгейм і Ф. Най вважали, що за нормальних умов соціальної організації дії індивідів регулюються соціальними нормами і тому девіація майже відсутня. Але, за умов соціальної дезінтеграції, нормативний контроль стає слабшим, що відкриває можливості для реалізації девіантної поведінки. Були виокремлені чотири механізми соціального контролю, послаблення чи відсутність яких сприяють формуванню девіантної поведінки у членів суспільства:

- прямий контроль, який здійснюється ззовні за допомогою покарань;
- внутрішній контроль, заснований на інтеріалізованих нормах та цінностях;
- побічний контроль, пов'язаний з ідентифікацією індивіда з родичами, товаришами тощо;
- контроль, заснований на широті можливостей застосування різних засобів досягнення цілей і вдоволення потреб.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що девіантність – це відхилення від правильної лінії руху, відхилення від норми. Соціальна девіація є соціальним явищем, властивим для суспільних відносин, пов'язаним з відхиленнями поведінки людей від загальноприйнятих соціальних норм і властивим не лише окремим індивідам, але й соціальним групам, певним віковим категоріям, соціальним прошаркам суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гишинский Я.И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория / Я.И. Гишинский // Социс. – 1991. – №4. – С. 23-27.
2. Дмитриев М.Г. Психолого-педагогическая диагностика делинквентного поведения у трудных подростков/ М.Г. Дмитриев, В.Г. Белов, А.Ю. Парфенов СПб.: ЗАО ПНИ, 2010г. – 316 с.
3. Иванова В.В. Причины та форми агресивної поведінки підлітків / В.В. Иванова // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №5. – С. 14-16.

Діана Флінта,

студентка 1 курсу

Факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти

Наук. керівник: **В. В. Чумак,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Актуальність. Сьогодні конкуренція відіграє величезну роль і займає важливе місце в кожній сфері життя суспільства. Крім того, конкуренція є актуальною проблемою в ринковій економіці і міжособистісній взаємодії. Саме конкуренція є рушійним способом підвищення працездатності, а також стимулятором інновацій.

Ступінь досліджуваності проблеми. Праці багатьох вчених (Андерсон, Й. Зографова, О. Леонт'єв, Мелісса Морроу, Рене Моборн, Роберт Чалдині та ін.) спрямовані на дослідження психологічних аспектів конкуренції. К. Абульханова-Славська, В. Автономова, Г. Андрєєва, А. Асмолова, А. Брушлінський, Н. Гришина, О. Дейнеки, Л. Ємельянова, А. Єршова, Н. Розанова, А. Свенціцький та ін. досліджували конкуренцію як один з видів міжособистісної взаємодії. Однак залишається до кінця нерозв'язаною проблема психологічних аспектів конкуренції. С. Головін визначає конкуренцію, як одну з основних форм організації міжособистісної взаємодії, спрямовану на досягнення індивідуальних або групових цілей та інтересів в умовах протистояння. Конкуренція є джерелом запеклих конфліктів і ворожості, якщо не доповнюється прагненням до співпраці.

Мета та методи дослідження. Вивчення психологічних аспектів конкуренції як міжособистісної взаємодії.

Сутність дослідження. Конкуренція вимагає взаємодії фізичних і розумових якостей суб'єкта. Завдяки цьому, конкуренція набуває ряд переваг: підвищення ефективності виконання діяльності, відбувається відкриття прихованих резервів суб'єкта праці. Нами було проведено дослідження в конкурентному середовищі, в ньому брало участь три суб'єкта – учасники міських змагань з легкої атлетики, бігу на дистанції 200 метрів. Перед кожним учасником було поставлене завдання зайняти перше місце. Кожен з учасників дослідження старанно тренувався, щоб перемогти свого суперника. Всі спортсмени підвищили свої результати, але переміг тільки один, що призвело до загострення взаємин між ними, а також агресію одного учасника в сторону переможця, а в іншого невпевненість в собі.

В експерименті Андерсона і Мелісси Морроу пропонувалося досліджуваним поперемінно грати в комп'ютерну гру, половина досліджуваних грала, змагаючись (порівнюючи свій рахунок), а інша половина – співпрацюючи (об'єднуючи свій рахунок). Налаштувавшись на змагання, досліджувані без необхідності вбивали ігрових персонажів на 61% частіше. Суперництво породжувало агресію. Конкуренція «виграв – програв» породила інтенсивний конфлікт, негативний образ ворога і сильну внутрішню групову згуртованість. Отже, у конкуренції є незаперечна позитивна сторона – конкурентна взаємодія, одна з провідних причин істотних змін у будь-якій сфері життєдіяльності людини, саме вона є

потужним двигуном у сфері бізнесу, політики, професійних досягнень людини.

Конкуренція дуже складний процес, на неї впливає безліч факторів: мотивація, задоволеність працею, якість життя, наявність негативних форм організаційної поведінки та інше. Конкуренція має взаємозв'язок з конкурентоздатністю. Тільки конкурентоздатна людина може конкурувати. Конкурентоздатність визначається такими якостями: чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, працьовитість, творче ставлення до справи, здатність до ризику, незалежність, лідерство, прагнення до безперервного саморозвитку, стресостійкість, відхід від шаблонних стандартів. Таким чином, особистість, яка буде володіти даними якостями, матиме кращий результат у конкурентній ситуації. У рамках дослідження умов розвитку якостей конкурентоздатної особистості нами була розроблена структурно-функціональна модель цього процесу розвитку. До складу моделі увійшли наступні взаємопов'язані компоненти: пізнавальна (сформованість знань, необхідних для саморозвитку високого рівня економічного, технічного та культурного розвитку. Конкуренція повинна бути тісно пов'язана з кооперацією. Конкуренція вимагає встановлення певних правил і регулюючих санкцій, без яких вона перетворюється в войовничий хаос та набуває негативний характер.

Висновки. Отже, завдяки конкуренції зароджуються нові ідеї та методи реалізації цих ідей. Тільки на основі конкурентного середовища суспільство може досягти високого рівня економічного, технічного та культурного розвитку. Конкуренція повинна бути тісно пов'язана з кооперацією. Конкуренція вимагає встановлення певних правил і регулюючих санкцій, без яких вона перетворюється в войовничий хаос та набуває негативний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чалдині Р. Психологія впливу / Роберт Чалдині. – К.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. – 368 с.

Світлана Халява,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Горецька,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Актуальність. Професійна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти відноситься до професій, яким притаманний феномен емоційного вигорання, наявність якого призводить до зростання психоемоційної напруги, фізичного та психічного виснаження тощо.

Ступінь досліджуваності проблеми. На сьогодні феноменологію емоційного вигорання, методи його психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції досліджено досить ґрунтовно (В. Бойко, М. Буріш, Н. Водоп'янова, А. Дворкін, Дж. Еделвіч, Т. Зайчикова, Е. Іваніцкі,

Л. Карамушка, С. Максименко, К. Маслач, В. Орел, Г. Робертс, О. Рукавішніков, Д. Трунов, І. Фрідман, Р. Шваб, Л. Юр'єва, Т. Яценко й ін.). Залишається недостатньо вивченим емоційне вигорання саме вихователів закладів дошкільної освіти.

Вигорання трактуємо як стан, що характеризується поступовою втратою суб'єктом життєвого тону під впливом пролонгованого стресу у професійній діяльності, що виявляється у симптомах хронічної втоми, загальному виснаженні, деперсоналізації та редукції професійних досягнень [1].

Найпоширеніша моделей професійного вигорання розроблена В. Бойко. Перший компонент – «напруження» – характеризується відчуттям емоційної виснаженості, втоми, викликані власною професійною діяльністю. Другий компонент – «резистенція» – характеризується надмірним емоційним виснаженням, що провокує виникнення та розвиток захисних реакцій, які роблять людину емоційно закритою, відстороненою, байдужою. Третій компонент – «виснаження» – характеризується психофізичною перевтомою людини, спустошеністю, нівелюванням власних професійних досягнень, порушенням професійних комунікацій, розвитком цинічного ставлення до тих, з ким доводиться спілкуватися з робочих питань, розвитком психосоматичних порушень [2].

На вихователів закладів дошкільної освіти діють специфічні чинники вигорання, а саме щільні емоційні зв'язки й контакти з дітьми та їхніми батьками; підвищена відповідальність за життя і здоров'я дітей; низький статус педагогів закладів дошкільної освіти не лише в державі, а й серед колег освітньої галузі; нестабільність системи дошкільної освіти, відсутність чітких критеріїв оцінки праці, стабільної системи матеріального заохочення; низька заробітна платня; психічне й фізичне перевантаження, пов'язане з режимом роботи; фемінізація дошкільної освіти; безперспективність професійної кар'єри; неефективність системи поширення кращого педагогічного досвіду й ін. [2, с. 101-102].

Мета і методи дослідження. Для виявлення рівня емоційного вигорання вихователів були використані методика діагностики рівня «емоційного вигорання» В. Бойка; методика «Психологічне вигорання» у професіях системи «людина – людина» (Н. Водоп'янова, О. Старченкова). Обсяг вибірки склав 68 вихователів віком від 18 до 63 років.

Сутність дослідження. Професійне вигорання вихователів дитячих навчальних закладів є доволі поширеним явищем: у досліджуваних виявлено високий 26% і середній 61% рівні його сформованості. Домінуючою фазою у його структурі є «резистенція», для якої характерні надмірне емоційне виснаження. Основні її прояви у вихователів зводяться до неадекватного, залежного від настрою емоційного реагування; опору стресу, що наростає, шляхом ухиляння від професійних обов'язків чи їх формального виконання; зниження інтенсивності професійної взаємодії, обмеження емоційної віддачі, замкнутості та втечі від контактів; неспроможності контролювати власні емоції у межах прийнятих морально-етичних норм, байдужості у стосунках, емоційної черствості та постійної потреби в самовиправданні.

Основні висновки. Результати проведеного емпіричного дослідження підтверджують необхідність подальшої серйозної та

планомірної соціально-психологічної роботи з попередження та профілактики синдрому «емоційного вигорання», що є необхідним для гармонізації професійної діяльності та особистісної сфери вихователів закладів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москалець В.П. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? / В.П. Москалець, Т. Колтунович // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – №1. – С. 58–65.

2. Тищук Л.І. Психологічні чинники запобігання синдрому професійного вигорання педагога дошкільного навчального закладу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Тищук Людмила Іванівна. – К., 2008. – 213 с.

Крістіна Шакотько,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,**

ст. викладач (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ГЕТЕРОГЕННИХ ГРУПАХ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Сучасна ситуація характеризується тим, що суспільство являє собою неоднорідну освіту, яка відрізняється гетерогенністю і нерівністю через постійне зростання еміграції з політичних, економічних, релігійних причин [1].

Сьогодні не є рідкістю наявність в класному просторі дітей, що відрізняються від більшості учнів зовнішністю, мовою, релігією. Найчастіше ці школярі відчувають вороже ставлення до себе. Гетерогенні групи підлітків складаються не тільки з школярів-емігрантів, а й дітей різного рівня розвитку, різної статі, віку, різне ставлення до навчальної та інших видів діяльності. Головна потреба підліткового періоду – знайти своє місце в суспільстві, бути «значущим» в співтоваристві однолітків [2;3].

Проблеми міжособистісних стосунків підлітків в своїх роботах розглядали Л.С. Виготський, А.Н. Леонт'єв, Д.В. Ельконін, П.Я. Гальперін, А.А. Бодалев, Я.Л. Коломінський та інші.

Метою нашого дослідження було визначення психологічних особливостей міжособистісних стосунків у гетерогенних групах підлітків.

Методи дослідження. Для визначення психологічних особливостей міжособистісних стосунків у гетерогенних групах підлітків були використані такі методики: діагностика спрямованості особистості Б. Басса (орієнтаційна анкета), методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі, методика оцінки психологічної атмосфери в колективі за А. Фідлером.

Сутність дослідження. Дослідження проводилося на базі навчального центру «Smart Land» м. Маріуполя. В дослідженні брали участь учні 8-го класу, загальною кількістю 31 осіб, з яких 15 дівчат й 16 хлопців, віком від 13 до 15 років. В групі підлітків є учні різних національностей, також в дослідженні враховуються їх статеві та вікові особливості.

Результати дослідження за методикою діагностики спрямованості особистості Б. Басса показали, що спрямованість на себе серед хлопчиків – 31,3 %, серед дівчаток – 26,7 %; спрямованість на спілкування серед хлопчиків – 31,3 %, серед дівчаток – 33,3 %; спрямованість на справу серед хлопчиків – 37,5 %, а серед дівчаток – 40 %.

Результати дослідження за методикою діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі показали, що як серед хлопчиків, так і серед дівчаток у досліджуваній групі зустрічається яскраво виражені всі типи відношення: авторитарний (серед хлопчиків – 10%, дівчат – 10%); егоїстичний (хлопчиків – 12%, дівчат – 10%); агресивний (хлопчиків – 17%, дівчат – 14%); підозрілий (хлопчиків – 13%, дівчат – 12%); підпорядковуючий (хлопчиків – 11%, дівчат – 14%); залежний (хлопчиків – 13%, дівчат – 15%); доброзичливий (хлопчиків – 14%, дівчат – 13%); альтруїстичний (хлопчиків – 10%, дівчат – 12%).

При дослідженні експертної оцінки психологічної атмосфери в колективі по А.Ф. Фідлеру були отримані результати, котрі свідчать про те, що даний колектив має середній рівень психологічної атмосфери групи – 43 бали.

Висновки. Отже, порівнюючи результати трьох досліджень можна визначити, що: спрямованість на себе у підлітків більш поширена серед хлопчиків, а щодо спрямованості на справу і спрямованості на спілкування більш поширена серед дівчат; серед хлопчиків, так і серед дівчат зустрічаються яскраво виражені всі типи відношень; психологічна атмосфера між хлопчиками та дівчатками помірно сприятлива, але існує вірогідність виникнення проблемних ситуацій в міжособистісних стосунках; існує проблема гетерогенності між хлопчиками та дівчатами, враховуючи їх психофізіологічні, вікові та національні відмінності, розбіжність інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Изотова Л.А. Межкультурная коммуникация в контексте образовательного процесса [Электронный ресурс] / Л.А. Изотова. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/mezhkulturnaya-kommunikatsiya-v-kontekste-obrazovatel'nogo-protssesa>

2. Сажина Н.М. Типология гетерогенных групп обучающихся в общеобразовательной организации [Электронный ресурс] / Н.М. Сажина, Д.В. Греховодова. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tipologiya-geterogennyh-grupp-obuchayushchihya-v-obscheobrazovatelnoy-organizatsii.pdf>

3. Юркина С.В. Формула решения школьных конфликтов [Электронный ресурс] / С.В. Юркина. – URL: <http://school2100.com/upload/iblock/faf/faf1b316677b35d335b4cc5f962bc438.pdf>

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 16 травня 2019 року. – Том 1. Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – 224 с.

Головний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

Відповідальний редактор – Ліпич Вікторія Миколаївна – к.філол.н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

Технічний редактор та комп'ютерна верстка –
Анжеліка Шульженко.

Адреса редакції:
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.05.2019 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.